

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

КУЛЬТУРА ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

(БАГАТОГРАННІСТЬ І НАУКОВЕ ОСМИСЛЕННЯ)

Збірник матеріалів

VII Міжнародної наукової конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів

28 жовтня 2025 року

Львів 2025

«Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)»: збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів, м. Львів, 28 жовтня 2025 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2025. 386 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Ярослав ІЛЬЧИШИН, кандидат педагогічних наук

Ігор КОВАЛЬ, кандидат педагогічних наук

Лідія ВЕРБИЦЬКА, кандидат філологічних наук

Ірина БАБІЙ, кандидат педагогічних наук

Христина ВЕРБИЦЬКА, кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент

Тетяна БОТВИН, доктор філософії, доцент

Марія ІВАНЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент

Марина КУЛЬЧИЦЬКА, кандидат філологічних наук, доцент

Галина ХЛИПАВКА, кандидат педагогічних наук

Тетяна КОНІВЦЬКА, кандидат педагогічних наук, доцент

Тетяна ПУНДИК

Технічне оформлення: **Андрій БАБИЧ**

Збірник укладено за матеріалами VII Міжнародної наукової конференції курсантів, студентів, аспірантів та ад'юнктів «Культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення)» 28 жовтня 2025 року.

Матеріали друкуються українською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій

- Секція 1. Мова як інструмент гібридної війни.
- Секція 2. Українська культурно-національна складова світової цивілізації. Культура і війна.
- Секція 3. Етичне й естетичне в культурі. Релігія як сфера культури.
- Секція 4. Соціально-психологічні чинники культуротворення. Соціокультурний вимір науки. Інформаційно-комунікаційні технології як новітня форма існування культури.
- Секція 5. Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. Гендерна чутливість у культурі.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

ПЕРЕДСЛОВО

21 жовтня 2025 року у Верховній Раді України новопризначена міністерка культури та віцепрем'єр-міністерка з питань гуманітарної політики Тетяна Бережна у вступному слові означила напозір очевидні, проте дуже знакові і глибинні твердження: *«Культура — це фундамент нашої держави. На ній стоїть економіка, освіта, безпека. Саме культура пояснює, хто ми є, чому ми є і навіщо. І сьогодні найважливіше — культура дійсно є питанням національної безпеки. Це наш код, наша пам'ять і сенс того, за що ми воюємо»*. Говорячи про культуру як елемент національної безпеки і наголошуючи на тому, що власне сьогодні цей постулат став усвідомленим, міністерка, можливо, відсилала, окрім іншого, до схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 28 березня 2025 року «Стратегії розвитку культури в Україні на період до 2030 року». Саме тут розвиток української культури як основи консолідації української нації та зміцнення її ідентичності наскрізною темою проходить як один із векторів стратегії національної безпеки України. Настав час переосмислити роль культури як інструменту впливу. Тетяна Бережна в цьому контексті згадує другу Міжнародну конференцію з питань культури України, що відбудеться в Данії в листопаді 2025 року, називаючи цей захід «Культурним Рамштайном». Зрештою, 6 жовтня 2025 також відбувся VI Міжнародний форум культурної дипломатії від Українського інституту, на якому дискусії зосередилися зокрема на стратегіях інтеграції України у міжнародний культурний простір і ролі мистецьких програм у промоції української культури.

Ми згадали вже кілька масштабних міжнародних проєктів, які відбулися чи мають відбутися найближчим часом. Це свідчить про нарешті розуміння ролі культури задля збереження власної ідентичності, а отже, самозбереження в цій війні. На останньому згаданому Міжнародному форумі культурної дипломатії українська правозахисниця, лауреатка Нобелівської премії миру Олександра Матвійчук дуже влучно зрезюмувала: *«Країни, які втомлюються доводити свою ідентичність, зникають»*.

Українське військо на полі бою черпає натхнення в культурному спадку своєї нації. Навіть якщо це напівзруйнована квартира колись людної Костянтинівки. Ми також говорили про культуру. Також робити це на міжнародному рівні. Долучилися до колись, видавалося б, сізифової праці, а тепер лавини, яка наполегливо мчить задля усвідомлення культурної сили і міці інтелектуальної. Тетяна Бережна тоді ж, у Верховній Раді, запевнила: *«Я підтримую все, що віддаляє нас від імперських символів»*. Окрім іншого, ми також підтримували все, що віддаляє нас від імперських символів. Розширювали межі власного усвідомлення величі і багатства своєї національної культури.

Усвідомлюємо, що обговорили лише децицію рефлексій кожного з учасників і слухачів про культуру. Тому мотивуємо вас підписуватися у соцмережах на сторінки, які пишуть про культурну дипломатію і не лише і презентують культурні інституції, які створені за попередні роки: Український культурний фонд, Український інститут книги, Український інститут національної пам'яті та інші.

*Лідія ВЕРБИЦЬКА,
завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Війна для нас —
це не покарання.
Це тривалий трансформаційний процес,
щоб згадати всередині себе,
хто ми і куди ми ідемо.
Де наша культура, традиція й мова!
Де нашого духу сила і міць!
Де українського роду незламності вісь!
Культуру і мову любимо й плекаймо.
Саме так код українця собі повертаймо!

*Тетяна БОТВИН,
доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

УДК 316.647.8(477)

МІЙ ОСОБИСТИЙ ЗВ'ЯЗОК З УКРАЇНОЮ: ШЛЯХ ЗУСТРІЧІ, СОЛІДАРНОСТІ І ВІДДАНОСТІ

Нільс КАЗУЛЬКЕ

Геттінгенський університет імені Георга Августа

До Дня української писемності та мови хочу спочатку висловити свої найкращі побажання. Для мене цей день — не тільки культурне свято. Це - символ глибокого зв'язку, який я відчуваю з Україною. Україна стала частиною мого життя і мого серця.

Мене звати Нільс Казульке, і мені 25 років. Я вивчаю слов'янську філологію та історію в Університеті міста Геттінген у Німеччині. Мій зв'язок з Україною почався у 2007 році, коли мені було сім років - тоді я вперше приїхав в Україну: ми відвідали друзів нашої родини в Хмельницькій області. Вони є українцями польського походження, і ми познайомилися під час зустрічі, яку організувала Католицька Церква в Польщі. Ця перша подорож була для мене справжньою пригодою — часом відкриттів і нових вражень. Люди, їхня доброта, кухня, мова, культура, природа і міста — усе було для мене новим, але дуже цікавим. Я був ще дитиною і не міг тоді уявити, як сильно ці перші зустрічі вплинуть на моє життя. У наступні роки ми регулярно брали участь у цих церковних зустрічах. Спочатку ми бачилися з нашими українськими друзями в Польщі, а потім і в Україні. Уже тоді я відчував особливу близькість до цієї країни, і з роками це почуття ставало ще сильнішим.

У 2019 році я разом з мамою востаннє подорожував до України. Восени ми прилетіли до Києва, а потім поїхали до Львова. Незабаром після цього світ дуже змінився — спочатку через пандемію COVID-19 у 2020 році, а потім у 2022 році через російську агресію, повномасштабний напад на Україну. Коли почалася війна, Україна для мене перестала бути просто країною, яку я колись відвідував. Вона стала країною моїх друзів, чий життя раптово й болісно змінилося. Я відчув сильне бажання: «Я маю щось зробити». Це відчуття стало ще більшим, коли я дізнався, що найстарший син родини наших друзів загинув 12 грудня 2022 року, захищаючи свою Батьківщину. Ця втрата показала мені, що війна — це не щось далеке. Вона близька і болюча, вона навчила мене, що солідарність — це не тільки слова, а й наша спільна відповідальність.

У 2023 році я почав активно підтримувати Україну. 24 лютого 2023 року, рівно через рік після початку повномасштабної російської агресії, я взяв участь у пам'ятному заході в Геттінгені, місті, де я навчаюся. Там я вперше зустрів членів української діаспори з цього регіону, вони розповіли мені про регулярні зустрічі, на яких роблять окопні свічки для солдатів на фронті — як знак пам'яті, солідарності та підтримки.

Я добре пам'ятаю свою першу зустріч у цій групі. Було трохи дивно і водночас приємно, що я, німець і поляк, теж брав участь у цьому процесі. Для мене спочатку ситуація була незвичною: багато старших учасників майже не говорили німецькою, а я тоді ще не знав української мови. Тому ми спочатку спілкувалися «руками й жестами» — і саме це створювало особливу, теплу атмосферу. На щастя, деякі молодші учасники говорили англійською або німецькою, і це значно допомогло нам краще розуміти один одного.

На одній із цих зустрічей я познайомився з молодого сім'єю, яка живе у моєму рідному місті Дудерштадт. Це чудові люди, з якими я тепер маю близькі дружні стосунки. Я їм дуже вдячний — за доброту, теплоту, підтримку у вивченні української мови, а також за багато приємних вечорів із традиційним борщем. Найбільше я захоплююся тим, що ця сім'я, хоча й змушена жити тепер у Німеччині, не забула свою Батьківщину та корені. Для мене вони стали не лише друзями, а й справжнім прикладом, бо завдяки їм я почав ще активніше допомагати Україні. Я регулярно брав участь у заходах солідарності, моєю метою було підтримувати Україну навіть з-за кордону і розповідати німцям про ситуацію там. Це стало основою для всього, що відбувалося пізніше — спочатку в українській діаспорі в Німеччині, а потім і безпосередньо в Україні.

Восени 2023 року переді мною постав вибір у навчанні — вивчати чеську чи українську мову. Мені подобається чеська, але через мої дружні стосунки з українцями я вибрав українську. Водночас, я з самого початку точно знав, що не хочу вчити російську. Через це рішення я пізніше не зможу працювати вчителем, але для мене принципи та цінності важливіші.

Вивчення української мови для мене було не просто актом поваги. Це був спосіб краще зрозуміти своїх друзів, їхню культуру та країну. Українська мова стала ключем до нових дружніх стосунків і до глибшого зв'язку з Україною.

2024 рік приніс нові важливі події. Я почав регулярно ходити на богослужіння та зустрічі у греко-католицькій церкві. Для мене дуже важливо мати духовний зв'язок із моїми українськими братами та сестрами у вірі. У квітні я також почав брати участь як доброволець у підготовці до служби у «Heimatschutz». Ця формація схожа до Національної гвардії або територіальної оборони в Україні. Цей крок теж був пов'язаний з війною. Я думав: «Краще бути готовим до складних часів, сподіваючись, що нам цього ніколи не буде потрібно».

Влітку 2024 року я нарешті вирішив знову поїхати в Україну, щоб зустріти своїх друзів. Це було непросте рішення. У моїй голові були картини війни, руйнувань, небезпеки — але в серці я відчував сильне бажання нарешті бути там, я також знав, що мої рідні будуть хвилюватися.

Я добре пам'ятаю момент на вокзалі у Варшаві: я стояв із квитком у руках. Розум казав: «Не їдь, залишайся тут», але серце кричало: «Треба туди поїхати. Бо якщо не зараз — то коли?» Так я знову приїхав на захід України. Я зустрів друзів і відчув велику силу солідарності, спільноти та надії. Особливо сильним моментом для мене був перший в житті сигнал повітряної тривоги. Також зворушливим був візит на цвинтар, де похований наш друг, який загинув у 2022 році. Він спочиває там поруч із іншими солдатами, багато з яких молодші за мене. Ці моменти я пам'ятатиму назавжди.

Після повернення до Німеччини мені було важко знову жити звичайним життям, але моя діяльність у діаспорі допомогла. Я почав допомагати в українській суботній школі, щоб діти українців, які живуть у Німеччині, могли зберегти своє походження, мову, традиції та ідентичність. Ми разом святкуємо українські свята та готуємо традиційні страви.

Особливо важливим моментом восени 2024 року була моя присяга в армії. Я знаю і розумію, на що погодився, і щиро сподіваюся, що нам ніколи не доведеться воювати.

Взимку я мав нагоду відвідати пораненого українського солдата, який лікувався в лікарні мого регіону. Ця зустріч зворушила мене і показала реальність війни. Навесні 2025 року я закінчив курс української мови на рівні B1. У цей час я також приєднався до молодіжної організації «Пласт» — української скаутської спільноти, що виховує молодь у дусі патріотизму та християнських цінностей, там я працюю як керівник. Також я почав брати участь у місцевій організації «United Help for Ukraine», яка збирає речові пожертви та організовує перевезення до України. На літньому святі університету я після виступу курсу з російської мови прочитав вірш Ліни Костенко і розповів про свій досвід в Україні та свою діяльність. Для мене це було дуже символічно — виступати саме після російського курсу.

У липні я разом із греко-католицькою церквою в Німеччині взяв участь у паломництві до Риму з нагоди ювілейного року. Цей досвід був для мене надзвичайно важливим як духовно, так і особисто. Я зміцнив свою віру, знайшов нових друзів і став ще ближчим до української громади. У вересні та жовтні я знову поїхав в Україну. Цього разу не тільки, щоб відвідати друзів, але і щоб вперше активно допомогти як волонтер. У Львові я вигулював собак із притулку та допомагав організації «Тарілка», яка роздає їжу людям у потребі. Дуже особливим для мене був візит у школу міста Миколаїв біля Львова, на який мене запросила моя подруга та вчителька. Там я виступав на уроці німецької мови, розповідав учням про Німеччину, відповідав на запитання і бачив, з якою відкритістю, розумом і цікавістю ці молоді люди вчаться і пізнають світ.

У Тернополі я разом зі знайомою відвідав поранених солдатів у лікарні. Розмови були глибокими: солдати розповідали про свій досвід, поранення, а також про мрії та надії. Я відчув,

що ці зустрічі були важливими і для них, і для мене. Просто бути поруч, слухати і спілкуватися — це важливо і вже допомагає. Також у Тернополі я вперше в житті брав участь у прямому ефірі на радіо УХ Тернопіль. Там я розповідав, чому Україна для мене така важлива, навіть якщо я іноземець.

Коли я думаю про все це, я розумію і можу сказати: допомога і підтримка стали частиною мого життя. Україна — через друзів, досвід і всі зустрічі — стала частиною мого серця. Я маю чіткі цілі на майбутнє: хочу ще більше вчити й удосконалювати українську мову, розвивати співпрацю з Україною особисто і професійно, а також будувати мости між людьми, культурами та країнами. Я хочу допомагати, де можу і де потрібна допомога, бо вірю, що не можна жити лише для себе і забувати про інших.

Я гордий і вдячний, що можу говорити українською. Для мене це мова свободи та гідності героїчного народу, який є прикладом для всієї Європи. Моя подяка — викладачці, яка допомогла мені вивчити мову, бо саме через те це все стало можливим, і всім людям, які стоять поруч зі мною, підтримують мене, надихають мене та допомагають мені. Вчити цю мову і допомагати Україні не завжди легко. Але я можу сказати: це одне з найкращих рішень у моєму житті. Так я став ближчим до України, навіть коли не можу там бути, завдяки цьому я ще більше ціную і люблю її.

Кажуть, любов означає підтримку у всьому. Але мушу чесно сказати: є одна ситуація, за якої я не за Україну — коли моя рідна країна грає у футбол. Але лише на 90 хвилин!

Насамкінець я хотів би подякувати вам всім: дякую вам за можливість сьогодні виступити. Для мене велика честь бути тут і говорити. І дякую за вашу службу для безпеки України, яка має безцінне значення не тільки для України, але і для всієї Європи.

Хай живе Німеччина, слава Україні!

УДК 811.161.2'373.45:811.111

АНГЛОВАРВАРИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Андрій БАБИЧ

Науковий керівник – Лідія ВЕРБИЦЬКА, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат філологічних наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мова — це не лише засіб комунікації, а й маркер національної ідентичності, культурної належності, інструмент самоусвідомлення народу. Українська мова протягом усієї своєї історії перебувала у складних умовах: від заборон і зросійщення — до сучасних викликів глобалізації. Сьогодні, коли Україна впевнено інтегрується у світовий простір, ми стаємо свідками проникнення англійської мови у повсякденне життя. Це явище, з одного боку, є закономірним

наслідком розвитку інформаційних технологій, міжнародної співпраці та культурних контактів, а з іншого — становить небезпеку для самобутності українського слова. Термін «англоварваризми» дедалі частіше звучить у публічних дискусіях, адже йдеться не просто про запозичення, а про некритичне й бездумне перенесення чужих форм у мовне середовище.

Ще тридцять років тому слово «*комп'ютер*» було неологізмом, а сьогодні ми вже не уявляємо без нього ані навчання, ані роботи. Подібний шлях пройшли слова «*Інтернет*», «*смартфон*», «*блогер*», «*стартап*», «*лайк*». На перший погляд, вони є невід'ємною частиною сучасності. Проте, як зауважує І. Фаріон, небезпека полягає не в самому факті запозичення, а у витісненні питомих слів там, де вони існують і можуть функціонувати. Вона наголошує, що «мову вбиває не запозичення, а бездумне й безконтрольне використання чужого там, де є своє» [6].

Особливо гостро проблема виявляється у молодіжному середовищі. Соціальні мережі, стримінгові платформи, комп'ютерні ігри створили своєрідний мовний простір, де домінують англіцизми. У підлітковому сленгу побутують слова «*задонатити*», «*запостити*», «*забанити*», «*апдейт*», «*крінж*», «*краш*», «*фейк*». Вони нерідко витісняють питомі слова: замість «пожертвувати» кажуть «задонатити», замість «оновлення» — «апдейт», замість «неправда» — «фейк». Така тенденція свідчить не лише про мовну моду, а й про небезпеку поступової втрати національних мовних моделей мислення. Підлітки нерідко вживають англіцизми не через брак українських відповідників, а для того, щоб «бути в темі», відчутти себе частиною певної групи. Таким чином, англоварваризми стають маркером ідентичності молодіжних спільнот, проте віддаляють від літературної норми й мовної культури.

З іншого боку, ця проблема не є унікальною чи відомою лише сучасним поколінням. У романі «Айвенго» Вальтер Скотт описує діалог двох саксів, котрі розмовляли германською саксонською мовою. Вони обговорюють значну проблему: їхню рідну мову занапащає норманська мова [3], оскільки дія відбувається після вторгнення норманів. Описані події — це 1606 рік. З цього можна зробити висновок, що насправді українці не самі в боротьбі з проникненням інших мов у власну, і ця проблема — не новизна.

Не менш промовистим є вживання англоварваризмів у політичному та медійному дискурсі. Українські політики та журналісти активно послуговуються словами «*кейс*», «менеджмент», «*лідершип*», «*прайм-тайм*», хоча українська мова має відповідники. Тут виявляється ще один чинник поширення англоварваризмів — прагнення виглядати сучасними, міжнародними, європейськими. Але в підсумку ми стикаємося з явищем, яке І. Фаріон називає «мовною колонізацією»: заміна власного чужим не з потреби, а з бажання справити враження.

Сучасні дослідження підтверджують багатогранність проблеми. Так, І. Чорний та В. Чорна підкреслюють, що засилля англіцизмів є прямим наслідком активізації міжнародних контактів, а також двомовності та поширення масової культури [4, с. 501]. А. Стадній та І. Зозуля звертають увагу на так звані неоангліцизми — нові слова, що приходять разом із глобалізаційними трендами. Вони виділяють кілька причин цього процесу: престижність англійської мови, модність іншомовних слів, прагнення впливати на адресата [2, с. 30].

А. Шкапар досліджує вплив англіцизмів на регіональні ЗМІ й доходить висновку, що такі слова витісняють місцеві мовні особливості, знижуючи розмаїття українського мовного простору [5, с. 177]. Подібної думки дотримуються О. Дмитренко й С. Кохан: аналізуючи молодіжний сленг, вони вказують, що англіцизми формують нову субкультуру, яка водночас ідентифікує молодь, але й зменшує рівень поваги до власної мовної традиції [1, с. 51].

Водночас не можна ігнорувати й позитивний аспект запозичень. Вони є свідченням відкритості мови, її здатності пристосовуватися до нових реалій. Запозичення необхідні у науковій і технічній сферах, де українська мова часто ще не виробила усталеної термінології. Так, слова «онлайн», «смартфон», «маркетинг» дозволяють стисло позначати складні явища. Проблема полягає у відсутності чіткої межі: де варто залишати іншомовне слово, а де обов'язково потрібно шукати або створювати питомий відповідник.

Вирішення цієї проблеми можливе завдяки кільком чинникам. По-перше, освітня політика має формувати критичне ставлення до іншомовних запозичень. Учня і студентам слід пояснювати, що мода на «круті» англоварваризми є тимчасовою, тоді як рідне слово зберігає цінність назавжди. По-друге, на державному рівні варто створювати офіційні українські відповідники нових іншомовних понять і популяризувати їх у ЗМІ. По-третє, важливу роль відіграють публічні інтелектуали та медійні постаті: блогери, журналісти, науковці, які можуть популярно і цікаво показати красу української мови.

Отже, англоварваризми в українській мові — це водночас і виклик, і шанс. Виклик, бо вони несуть небезпеку нівелювання національної мовної ідентичності. Шанс, бо, усвідомлюючи цю проблему, ми маємо змогу виробити власну мовну політику, що збереже силу й красу українського слова, не відмовляючись від інтеграції у світовий культурний простір. Саме молоді науковці повинні першими замислитися над цим і показати приклад: як гармонійно поєднувати сучасність і традицію, глобальне й національне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко О., Кохан С. Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг. *Лінгвістичні студії*. 2020. № 40 (2). С. 49–56.

2. Стадній А., Зозуля І. Неоангліцизми в сучасній українській літературній мові. *Закарпатські філологічні студії*. 2022. Т. 22, № 22. С. 29–33.
3. Твоя Підпільна Гуманітарка Чи загрожує нам англоварваризація?. 2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QO0z26XCMmU> (дата звернення: 15.09.2025).
4. Чорний І., Чорна В. Англiцизми в сучасній українській мові. *Вісник науки та освіти*. 2024. № 7 (25). С. 499–509.
5. Шкапар А. Особливості функціонування англiцизмів у текстах регіональних новин. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2021. № 2. С. 169–178.
6. Radio UA Chicago Ірина ФАРІОН. Англiзми (англiцизми). Причини і наслідки @IrynaFarion. 2023. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=nO-H-KH4neM> (дата звернення: 15.09.2025).

UDC 316.77:355/359

THE IMPACT OF INTERNET CULTURE ON SOCIETY'S PERCEPTION AND PROCESSION OF WAR

Berenike DRAFFEHN

*Academic supervisor – Svitlana ADAMENKO, Lecturer in Ukrainian at the Department of
Slavic Philology at Georg August University of Göttingen*

During the past 100 years not only warfare itself, but also the perception of war has changed by a lot. Instead of having to rely on printed media and news on radio or television, the internet has opened various opportunities of how to spread information among the people.

Especially the Russian war of aggression against Ukraine is very popularly discussed on social media. Furthermore, different forms of (digital) art are commonly used to keep the moral up, portray people's very own fears or cope with traumata caused by lost family or home.

This presentation highlights differences in war perception by comparing the change in using print media and the much more common use of social media to inform residents of not only Ukraine about the war.

This being said, reporting about war in the 21st century is much more dependent on newspapers using online formats or live streaming news on their online pages. Instead of having few famous iconic photos showing the horrors of war, modern war reporting happens every day with a flood of new photos and videos [2, p. 2]. These are not only used by newspapers or television, but are mainly reposted million times on social media such as Instagram, X or Facebook.

As a conclusion, not only trained journalists report and write about events of the Russian war in Ukraine, but many people spread subjective information themselves. This makes it hard to decide, which information found on the internet is reliable and true, and whose are faked or polemic.

Besides, the speed information and news are spread with has rapidly increased since online reporting became popularly possible.

Along with information and videos goes the use of art in digital ways. As reaction to horrific and unpleasant news people react by creating memes as a form of simple art about it. Even though memes might not classify as art in the classical understanding of artworks made by professional artists, the still require creativity, knowledge of cultural references and a minimum of skills in photo editing.

Also the fact, that everyone can express their feelings via memes is very helpful for coping with the current war.

To introduce this topic further, in this presentation the North Atlantic Fella Organisation (NAFO) will be portrayed as a symbol for art in the war of information.

NAFO started as a small activity on Twitter in May 2022 when the famous Meme-Dog was used for the creation of Ukraine-related memes about the war.

Later, the memes became more popular and the founder's group was asked to create more customized avatars for supporters of this form of art. It was decided to collect money for doing so and to donate it to the Ukrainian army. Soon the permanently active community grew, and besides designing memes on any Ukrainian success and Russian loss, they also focused on taking out Russian trolls spreading misinformation on social media [1, without page].

NAFO began working together with the governmental platform *united24* to support projects for the defense of the country. For its engagement, NAFO was awarded a plaque by *united24* for helping to raise money for a squadron of attack drones [3, without page].

In 2023 followed more projects and a summit in Vilnius, Lithuania. Also, the Lithuanian Prime Minister Kaja Kallas and the Minister of Defence Oleskii Reznikov took part in the summit and addressed the NAFO fellas [3, without page]. Actions like this show, how quickly a little joke that combines the war in Ukraine with meme culture can lead to a project, that has quite an impact on perception of the Russian war in Ukraine. With continuous support, thousands of memes, and the exposure of Russian propagandists and misinformation, NAFO supports Ukraine a lot. As everyone can easily participate in the community, NAFO is a good example of support for Ukraine using internet culture as connecting factor.

Due to the anonymity one can often keep when participating on social media, users do not have to fear negative consequences or judgement by anti-Ukrainian people, which overall makes it easier to take a position on Ukraine.

As a conclusion, NAFO stands as a symbol for the war of information, fought on the battlefield of the internet.

Even though traditionally neither Instagram Videos nor meme-dogs would have been considered essential to warfare, both aspects are, among others, an important part of the Russian war of aggression in Ukraine.

NOTE: It is very complicated to find useful scientific literature on a topic that includes current topics like fast-paced discussions, information and postings on social media. This is caused by the circumstance, that the amount of material created every day is huge, and before even a concept on how to work with that is created, the material is already outdated again.

Also it is not easy to decide which material can be used as source for various scientific questionings.

I used the official NAFO and *united24* Websites for referencing the information about these projects, but they also do not fit into the classical definition of literature, as for example the websites do not mention the author of every text separately.

REFERENCES

1. Glanz, B.; Rahmlow, A. „NAFO“-Memes zum Krieg in der Ukraine. Mit Hundebildern gegen Putin-Trolle 2022, online source: <https://www.deutschlandfunkkultur.de/nafo-memes-ukrainekrieg-hund-gegen-putin-trolle-100.html>.
2. Kuban, J. *Das Schweigen überwinden. Die Kunstwissenschaftlerin Elena Korowin im Interview über ihr Buch „Krieg geht viral. Visuelle Kultur und Kunst im Ukraine-Krieg“*, Potsdam, 2025. 10 p.
3. Without author, *We are NAFO*, 2022-2025, online source: <https://nafo-ofan.org/en-de/pages/we-are-nafo>.

УДК 811.161.2

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ: КУЛЬТУРНІ ВТРАТИ ТА ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анна МИСЬО

Науковий керівник — Мар'яна ГДАКОВИЧ, доцент

кафедри української мови та літератури, кандидат філологічних наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Колабораціонізм є складним соціокультурним явищем, що проявляється у критичні періоди, такі як війна, окупація або політичні потрясіння. Він охоплює не лише політичні та юридичні аспекти, а й моральні, психологічні, культурні та релігійні орієнтири суспільства. У таких умовах колабораціонізм може проявлятися як співпраця з окупаційною владою, участь у пропагандистських чи культурних проєктах, а також адаптація до нових умов життя для збереження власного життя та ресурсів. Часто такі дії суперечать особистим моральним принципам та переконанням, створюючи психологічний і моральний конфлікт у людей [1, с. 46].

Колабораціонізм завжди має глибокий вплив на соціокультурну структуру суспільства. Його прояви залишають слід у колективній пам'яті, формують локальні моральні норми та культурні орієнтири, а також впливають на релігійні практики та духовне життя громади [3, с. 105]. У сучасних умовах війни в Україні ці явища проявляються особливо гостро, оскільки окупаційні сили цілеспрямовано використовують культурну спадщину як інструмент контролю та легітимізації влади.

Одним із найбільшійших наслідків колабораціонізму є вивезення та знищення культурних цінностей. У воєнних умовах культурна спадщина набуває стратегічного значення. Окупаційні сили використовують її для легітимізації своєї влади та ослаблення національної ідентичності населення [5, с. 48]. У 2022–2025 роках, під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну, зафіксовано численні випадки викрадення культурних цінностей з тимчасово окупованих територій. Наприклад, з Херсонського художнього музею було викрадено понад 14000 експонатів, серед яких твори українських художників 17–20 століть. Частина колекції була переміщена до Центрального музею Тавриди в Сімферополі на тимчасово окупованій території Криму, що кваліфікують як культурний злочин і акт геноциду [5, с. 48]. Ще один приклад — Мелітопольський музей, де було вивезено скіфський золотий шолом IV століття до н.е., безцінний артефакт скіфської культури. Він був частиною колекції, яку окупанти вивезли до Криму, завдавши значної шкоди українській культурній спадщині [5, с. 50]. Не менш драматичним є випадок Іванківського історико-краєзнавчого музею, де було знищено понад 20 робіт Марії Приймаченко — видатної української художниці. Ці втрати демонструють, як війна та колабораціонізм призводять до руйнування культурної ідентичності та знищення національної пам'яті [5, с. 52].

Нині цифрові платформи дозволяють до певної міри зберігати культурну спадщину. Музей вкраденого мистецтва створює віртуальні виставки, де представлені зображення втрачених або знищених артефактів. Це дозволяє зберігати пам'ять про культурні втрати навіть у разі фізичного знищення об'єктів [5, с. 50]. Такі цифрові та культурні інструменти

допомагають суспільству переосмислювати моральні та історичні уроки колабораціонізму, формуючи нові способи збереження національної ідентичності.

Релігійні організації у воєнний період можуть виступати як об'єктами, так і суб'єктами колабораціонізму. Деякі священнослужителі під тиском окупаційних сил співпрацюють із ними, що спричиняє моральні та етичні конфлікти у громадах. Такі дії розділяють громади на тих, хто підтримує священника, і тих, хто засуджує його поведінку, що створює глибокі соціальні та психологічні розколи. Колаборація окремих священнослужителів, як наприклад архієпископа Андрія Павленка та священника Костянтина Максимова, проявляється у співпраці з окупаційними структурами, наданні інформації ворогу або публічній підтримці агресора, що підриває довіру до релігійних установ та моральний авторитет духовенства.

Під час бойових дій у Святогірському монастирі на сході України було пошкоджено частину будівель і знищено релігійні артефакти, що стало важким ударом для духовної спадщини регіону [3, с. 108]. Ці дії демонструють, що колабораціонізм у релігійній сфері впливає на моральні цінності та духовне життя громади, створюючи конфлікти між виживанням і моральними принципами.

Водночас релігія може стати центром опору, зберігаючи духовну спадщину та підтримуючи моральний дух населення [4, с. 59]. Яскравим прикладом є капелан Василь Вирозуб, настоятель Свято-Троїцького гарнізонного храму в Одесі, який під час евакуації тіл українських прикордонників зі Зміїного у 2022 році потрапив у полон до російських військ. Протягом 70 днів він зазнавав психологічного та фізичного тиску, включно з тортурами та допитами, проте не зламався і залишався вірним своїм переконанням. Після звільнення Вирозуб активно продовжив капеланську діяльність, підтримуючи військових і цивільних, організовував гуманітарну допомогу та моральну підтримку для місцевих громад. Цей приклад демонструє, що релігійні діячі можуть бути не лише моральним авторитетом, а й активними учасниками опору, забезпечуючи духовну стійкість та надію для населення у воєнний період.

Поп-культура та цифрові медіа відіграють важливу роль у формуванні свідомості щодо колабораціонізму, допомагаючи молоді розуміти складність морального вибору між виживанням і етикою [2, с. 15]. У соціальних мережах поширюються меми, короткі відео та анімації, які показують наслідки співпраці з окупантами та історії людей, які робили важкі моральні вибори під час війни. Також існують інтерактивні онлайн-платформи та відеоігри, де користувачі можуть моделювати сценарії виживання в окупованих містах і обирати між особистою вигодою та принципами. Такі формати допомагають критично мислити, усвідомлювати відповідальність за власні рішення та краще розуміти моральні наслідки в умовах війни.

Колабораціонізм має глибокі психологічні та соціокультурні наслідки. Співпраця з окупаційною владою призводить до втрати довіри серед членів громади, моральних дилем та внутрішніх конфліктів. Вона сприяє формуванню нових соціальних норм та цінностей, що відповідають умовам окупації, але суперечать традиційним моральним орієнтирам [1, с. 50].

В Україні сьогодні спостерігається процес переосмислення моральних норм та цінностей через призму війни та колабораціонізму – неприпустим є праця/чи співпраця в російських культурних проєктах. Це проявляється в обговореннях моральної оцінки дій тих, хто співпрацював з окупаційною владою, а також у формуванні нових соціальних норм, які відповідають умовам сучасної війни [4, с. 62]. Персонами нон-грата в Україні стали популярні колись українські співачки Таїсія Повалій, Ані Лорак, які, незважаючи на російсько-українську війну, гастролують в Росії – в Україні сьогодні їхні імена є символами зради, колабораціонізму.

Таким чином, колабораціонізм у воєнний час - це не лише політичне явище, а складна соціокультурна практика, що формує моральні, психологічні, культурні та релігійні орієнтири суспільства. Вивчення цього явища дозволяє зрозуміти, як українська культура та релігія переосмислюють історичні та сучасні виклики, а сучасні форми поп-культури та цифрові медіа допомагають зберегти пам'ять та національну ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гринько Л. М. Колабораціонізм і суспільна мораль: взаємодія історії та сучасності // Вісник політології ДонНУ. – 2021. – № 5. – С. 55–65.
2. Коханов Н. В. Колабораціонізм як соціально-культурне явище // Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2018. – № 56. – С. 45–52.
3. Підлісна О. В. Психологічні аспекти колабораціонізму та соціальної адаптації населення в умовах війни // Психолого-педагогічні науки. – 2018. – № 3–4. – С. 12–20. –
4. Сидоренко І. І. Колабораціонізм у культурній пам'яті українців: історичні та сучасні аспекти // Journal of Political and Legal Studies. – 2020. – № 12. – С. 101–110.
5. Чернишенко Ю. М. Соціокультурні аспекти колабораціонізму в Україні // Universum: соціальні та гуманітарні науки. – 2016. – Вип. 5. – С. 45–52.

УДК 821.161.2

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІНОНАЦІОНАЛЬНОГО В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «МИХАЙЛО ЧАРНИШЕНКО, АБО УКРАЇНА 80 РОКІВ ТОМУ»

ВАН Ісюань

Науковий керівник – Василь ІВАШКІВ, завідувач кафедри української фольклористики імені академіка Філарета Колесси, доктор філологічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка

«Михайло Чарнишенко» Пантелеймона Куліша – перший український пригодницький історичний роман. Роман розповідає про те, що молодий козак Михайло Чарнишенко, якого заманювали на війну проти Данії, хотів таким способом оживити український козацький дух і славу, хоча його батько був категорично проти. Відтак Михайло покинув дім проти бажання свого батька, який наполягав на тому, щоб син працював як канцелярист, а тому й прокляв його на смерть. Головна ідея роману полягає в нагадуванні українцям про необхідність зберігання своїх народних традицій, культури та пам'яті у контексті майбутнього знищення Запорозької Січі 1775 р. та ліквідації залишків автономних прав українців, а також у дотриманні споконвічних українських правил виконання батьківських заповітів дітям.

Така вимога підкріплена цитуванням української народної думи про Олексія Поповича та інших фольклорних творів, в яких зокрема йдеться про покарання сина за непослух батькові. Художній простір роману охоплює значну частину Лівобережної України – це нинішні Сумська, Харківська та Полтавська області початку 1760-х років, зокрема і містечко Вороніж, де 1819 року народився Куліш. Саме цією частиною України рухаються троє українських козаків (крім Михайла Чарнишенка, це запорожець Мартин Щербина та бідний козак зпід Ніжина Середа). Письменник усвідомлено вибрав ці українські землі, адже на початок 1760-х років це була відносно вільна територія – тоді «Росія ще не підпорядкувала її (Україну. – В. І.) привілеїв своїм законам» [3, с. 267].

На думку Куліша, це й було причиною того, на українських територіях прагнули поселитися різні етноси: «з-за Дніпра волинські та подільські руси, серби, болгари, чорногорці, волохи, молдавани, грузини та греки. Увесь народ оцей прийшов із тих країн, де мінятися вогнем на залізо було звичаєм. Тікали вони од меча, кулі та пожежі в землю вільну, де їм обіцяно було вільнісіньку волю, де вони самі собі землю міряли, як хотіли; а оберігаючи зброєю протягом кількох десятків літ свою садибу од татар, природно звикали вважати себе на своїх землях за незалежних державців і ладні були обороняти її так од будь-кого. Кожне покоління принесло з собою своє розуміння про державність і право, своє розуміння про власність і честь, і скільки треба було років, щоб уся мішанина перетворилася на одну стихію!» [3, с. 268]. Звісно, письменник не міг показати повну палітру міжнаціональних стосунків у тодішній Україні, а виокремив з-поміж різних народів сербів. Куліш підкреслив, що

представники цих двох народів (українців та сербів) знаходили у своїх культурах чимало спільного та водночас відмінного, що однак не ставало причиною якоїсь ворожнечі.

Українсько-сербська тема подана у третій частині роману через дві сюжетні лінії – дружбу між запорожцем Щербиною та сербським баном Радивоєм (за твердженням Василя Івашківа, її можна вважати першим виявом «бойового побратимства представників різних націй» [2, с. 150], 1 Сербську тематику «Михайла Чарнишенка» цікаво висвітлив сербський дослідник Деян Айдачич [1, с. 92–98]. яке Куліш згодом представить у «Чорній раді» – мова про стосунки запорожця Кирила Тура і чорногорця Богдана Чорногора) і коханням українця Михайла та сербської дівчини Роксанди. Це дало змогу молодому письменникові підкреслити особливості характеру цих народів, акцентувати на їхній специфіці. Пантелеймон Куліш у першій частині роману наголосив на тому, що в тогочасному українському суспільстві переважно серед молодого покоління ще жевріли войовничі настрої, адже живою була пам'ять про славне минуле, зокрема Хмельниччину середини XVII століття, а підтримувала їх Запорозька Січ.

У той же час старше покоління українців (сотник Чарниш, суддя Животовський та старосвітський пан Бардак) загалом не схвалювало такий вибір молодих українців. Пан Василь Бардак дотримується українських традицій гостинності та є збирачем національних раритетів (прикладом тут є його «Дорошенкова чаша» та книжка про звичаї в Запорозькій Січі), сотник Чарниш та суддя Животовський вважали, що справою їхніх нащадків має бути збереження споконвічних українських традицій, а не участь у сумнівних військових авантюрах. Якщо пан Василь Бардак пророкував невдачу молодим козакам, котрі вирушаючи в похід, не помолилися та не одержали батьківське благословення, полковий суддя Животовський намагається відмовити молодого Михайла Чарнишенка від наміру іти у військо, а батько героя, сотник Чарниш, більш категоричний – він прямо забороняє своєму синові робити цей крок, а коли той не слухається його настанов – проклинає його. Завершальним акцентом синівського бунту проти батька стало те, що Михайло ненароком спалив свій родовий будинок, який був побудований на зразок садиби гетьмана Богдана Хмельницького, яка символізувала славне історичне минуле України. Молоді герої роману Чарнишенко, Щербина та Середа виражають настрої та узагальнений характер трьох основних соціальних станів Лівобережної України – Щербина є представником Запорозької Січі (він як найстарший з цієї трійки посідає ключову роль у цьому невеликому товаристві; його визначальною рисою можна вважати байдужість до різних земних благ, у тому числі й до життя), Середа уособлює бідну частина так званих городових козаків, які переважно жили звичайним життям у містах та селах; він не відзначається якоюсь особливою хоробрістю – ось як цей козак відповідав Щербині на його

докори про те, що практично не оборонявся: «мені ще життя не обридло, щоб себе за інших підставляти» [3, с. 187]; Чарнишенко зображений як представник старшинської верхівки – він, як випливає з роману, служив у так званій Малоросійській колегії, був канцеляристом, належав до заможної частини українського суспільства; у критичний момент виявив свою силу та відвагу, що дуже здивувало Щербину.

Думаю, що тим самим Куліш підкреслив – Михайло Чарнишенко справді прославився як військовий лицар. Як бачимо, кожен із цих героїв має свій інтерес у військовій авантурі Антона Крижановського – Щербина хоче його знайти, бо той є його ворогом, Середа прагне заробити грошей (наприкінці твору Щербина посилає його на Січ до свого старшого брата), а Чарнишенко здобути військової слави. Серби у романі з'являються наприкінці другої частини – вони захоплюють у полон Щербину та Сироту, а Чарнишенко вчинив їм серйозний опір та, як спершу всі вважали, загинув. Відтак дія всієї третьої частини твору відбувається за активної участі сербів, яких молодий письменник зобразив із очевидною симпатією, хоча спосіб їхнього життя дуже відрізнявся побуту українців; про характер сербів свідчив і прапор, що майорів на башті будинку, де вони проживали: це був «жовтий прапор з мечем та мертвою головою» [3, с. 193]. Загалом, як зазначив Євген Нахлік, «серед українських письменників Кулішеві належить перша спроба впровадження до літературних тексту сербських слів та висловів і сербської народної пісенності у вигляді аплікацій, парафраз, алюзій, зокрема згадок про оспіваного в народі “славного витязя” Марка Кралеви́ча» [4, с. 101].

Молодий український письменник передусім відначив місце проживання сербських переселенців: вони отаборилися в колишньому монастирі (свого часу його знищили татари, стративши усіх монахів), неначе зреклися всіх радощів життя. Відповідним є й їхній побут – серби буквально боготворили свого вождя бана Радівоя, тремтіли від його гніву, що було незвичним для українців: закономірно, що Щербина вважав їхні звичаї близькими до турецьких. Куліш підкреслив, що запорожець Щербина був вражений такою обстановкою, а тому намагався розвеселити сербів своїми оповідями про чортів, а також напоїти їх наливкою, яку дістав від пана Бардака, та заграти на своїй улюбленій бандурі. Запорожець дивувався, що донька Радівоя Роксанда свою пісню про подвиги Марка Кралеви́ча виконувала на інструменті, подібному до гітарі, але з однією струною: серби «хотять на одній струні славити своїх предків! Хіба ж так прославляють у нас хоробрих лицарів? Як загуркочеш на всіх тридцятьох струнах бандури, то здається, немов душі загиблих у бою козаків зібралися навколо тебе роєм і заговорили під стук ковшів та дзвін шабель» [3, с. 231].

Як бачимо, сербська тема в романі підкреслює прагнення українців до дружби і взаємодії із слов'янськими народами – тут із сербами, а в «Чорній раді» із чорногорцями. Той

факт, що роман 1847 року було перекладено чеською мовою, свідчить також про увагу до нього у чехів. Фінал твору вражає – розповідь про життєву трагедію і загибель запорожця Щербини; криваву помсту Роксанди Михайлові за зраду (донька Радівоя холоднокрівно вбила Катерину у момент, коли молодий Чарнишенко зрозумів, що любить саме її), врешті, смерть самого Михайла Чарнишенка, тіло якого через батьківське прокляття не прийняла земля, та божевілля сотника Чарниша.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айдачич Деян. Образ сербів у історично-пригодницькій повісті «Михайло Чарнишенко» Пантелеймона Куліша // Дриновський збірник. Харків, 2016. Т. IX. С. 92–98.
2. Івашків Василь. Художня, літературознавча і фольклористична парадигма ранньої творчості Пантелеймона Куліша. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. 448 с.
3. Куліш Пантелеймон. Михайло Чарнишенко, або Україна вісімдесят років тому / Упорядкування, передмова, примітки Василя Івашківа. Харків: Vivat, 2025. 400 с.
4. Нахлік Євген. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: у 2 т. Т. 2: Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша. Київ: Український письменник, 2007. 462 с.

«ТЕРЕМ» ЯК ПРОСТІР ЗІТКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА МОСКОВСЬКОЇ КУЛЬТУР У ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БОЯРИНЯ»

Анастасія ТЕРЕЩЕНКО

*студентка 3 курсу філологічного факультету, Львівський національний університет
імені Івана Франка*

Науковий керівник – Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ,

*доцент кафедри української літератури ім. акад. Михайла Возняка, Львівський національний
університет імені Івана Франка*

У сучасному літературознавстві категорія простору дедалі частіше осмислюється як психологічна структура, що відображає внутрішній світ людини. Відтак простір у художньому творі відображає не лише місце подій, а й організовує смислову структуру тексту, виявляючи протиставлення між свободою і неволею, центром і периферією, своїм і чужим. Нонна Копистянська виокремлює два основні виміри художнього простору – локальний (зовнішній) і психологічний (внутрішній). Літературознавиця слушно зауважувала, що «простір внутрішньо-психологічний визначається тим, як сприймається зовнішній світ людиною і як вона себе в ньому почуває, як вона створює свій внутрішній світ, своє внутрішнє життя – світ інтелекту, серця, душі» [1, с. 85]. Однак варто зазначити, що художній простір завжди є культурно маркованим, оскільки віддзеркалює спосіб бачення світу, притаманний конкретній

культурній спільноті. Отже, простір у художньому творі – не лише структурна категорія, оскільки він виступає ключем до розуміння культурних кодів та внутрішньо-психологічних смислів, через які розкриваються світоглядні орієнтири, цінності й емоційні стани персонажів.

Такі протиставлення простору – «свого» й «чужого», відкритого й замкненого – виразно простежуються у драмі Лесі Українки «Бояриня». Сюжет твору побудовано на тлі історичних подій – часів Руїни. Події відбуваються на Лівобережній Україні (І дія) та в Москві (II–V дії). У першій дії події розгортаються спочатку в садочку, а згодом у гостинній українській хаті. Образ садка є символом весняного квітання й любові, адже саме там зароджується кохання, законтурюються мрії й уперше проартикульовані застережно-тривожні передчуття про майбутнє подружнє життя Степана й Оксани. Питання Степана: *«...Нічого ж там чужого у нашій хатоньці не буде, — правда?»* [2, с. 197] – свідчить, що «чуже» і «своє» вже окреслено як супротивні полюси ще до приїзду в московський світ. Оксана своєю чергою чомусь наголос переконує себе при Степанові, що Москва, то не така вже й чужа країна, адже *«віра там однакова, і мову я наче трохи тямлю, як говорять»* [2, с. 197]. Водночас відзначимо, що мова в драматичній поемі Лесі Українки – один із ключових маркерів розмежування двох культур.

У другій дії драми події розгортаються в просторі-антиподі стосовно українського світу – у Москві. Якщо в першій частині твору українська дійсність постає як простір відкритості, природности й гармонії між людиною й середовищем, то московський світ змальовано як замкнений, статичний, позбавлений життєвого подиху. Уже сценічна ремарка – *«Світлиця [...] прибрана по-святковому»* [2, с.199] – створює іронічний контраст між зовнішньою оболонкою та внутрішнім тиском традицій, що панують у теремі. Знаковим є те, що авторка свідомо називає будинок саме «теремом», адже в традиційній московській культурі терем – архітектурно-ізолювана частина дому, призначена для жінок, які мали жити відокремлено від світу, під наглядом і в покорі. Відтак Леся Українка використовує цей топос не лише як реалістичну деталь побуту, а як метафору замкненого, репресивного культурного простору, де жінка втрачає право на власний голос, свободу й самість. Саме тут Оксана вперше зіштовхується з дивоглядними обмеженнями: жінкам не можна розмовляти з чоловіками, брати участь у бесіді, вільно висловлюватися. Слова матері Степана – *«Ще осміють, дитинко; нема тут звичаю з чоловіками жіноцтву пробувати при беседі»* [2, с. 203] – виразно демонструють культурний код Москви: ієрархічність, контроль і патріархальність. Контраст із українською моделлю поведінки очевидний. Показовим у цьому контексті є діалог Оксани й Ганни (Степанової сестри), де протиставлено українське розуміння любові та свободи й московську систему заборон, що регламентує навіть інтимну сферу людського життя. Для

Ганни цілком природно, що вона не бачиться зі своїм нареченим, не має змоги говорити з ним і приймає факт заручин «через сваху» як норму: «*Так найпристойніше*» [2, с. 210]. Для Оксани ж така модель здається абсурдною, адже немає місця для щирості почуттів і емоційного зв'язку. Її здивування («*Та Бог з тобою! Де ж, яка ж тут нечесть? Як дівчина постоїть на розмові з своїм зарученим, то вже й нечесна?*» [2, с. 209]) є виявом іншого, більш відкритого й гуманного типу культури.

Кульмінаційним моментом зіткнення українського й московського світів у «Боярині» стає сцена частування бояр. Степан наказує Оксані вдягнути московське вбрання й дозволити бояринові поцілувати себе в уста. Для нього це тільки звичай, «*нічого злого*» [2, с. 211], звична форма етикету, тоді як для Оксани – моральне приниження її гідності, непростенна зневага до неї. У цьому контексті простір терема виконує характерну психологічно-символічну функцію: він не лише фізично ізолює героїню, а й поступово формує покору й страх у тих, хто в ньому живе. Степан, колись вільний козак, уже цілковито внутрішньо, духовно підкорився московському укладові – «*терем*» поступово змінює його, змушує виправдовувати приниження, мовляв, «*так треба, аби не загубити нас*» [2, с. 211]. Тож терем діє як символічний локус сили асиміляції, що пригнічує особистість, нівелює в ній усе «своє», навіть найсокровенніше. Власне такий психологічний злам спостерігаємо в фінальній сцені другої дії: під тиском Степана, матері й Ганни Оксана зрештою промовляє: «*Я вийду. Дай мені московське вбрання*» [2, с. 213]. Цей момент знаменує внутрішню капітуляцію героїні, адже перевдягання в «московське» стає актом зречення власної ідентичності. Символічною є й ремарка: «*Оксана, бліда як смерть, здимає з голови кораблика*» [2, с. 213]; вона наче знімає не лише український головний убір, а й те, що взагалі не було притаманним жінкам-московкам – ознаку своєї свободи, жіночої й національної гідності.

У третій дії «терем» постає вже не так побутовим, як екзистенційним простором ізоляції, у якому поступово гине не тіло, а душа. Коли Степан забороняє Оксані написати лист до рідних в Україну, то дівчина в розпачі порівнює московську неволю з татарським полонем: «*Хіба я тут, не як татарка, сиджу в неволі?*» [2, с. 218]. Так постає один із наскрізних мотивів драми – перетворення терема на в'язницю свідомості, де втрачається не лише зв'язок із Батьківщиною, а й можливість вільно дихати, право повноцінного духовного самовияву. Тому невдовзі, вже в четвертій дії, Оксана порівнює себе з квіткою, яка в'яне, («*...жити так не можу!*») і гине в теремі, а її чоловік-боярин і сам приречено визнає: «*Се правда, не ростуть квітки в темниці...*» [2, с. 224].

Четверта частина є кульмінацією всієї драматичної дії, адже тут відбувається остаточне, фатальне зіткнення двох світосприйняття, двох культур, яке завершується

повільним згасанням-умиранням української душі в чужинному, «чужому» просторі. У діалозі боярської подружньої пари відчуваємо, як Оксана намагається востаннє вирватися з полону, пропонуючи чоловікові полишити Московію й поїхати («втікати») «на Вкраїну!», або ж хоча би в Польщу чи «на Волощину», адже там вона бачить більше свободи, аніж в «московському теремі». Однак усі її поривання безнадійні. Степан уже внутрішньо цілковито асимілювався, для нього присяга цареві важливіша за кохання, а відповіді на Оксанині пропозиції сповнені втоми й відчуження від ідеї «Вкраїни». Твердженням: *«Що з того? Змінємо чужину на чужину...»* він засвідчує цілковите самозречення, втрату межі між «своїм» і «чужим». Поступове затемнення простору (*«Починає сутеніти. Десь у церкві тихо дзвонять»* [2, с. 226]) – своєрідна метафора згасання світла в душі, втрати надії, поступового вмирання. Зовнішнє затемнення перегукується з внутрішнім знесиленням Оксани, яка вже не може співати, важко дихає, кашляє – ніби саме тіло протестує проти задушливого простору, що руйнує душу. Коли повертаються мати й Ганна з подарунками, простір перетворюється на ілюзію свята. Проте ця радісна сцена – лише маска, фальшива оболонка, яка не здатна приховати істини. Оксана намагається сміятися, жартувати, навіть співати, однак усе це увінчує судомний кашель, що порушує штучну гармонію. Її поведінка в цей момент – спроба вирватися з психологічної неволі через гру, спів, жарт – остання ілюзія волі, що приречена на згасання. Слова Степана: *«Ну, ну, Оксано, ти вже щось занадто»* [2, с. 226] й застереження його матері – свідчать про те, що навіть радість у теремі чітко регламентована. Однак кульмінація тут не лише в зовнішніх подіях, а в тому, що простір остаточно перемагає людину. Трагедія не в тому, що Оксана фізично слабне, а в тому, що Москва, репрезентована теремом, убиває в ній здатність бути собою. Вона ще намагається жартувати, але жарт уже не веселий. Вона ще співає, але її спів душить кашель. Вона ще кличе до танцю, але це вже не танець радості, а прощання з життям.

У п'ятій дії Оксана вже не бореться – вона хвора, виснажена. Німецький лікар констатував *«Ваша пані занудилась по ріднім краю – се є також слабість»* [2, с. 232] – це не просто діагноз, а метафора глибокої культурної депресії. Героїню виводять до саду – на перший погляд це ніби вихід із замкненого терема, проте насправді йдеться лише про ілюзію свободи: сад обгороджений, а Оксана залишається під наглядом. Контраст між цим осіннім, притлумленим садом і весняним садком першої дії має символічний характер як краєвиди-антиподи. Якщо тоді сад був утіленням життєвої енергії, пробудження кохання й гармонії, то тепер – це простір згасання, духовного спустошення й втрати волі. Особливо трагічним є фінальний діалог Оксани зі Степаном. Він іще вірить у можливість повернення – і географічного, і душевного, тоді як для Оксани повернення вже неможливе. Її слова про

«чисті руки», що «зіржавіли» [2, с. 236], означають не фізичну провину, а духовну ерозію, зумовлену довгим перебуванням у неволі компромісів і мовчання. Метафора іржі насправді є наскрізною у творі, але тут виявляє глибинний трагічний сенс – не миттєва зрада, а повільне роз’їдання душі, що відбувається непомітно, щодня. Прощання Оксани із заходом сонця – ключовий символ драми. Її звернення: *«Добраніч, сонечко! Ідеш на захід... Ти бачиш Україну – привітай!»* [2, с. 239] перетворює природне явище на акт духовного зв’язку з батьківщиною. Відсутність у драмі прямої сцени смерті дівчини лише підсилює відчуття трагізму: гине не тіло, а внутрішнє «я», однак надію на відновлення остаточно не втрачено. Водночас внутрішня українська ідентичність зберігається через пам’ять про рідний край, спогади, символічне прощання із заходом сонця, що демонструють непереможну силу «свого» всередині чужого простору.

Отже, «терем» у драматичній поемі «Бояриня» є не лише архітектурним і побутовим об’єктом, а насамперед семіотичним простором культурної влади, психологічного тиску та міжетнічного протистояння, де художній простір стає інструментом відтворення конфлікту культур, репресивного впливу «чужого» локусу на особистість і глибокого духовно-психологічного трагізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Копистянська Н. Час і простір у мистецтві слова: монографія. Львів: ПАІС, 2012. 343 с.
2. Леся Українка. Повне акад. збір. творів: у 14 т. / ред. Т. Я. Данилюк-Терещук. Луцьк : Вол. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2021. Т. 3: Драматичні твори [1909–1911]. 656 с.

УДК 304

СЛОВО КОБЗАРІВ У ПРОБУДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Назар БОЙКО

*Науковий керівник – Ольга ШЕЛЮХ, кандидат філологічних наук,
доцент, професор кафедри гуманітарних наук*

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

«Коли не знаєш з чого почати, то закрадається думка:

чи варто починати взагалі?» Андрій Кузьменко (Скрябін)

Завжди важко починати а продовжувати справу століть ще важче. Згадуючи такого класного сучасного музиканта згадуєш і його легку і зрозумілу сучасній молоді мову... слова по типу «кльово», «лабати» та інші. Але ці слова зовсім не сучасна лексика а як виявляється їм більше ніж 300 років...

Досліджуючи вибрану тему, я шукав щось сучасне, щось що міг би поєднати з минулим, та вийшло навпаки, минуле виявилось сучасністю. У відеофільмі про кобзарів на ютуб-каналі братів Капранових я наткнувся на ті самі цікаві слова, які чомусь для мене як для музиканта і людини сучасного, нового покоління звучали дуже знайомо, але на які я поглянув по-іншому. «Лабати» – означає «грати» на інструменті, «кльово» – означає «добре» – тільки казали тоді трохи по-іншому – «клево»; «хобарі» – це «гроші», «лабки» – інструменти, а «монатка» – це сорочка (звідси такі «сучасні фрази» – «збирати манатки» або «лабати на гітарі»).

А ми з хлопцями з гурту думали, що такі модні, модним сленгом розмовляємо, лише нам музикантам доступному. Та виявилось цій моді, точніше цьому кобзарському сленгу ой-ой скільки років, а точніше це була таємна мова кобзарів, яку в тодішні часи ніхто з простого народу не розумів. А ще кобзарі так само, як ми з хлопцями, для захисту і впровадження своїх інтересів та ідей об'єднувались у «музичні банди» (гурти), тобто гільдії або цехи, на зразок ремісників. І це дозволило їм протриматися аж до XX століття, тоді як народні співці Європи – трубадури, барди, менестрелі – давно вже стали міфом. А наше українське кобзарство було частиною явища, яке на думку сучасного дослідника Володимира Кушпета називається «Старцівство» [2].

Але Старцівство не про жебрацтво, не думайте. Кобзарі не випрошували грошей, а заробляли, як професійні музиканти. Період Старцівства мав, так би мовити, три напрямки виконавців, зокрема серед них були: «Жебраки», як найнижча ланка, вище були «Стихівничі» – які вивчали й декламували релігійні тексти, вірші, і верхівкою були «Виконавці» – бандуристи, кобзарі, лірники. Їх власне й запрошували на різні вечори, гуляння, весілля або просто, щоб заграли своїх дум чи козацьких пісень, або ж ушкварили по струнах так, щоб і лавки танцювали.

Хоча значна частина тексту репертуару була вивчена, як «старші панотці навчили», і не можна було ні слова викинути, ні слова додати, але виконання музики було щоразу наче по-новому, по-іншому. Кобзар ніби підлаштовувався під аудиторію і настрої слухачів так, щоб максимально донести суть твору, який виконував.

До речі, самих же виконавців називали лірниками, бандуристами чи кобзарями не просто так. Просто бандурист, це той, хто грає на кобзі чи бандурі для себе чи друзів, а кобзар – це вже професія. У період Старцівства це був здавна сліпий або слабкозорий чоловік. Зараз цього, звісно, уже не дотримуються, бо відроджувати кобзарство довелось із дуже малої кількості людей. Тому сліпих зараз небагато. Тобто бандура була все-таки більше для сліпих професійних кобзарів, а кобза – і для сліпих, і для зрячих виконавців.

Кобза як інструмент поступово зникла, і як помер у 1890 р. Остап Вересай (і його кобза), то більш не чути було, щоб хтось грав. І вже у 1980 р. майстер Микола Будник зробив/створив/виготовив кобзу, і почали грати знову такі нові кобзарі, як Володимир Кушпет (зі своєю менш народною манерою гри та водночас цікавою), Гнат Хоткевич, Едуард Драч, Тарас Компаніченко, Максим Трубніков з Одеси, Віталій Кобзар, Назар «Чорношличний» Божинський та інші.

Чи багато людей грає на кобзі? Ні. Зараз кобзарів небагато.

Щоб стати кобзарем чи лірником потрібно навчатись приблизно три роки, тоді скласти усний іспит у старших пан-майстрів, і тоді вже можна грати надворі, на базарах, ярмарках і на запрошення в різні установи (так було в епоху старцівства). Щоби вчити когось, потрібно, аби пройшло ще 7 або 10 років, і потім, якщо досить знань, необхідно пройти ще один іспит, і аж тоді кобзар стає майстром, що може навчати й грати скрізь. Ніяких спеціальних закладів тоді не було і зараз немає, навчання є індивідуальним, нерегульованим. Зараз приблизно так усе за старим звичаєм і відроджується, можливо, із деякими змінами.

У сучасному глобалізаційному світі, де поступово зникають традиційні культури, надійною запорукою збереження національної ідентичності українців є фольклор, зокрема унікальні його види й жанри, і це свідчить, що Україна – держава з давніми історичними коренями, джерелами, з розвинутою епічною народною поезією, високими злетами героїки, гуманізму, естетики й моралі. До унікальних пам'яток світової епічної традиційної культури належать і українські народні думи. На їх значущості, як національної ознаки української народної культури, ще 1892 року наголошував І. Франко: «Справді лицарським духом дихає також новий богатирський епос, який у той час, між 1560 і 1648 роками, виріс у степах запорозьких. Чудові думи про Самійла Кішку, про бурю на Чорному морі, про втечу трьох братів з Азова, про Марусю Богуславку тощо – це ті безсмертні пам'ятки ще першого етапу в розвитку козацтва, які створені генієм самого народу, і які назавжди будуть предметом гордості українського народу» [4, с.7].

Захоплені відгуки про українські народні думи висловлювали іноземні діячі науки та культури. Зокрема німець Фрідріх Мартін фон Боденштедт у народознавчій книзі «Поетична Україна» авторитетно заявив: «У жодній країні дерево народної поезії не зродило таких величавих плодів, ніде душа народу не виявляла себе у піснях так живо і правдиво, як в українців». Він наголосив, що думи, «...крім поетичної вартості, мають ще й велике значення для української історії» [4, с.7].

Із джерел XVI-XVIII ст. можна навести чимало згадок про термін «дума», зауваживши, що кобзарі називали думи «козацькими піснями, псалмами». Є також

загальноновизнана теза, що «у вітчизняне народознавство термін «дума» увів К. Рилєєв» (1825 року побачила світ його книга «Думи»), а Михайло Максимович «підхопив» це поняття й застосував як науковий термін на означення жанру фольклору у виданні українських народних пісень 1827р.

«Думи – це пісні, що винятково належать бандуристам. Від пісень різняться більш оповідальним або епічним характером і вільним розміром, що полягає в невизначеній кількості тонічних стоп, хоча іноді (відповідно до ліричного стилю української поезії) вони перетворюються на пісню: тоді й розмір стає визначений, пісенний. Вірші майже завжди римовані. Зміст їхній переважно історичний» – каже Михайло Максимович, 1827 р. [4, с.10]

Проте дослідники вважають, що перша зафіксована згадка про термін «дума» належить польському хроністу С. Сарницькому, який, пишучи про відважних братів і хоробрих вояків Струсів, які загинули в битві з волохами 1506 року, зазначив, що про них складені пісні, названі русинами-українцями думою.

Тепер ми більше розуміємо, що саме Старцівство утворилось не просто так, і чому тексти вчили так, що ні словом більше, ні словом менше, і перекрутити – ні-ні!

Суть професії кобзаря полягала в тому, щоб передати ту думу – історичну козацьку повість – нащадкам, як було, щоб знали й пам'ятали, хто ми є, чия правда, чия кривда і чиї ми діти!... як писав Батько наш Шевченко.

«Думи – це народні, епічні та ліро-епічні твори, що їх виконують речитативом під акомпанемент бандури (кобзи) чи ліри; мають своєрідну художню форму (нерівномірну складовість віршів, відсутність строф, використання загальних місць і т. п.). За змістом думи поділяють на історичні, соціальні та сімейно-побутові. Частина їх – героїчного характеру. Основний пафос дум – оспівування військових подвигів українського народу в боротьбі за національне й соціальне визволення, а також проповідь здорової суспільної та сімейної моралі» [4, с.13].

«ДУМА – ліро-епічний, поетичний літопис героїчного минулого українського народу. В думах розрізняють пізній і новий історичні пласти. Пізній містить твори про боротьбу проти турецько-татарської навали в XV-XVII ст., новий – про визвольну війну українського народу проти польсько-шляхетського гніту 1648–1654 рр. До проміжного пласту належать соціально-побутові думи. Творцями й першими виконавцями дум вважають учасників козацьких походів. Згодом, як уже згадувалось, ними стали народні професіонали – кобзарі, лірники, які об'єднувалися в кобзарські й лірницькі цехи, братства, що проіснували до початку XX ст. Незважаючи на утиски української мови та культури царською владою у XIX ст., у нас розквітає етнографія та піднялась цікавість еліт до народного мистецтва [4].

Сьогодні ми намагаємось крок за кроком врятувати і відновити те, що не втрачено незворотно, що пробивається до нас паростками з-під товстого шару руїни та забуття. Від знання й розуміння нами минулого залежить усвідомлення сьогодення, а значить, і того, яким буде наше майбутнє. Бо ж зараз на початку ХХІ ст. – в епоху високих інформаційних технологій та ШІ (штучного інтелекту) – людство все гостріше відчуває важливість і крихкість свого зв'язку з минулим, а для України проблема пошуків та усвідомлення свого глибинного коріння особливо важлива – наша історія зазнала значних фальсифікацій та нищення. В українській історії та культурі старцівство стало тим поводитирем, який у важкий для українців час з вірою у Творця та народ утримав наш духовний світ на призначеному йому шляху, не дав нам збитися на манівці й забути про високу духовний складник народного життя. Його заслуги перед Україною величезні, але, на жаль, мало відомі загалу, а тому потребують вивчення, усвідомлення та зрештою достойного визнання нащадками.

Тож можливо, настане час, і ми – зрячі – нарешті збагнемо, кому маємо завдячувати збереженням нашої ідентичності й прагненням до волі, якими були народні духовні провідники (сліпі кобзарі), у що вони вірили. А допоки ми цього не усвідомили, то не вони, а ми – незрячі...

І вони ведуть нас через століття...

ЛІТЕРАТУРА

- 1) Гнат Хоткевич - кобзар, створив свою так звану Харківську школу гри на бандурі.
[Електронний Ресурс] – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A5%D0%BE%D1%82%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D1%87_%D0%93%D0%BD%D0%B0%D1%82_%D0%9C%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87
- 2) Кушпет Володимир. Старцівство: мандрівні співці-музиканти в Україні (XIX – поч. XXст.)
[Електронний Ресурс] – URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Kushpet_Volodymyr/Startsivstvo_mandrivni_startsi-muzykanty_v_Ukraini_XIX_poch_XX_st.pdf
- 3) Микола Будник - майстер інструментів, панотець Київського Кобзарського Цеху
[Електронний Ресурс] – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=EfdIX3dGCDM>
- 4) УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ДУМИ. У 5 т. Т. 1. Думи раннього козацького періоду
[Електронний Ресурс] – URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-5415-2/978-966-02-5415-2.pdf>

Секція 1

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

УДК 811.161.2

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Ірина БРОВАР

Національний університет «Львівська Політехніка».

Науковий керівник - Христина ВЕРБИЦЬКА, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат наук соціальних комунікацій

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У ХХІ столітті війни набувають нових форм. Вони більше не обмежуються лише фронтовими зіткненнями, а ведуться у свідомості людей, у медіапросторі, у словах. Мова стає не лише засобом спілкування, а й зброєю впливу, маніпуляції та опору. Особливо виразно це проявляється в умовах російсько-української гібридної війни, де боротьба точиться не лише за території, а й за ідентичність.

1. Російська мовна агресія як частина гібридної війни

Гібридна війна — це поєднання традиційних воєнних дій з інформаційними, психологічними, економічними та культурними атаками. Її головна мета — знищити не лише армію, а й свідомість народу, позбавити його єдності, підмінити правду маніпуляцією. У цьому контексті мова є одним з ключових інструментів впливу. Через мову формується мислення, історична пам'ять і національна самоідентифікація. Саме тому противник прагне зруйнувати мовну єдність, нав'язати власний культурний код, замінити правду пропагандою.

Росія століттями використовувала мовну політику як засіб імперського контролю. Протягом історії українська мова заборонялася, витіснялася, висміювалася. Сучасна агресія продовжує цю лінію, але вже у формі інформаційної окупації — через медіа, соціальні мережі, фейки, культурні продукти. Російська пропаганда намагається представити українську мову як “штучну”, “меншовартісну” або “розколюючу” — і цим руйнує внутрішню єдність українського суспільства. Саме тому підтримка української мови — це не лише культурний вибір, а активна оборона на мовному фронті.

2. Мова як зброя спротиву

Для України мова стала символом спротиву. Перехід на українську у побуті, освіті, армії — це не просто політика, а акт самоутвердження. Коли солдати на фронті говорять українською, коли журналісти пишуть правду українськими словами, коли діти співають гімн

рідною мовою — це все елементи національної єдності, що протистоять дезінформації. Мова — це духовна броня. І саме завдяки їй українці не втратили віру, навіть під обстрілами. Одним із символів цієї боротьби став Олександр Мацієвський — сержант, снайпер, “кіборг” 119-ї окремої бригади територіальної оборони. Його останні слова — “Слава Україні!” — перед стратою російськими окупантами стали звуком незламності цілої нації. Ця коротка фраза українською мовою перетворилася на культурний і політичний символ, який розійшовся світом, нагадуючи, що навіть у момент смерті українець здатен боронити своє слово. Мацієвський показав, що мова — це сила, яка живе навіть тоді, коли замовкає зброя. Його вчинок став доказом того, що гібридна війна — це не лише боротьба технологій, а насамперед боротьба духу та ідентичності.

3. Мова як складова національної безпеки

Мова — це носій історичної пам’яті, системи цінностей, колективної ідентичності. Вона формує не лише спосіб мислення, а й уявлення про світ. Згідно з дослідженнями ЮНЕСКО та Ради Європи, мовна політика держави є важливим чинником політичної стабільності та соціальної інтеграції.

Мовна політика є елементом державної оборони. Коли суспільство говорить однією мовою — воно єдине. Коли звучить різнобій чужих наративів — це слабкість, якою користується ворог. Тому підтримка української мови в освіті, культурі, армії — це захист країни. Мова формує медіапростір, у якому немає місця для пропаганди, і закріплює відчуття спільності.

Іншим символом незламності є Віталій Скакун — сапер 35-ї окремої бригади морської піхоти імені контрадмірала Михайла Остроградського, Герой України (посмертно). 24 лютого 2022 року у перший день повномасштабного вторгнення, він здійснив подвиг, який став одним із символів початку спротиву. Коли російські війська наближалися до Генічеська, саме Скакун отримав завдання підірвати міст через Сиваш, щоб затримати ворога. Однак часу для відходу не залишалося. Він залишився на позиції, заклав вибухівку і підірвав міст разом із собою, рятуючи побратимів і зупинивши просування ворожої техніки. Цей вчинок став не просто військовою дією — це був мовчазний акт українського слова. Він нічого не сказав, але його подвиг промовив за нього. Якщо Олександр Мацієвський — це голос України, що лунає крізь темряву, то Віталій Скакун — це мовчання, у якому чути силу віри. Його вчинок передав світові головну ідею: справжній українець говорить не лише словами, а й діями.

4. Мова як стратегічний ресурс держави

Кожна нація, що поважає себе, розуміє: мова — це ресурс, не менш важливий, ніж економіка чи армія. У глобальному інформаційному просторі перемагає не той, хто має більше

зброї, а той, хто вміє формувати сенси. Україна сьогодні веде боротьбу не лише за території, а й за право, щоб світ чув її українською. Тому державна мовна політика має бути не каральною, а мотиваційною: створювати умови, де говорити українською — престижно, вигідно і природно. Україна активно впроваджує заходи для зміцнення мовної безпеки: ухвалення Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019 р.), розширення україномовного контенту в медіа, розвиток культурної дипломатії та українізації освітнього простору. Ці кроки сприяють відновленню історичної справедливості й формуванню нової мовної самосвідомості.

Українська мова стала символом опору, маркером єдності, доказом, що «слово теж воює». Як писала поетеса Тетяна Ліщук: «Якщо ти кажеш, що нема різниці, якою мовою потрібно говорити. Попий води з калюжі, не з криниці. Яка різниця звідки воду пити? Якщо тобі далека рідна мова, якась чужа і важко її вчити. То замість хліба — зжуй стакан полови. Яка різниця шлунок чим набити? Коли не знаєш, що державна мова — історія із сотні поколінь, оспівана в піснях, мов колискова. Не українець ти... Лише ходяча тінь...

На перший погляд — це жарт, мем або просто римована фраза. Але насправді вона несе глибоке соціально-філософське значення. У ній закладена метафора походження, автентичності та духовного коріння. Криниця — це джерело, яке уособлює рідну землю, історію, пам'ять поколінь. Вода з неї — це мова, яка напоює душу, з'єднує людину зі своїм народом, робить її частиною спільноти. Коли людина каже: «Яка різниця, якою мовою говорити?», вона несвідомо відмовляється від власної криниці — від свого культурного джерела. Бо мова — це не лише засіб сказати «привіт» чи «дякую». Це спосіб відчувати, мислити, жити. Через мову формується наш світогляд, наші образи світу, наші внутрішні межі добра і зла. Тому цей вислів, народжений у середовищі TikTok, вийшов далеко за межі жарту. Він став своєрідним антивірусом проти байдужості, реакцією суспільства на спроби нівелювати мовне питання. У ньому — протест проти фрази «яка різниця», яка десятиліттями була частиною колоніального дискурсу, покликаною стерти відмінності між «своїм» і «чужим».

У контексті гібридної війни цей вислів набуває особливої актуальності. Адже гібридна агресія спрямована не лише на територію, а й на свідомість. І саме народна, жива реакція у формі таких коротких, але влучних висловів демонструє, що суспільство відчуває небезпеку — і відповідає на неї словом, а не зброєю.

Висновок:

Мова в умовах гібридної війни — не лише засіб комунікації, а зброя національного виживання.

Таким чином, фраза «Попий воду з криниці — яка різниця, звідки воду пити?» — не просто цитата з TikTok. Це мовний маніфест епохи, нагадування, що втрата мови — це втрата коренів, а без коренів дерево не виживає. У ній закладена проста, але невмируща істина: пити слід із власної криниці, бо лише своя вода дає життя.

Кожен український воїн, який загинув за свободу, — це частинка мови, що ніколи не замовкне. Бо мова — це не лише слова, якими ми промовляємо, а кров і серце народу, його пам'ять і честь. Олександр Мацієвський своїм гаслом “Слава Україні!” — утвердив силу українського слова. Віталій Скакун — своїм подвигом мовчки підтвердив, що навіть у тиші воїн промовляє мовою відваги. Кожен із них став рядком у живій книзі України, яку ми пишемо не чорнилом, а кров'ю і світлом. Їхні імена — це наші літери. Їхні вчинки — наші речення. І кожна смерть воїна — це слово української мови, вписане в історію болем, але й непереможністю. Так, мова — це зброя. Але ще більше — це душа, у якій живе народ навіть тоді, коли ворог намагається стерти його з карти. Коли ми говоримо українською, ми продовжуємо голос Мацієвського, ми відповідаємо Скакуну “дякую” і ми зберігаємо тих, хто не мовчить навіть після смерті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оформлення Указу Президента закону у пункті 1 «Про забезпечення функціонування української мови як державної» Закон України від 25.04.2019р. №-2704-VIII. Офіційний вісник України, 2019 №-38. Ст. 1324.
2. Instagram сторінка –@lishchukt
3. Указ Президента України №74 2022р. від 26 лютого 2022 року Про присвоєння В.Скакуну звання Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» -матросу(по смертно).
4. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №74/2022 — Офіційне інтернет-представництво Президента України
5. Указ Президента України №146 2023 р. від 13 березня 2023 року Про присвоєння О.Мацієвському Герой України з удостоєнням ордена «Золота Зірка» - солдату(по смертно).
6. УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ №146/2023 — Офіційне інтернет-представництво Президента України

UDC 81'1:84'06'37

THE LANGUAGE OF PROPAGANDA AS THE MEANS OF HYBRID WAR

Nikita FENOTA, Oleh TARASENKO

*Scientific supervisor – Olha LYTVYENKO, Associate Professor of the Department of Language Training, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
National University of Civil Protection of Ukraine*

Under the condition of the martial status in Ukraine, information warfare has become one of the most dangerous ways of waging modern hybrid conflicts. In the modern globalized world, where language has become the most obvious marker of hybrid conflict, an effective tool for covert influence on consciousness and perception [1, p. 104], the linguistics of war has become a powerful instrument of mass media. Russia uses almost all possible methods of hybrid warfare against Ukraine. The aggressor is accustomed to using propaganda for selfish purposes against its own population, against Ukrainians and foreigners who are interested in the issues of the Russian-Ukrainian war. February 24, 2022 was a turning point, people were completely disoriented. In a state of shock, a person concentrates less on the truthfulness of certain news.

Hybrid war is not a new, but an extremely relevant type of war, which is waged not so much with weapons as with the forces of political propaganda, terror, disinformation, and economic pressure on the enemy. The word “hybrid” in this context means the use of several levers of pressure on the enemy at once, among which combat operations constitute a rather insignificant part [2, p. 100].

Propaganda plays an important role among the means of communication: news, advertising, books, banners. In fact, everything that surrounds us can turn out to be any kind of propaganda. The main feature of modern propaganda is the creativity of the people engaged in it. Propaganda can become a decisive factor in resolving a military conflict. Russia has many propagandists who use Ukrainian news for hostile purposes and change it to their own liking. For example, hostile telegram channels keep distributing fake videos about alleged abuse of mobilized fighters [2], and there are many similar russian news stories. Their aim is to demotivate the population of Ukraine so that people do not even want to think about fighting and standing up in this bloody war.

Another technology, according to modern researchers, is “hate speech”, which is aimed at changing the value orientations of various target audiences, at forming perceptions of both the enemy and fellow citizens who fall under the categories of other, alien and incomprehensible [2, p. 107]. “Hate speech” can be described as “soft power” of waging “hybrid war”, which forms certain linguistic, cultural, cognitive and pragmatic attitudes, aimed at denigrating the culture and ideals of the participant of the opposite side of the conflict [3].

However, concepts of war speech and hate speech should not be equated. First, the concept of hate speech is terminologized, while the concept of war speech has not yet received a generally accepted interpretation. Most interpretations of the term “hate speech” are found in international law, from where it was borrowed. In linguistic research, “hate speech” is considered as manifestations of hatred, verbalized and non-verbalized, which are aimed at discrimination, intimidation, domination, intensification of hostility and violence [1, p. 104]. Thus, hate speech is primarily associated with discrimination and intolerance, as well as incitement to such acts. War speech includes, but is not limited to, hate speech [1, p. 105].

It should be noted that no less powerful and widespread so-called “white propaganda” is nowadays taking place on the territory of our state. This phenomenon is clearly illustrated by the advertising of the Third Separate Assault Brigade: they published banners, placards, posters, posts on social networks where it was possible to advertise this brigade [5]. This advertising can also be called propaganda, it has a specific goal, a specific task that it performs. But, unlike enemy propaganda, it does not mislead people and is not aimed at disinforming Ukrainians, but on the contrary, it aims to inform people for survival in a war situation [6].

Therefore, people should always be careful and attentive to the information they consume. During the war, people must learn how to “filter” such information. Propaganda in wartime is very dangerous, especially if people do not understand that it is the enemy propaganda.

REFERENCES

1. Данилейко О. В. Мова війни: визначення та перспективи досліджень в контексті гібридної війни. *Закарпатські філологічні студії*. 2024. С. 101–107. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.32.1.18>
2. Прищеп Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни». *Психолінгвістика. Psycholinguistics*. 2017. Вип. 22 (2). С. 98–112. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.1069546>
3. Термінологічний словник російсько-української війни / За ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2022. 20 с.
4. Ткач Е. РФ поширює черговий фейк. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rf-poshiryue-chergoviy-feyk-znushchannya-1725203696.html>
5. Третя окрема штурмова бригада. URL: <https://ab3.army>
6. Третяк А. Фейкові новини та дезінформація: що таке інформаційна гігієна та як її дотримуватися. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/fejkovi-novini-ta-dezinformaciya-sho-take-informacijna-gigiyena-ta-yak-yiyi-dotrimuvatis>

UDC 81'24

LANGUAGE AS AN INSTRUMENT OF WAR***Olga ZAICHENKO***

*Scientific supervisor-Halyna HORUN,
Associate Professor, Department of Language Skills Training
Lviv State University of Internal Affairs*

Language is rarely a neutral vehicle; in times of conflict it transforms into an instrument of political power, moral persuasion, and legal framing. The idea that discourse shapes social reality is central to critical discourse studies and to contemporary analyses of information warfare; language does not merely describe events – it helps to constitute them. [1, p. 1][5, p. 1]

Scholarly work in discourse analysis demonstrates that language functions as social practice: the forms of expression available in public debate are conditioned by institutions, social positions, and power relations. Framing, metaphor, and lexical choice are therefore strategic choices in wartime communication because they create cognitive shortcuts that orient public perception and moral judgment. When authorities or mass media select labels and metaphors, they effectively supply interpretive frames that make certain actions intelligible and others opaque. [1, p. 17][5, p. 10]

The mass-media propaganda model explains how systemic structures of ownership, sourcing, and professional norms can filter public information and thereby manufacture consent for policies, including military operations. The model describes how certain topics are amplified while alternative explanations are marginalized, creating an informational environment in which linguistic reframing (for example, renaming “invasion” as a “special operation”) performs political work by softening international condemnation and domestic dissent. [2, p. 1][2, p. 93]

Semantic manipulation is a staple of modern campaigns of aggression. Deliberate euphemism, re-labeling, and lexical evaporation (the removal of morally charged descriptors) are linguistic tactics that reduce the perceived severity of actions and hinder legal accountability. Such tactics are not accidental rhetorical slips; they are part of coordinated communicative strategies that rely on professional media routines and authoritative voice to gain credibility. [2, p. 93][1, p. 43]

The legal importance of terminology should not be underestimated. International law relies on precise formulations: the difference between “armed conflict,” “occupation,” “annexation,” or “counter-terrorist operation” carries consequences for state responsibilities, the applicability of humanitarian law, and the triggering of international obligations. Legal actors therefore operate within the same lexical battleground: calling a set of acts by the right legal term both recognizes victims and opens channels of remedy and redress. For legal instruments, specificity (for example, article citations) is the means by which states and courts translate language into binding duties. [6, art. 19][7, art. 10]

Beyond institutional framing, the psychology of wartime language shows recurring patterns of othering and de-humanization. Discourse that depicts opponents as monolithic, dangerous, or sub-human lowers the threshold for acceptance of violence and reduces empathy for civilians. Linguistic research highlights mechanisms of “othering” (naming, metaphoring, and narrative simplification) that precede and accompany escalatory actions, making language an active contributor to the moral permissibility of violence. [5, p. 25][2, p. 201]

The digital era multiplies both the speed and reach of such linguistic weaponization. Social media platforms supply rich datasets showing how language use changes in real time during crises: analyses of geo-tagged tweets from Ukraine reveal a measurable shift from Russian to Ukrainian usage after the outbreak of large-scale hostilities, indicating that language choice itself can be an act of civic alignment and resistance in wartime. These empirical findings underscore how linguistic practices on online platforms participate in identity formation and political mobilization. [3, p. 5]

Local sociolinguistic research complements large-scale digital studies. Surveys and qualitative work conducted in Ukraine during the full-scale invasion document changing attitudes to language among citizens of various ethnic origins: for many, choosing Ukrainian in public discourse has become an expression of civic solidarity; for others, language choices are complex, layered with emotion, family history, and security considerations. Such dynamics demonstrate that language as an instrument of war works both top-down (propaganda, policy) and bottom-up (individual acts of identity). [4, p. 51]

Information operations exploit vulnerabilities in trust: coordinated disinformation leverages emotional language, fabricated events, and repetitive framing to make false narratives appear familiar and therefore credible. The propaganda model helps explain how a dominant frame gains traction: through repeated authoritative reporting, selective sourcing, and institutional reinforcement, particular linguistic constructions become “common sense,” and dissenting voices are marginalized. The legal and ethical stakes are high because when narratives harden into perceived facts, legal accountability and international responses are delayed or weakened. [2, p. 93][5, p. 47]

At the level of policy, democratic states face a delicate balancing act. Protecting freedom of expression is a legal imperative (for example, under Article 19 of the ICCPR and Article 10 of the ECHR), yet the same freedoms can be abused by actors who weaponize speech to incite violence, spread hate, or undermine democratic institutions. The rule of law requires both robust protection for legitimate discourse and proportionate, rule-bound measures against unlawful or dangerous speech – a complex normative and procedural challenge for lawyers and policymakers. [6, art. 19][7, art. 10]

Counter-measures to linguistic weaponization combine legal, institutional, and civic responses. Legally, precise characterization of events (accurate use of terms like “occupation,” “war

crime,” or “deportation”) opens avenues for investigation and sanctions. Institutionally, media literacy campaigns, transparent sourcing, and independent journalism reduce the effectiveness of manipulative frames. Civically, grassroots initiatives that document abuse, amplify eyewitness testimony, and promote pluralistic dialogue can blunt the effects of disinformation. Crucially, these responses rely on disciplined, ethically grounded language use that restores trust in public communication. [1, p. 77][2, p. 201]

For practitioners of law, the implications are practical and urgent. Lawyers and judges must remain linguistically vigilant: legal pleadings, international complaints, and judicial reasoning must resist euphemistic language and insist on terms that reflect lived realities. Likewise, when preparing evidence, counsel should anticipate semantic defenses (relabeling or minimization) and craft arguments that tie words to verifiable conduct, thereby reducing opportunities for semantic evasion. [2, p. 201][5, p. 47]

The post-conflict phase demonstrates the reparative potential of language. Transitional justice mechanisms, truth commissions, reparations schemes, and memorialization projects all depend on carefully calibrated discourse: naming atrocities, acknowledging suffering, and recording facts for the historical record are acts of linguistic reparation that help societies confront the past and reduce the likelihood of recurrence. Thus, language serves both as an instrument of harm and as an instrument of healing. [1, p. 169]

I believe that awareness of language practices is a foundational skill for any legal professional in contemporary conflicts. Language shapes evidence, frames legal claims, and – importantly – supports or undermines the dignity of victims. The responsibility to use words precisely and ethically should be part of a lawyer's professional identity.

In my view, the weaponization of language disproportionately harms those already most vulnerable: displaced persons, minorities, and civilians whose stories are easily erased by euphemism. As a future jurist, I feel compelled to insist on terminology that reveals rather than conceals the human cost of political decisions.

I also think that legal education must include practical training in discourse analysis: students should learn how to identify frames, check sources, and deconstruct manipulative narratives. This skill is as crucial as drafting a brief or researching precedent.

Moreover, I contend that civic participation in public discourse is a form of legal agency. When citizens choose words that affirm human rights and truth, they help build social resilience against propaganda.

Finally, I am convinced that defending linguistic integrity is not merely academic; it is a defensive act for democracy and the rule of law. Legal professionals, journalists, educators, and citizens share the duty to protect language from becoming a tool of dehumanization.

LITERATURE

1. Fairclough, N. *Language and Power*. Longman, 1989.
2. Herman, E. S., & Chomsky, N. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. Pantheon, 1988.
3. Racek, D., Davidson, B. I., Thurner, P. W., Zhu, X. X., & Kauermann, G. “The Politics of Language Choice: How the Russian-Ukrainian War Influences Ukrainians’ Language Use on Twitter.”
4. Hontar, M. *Attitudes towards the languages of Ukrainians of various ethnic origins during the full-scale war*. Ukrainian Language, No. 2 (90), 2024, pp. 51–68.
5. Van Dijk, T. A. *Discourse and Power*. Bloomsbury, 2008. (theoretical framework).
6. International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), 1966 – Article 19 (freedom of expression).
7. European Convention on Human Rights (ECHR) – Article 10 (freedom of expression).

УДК 81'27:32(477)

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ВІД ЗОВНІШНІХ МАНІПУЛЯЦІЙ

Богдан ПРОЦЬ

Науковий керівник – Анжела ПОСОХОВА,

доцент кафедри мовної підготовки,

кандидат філологічних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Мова є важливим елементом культури будь-якого народу світу, вона є тим інструментом за допомогою якого ми визначаємо приналежність людини до тої чи іншої нації. Мова є елементом ідентичності будь-якого народу, символом його культурної спадщини та суверенітету. У сучасному світі, в час глобалізації, міграції, геополітичних конфліктів, мова як ніколи потребує захисту. Зовнішній вплив може проявлятися у мововбивстві, пропаганді, колонізації чи економічному домінуванні, тож ці дії призводять до витіснення рідної мови іноземними. Україна в тому числі потерпає від цих проблем, мовне питання в Україні часто використовують як інструмент політичних маніпуляцій, особливо в контексті російської агресії. Для протидії цьому шкідливому явищу вживають різні заходи, які мають на меті покращити становище національної мови.

Зовнішні маніпуляції з національною мовою проявляються у різних формах, включаючи як прямі так і непрямі. До прямих форм, в першу чергу, належить мововбивство або ж так званий лінгвоцид. Визначення цьому явищу дав Радевич-Винницький у своїй праці «Лінгвоцид як форма геноциду»: «лінгвоцид - це свідоме, цілеспрямоване нищення мови як головної ознаки етносу – народності, нації. Він є передумовою масової манкуртизації та винародовлення народу. Без лінгвоциду неможлива втрата народом історичної пам'яті, етнічного імунітету, національної самототожності» [7, с. 8].

До непрямих форм впливу відносяться засоби, що здебільшого пов'язані з пропагандою. Г. Почепцов у своїй роботі «Пропаганда 2.0» дає таке визначення цьому явищу: «пропаганда – це сервіс політики, покликаний підказувати потенційним прихильникам певного політика або політичної ідеї необхідні комунікаційні дії (слова, емоції, наративи, інтерпретації, тощо) [6, с. 10].

Глобалізація також значною мірою впливає на стан мови. Абсолютне домінування англійської чи іншої так званої глобальної мови у різних сферах життя, таких як бізнес, освіта, інтернет, витісняє національні мови, особливо в країнах що розвиваються [9].

Захист національної мови потребує комплексного підходу на всіх рівнях: державному, міжнародному та внутрішньо суспільному зокрема. В першу чергу захист національної мови в будь якій державі має гарантувати сама держава через своє законодавство. Впродовж історії українського державотворення було прийнято низку законів, що регулюють мовне питання. В першу чергу слід згадати Конституцію України, де чітко зазначено, що «державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [5].

Також, до певної міри питання мови у суспільстві регулюється законами України «Про освіту», «Про медіа». Відповідно до цих законів визначається, що мовою освітнього процесу у всіх закладах освіти, а це школи, коледжі, університети та інші, є державна мова, тобто українська [2]. Також регулюється використання мови і в засобах масової інформації. Встановлюються квоти щодо використання державної мови в теле- та радіоефірах, що становить не менше 75% для загальнонаціонального мовлення та не менше 60% для регіональних мовників [3].

Ключовим законом, який регулює використання української мови як державної є закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який вносить низку необхідних змін для забезпечення збереженості національної мови, а саме: українська мова стає обов'язковою для використання в органах державної влади, місцевого самоврядування, в державних та комунальних установах і зокрема у публічних сферах, до яких

належать освіта, культура, засоби масової інформації, реклама, транспорт, а також сфера обслуговування. Встановлюються вимоги щодо володіння мовою працівників вище згаданих органів та установ, державних службовців, педагогів, медичних працівників, тощо. Регулюється та забезпечується захист фундаментального права будь-якого українця отримувати інформацію та послуги державною мовою [4].

Та все ж, на нашу думку, одними законами без заохочення суспільства до вивчення та практичного застосування не вберегти національну мову від вимирання. Починати заохочувати потрібно з дитинства, наприклад через збільшення кількості, а також варіації контенту рідною мовою, що включає книжки, фільми, мультфільми, різноманітний відео та аудіо контент, а також підтримка медіа державною мовою та фестивалів чи заходів, що популяризують мову. Свідоме ставлення громадян до питання мови унеможливить маніпуляції, до яких часто вдається ворог, і які різними способами намагаються принизити рідну мову, виставити її другорядною.

В Україні для підтримання популяризації державної мови волонтери, яким не байдуже це питання, створюють різні ініціативи. Це є важливий аспект, який контролює, щоб у якомога ширшому колі сфер життя суспільства лунала українська мова. Одним з таких проєктів є ініціатива «Дріжджі». «Метою діяльності ініціативи є приведення сфери обслуговування та маркування товарів у відповідності до потреб україномовних споживачів. «Дріжджі» інформують власників закладів громадського харчування та роздрібної торгівлі про недопустимість порушення прав україномовних споживачів. А громадяни, у свою чергу, дізнаються про наявні у них права як у споживачів та механізми їхнього захисту» [1].

Також варто відзначити спільноту «Переходь на українську», яка від початку революції Гідності збирала статистику, коли люди переходили на українську мову, для того щоб надихати і інших це робити. «У 2015 році ми з чоловіком створили у мережі «Фейсбук» спільноту «Переходь на українську», суттю якої стало поширення історій тих, хто відмовився в спілкуванні від російської мови на користь української. Ми просто побачили, як після Майдану багато російськомовних українців зважились на такі зміни, і вирішили збирати ці приклади, адже конкретні, особисті історії, як правило, дуже мотивують інших діяти подібним чином», так Ярина Чорногуз описує діяльність своєї спільноти [8].

Підсумовуючи вищесказане, твердо дотримуємося думки, що охорона української мови від зовнішнього впливу — це суттєва складова утримання нашої національної ідентичності і безпеки. За допомогою законів, освіти та культурних ініціатив держава може прибрати загрози для мови та протистояти пропаганді. В Україні цей процес має особливе значення під час війни, бо мова стає символом боротьби за свободу та виживання нації. У

всьому світі збереження мови допомагає підтримувати різноманітність культур і мир, бо мова — це не лише засіб спілкування, а й інструмент збереження пам'яті, традицій і національної ідентичності. Лише активна співпраця суспільства та держави може гарантувати виживання української мови в умовах складних зовнішніх викликів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волонтерські проекти, які популяризують українську мову. Ресурсний центр «Гурт». 2015. URL. <https://www.gurt.org.ua/news/recent/29558/>
2. Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р. (в ред. від 22.09.2025) Відомості Верховної Ради (ВВР), № 38-39, 2017. ст.380.
3. Закон України «Про медіа» від 13.12.2022 (в ред. від 01.01.2025) Відомості Верховної Ради України (ВВР), №№ 47-50, 2023. .ст.120
4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 (в ред. від 12.09.2025) Відомості Верховної Ради (ВВР), № 21, 2019. ст.81.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р (в ред. від 01.01.2020). Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30 ст. 141.
6. Почепцов Г. Г. Пропаганда 2.0. Київ, 2018.
7. Радевич-Винницький Я. Лінгвоцид як форма геноциду. К: Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2011. 78 с.
8. Серeda С. «Українська – це круто»: як українці популяризують свою мову . Радіо Свобода URL. <https://www.radiosvoboda.org/amp/29256785.html>
9. The Control Of Language Damages Cultural Identity And Diversity / Encore / URL. <https://gurmentor.com/language-control-damages-cultural-identity-and-diversity/>

UDC 8:355.4

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE

Viktoriya HILEY

Scientific supervisor – Halyna HORUN,

Associate Professor, Department of Language Skills Training

Lviv State University of Internal Affairs

Language, in addition to its main function — being a means of communication — is becoming an important factor in hybrid conflicts in modern conditions. It is used not only as a tool of communication, but also as a weapon in the war of meanings. Today, we will consider why language disputes arise, what impact hybrid war has on the language space, and how to resist disinformation.

First of all, it is worth understanding why language conflicts flare up. Language is not only a means of exchanging information, but also a carrier of culture, identity, and spiritual values. Its use for political or propaganda manipulations often leads to the disintegration of society. According to sociological research, a person's nationality is mainly determined by language [1]. Historically, the Ukrainian language has been subjected to numerous oppressions — from tsarist bans to the Soviet policy of Russification. This “linguistic scar” is being used again today by the aggressor, trying to oust the Ukrainian language from the sphere of public communication and impose its own information space [3].

Hybrid war is a complex form of aggression that combines military, informational, economic, and psychological tools. Language plays a key role in it, because it is through it that narratives are formed — that is, “frames of perception” of events. As Yevhen Magda, author of the book “Hybrid War: Questions and Answers,” notes, in modern conflicts, not only control over territories becomes decisive, but also over the information field, where the enemy seeks to impose its own picture of the world [3]. In such conditions, the struggle is not only for resources, but also for meanings: for how the actions of the parties are described — “invasion” or “liberation,” “occupation” or “defense.” Thus, language policy is a policy of meanings, and control over language is an integral part of the information front.

The Ukrainian language has become a symbol of resistance to aggression. Sociological studies show that during wartime, more and more Ukrainians switch to the Ukrainian language in everyday life, social networks, and professional communication [5]. This is not just a cultural choice, but an act of self-identification and solidarity. As noted in the material “Nine Ways to Protect the Ukrainian Language,” preserving the language space begins with individual responsibility: speaking Ukrainian every day, supporting Ukrainian-language media, and creating your own content in your native language [2]. Linguistic unity in wartime becomes not only a matter of culture — it is an element of national security. After all, trust, national stability, and internal cohesion of society are formed through a common language.

One of the key tools of hybrid aggression is linguistic disinformation. Through social networks and media, the enemy spreads fakes, manipulates terms, and creates artificial contradictions in society. The article “10 Tips on How to Avoid Becoming a Victim of Disinformation in a Wartime Environment” emphasizes the importance of critical thinking, checking sources, and avoiding the emotional spread of unverified news [1].

The purpose of such manipulations is to sow panic, despair, and distrust in state institutions. In addition, modern research (arXiv, 2024) proves that artificial intelligence technologies (bots, language models) are increasingly used to automatically create fake messages and increase

polarization in society [7]. Therefore, along with traditional media literacy, it is important to develop digital hygiene — understanding the principles of algorithm operation and recognizing manipulations in the digital environment.

To preserve the Ukrainian language, culture, and information security, it is necessary to: use the Ukrainian language in everyday life and in the professional environment;

- support Ukrainian media and cultural initiatives;
- teach children and youth to recognize fakes and manipulations;
- comply with the norms of the Law of Ukraine “On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language” (2019) [8];
- create positive Ukrainian-language content on social networks that counteracts destructive narratives.

The enemy’s main goal is to divide society. Despite different views, Ukrainians must be united in the fight against the aggressor. A critical attitude towards information, careful verification of its sources, and daily use of the Ukrainian language are not only cultural habits, but also a form of information resistance.

Language unites, strengthens national consciousness, and helps to survive the war not only physically but also spiritually

LITERATURE

1. 10 tips on how not to become a victim of disinformation in wartime [Electronic resource] Access mode: <https://armyinform.com.ua/2022/01/09>.
2. Nine ways to protect the Ukrainian language. Start right now. [Electronic resource] Access mode: <https://texty.org.ua/fragments/42039>.
3. Magda E. Hybrid war: questions and answers [Electronic resource] Access mode: <https://ms.detector.media/mediaanalitika/post/13805/2015-07-27>.
4. Yavorska I. Language policy as an instrument of hybrid aggression, 2023 [Electronic resource].
5. Kyiv International Institute of Sociology. Language shifts in Ukraine during the war 2024. [Electronic resource].
6. Frontiers in Psychology. Language and identity in Ukrainian diaspora during war 2024.[Electronic resource].
7. AI-generated disinformation and hybrid warfare narratives 2024. [Electronic resource].
8. Law of Ukraine “On ensuring the functioning of the Ukrainian language as a state language” 2019. [Electronic resource].

УДК 811.161.2'373.45:316.77

ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Катерина КОЗАЧОК

*Науковий керівник – Мар'яна КАЩУК, доцент
кафедри мовної підготовки, кандидат педагогічних наук
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У сучасних гібридних війнах мова перетворюється на стратегічну зброю, здатну не лише інформувати, а й емоційно мобілізувати суспільство, формуючи необхідні наративи підтримки чи спротиву.

Гібридна війна — це форма конфлікту, що поєднує традиційні військові дії з інформаційними, психологічними, економічними та дипломатичними інструментами [1]. Вона передбачає нелінійне протистояння, де межі між фронтом і тилом розмиваються, а кожен громадянин може стати об'єктом чи суб'єктом впливу. Значну роль у таких конфліктах відіграють інформаційно-психологічні операції (ПЮ), спрямовані на зміну поведінки, цінностей і переконань населення [3].

У цьому контексті мова стає потужним інструментом управління масовою свідомістю. Вона не лише передає інформацію, а й формує уявлення про дійсність, визначає рамки дозволеного, створює позитивні або негативні образи. Лінгвісти зазначають, що слово в умовах гібридного конфлікту набуває «перформативної сили», тобто здатності безпосередньо впливати на дії й настрої людей [2]. Медіалінгвістика розглядає цей феномен як прояв «мовної влади» — можливості через мовні одиниці встановлювати ієрархію смислів і контролювати інтерпретацію подій [4].

Особливо важливою у гібридному дискурсі є емоційно забарвлена лексика, тобто слова, що містять оцінний чи експресивний компонент і здатні викликати сильні емоції. Така лексика виконує комунікативно-прагматичну функцію — не лише описує реальність, а й оцінює її, апелюючи до емоцій адресата. У воєнному та політичному медіадискурсі емоційно забарвлені одиниці активно використовуються для мобілізації: вони формують відчуття патріотизму, солідарності, гніву чи страху, підштовхують до певних дій. Наприклад, слова «герої», «незламні», «окупант», «ворог», «зло», «перемога» виступають тригерами колективної емоційної реакції.

Емоційна лексика стає своєрідним інструментом масової комунікації в умовах гібридної війни. Вона створює «емоційні фрейми», через які суспільство сприймає реальність,

а також конструює колективну ідентичність — «ми» проти «них». Як підкреслює Концепція гібридної війни [5], боротьба за свідомість і мову є не менш важливою, ніж за територію.

Таким чином, дослідження емоційно забарвленої лексики дозволяє зрозуміти, як саме мова виконує мобілізаційну функцію в інформаційно-психологічному просторі гібридної війни.

Для глибшого розуміння механізмів мовного впливу в умовах гібридної війни було проаналізовано тексти українських та міжнародних медіа, а також публікації у соціальних мережах, присвячені подіям повномасштабного вторгнення росії в Україну. Матеріал засвідчує активне використання емоційно забарвленої лексики, спрямованої на мобілізацію, створення відчуття єдності та консолідацію суспільства.

У медійному просторі України переважають слова з позитивним емоційним забарвленням, які стосуються національного спротиву: «герої», «незламні», «відвага», «єдність», «перемога». Ці лексеми виконують функцію моральної підтримки, формують образ народу як спільноти сильних, стійких і справедливих. Наприклад, у публікаціях на офіційних сторінках Збройних сил України у Facebook часто трапляються конструкції типу *«незламні захисники тримають рубіж»*, *«герої боронять свободу кожного»*, що створює відчуття колективної сили та непохитності.

Поряд із цим активно використовуються негативно забарвлені назви для позначення противника — «ворог», «окупант», «зло», «агресор». Така лексична опозиція створює чіткий контраст між «своїми» та «чужими», де перші ототожнюються з мужністю, справедливістю та правом на свободу, а другі — з насильством, руйнуванням і безправ'ям. Як зазначає Юзова І. [3], подібні протиставлення формують психологічну модель «ми — вони», що є ефективним механізмом згуртування спільноти у кризових ситуаціях.

З метою посилення емоційного впливу широко застосовуються епітети, метафори, гіперболи, які підсилюють патетичний ефект висловлювання. Наприклад: *«місто-герой»*, *«сталева відвага»*, *«незламний народ»*, *«темрява окупанта»*, *«вогонь помсти»*. Такі образи не лише передають зміст, а й формують емоційний настрій, апелюючи до патріотичних почуттів і моральних цінностей. А. Політанська підкреслює, що в умовах мовного конфлікту саме образність стає ключовим засобом впливу, адже вона активізує не раціональні, а емоційні механізми сприйняття інформації [2].

Міжнародні ЗМІ, зокрема *BBC*, *The Guardian*, *Le Monde*, у матеріалах про Україну також часто використовують позитивно забарвлену лексику — *resilience*, *bravery*, *defenders*, *freedom fight*, — підкреслюючи моральну стійкість українців. Таким чином, формується

міжнародний дискурс солідарності, у якому емоційна лексика допомагає створити глобальне співчуття та підтримку.

В українському інформаційному полі подібні мовні практики сприяють не лише емоційній підтримці, а й формуванню мовної ідентичності. Через повторювані слова й метафори утверджується колективне «ми» — спільнота, об'єднана спільними цінностями, досвідом та емоціями. Як наголошує Л. Яценко [4], саме мова визначає здатність суспільства до самоорганізації, адже створює емоційний простір довіри та єдності. У такий спосіб слово стає не лише комунікативним, а й стратегічним ресурсом національної безпеки.

Емоційно забарвлена лексика в умовах гібридної війни є потужним інструментом впливу на суспільну свідомість. Вона формує емоційний фон сприйняття подій, сприяє мобілізації населення, зміцнює віру в перемогу та утверджує національну ідентичність. Завдяки таким мовним засобам створюються позитивні образи «своїх» — героїв, захисників, борців за свободу — і негативні образи «чужих» — агресорів, ворогів, окупантів. Це протиставлення забезпечує емоційне згуртування суспільства навколо спільної мети та посилює його психологічну стійкість.

Як свідчить аналіз матеріалу, використання епітетів, метафор і гіпербол підсилює експресивність мовлення, надаючи повідомленням додаткової переконливості. Така лінгвістична стратегія дозволяє не лише передавати інформацію, а й формувати певну поведінкову установку — підтримку армії, довіру до держави, готовність до опору.

Таким чином, емоційно забарвлена лексика є невід'ємним елементом інформаційно-психологічної боротьби. Усвідомлення цих мовних механізмів допомагає розпізнавати маніпулятивні практики, протидіяти пропаганді й формувати критичне мислення. У сучасних гібридних війнах саме слово стає одним із ключових інструментів захисту національної свідомості, а контроль над мовним простором — запорукою духовної та політичної стійкості держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кіндратець О. М. Психологічна війна як елемент гібридної війни. *Журнал правових досліджень*, 2021. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/9778>
2. Політанська А. Прикладна лінгвістика у вирішенні мовних конфліктів. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*, 2022. URL: <https://ezp.ukma.edu.ua/bitstreams/6be13015-dca7-4bdd-a7ab-2a9513368776/download>
3. Юзова І. Ю. Аналіз організації та ведення інформаційно-психологічних операцій при веденні гібридної війни. *Збірник наукових праць НаУОА*, 2020. URL: <https://doaj.org/article/5f00e98b1366465e8aa9aa2fb9f990>

4. Яценко Л. Емоційна журналістика: тенденції персоналізації контенту та їхній вплив на аудиторію. *Філологічний журнал МАУП*, 2025. URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/download/4948/5271/5659>

5. Center for European and North Atlantic Security Studies (CENSS). Concept of Hybrid Warfare and Its Components. 2023. URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components>

УДК 008:78.01

ДІАЛОГ ВІКІВ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ: КЛАСИЧНА МУЗИКА ЯК ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Антоніна ЦІЖ

*Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Повномасштабна війна в Україні радикально змінила систему духовних координат суспільства. Перед обличчям загрози нація відновлює глибинні смисли культури, а музика — як універсальна мова людського духу — постає інструментом пам'яті, солідарності й внутрішнього опору. У цьому контексті класична музика набуває нового значення: вона перетворюється на простір «діалогу віків», де з'єднуються минуле й сучасне, традиція і досвід війни, краса і трагедія.

Як зазначає культуролог Л. Кияновська, «українська музика XX–XXI століття є не лише продовженням європейської традиції, а й полем духовної відповідальності» [2, с. 14]. Тому аналіз класичної музики в умовах війни — це не лише естетичне завдання, а й шлях до осмислення сучасної культурної ідентичності українців.

Класична музика — це не застигла форма минулого, а жива мова, що постійно вступає в діалог із теперішнім. Її звучання в умовах війни стає знаком тяглості цивілізаційної культури. Так, у творах Йоганна Себастьяна Баха, Валентина Сильвестрова та Мирослава Скорика можна простежити спільний лейтмотив духовної гармонії як відповідь на хаос світу.

Сильвестров у своєму «Реквіємі для Лариси» чи у «Молитві за Україну» переосмислює бахівський поліфонічний принцип як внутрішній діалог людини із собою та Богом. У цьому виявляється глибинна спадкоємність культур: музика бароко постає у XXI столітті як засіб збереження сенсу. За словами композитора, «музика – це молитва, навіть якщо вона без слів» — і ця теза набуває особливого значення під час війни.

Музика Євгена Станковича, зокрема його «Український реквієм» чи «Симфонія пам'яті», продовжує традицію трагічних жанрів європейської культури. Вона синтезує класику, народні інтонації й сучасну експресію. Як зазначає Н. Сюта, «творчість Станковича – це музичний літопис доби, де трагедія перетворюється на катарсис» [5, с. 47].

Під час війни ці твори звучать не лише в концертних залах, а й на благодійних заходах, у шпиталях, у притулках для переселенців. Музика виконує функцію духовного свідчення — фіксує біль часу, але водночас зцілює.

Яскравий приклад — серія концертів піаністки Марії Бондаренко «Музика світла», під час яких звучали твори Баха, Бетховена, Моцарта й українських композиторів у прифронтових містах. Для слухачів ці виступи стали актом підтримки й відновлення віри у красу, що переживає руйнування.

У творчості Мирослава Скорика поєднуються європейські стилістичні коди та українська мелодійність. Його «Мелодія ля мінор» стала неофіційним гімном стійкості, адже її звучання сьогодні супроводжує і хвилини скорботи, і святкування перемог. Як пише І. Котляревський, «у музиці Скорика діалог століть відбувається через діалог інтонацій — від барокових до гуцульських» [3, с. 21].

Продовження цієї лінії знаходимо у молодих композиторів – Богдани Фроляк, Олексія Шмурака, Вікторії Польової. Їхні твори звертаються до архетипів молитви, дзвону, світла. Саме в цьому проявляється спадкоємність духовної традиції, що протистоїть забуттю.

Музика не лише відображає дійсність, а й допомагає людині її пережити. Психокulturолог Т. Гребенюк наголошує: «прослуховування музики у кризові часи відновлює відчуття часу, ритму життя й духовного порядку» [1, с. 33]. Тому в Україні з'являються ініціативи «Музика під час тривоги», «Концерти для ЗСУ», «Арт-шпиталь» – волонтерські рухи музикантів, які грають у сховищах і шпиталях.

Музика, що колись була символом елітарної культури, тепер стала мовою співчуття: від камерних концертів до колективних співів у метро під час обстрілів. Це живий доказ того, що класична традиція не вмерла — вона перетворюється на духовну практику народу.

Класична музика в умовах війни набуває нових функцій — етичної, терапевтичної, меморіальної. Вона поєднує епохи, утверджуючи безперервність культури та її гуманістичну місію. Діалог віків у музиці — це не лише передавання форм і стилів, а насамперед передавання духу. Саме тому українська класична музика сьогодні є не просто мистецтвом, а свідченням духовної сили народу, який здатен творити красу навіть у найтемніші часи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Т. Музика і психокultura в умовах кризи. Київ: Музична Україна, 2023.

2. Кияновська Л. Українська музика в європейському контексті: діалог традицій. Львів: Сполом, 2020.
3. Котляревський І. Мирослав Скорик: штрихи до портрета митця (стиль, етика, духовність). Музика. – 2020. – № 3. – С. 6–10.
4. Руденко М. Музика спротиву: культурні практики України у війні. Культура і сучасність. 2023. № 3. С. 18–24.
5. Сюта Н. Трагедійне і духовне у симфонічній творчості Є. Станковича. Музикознавчі студії. 2022. № 2. С. 43–50.

УДК 81'23

МОВА НЕНАВИСТІ ТА МОВА ТОЛЕРАНТНОСТІ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Вікторія ЦЕКОТ

*Науковий керівник – Ірина БАБІЙ, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасному глобалізованому світі мова стає не лише засобом комунікації, а й інструментом впливу на суспільну свідомість, формування цінностей і ставлення до інших людей. Слова мають силу — вони можуть зцілювати, підтримувати, об'єднувати, але й здатні принижувати чи розпалювати ворожнечу. Саме тому сьогодні так гостро постає питання протидії мові ненависті (hate speech) та розвитку мови толерантності. Поняття мови ворожнечі ґрунтується на ідеї категоризації людей за певними ознаками. Тож під мовою ворожнечі, як правило, розуміють «свідомі і/або умисні висловлювання або повідомлення дискримінуючого змісту» [2, с. 28]. Згідно з визначенням ЮНЕСКО, мова ненависті — це будь-яка форма комунікації, яка нападає на людину або групу на основі релігії, етнічного походження, статі, національності чи інших ознак. Такі висловлювання, особливо в умовах війни, соціальної нестабільності та інформаційних маніпуляцій, можуть мати небезпечні наслідки — від дискримінації до фізичного насильства. Водночас мова толерантності є протиположною цій тенденції, оскільки сприяє порозумінню, взаємоповазі та єдності в суспільстві.

Мова ненависті не є лише особистою образою — вона руйнує соціальні зв'язки, підриває довіру й створює підґрунтя для насильства. Hate speech може стати першим кроком до дискримінації, ізоляції та геноциду. У ХХІ ст., коли інформація поширюється за кілька секунд, навіть один публічний пост у соцмережах може викликати хвилю агресії або цькування. За допомогою мови ненависті дезінтегрується і примітивізується комунікативне середовище,

чому сприяє поширення через медіа необхідних текстів. Прикметно, що мова ворожнечі може бути як природньою реакцією на конфлікт, так і його рушійною силою. Зокрема, російська пропаганда систематично використовує принизливі ярлики для ідентифікації українців: «нацисти», «нацики», «майдануті», «русофоби», «українські терористи» — для виправдання агресії. Українці теж вдаються до образливих висловлювань, називаючи ворога «руснею», «кацапами», «орками», «ваньками», «ордою», «зомбі». Така риторика покликана принизити суперника та вивищити автора таких висловлювань. Так, на думку психологів та ідентифікатори як «укропи», «колоради» є класичним прикладом дегуманізації опонента, адже ворога словесно знецінюють до рівня комахи, рослини чи неживої істоти.

Це є класичні приклади як мова може стати знаряддям ескалації війни. Українські медіа-аналітики (зокрема, Центр протидії дезінформації та Національна рада з питань телебачення і радіомовлення) неодноразово фіксували подібні прояви, наголошуючи, що системна мова ненависті в російських медіа є важливою складовою гібридної війни. Серед основних меседжів рф можна виділити такі:

- Україна — держава, що не відбулася;
- агресивна критика української влади;
- нагнітання паніки, нібито Польща також хоче забрати наші території;
- послідовна дискримінація російськомовних;
- стереотипи про українців (бендерівці, зрадники, жадібні салоїди) [1].

Однак мова ненависті не завжди спрямована ззовні. У соціальних мережах українського сегменту часто спостерігається агресивна риторика — проти внутрішніх опонентів, національних меншин, переселенців. Це свідчить, що суспільство потребує не лише зовнішнього захисту від пропаганди, а й внутрішньої культури відповідального спілкування.

Мова толерантності — це не просто «ввічливе мовлення», а прояв етичного та усвідомленого ставлення до співрозмовника. Вона передбачає визнання права кожної людини бути почутою, зберігати власну ідентичність і гідність. За дослідженнями Ради Європи, саме культура толерантного висловлення думок є основою демократичного суспільства. В Україні розвиток мови толерантності має особливе значення. У час війни українці об'єднані спільною метою, але різні за походженням, мовою, релігією, досвідом. Толерантне мовлення допомагає зберегти повагу в умовах стресу, не допустити ворожнечі всередині країни. Це важливо й у сфері освіти, і в медіа, і в побутовій комунікації. Приклади позитивних ініціатив — освітні програми медіаграмотності, створені Міністерством культури України та Радою Європи; курси для журналістів, які навчають уникати дискримінаційних висловлювань; соціальні кампанії «Говори ввічливо» та «Слова мають силу». Усі ці проєкти спрямовані на те, щоб

зробити публічне мовлення інструментом порозуміння, а не конфлікту. Отже, мова толерантності — це прояв зрілості суспільства, готовності до діалогу, навіть у ситуаціях болю чи розбіжностей.

Проблема полягає в пошуку балансу між свободою слова та етичною відповідальністю. З одного боку, свобода висловлення думок є невід’ємним правом людини, гарантованим Конституцією України та міжнародними конвенціями. З іншого боку, коли це висловлення завдає шкоди, принижує чи розпалює ворожнечу — суспільство має реагувати. Етичне мовлення не означає лише самоцензуру, а вимагає усвідомлення наслідків власних слів. Людина не може контролювати реакцію інших, але може контролювати свою манеру висловлювання. Як зазначає ЮНЕСКО у своїй стратегії протидії hate speech, «ефективна протидія ненависті починається з освіти, емпатії та прикладу у спілкуванні». Для України важливо, щоб етичні норми мовлення поширювалися не лише серед журналістів чи публічних осіб, а й у побуті — у школах, університетах, соціальних мережах. Відповідальність за мову лежить на кожному громадянині, адже саме з індивідуальної культури мовлення формується культура нації.

Отже, мова ненависті та мова толерантності — це не просто лінгвістичні явища, а моральні орієнтири суспільства. Мова ненависті є ефективною технологією, спрямованою на зміну ціннісних установок різних цільових аудиторій, на формування уявлень як про ворога, так і про співгромадян, які потрапляють під категорії інший, чужий і незрозумілий. «Мова ненависті» є своєрідною «м’якою силою» ведення «гібридної війни», що формує певні лінгвокультурні, когнітивно-прагматичні установки, спрямована на очорнення культури та ідеалів учасника протилежного боку конфлікту. Подолати мову ненависті можна лише через поєднання освіти, критичного мислення, медіаграмотності та особистої відповідальності. Мова толерантності — це шлях до людяності, порозуміння та стійкості нації. І саме від нашого вибору слів залежить, у якому суспільстві ми житимемо завтра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лобанюк. Д. Мова ворожнечі та як її розпізнати. Режим доступу: <https://gwaramedia.com/mova-vorozhnechi/>
2. Сарміна Г. Л. Особливості функціонування мови ворожнечі в інтернет-просторі // Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 7(75), жовтень. С. 27–30.

UDC 32:316.48

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE

Oleksii SHEVCHENKO

Scientific supervisor – Olha LYTUVYENKO, Associate Professor of the Department of Language Training, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

National University of Civil Protection of Ukraine

Relevance of the Topic. In today's world of hybrid conflicts, language is not just a tool for communication—it has become a powerful instrument of influence. It's used to shape narratives, manipulate people's minds, and undermine national identity.

Purpose of the Research. To explore the role of language as a tool of hybrid warfare, especially in the context of Russian aggression against Ukraine.

Objectives:

Define what hybrid warfare is and its main components.

Analyze how language is used as a tool of information influence.

Look at examples of language manipulation in modern conflicts.

Evaluate how language policies affect national identity.

Suggest ways to counter language-based manipulation.

Hybrid Warfare: Concept and Components

Hybrid warfare combines traditional military actions with unconventional methods like information operations, economic pressure, cyberattacks, and the use of local proxy forces. The components of hybrid warfare are military operations, information campaigns, cyberattacks, economic pressure, psychological influence.

In this context, the language becomes a tool of information influence, the technology of shaping narratives is being used to create alternative realities where the aggressor is portrayed as a "liberator" and the victim as a "terrorist." Manipulation through terms also plays its destructive role: words like "Kyiv regime" or "fascists" are widely used by Russian media to delegitimize Ukraine's authorities and create enemy images. Disinformation and propaganda are other hybrid means: spreading fake news, distorting facts, and creating false testimonies to influence public opinion.

Let us study the historical background, when language was used as a tool of genocide, like what happened to the Ukrainians during the Soviet era. The examples of language manipulation in modern conflicts such as the Russian-Ukrainian War are as follows: Russian media are calling it a "special military operation" instead of a "war," using propaganda channels and social media to spread fake information, manipulating.

Conflicts in other regions are of similar hybrid nature: undermining national unity in Moldova by supporting pro-Russian forces through language, using language policies to weaken national identity in various countries.

Language is a core part of national culture and identity. Preserving and developing the nation's language strengthens national unity. Imposing another language, especially Russian, can lead to assimilation, loss of cultural heritage, and weakening the national consciousness.

Thus, one should adopt the ways to counter language manipulation. The ways are:

- improving media literacy: teaching people to recognize manipulation and fake news in the information space;
- supporting the national language: implementing language quotas, promoting Ukrainian content, and developing Ukrainian-language media;
- international cooperation: sharing experiences with other countries affected by language manipulation and working together to fight information threats.

Conclusion. As we can see, language is a powerful tool in hybrid warfare that can manipulate minds, undermine national identity, and destabilize the society. Protecting and developing the national language is essential to resist language manipulation and strengthen the nation.

REFERENCES

1. Пундик Т., Слободян В. Мова як засіб маніпуляції у контексті гібридної війни. *Мова – кордон національної безпеки*. Львів, 2025. С. 113–116. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/15606>.
2. Пилипець О., Гелешко І. Мова як ключовий інструмент комунікації у гібридній війні. 2023. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/handle/123456789/13189>.
3. Бея М. Російська пропаганда часів Великої війни (на прикладах соцмереж) : магістерська робота / Бея Марта ; Український католицький університет, Факультет суспільних наук, Школа журналістики та комунікацій. 2025. 122 с. URL: <https://hdl.handle.net/20.500.14570/5464>.

ЛІНГВІСТИЧНА МАНІПУЛЯЦІЯ В МЕДІА, ЯК СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Ігор БОРИСЕНКО

Науковий керівник – Ольга АНДРІЯНОВА, професор кафедри гуманітарних наук, кандидат філологічних наук, доцент

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

1. Загальні засади гібридна війна — роль ЗМІ у формуванні громадської думки та лінгвістична маніпуляція).

Одним із перших запропонував застосовувати поняття «гібридної війни» Френк Гоффман, військовий консультант і аналітик. На його думку, гібридна війна – це будь-які дії воєнної, який швидко і гнучко використовує найрізноманітніші комбінації дозволеної зброї, партизанську війну, тероризм, злочини на полі бою для досягнення політичних цілей. Це зазначено в працях [1, с. 173].

Гібридна загроза передбачає використання противником різноманітних комбінацій: як політичних, економічних, соціальних, інформаційних та військових, конвенційних, іррегулярних, терористичних та підливних засобів. Хоч головним тут залишається військовий компонент, прихований під іншими шарами агресії [1, с. 174], проте лінгвістична маніпуляція також є одним із проявів гібридної війни».

Едвард Герман та Наомі Чомські у «Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media» характеризують роль ЗМІ наступним чином: «У країнах, де важелі влади перебувають у руках державної бюрократії, монопольний контроль над ЗМІ, часто доповнений офіційною цензурою, чітко свідчить про те, що медіа служать цілям панівної еліти. Модель пропаганди зосереджується на нерівності багатства та влади та на її багаторівневому впливі на інтереси та вибірковість мас-медіа. Вона відстежує шляхи, за допомогою яких гроші та влада можуть відсіювати новини, придатні для публікації, маргіналізувати інакомислення та забезпечувати урядовим і панівним приватним інтересам можливість доносити свої повідомлення до громадськості» [2, с. 61-62]. Тобто, це можна використовувати для створення «страшного» образу сусідніх держав в очах свого народу, щоб пізніше цим виправдовувати свою агресію.

Існує значна кількість способів маніпулятивного впливу на суспільну свідомість у політиці, починаючи з безпосереднього викривлення фактів та поширення завідомо хибної інформації закінчуючи більш вишуканими різновидами впливу, серед яких лінгвістичні методики заслуговують на особливу увагу. Очевидно, маніпулювання здійснюється шляхом певного способу презентації інформації за допомогою мовних засобів, тобто бажаний політичний вплив здійснюється через лінгвістичну маніпуляцію.

Лінгвістична маніпуляція – це різновид мовленнєвого впливу, спрямованого на досягнення власних цілей суб'єкта, які не збігаються з намірами або суперечать бажанням та інтересам об'єкту впливу. При цьому здійснюється неусвідомлений контроль над свідомістю об'єкта за допомогою викривленої та необ'єктивної інформації, представленої у тексті. Тобто, формування у свідомості адресата установок, що збігаються з установками адресанта. Під час маніпуляції адресант намагається переконати особу (осіб), якою (якими) він маніпулює, прийняти певні висловлювання як істинні, не спираючись на докази. При цьому адресат, як правило, не помічає спроби керування його поведінкою або свідомістю. [3, с. 156]

2. Теоретичні засади лінгвістичних маніпуляцій.

Теоретичні засади лінгвістичних маніпуляцій ґрунтуються на розумінні мови як інструменту впливу на свідомість і поведінку людини. Це явище досліджується на перетині лінгвістики, психології, соціології та політології.

Для взаємодії використовуються різні методи на лексико-семантичному рівні, як-от:

а) евфемізми, тобто підміна понять.

Вони вживаються за потреби смислової заміни грубого, непристойного, емоційно неприємного, іноді невігідного слова або виразу метою створення позитивної емоційної настанови («спецоперація» – «війна», «захоплення» – «звільнення»).

б) Навішування ярликів у вигляді жаргонної лексики або неологізмів. Це проявляється у підміні або заміні існуючих понять для надання їм потрібного (негативного) відтінку: «каральні загони» — будь-який підрозділ ЗСУ, «київська хунта» — «виконавчі гілка влади в Україні», «укропи» — «українці».

в) Різного роду порівняння та розмиття визначень. Наприклад, спочатку розповідають про національну свідомість та патріотизм української нації (в негативному світлі), потім використовують архетипи Другої світової війни: «нацисти є ворогами, а отже, їх треба знищувати», а насамкінець ставлять знак «дорівнює» між українським патріотом та нацистом.

г). Використання слів-лозунгів, необхідне для створення ефекту переконливості, ідеологічно актуальних, соціально чи політично значущих текстах, як-от «Руська весна», «Донбас буде вільним», тощо.

Отже, мовне маніпулювання є складним і багатоаспектним явищем. Його застосування передбачає використання різнопланових психолінгвістичних механізмів, основне призначення яких здійснити прихований вплив на адресата.

3. Медіа як канал поширення мовних маніпуляцій.

Мовні маніпуляції властиві як офіційним джерелам і державним ЗМІ, так і приватним телеграм- та ютуб-каналам. Станом на 15 липня 2022 року, за даними СБУ медіаплатформа YouTube заблокувала 442 проросійські канали. Загалом на них було підписано понад 15 мільйонів акаунтів. У переліку заблокованих – «Звезда», «Первый», «россия», «Соловьев Live» та інші. [4]

Медіаресурси вкидували наративи про «бомбили Донбас», «в ядерный пепел», «расстреляных мальчиков в трусиках» та «захист російськомовного населення» не тільки на території країни-агресора, а й для користувачів з інших країн. Було намагання створити картину не тільки жахливих вчинків з боку українців, а й зробити з росіян миротворців, наділяючи їх потужною силою на світовій арені.

Завдяки тому, що проросійські ЗМІ активно працюють за межами росії, серед населення наших найбільших країн-партнерів все ще чимало жителів зберігають пієтет до «великої російської культури», нібито не пов'язаної з путінською росією. Наприклад, у Франції медіа намагаються дотримуватися балансу, надаючи слово російським політикам і псевдоекспертам-пропагандистам, а в Німеччині підтверджують вплив російської пропаганди, зокрема, наводять приклад закликів проросійських інтелектуалів примусити Україну до миру. Тобто, зазначаємо високу ефективність та дієвість російської «м'якої сили», яка доповнює пропаганду, у сферах економіки та культурної дипломатії [5].

4. Методи протидії мовним маніпуляціям.

Існує чимало методів, які можуть допомогти боротися з різного роду маніпуляціями:

Фактчекінг – один із форматів журналістських розслідувань, спрямований на виявлення та викриття попвлізму, фейків, маніпулювання, пропаганди та дезінформації у риториці спікерів різного рівня, публікаціях ЗМІ, постів у соціальних мережах [6].

Отримання інформації з різних джерел. Цей підхід ґрунтується на принципі інформаційного плюралізму та передбачає критичне зіставлення даних, отриманих із кількох незалежних комунікативних каналів : державних, приватних, міжнародних, наукових і громадських [6].

Освіта медіаграмотності. Навчання медіаграмотності допомагає розпізнавати неправдиві матеріали та ненадійні джерела новин. Найрезультативнішими вважаються ті педагогічні прийоми, які сприяють мотивації особи, дають можливість самостійно контролювати власне медіаспоживання та свідомо шукати якісну, перевірену інформацію. Таке навчання формує не лише навички критичного аналізу, а й почуття впевненості та відповідальності за власний інформаційний вибір [6].

Державне управління, стримування та дезорганізація. Кібероперації, спрямовані проти іноземних акторів інформаційного впливу, можуть тимчасово перешкоджати окремим зовнішнім кампаніям у критичні періоди , наприклад, під час виборів або воєнного стану [6].

Отже, ефективна протидія маніпулятивним практикам можлива лише за умови поєднання індивідуальних, суспільних і державних підходів. А на індивідуальному рівні важливу роль відіграють критичне мислення та здатність до перевірки фактів, які забезпечують стійкість особистості до мовних впливів і дезінформації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Узденова Ю. М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття / Ю. М.

Уздєнова // Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2024. – С. 173–174.

2. Herman E., Chomsky N. Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. – New York : Pantheon Books, 1988. – Part 1 «A Propaganda Model». – P. 61–62.

3. Назаренко О. І., Нестеренко О. Є. Вербальні способи вираження маніпуляції свідомістю у дискурсі американських політиків (на прикладі передвиборчого дискурсу республіканців і демократів) / О. І. Назаренко, О. Є. Нестеренко. – С. 155–156.

4. Протидія інформагресії РФ: битва наративів у розпалі [Електронний ресурс] / Армія INFORM. – Режим доступу: <https://armyinform.com.ua/2022/07/15/protydiya-informagresiyi-rf-bytva-naratyviv-u-rozpali/> (дата звернення: 13.10.2025).

5. Протидія наративам російської пропаганди про Україну в західних медіа [Електронний ресурс] / LMF. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/192bH8JdzQHOCgge9nVdaZg5glyS7ClA/view?pli=1> (дата звернення: 13.10.2025).

6. Bateman J., Jackson D. Countering Disinformation Effectively: An Evidence-Based Policy Guide [Електронний ресурс]. – Carnegie Endowment for International Peace, 2024. – Режим доступу: <https://carnegieendowment.org/research/2024/01/countering-disinformation-effectively-an-evidence-based-policy-guide?lang=en> (дата звернення: 20.10.2025).

УДК 070+004.73+81'2

ФАКТЧЕКІНГ ЯК МОВНИЙ ВИКЛИК

Анжела СТЕЦЮК

Науковий керівник – Наталія ЄЛЬНІКОВА,

завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства,

кандидат філологічних наук

Харківський національний університет внутрішніх справ

У сучасних умовах інформаційної війни та гібридних загроз фактчекінг став важливим інструментом захисту інформаційної безпеки суспільства, забезпечуючи перевірку достовірності даних, протидію дезінформації та маніпуляціям, зміцнюючи довіру до медіа і сприяючи формуванню критичного мислення громадян.

Стан вивчення фактчекінгу в лінгвістиці та суміжних дисциплінах характеризується міждисциплінарним підходом і зростанням наукового інтересу до цієї теми. У журналістиці фактчекінг трактується як ключовий метод професійної перевірки інформації та протидії фейкам і маніпуляціям [2; 7]. У лінгвістичних студіях увага зосереджується на аналізі мовних стратегій дезінформації, когнітивних механізмах сприйняття неправдивих повідомлень і

лінгвістичних технологій фактчекінгу в текстах ЗМІ [6]. У правознавстві та безпекознавстві фактчекінг розглядається як інструмент інформаційної безпеки, що сприяє протидії гібридним загрозам та інформаційним операціям противника [4; 8; 9]. У сфері масової комунікації вивчаються технології верифікації даних, зокрема алгоритми виявлення фейків у соціальних мережах і процеси перевірки обіцянок публічних осіб [3; 5]. Загалом можна стверджувати, що сучасні наукові дослідження формують теоретичну та практичну основу фактчекінгу як важливого складника медіаграмотності й інформаційної культури суспільства.

Фактчекінг у сучасній лінгвістиці розглядається не лише як журналістська технологія перевірки фактів, а й як специфічний комунікативний акт, спрямований на відновлення інформаційної достовірності у дискурсі. Із позиції теорії мовної діяльності він постає як окремий тип мовленнєвої дії з виразною перлокутивною метою – вплинути на реципієнта шляхом корекції його уявлень про реальність. Фактчекінг реалізується через аргументативні стратегії, апеляцію до джерел, доказовість і логічність, що наближує його до аналітичних жанрів медіадискурсу [5]. У прагмалінгвістиці він розглядається як відповідь на порушення кооперативного принципу комунікації та засіб подолання мовних маніпуляцій.

Поняття дезінформації трактується як навмисне викривлення інформації, спрямоване на введення адресата в оману. Із лінгвістичної точки зору дезінформація базується на прагматичній настанові маніпулятора приховати істину під мовною формою, що є правдоподібною. Це досягається через семантичні підміни, логічні софізми, імплікатурні натяки, евфемізацію або контекстуальні перекручення [8]. Дезінформація часто функціонує у політичному та пропагандистському дискурсі.

Фейкові новини є жанровою формою дезінформації, що імітує журналістський текст із метою надання неправдивим повідомленням зовнішньої достовірності. Вони характеризуються інтертекстуальністю, порушенням фактологічної відповідності, використанням емоційно маркованої лексики та клікбейтних заголовків [7]. На прагмалінгвістичному рівні фейкові новини реалізують маніпулятивну інтенцію, спрямовану на формування упереджених суджень.

Маніпуляція в комунікації – це прихований мовленнєвий вплив, що реалізується за допомогою мовних стратегій спрямованого переконання без прямого аргументування. У лінгвістиці маніпулятивні тактики пов'язують із використанням мовних пресупозицій, хибних причинно-наслідкових зв'язків, апелюванням до страху, узагальнень або авторитетів. Маніпуляція порушує принципи кооперації та максимуму якості за Грайсом, підмінюючи раціональний аналіз емоційним впливом [9].

Фактчекінг безпосередньо пов'язаний із прагмалінгвістикою, оскільки аналізує комунікативні наміри мовця і викриває мовленнєві тактики, що спрямовані на обман. У контексті теорії мовної діяльності він постає як форма вторинної комунікативної дії, спрямованої на інтерпретацію та перевірку первинного повідомлення. Із позиції критичного дискурс-аналізу фактчекінг слугує інструментом виявлення ідеологічних впливів та прихованих владних стратегій у текстах. У лінгвістичному аспекті фактчекінг – це не лише процес перевірки фактів, а й складний механізм критичної інтерпретації дискурсу.

Типові структури та наративи, що використовуються у дезінформаційних повідомленнях, спрямовані на формування хибного враження шляхом маніпулювання емоціями та когнітивними упередженнями аудиторії. Одним із поширених прийомів є апеляція до авторитету, коли неправдиву інформацію подають нібито з посиланням на експертів чи офіційні джерела, що створює ілюзію достовірності [2]. Іншим типом є наратив створення «ворога», який використовує дихотомію «свій – чужий», спрямовану на мобілізацію емоційної реакції та виправдання агресивних дій. Такі наративи є типовими інструментами інформаційних маніпуляцій і активно використовуються в пропагандистському дискурсі.

У дезінформаційних або маніпулятивних повідомленнях часто використовують емоційно забарвлену лексику, що викликає емоційну реакцію замість раціонального аналізу. Такі слова-тригери, як *зрада*, *узурпація*, *розкол*, *змова* тощо апелюють до патріотизму, страху чи недовіри. Поряд із цим використовують евфемізми, наприклад, *втручання* замість *тиску*, *узгодження* замість *маніпуляції* для приховування істинних намірів або пом'якшення негативної інформації [3]. Дискурсивні маркери типу *безпрецедентно*, *історичний момент*, *ніким не підтримано* посилюють суб'єктивну оцінку, створюючи враження очевидності тверджень.

Однією з лінгвістичних стратегій маніпуляції є ускладнення встановлення джерела інформації шляхом використання узагальнень, пасивних конструкцій і анонімних посилань. Конструкції на кшталт *за даними*, *як стверджують експерти*, *вважають багато хто*, *було прийнято рішення* приховують агенса дії, що знижує рівень відповідальності за висловлювання й ускладнює перевірку фактичності.

Однією з ключових риторичних стратегій маніпулятивного впливу є умисне ускладнення ідентифікації джерела висловлювання, що досягається шляхом застосування граматичних і лексичних засобів узагальнення і деперсоналізації. Використання таких синтаксичних і лексичних одиниць, як пасивні конструкції, безособові звороти й анонімні посилання (*за даними*, *як стверджують експерти*, *вважають багато хто*, *було прийнято рішення*) забезпечує семантичне приховування дії того, хто є справжнім ініціатором чи

джерелом інформації. Така нейтралізація суб'єкта висловлювання має подвійний прагматичний ефект: знижує рівень відповідальності за достовірність поданої інформації та ускладнює верифікацію фактичності повідомлення, оскільки першоджерело залишається нечітким або недоступним для перевірки, що є риторичним прийомом відсторонення, який підвищує ілюзію об'єктивності при одночасному зниженні етичної та юридичної підзвітності. Натомість у фактчекінговому матеріалі використовуються чіткі джерела інформації: офіційні дати, імена учасників подій, документи, що посилює прозорість викладу. Така структура тексту є протилежною до маніпулятивної, оскільки зберігає простежуваність фактів і причинно-наслідкових зв'язків.

Фактчекери застосовують низку спеціальних мовних прийомів для спростування маніпуляцій. До них належать: чітка аргументація з посиланням на перевірені джерела, логічне структурування тверджень (спочатку цитата, потім її перевірка і результат), використання метамовних коментарів (*згідно з офіційним рішенням..., факт підтверджується документом...*), мовні конструкції прямого протиставлення (*на відміну від заяви..., однак факти свідчать...*). Ця нейтральність виконує прагматичну функцію – протистояти емоційно зарядженій риторичній дезінформації, повертаючи читача до раціонального осмислення фактів. Фіксуємо також використання слів-тригерів із негативною конотацією: *позбавити права, пограбувати українців, іноземні зайти, спекулянти, олігархи, дерибан*. Такі лексеми активують у свідомості читача образ зовнішньої загрози та формують установку *ми проти них*. Дискурсивні маркери (*на превеликий жаль, назажди захистимо, головний господар*) посилюють оцінний характер висловлювання [1]. У політичній комунікації часто використовується стратегія популістичної апеляції до колективної ідентичності (наприклад, *українська земля має служити українцям* [1]). Метою таких гасел є активація масових емоцій – від патріотичного піднесення до соціального обурення, що є ефективним засобом консолідації аудиторії. Паралельно функціонують евфемізми як інструмент лінгвістичного маскуваня. Зокрема, формулювання типу *створити умови* виступає як риторичний камуфляж, що приховує справжню прагматичну мету політичної дії. У цьому контексті це формулювання заміщує пряме й потенційно конфліктне означення – встановлення контролю над земельними ресурсами. Таке застосування евфемізмів дозволяє пом'якшити негативні конотації, уникнути прямої критики та представити спірну політичну дію як нейтральне або навіть соціально вигідне рішення.

У тексті наявні узагальнення та мовні конструкції, які ускладнюють перевірку фактів. Часто вживаються анонімні посилання: *влада хоче позбавити, транснаціональні корпорації пограбують, гроші йдуть у кишені чиновників* [1], однак конкретних джерел або доказів не

наведено. Пасивні конструкції (*здається в оренду, буде внесено законопроект* [1]) приховують агента дії, знімаючи персональну відповідальність із мовця. Узагальнені формулювання (*іноземні зайти, латифундисти* [1]) виконують функцію стереотипізації опонентів та спрощення складної соціально-економічної проблеми до схеми *вороги–народ*, що є типовою рисою маніпулятивного та пропагандистського дискурсу.

На противагу цьому, фактчекінг застосовує інші мовні стратегії, спрямовані на нейтралізацію маніпуляцій. У спростуванні подібних заяв фактчекери використовують чітку аргументацію, посилання на офіційні документи (Земельний кодекс, Конституцію, рішення Конституційного Суду), статистику та дані відкритих реєстрів. Метамовні коментарі типу *висловлювання не підтверджується законодавчими актами* або *дані про інвентаризацію земель наявні у Держгеокадастрі* [1] дозволяють пояснювати логіку перевірки інформації. Нейтральна, фактологічна мова фактчекінгу виконує деміфологізуючу функцію: вона протистоїть емоційно зарядженому мовленню, знижує рівень напруги й повертає комунікацію в площину раціонального аналізу. Отже, фактчекінг компенсує маніпулятивні впливи, відновлюючи баланс між емоцією та фактом у суспільному дискурсі.

Отже, фактчекінг як мовний виклик постає не лише як технічна процедура перевірки фактів, а й як комплексний лінгвістичний і комунікативний інструмент, спрямований на протидію дезінформації, мовній маніпуляції та ідеологічно зумовленим викривленням реальності. Його ефективність ґрунтується на поєднанні прагмалінгвістичного аналізу, критичного дискурс-аналізу та раціональної аргументації, що дозволяє виявляти приховані смисли, мовні стратегії впливу й інформаційні маніпуляції у медійних текстах. Використовуючи нейтральну, фактологічну мову та прозору логіку перевірки, фактчекінг знижує маніпулятивний потенціал емоційно забарвленої дезінформації та відновлює баланс між інформацією і впливом у суспільному дискурсі, сприяючи формуванню критичного мислення та медіаграмотності.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДП «Редакція газ. «Голос України». Олег Ляшко пропонує навечно закріпити в Конституції землю за фермерами. *Голос України – газета Верховної Ради України*. URL: <https://www.golos.com.ua/article/286069> (дата звернення: 20.10.2025).

2. Полтавець Ю. Фактчекінг у роботі сучасного журналіста – дієвий спосіб протистояння інформаційним загрозам. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки : навчальний посібник / за заг. ред. В. О. Жадька. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Параграф 4. С. 126–141.

3. Порошенко запевнив, що в Україні буде обиратися Патріарх Помісної православної церкви. *Слово і Діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/promise/46772.html> (дата звернення: 20.10.2025).
4. Kushnir I. P., Adamchuk S. V. Countering disinformation: organizational and legal aspect. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2025. No. 1. P. 470–475. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.78> (date of access: 20.10.2025).
5. Litvinchuk I. S. Disinformation in social networks: countermeasure algorithms. *"Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University", Series: "Philology. Journalism"*. 2023. Vol. 2, no. 1. P. 181–186. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.2/29> (date of access: 20.10.2025).
6. Shevchenko L., Dergach D. Fact-checking linguistic technologies in information genres of modern mass media. *Current issues of Ukrainian linguistics: theory and practice*. 2024. No. 49. P. 77–100. URL: <https://doi.org/10.17721/apultp.2024.49.77-100> (date of access: 20.10.2025).
7. Shevchenko V. FactCheking and verification in the journalism activity. *Obraz*. 2018. Vol. 1(27). P. 140–153. URL: [https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1\(27\)-140-153](https://doi.org/10.21272/2415-8496-2018-1(27)-140-153) (date of access: 20.10.2025).
8. Sirko V. S. Disinformation during the russian-ukrainian war. *South Ukrainian Law Journal*. 2022. Vol. 3, no. 4. P. 235–237. URL: <https://doi.org/10.32850/sulj.2022.4.3.39> (date of access: 20.10.2025).
9. Varga T. M. Disinformation and propaganda as tools for waging Russia's hybrid war against Ukraine. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2024. No. 6. P. 526–531. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.85> (date of access: 20.10.2025).

УДК.911.161.2

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE

Anna KARA

*Scientific supervisor – Vadym BOHUTSKYI, Associate Professor of the Department of Business
Ukrainian and Foreign Languages of the Educational and Scientific Institute of Law and
Psychology, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
the National Academy of Internal Affairs*

In the current context of hybrid warfare, language serves not only as a means of communication but also as a powerful tool of informational influence. Aggressors actively exploit language policy, manipulate linguistic issues, and spread propaganda in an attempt to incite social discord, undermine national unity, and weaken state institutions. This issue is particularly relevant

for countries experiencing armed or informational confrontation, where language often becomes both a target and a weapon. Analyzing the role of language in the context of hybrid threats allows for a deeper understanding of the mechanisms used to influence public consciousness and helps develop effective strategies to counter information attacks.

The problem of language as a tool of hybrid warfare is actively studied in various fields of science, including linguistics, media and communication studies, political science, security studies and sociology. Particular attention is paid to the use of language as a tool of political manipulation, the role of language policy in protecting national identity and the influence of the media on public opinion during hybrid threats. Scientists develop models of linguistic influence, methods of countering disinformation and analyze discourse in social networks and mass communications. Among the famous researchers of this problem, one can single out such scientist as Lidiia Verbytska and co-authors (research “The language education and the language component as an element of countering hybrid threats in Ukraine” (2023)) [1], Oksana Pylypets and Iryna Heleshko (article “Language as a Key Communication Tool in Hybrid Warfare”) [2].

The purpose of the study is a comprehensive analysis of the role of language in the modern hybrid war of Russia against Ukraine, since it is very relevant now, and in particular, the study of the influence of the Russian language on Ukrainian society, the formation of internal conflicts and manipulations of national identity. Special attention is paid to the role of the Ukrainian language as a tool for national strengthening, how the Russian language has influenced Ukraine and Ukrainians themselves, countering disinformation and strengthening information and national security, how language education, legislative initiatives and cultural promotion of the Ukrainian language contribute to reducing the negative impact of the Russian language and forming a stable Ukrainian society capable of resisting hybrid threats.

Especially after the full-scale invasion of Ukraine by Russia on February 24, 2022, the issue of language in Ukraine became a source of ongoing conflicts even among Ukrainians themselves. Some citizens believe that everyone should communicate in the state language, while others consider it unnecessary. Russian propagandists quickly exploited these internal disagreements, fueling hostility among Ukrainians and attempting to intensify the conflict. In particular, part of the population that supports the use of the Russian language became an instrument for such manipulations. Russian President Vladimir Putin even publicly demanded during negotiations with U.S. President Donald Trump that Ukraine recognize Russian as an official language [3]. Vladimir Putin and Russian propaganda have used and continue to use the language issue – allegedly to “protect the Russian-speaking population” and to highlight “suppression of the Russian language” in Ukraine – as one of the pretexts and justifications for their aggression, both in 2014 and during the full-scale

invasion. Russian media systematically spread messages about the discrimination of Russian-speaking citizens, emphasizing internal societal contradictions, which intensifies feelings of division and uncertainty among Ukrainians. Such information campaigns aim to legitimize external aggression and create an image of Ukraine as a state where the rights of Russian-speaking citizens are allegedly violated. This example demonstrates that the language issue is used not only as a tool of hybrid influence and information manipulation but also as a strategic element of Russia's foreign policy to legitimize its own aggression.

Moreover, later Russian high-ranking officials, in particular Foreign Minister Sergey Lavrov, explicitly stated that one of the conditions for ending the war is the repeal of all laws that "banned the Russian language" in Ukraine, which further emphasizes how the language issue is used as an element of political demands and a justification for aggression [4].

Iryna Farion was a well-known Ukrainian linguist and political figure who actively advocated for the establishment of the Ukrainian language as the foundation of national identity. She clearly expressed her position on the language issue in Ukraine, emphasizing that language is the basis of national identity and statehood. She believed that abandoning the Russian language was a necessary condition for strengthening Ukraine's statehood. She conveyed this position in her public speeches, interviews, and publications. Specifically, in 2014, during an interview with Hromadske Television, Farion stated: "Language is the foundation and condition for the existence of any nation, and therefore the beginning of these measures... is the beginning of the real establishment of the state status of the Ukrainian language." This demonstrates her conviction that language policy is crucial for the preservation and development of the Ukrainian nation and state [5].

Reducing internal hostility and countering the spread of disinformation in the language sphere require a comprehensive approach. It is important to provide citizens with access to objective information through both state and independent media, actively promote the Ukrainian language in education and culture, and conduct educational campaigns highlighting its role in shaping national identity. Legislative initiatives supporting the state language should be combined with a tolerant attitude toward citizens who temporarily use other languages to avoid social polarization. Education, media literacy, and cultural projects help increase society's resilience to information attacks and foster a more united and cohesive national community.

Thus, the language issue in Ukraine is not only a means of communication but also an important factor in national identity, statehood, and information security. Russian propaganda and external aggressors exploit linguistic differences to intensify internal conflicts and justify their actions. At the same time, active promotion of the Ukrainian language through education, legislative

initiatives, and cultural projects helps strengthen national unity, enhance society's resilience to disinformation, and foster a conscious and cohesive civic environment.

REFERENCES

1. *The language education and the language component as an element of countering hybrid threats in Ukraine*. Retrieved from https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/12003/1/Стаття_2023.pdf.
2. *Language as a key communication tool in hybrid warfare*. Retrieved from <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/13189>.
3. *Putin demands official status for Russian language and UOC in Ukraine*. Retrieved from <https://www.bagnet.org/news/politics/1387030/putin-vimagae-ofitsiynogo-statusudlya-rosiyskoyi-movi-ta-upts-v-ukrayini-reuters>.
4. *Lavrov stated that Russia will demand the repeal of “discriminatory laws” regarding the Russian language at the negotiations*. Retrieved from https://www.koroldanylo.com.ua/en/news/lavrov_zaiaviv_shho_rosiia_na_peregovorax_vimagatime_skasuvannia_diskriminacii_zakoniv_shhodo_rosiiskoyi_movi_18954
5. *Hromadske Television*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=dXAnl5G8030>

УДК 81:004]"364"

МОВА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вікторія ГУМЕНЮК

Науковий керівник - Ганна ПЕТРОВА, доцент кафедри теорії, історії та філософії права

ННІПІ НАВС

кандидат філософських наук

Національна академія внутрішніх справ

У ситуації війни інформація перетворюється на один із ключових фронтів – вона здатна впливати на думки, настрої, стиль поведінки як внутрішньої аудиторії, так і міжнародної спільноти. Соціальні мережі стають механізмом передачі цих меседжів – через тексти, зображення, відео, меми, емоційне забарвлення; мова мереж часто не просто передає факти, а формує наративи, маніпулює емоціями, спрямовує увагу на конкретні теми і відволікає від інших, не менш значимих, тем.

Однією з важливих функцій мови в соціальних мережах під час війни є створення наративів – історій про агресора або жертву, героїзм, беззахисність чи несправедливість.

Наприклад, аналіз мемів в Україні показує, що офіційні акаунти та незалежні користувачі часто використовують сюжет «жертви», і такі пости отримують значно більше реакцій (репостів, лайків), ніж інші. Це свідчить, що аудиторія емоційно реагує на історії, які апелюють до страждання, спільної ідентичності [1]. Мова в таких меседжах часто емоційно заряджена: використовується негативна лексика, аб'юзивні вислови, страх, образи агресора, натяк на загрозу. Це служить кільком цілям: мобілізації, підтримці солідарності, посиленню опору, формуванню ненависті до агресора або ж, навпаки, - розхитуванню внутрішнього стану ворога. Так, для прикладу, у дослідженні *The Language of Influence: Sentiment, Emotion, and Hate Speech in State Sponsored Influence Operations* [2] автори проаналізували велику кількість твітів із різних держав і виявили, що російські кампанії частіше використовують негативні емоції та мову ворожнечі, щоб розділити і посіяти недовіру.

Соціальні мережі – зручна платформа для таких наративів, оскільки надає можливість швидко довести повідомлення до великої аудиторії. Алгоритми платформ часто сприяють поширенню контенту, який викликає сильні емоції, - саме він отримує більше взаємодій (переглядів, лайків і поширень), тому його видно краще. У звіті НАТО «*Social Media as a Tool of Hybrid Warfare*» [3] зазначається, що соцмережі перетворилися на зброю гібридної війни: інструмент, який держава чи інші актори можуть «озброїти» для просування своїх політичних або військових цілей. Існують також технології, що дозволяють змінювати мову так, щоб вона обходила цензуру або автоматичний модераторський контроль. Наприклад, так званий *algospeak*, коли користувачі використовують кодовані фрази, евфемізми, зміни правопису, емоджі чи інші хитрощі, щоб говорити про чутливі теми, обходячи фільтри; це може бути, наприклад, у коментарях або постах, щоб не бути заблокованими або пригніченими алгоритмами соцмереж.

У війні мова може також використовуватися як інструмент психологічного впливу: через дезінформацію, яка викликає паніку, страх, непевність; шляхом маніпуляції фактами або їх контекстом; шляхом створення або підсилення конфліктів у суспільстві (на етнічному, мовному, ідеологічному чи іншому ґрунті). Наприклад, дослідження *Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War* [4] проаналізувало російські й західні наративи в Twitter і виявило, що одна сторона фокусується на страху і недовірі, інша - на гуманітарних аспектах, поранених, руйнуваннях.

Соціальні мережі також надають можливість адаптувати мову до різних аудиторій: регіональні особливості, культурний фон, етнічна приналежність. Використання діалектів, особливих мемів, жаргону, символів, – все це допомагає зробити меседж більш “своїм” і збільшити довіру до інформації, що транслюється. Ще один важливий прийом – використання

візуальних елементів: зображень, відео, інфографік, поєднання мови тексту та символів; цей прийом дозволяє швидше залучати увагу і забезпечувати ефект “емоційного удару”.

Під час війни мова соціальних мереж часто змінюється у бік більшої простоти, чіткості, повторюваності для того, щоб інформацію легко сприймали й передавали. Повторення ключових фраз, гасел, хештегів, – усе це дозволяє формувати стійкі наративи й асоціації. Є і зворотна сторона цього процесу: мова використовується для поширення неправдивої інформації, маніпуляції і масової дезорієнтації. Поширення фейків, напівправди, вирваних з контексту повідомлень тощо, – усі ці практики підсилюються мовними засобами: натяками, евфемізмами, зміненою хронологією, емоційною інтонацією, використанням лексики, яка не викликає сумнівів, або навпаки покликана пробудити в реципієнтах сумніви і страх.

Важливе значення має мовний вибір: слова, які використовують, формування образів, використання метафор (наприклад, «окупант», «звільнення», «герої», «зрадник» тощо); саме ці слова створюють рамки сприйняття. Якщо ти називаєш ворога «мирним», це вже м’який тон; якщо «загарбником» - інший; якщо «гібридна операція» чи «спецоперація» - це теж різні сприйняття. Мова задає рамки, підсвідомо скеровує, що є правильним, а що неправильним, що прийнятним, а що – ні.

Представники державної влади та інші соціальні актори використовують соціальні мережі для стабільного інформаційного впливу: через офіційні акаунти, боти, тролі, фабрики контенту, маніпуляторів, а також через симпатиків чи простих користувачів, які поширюють меседжі. Це дає можливість охопити величезну аудиторію з низькими витратами [5]. Особлива роль належить локальним мовним ресурсам: так, в Україні Telegram, YouTube, Facebook часто згадуються як основні джерела інформації серед користувачів під час повномасштабного вторгнення. Наприклад, дослідження показують, що Telegram здобуває дедалі більшої популярності серед українських користувачів для отримання новин, обганяючи деякі інші платформи.

Отже, мовні засоби утворюють потужну систему інформаційного впливу, яка може змінювати суспільну думку, впливати на стиль мислення і поведінки, на готовність людей до дій чи протидії, на міжнародну підтримку, на сприйняття легітимності або нелегітимності певних дій. Мова в соціальних мережах у воєнні часи – це не просто спосіб обміну новинами, а інструмент, що активно формується, адаптується, спрямовується і воює за увагу, емоції і свідомість людей. Той, хто контролює наративи і мову, має істотну перевагу на інформаційному фронті. Ефекти мовного впливу можна пом’якшувати через підвищення критичної медійної грамотності, розвиток навичок аналізу інформації, контроль за фейками,

прозорість інформаційних джерел й активне реагування з боку державних інституцій та громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Narratives of War: Ukrainian Memetic Warfare on Twitter: <https://arxiv.org/html/2309.08363v3>.
2. The Language of Influence: Sentiment, Emotion, and Hate Speech in State Sponsored Influence Operations” - arXiv: <https://arxiv.org/abs/2505.07212>.
3. ATO Strategic Communications Centre of Excellence (StratCom COE) -Social Media as a Tool of Hybrid Warfare (2016): https://stratcomcoe.org/cuploads/pfiles/public_report_social_media_hybrid_warfare_22-07-2016-1.pdf.
6. 4.Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: <https://arxiv.org/html/2506.01807v1>.
4. Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: Natural Language Processing of Russian and Western Twitter Narratives: <https://arxiv.org/abs/2506.01807>.

УДК 811.161.2

ВПЛИВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ НА ЗМІНУ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ: ФЕНОМЕН ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ

Вікторія БАЗИЧЕНКО

аспірантка Херсонського національного технічного університету, викладач української мови

Гібридна війна є багатовимірним конфліктом, у якому поряд із військовими діями активно використовуються невійськові засоби, такі як економічні, кібернетичні та, що особливо важливо, інформаційно-психологічні. Варто підкреслити, що саме у цьому контексті мова перетворюється на ключовий інструмент агресії та, водночас, на стратегічний чинник національної стійкості.

Саме у гібридній війні мова виконує функцію не лише комунікації, а й дегуманізації та розколу. Варто відзначити, що агресор використовує пропагандистські кліше та евфемізми - замість терміна "війна" впроваджуються маніпулятивні конструкції ("спеціальна військова операція"), що мають на меті приховати справжню природу конфлікту. Відповідно, це створює "лінгвістичну сіру зону", де відсутня чітка моральна та юридична оцінка подій; також, використовує наративи мовного конфлікту, які штучно створюються та підживлюються міфами про утиски російськомовного населення, що, таким чином, слугує одним із головних

виправдань для вторгнення. На нашу думку, це і є класичним прикладом використання мовного питання для дестабілізації суверенної держави.

Крім вищезазначеного, варто акцентувати увагу і на дегуманізаційній лексиці. Саме застосування образливих та принизливих термінів на позначення протилежної сторони ("нацисти", "укропи") спрямоване на виправдання насильства та емоційне відторгнення, що змінює морально-етичні оцінки у свідомості споживачів пропаганди.

Мова – це не лише засіб формування національної ідентичності людей, але й потужний чинник, що сприяє розвитку та зміцненню українського суспільства. На сьогодні, в умовах російсько-української війни, проблема ідентичності постає особливо гостро. Війна прискорила процеси деколонізації та українзації мовного простору, консолідувавши суспільство навколо української мови як невід'ємної складової національної безпеки та ідентичності. Можна зазначити, що відбувається трансформація мовної свідомості: від травми до стійкості нашого українського народу. Українська мова на сьогодні набула додаткового символічного значення як маркер опору, свободи та незалежності. Таким чином, вплив гібридної війни на свідомість українців є подвійним, а саме:

- мовна сегрегація та відмежування. Сам факт військової агресії призводить до кризи білінгвізму та свідомого відмежування від мови агресора. Значна частина українських громадян, які раніше користувалися російською мовою у побуті, приймають рішення про перехід на українську мову (або максимальне скорочення використання російської). Саме такий перехід є не просто лінгвістичним вибором, а політичною та ідентифікаційною дією, що символізує відторгнення імперської політики. Мовна свідомість формує чіткий бінарний код "свій/чужий", де саме мова виступає лакмусовим папірцем;
- зміцнення національної мовної ідентичності. Війна каталізує процеси національної консолідації. Українська мова, яка десятиліттями потерпала від політики русифікації, набуває статусу символу опору та незалежності. І саме це проявляється у розширенні сфер використання, де зростає вживання української мови у публічному просторі, соціальних мережах, медіа та освіті на територіях, де раніше домінували інші мови;
- створення нового воєнного лексикону. Війна збагачує мову неологізмами, ідіомами та мемами ("бавовна", "Привид Києва", "руський воєнний корабль..."). Варто зауважити, що зазначена нова лексика є не лише фіксацією подій, а й механізмом психологічної самозахисту, гумору та формування спільного ціннісного простору.

Державна мовна політика в умовах гібридної війни трансформується з інструменту культурного розвитку на засіб інформаційної безпеки. Законодавчі ініціативи, спрямовані на захист та розширення функціонування державної мови, є прямою відповіддю на зовнішні

загрози. Вони створюють правовий фундамент для зміцнення мовної єдності та зменшення вразливості суспільства до зовнішньої маніпуляції.

Таким чином, гібридна війна справляє глибокий і часто незворотний вплив на мовну свідомість та ідентичність. На протигагу стратегії агресора, спрямованій на розкол та дегуманізацію, реакція українського суспільства засвідчує протилежний феномен - лінгвістичну консолідацію. Мова перетворюється з об'єкта політичних спекуляцій на активний суб'єкт опору, стаючи невід'ємною частиною національної стійкості та подальшої постконфліктної розбудови ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулик, В. (2023, January 7). Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го [web log]. Retrieved from <https://zbruc.eu/node/114247>.
2. Мільо А. В. Концепт «Біженець»: трансформація в сучасній українській лінгвокультурі. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2019. № 38. С. 167-189.
3. Яворська Г. М. Мова війни як складова конфлікту (шляхи трансформації українського медійного дискурсу). Стратегії трансформації і превенції прикордонних конфліктів в Україні. Збірка аналітичних матеріалів. Львів: Галицька видавнича спілка, 2015. С. 366-398.

УКД:81'27:32.019.5

МОВНА СТРАТЕГІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЯК СЛОВА РОБЛЯТЬ ФЕЙК ПЕРЕКОНЛИВИМ

Денис КАПУСТИНСЬКИЙ

*Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасна війна в Україні супроводжується не лише збройним протистоянням, а й масштабною інформаційною боротьбою. Дезінформація стала одним із найефективніших інструментів гібридної війни, адже впливає на емоції, цінності та поведінку суспільства. Мовні стратегії — добір слів, граматичні форми, інтонаційні структури — є основою створення переконливих фейків. Російські інформаційні кампанії використовують їх, щоб виправдати агресію, посіяти сумніви та розкол у міжнародній спільноті. Розуміння цих стратегій дозволяє краще протидіяти маніпуляціям і зберігати критичне мислення.

Мова формує не лише опис подій, а й їхню інтерпретацію. Вживання термінів «спеціальна операція» замість «війна» або «визволення» замість «окупація» створює відчуття законності агресії. Такі слова задають фрейм, у якому насильство подається як необхідний або

навіть позитивний акт. Дослідження медійних наративів показують, що системне використання фреймів формує емоційно вигідний для агресора.

Емоційні апеляції викликають сильну реакцію, знижуючи раціональне мислення. Емоційно насичені повідомлення про «зраду», «жах» чи «героїзм» поширюються швидше й ефективніше, ніж сухі факти. Аналіз соціальних мереж свідчить, що акаунти з емоційними словами у текстах мають у кілька разів більше поширень [2].

Граматичні маніпуляції: пасив, номіналізація, видалення агента Використання пасивних конструкцій («було зроблено», «пошкоджено», «виникли втрати») прибирає суб'єкта дії, знімаючи відповідальність з конкретної сторони. Номіналізація перетворює події на абстрактні явища («порушення», «випадок»), що створює враження природності процесів. Такі прийоми активно застосовуються в офіційних повідомленнях держави-агресора [3].

Одним із найпотужніших інструментів дезінформації стали автоматизовані бот-мережі. Цей ефект називають «ілюзією консенсусу». Повторення формує звичку сприймати наратив як правду. Дослідження показують, що російські Telegram-канали координовано поширюють меседжі про «втому від війни» та «неефективність допомоги Заходу» [3].

Генеративні системи ШІ дозволяють створювати тексти, фото й відео з високим рівнем достовірності. Завдяки цьому фейки стають складнішими для розпізнавання. Українські аналітики фіксують, що російські кампанії активно використовують ШІ для генерації матеріалів із нібито «свідченнями очевидців» чи «аналітичними звітами» [4]. Це вимагає нових підходів до перевірки контенту та розвитку технологій детекції синтетичних даних.

Неправильні переклади або свідоме спотворення фраз під час трансляції іноземним аудиторіям змінюють значення подій. Такі прийоми особливо ефективні в умовах швидкого інформаційного потоку, коли користувачі не перевіряють першоджерела [5].

Отже, у підсумку ми можемо дотримуватися таких рекомендацій, щоб ефективніше протидіяти мовній дезінформації. Перш за все, важливо підвищувати рівень медіаграмотності населення — навчати розпізнавати фрейми, емоційні маніпуляції та мовні викривлення. Також необхідно підтримувати незалежні фактчекінгові ініціативи, які аналізують інформаційний простір і викривають фейки. Слід розвивати цифрові інструменти, здатні виявляти ботоферми, фейкові акаунти та повторювані шаблони повідомлень.

Окрім того, варто створювати системи перевірки фото, відео та аудіо, згенерованих за допомогою штучного інтелекту. Міжнародна співпраця між урядами, технологічними компаніями й медіаорганізаціями має стати ключем до формування стійкої інформаційної безпеки суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Strategic Storytelling: Russian State-Backed Media Coverage of the Ukraine War. International Journal of Public Opinion Research. URL: <https://academic.oup.com/ijpor/article/36/3/edae028/7709024> (дата звернення: 14.10.2025).
2. Propaganda and Information Dissemination in the Russo-Ukrainian War: Natural Language Processing of Russian and Western Twitter Narratives. arXiv. URL: <https://arxiv.org/abs/2506.01807> (дата звернення: 14.10.2025).
3. Analyzing digital propaganda and conflict rhetoric: a study on Russia's bot-driven campaigns and counter-narratives. Social Network Analysis and Mining. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s13278-024-01322-w> (дата звернення: 14.10.2025).
4. Reuters. Russia using generative AI to ramp up disinformation, says Ukraine minister. URL: <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/russia-using-generative-ai-ramp-up-disinformation-says-ukraine-minister-2024-10-16/> (дата звернення: 14.10.2025).
5. Decoding manipulative narratives in cognitive warfare: a case study of the Russia-Ukraine conflict. Frontiers. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/frai.2025.1566022/full> (дата звернення: 14.10.2025).

УДК 811.161.2

БАГАТОМОВНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЯК ПЕРЕВАГА В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ

Анна КАШПУРОВА

*Науковий керівник – Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У ХХІ столітті війни ведуться не лише на полі бою. Вони точаться у свідомості, в мережах, у новинах, у словах. У час, коли інформація може бути зброєю, а мова — її носієм, багатомовність стає не просто комунікативною навичкою, а інструментом національної безпеки. Українці, які історично жили на перетині культур і мов, сьогодні мають унікальну перевагу — здатність мислити й спілкуватися кількома мовами одночасно. І саме ця риса допомагає нам вистояти в умовах інформаційної війни.

Багатомовність українців сформувалася природно. Вона є наслідком багатовікового співіснування з різними народами, тривалого імперського тиску, міграцій і культурних контактів. Для когось це наслідок історії, для когось — результат освіти, але в умовах сучасної війни ця риса перетворюється на стратегічну перевагу. Адже той, хто розуміє мову ворога, може передбачити його меседжі, викривати дезінформацію, протидіяти фейкам. Той, хто

вільно володіє англійською, може перекладати українську правду світові без посередників. Той, хто знає польську, німецьку чи французьку, здатен розповісти історію України без спотворень.

Після 2014 року, а особливо після 2022-го, українці масово почали відвойовувати не лише території, а й інформаційний простір. У цьому процесі мовне питання стало центральним. Українська мова — маркер ідентичності, але багатомовність — міст між культурами. Саме тому українські журналісти, блогери, дипломати та військові активно створюють контент кількома мовами — українською, англійською, іноді російською, щоб протистояти дезінформації безпосередньо на тих платформах, де її поширюють. Англomовні сторінки «Ukraine Now», «United24», «Save Ukraine» стали інформаційними бастіонами, де кожне слово важить не менше, ніж куля.

Багатомовність — це також гнучкість мислення. Людина, яка мислить двома чи більше мовами, краще розпізнає маніпуляції, швидше відчуває тон пропаганди, розуміє, як працює чужий інформаційний код. Це своєрідний «інтелектуальний щит», який допомагає не потрапити в пастку емоційних повідомлень. Дослідники зазначають, що багатомовні суспільства здатні швидше адаптуватися до змін, оскільки вміють сприймати світ із різних культурних ракурсів [1, с. 44].

Але багатомовність — це не лише оборона, це ще й атака. Коли українські дипломати говорять англійською в ООН, коли журналісти подають матеріали німецькою чи французькою, коли військові записують звернення до міжнародних спільнот і перекладають їх на десятки мов — це вже наступ на інформаційному фронті. Україна говорить зі світом без перекручень, не дозволяючи ворогу бути посередником між правдою і слухачем.

З іншого боку, багатомовність може бути й викликом. Деякі фейкові ресурси імітують українську мову, але навмисно використовують суржик чи граматичні помилки, щоб дискредитувати українців в очах іноземців. Саме тому важливо не лише знати мови, а й уміти їх професійно застосовувати — створювати достовірний, якісний, стилістично грамотний контент. Мова — це маркер довіри. Коли ми говоримо англійською впевнено, але по-українськи мислимо чесно — нас слухають.

Приклади багатомовної інформаційної політики можна побачити в діяльності Центру стратегічних комунікацій при Міністерстві культури та інформаційної політики України, який створює матеріали українською, англійською, німецькою, французькою та іспанською мовами [2]. Такий підхід формує довіру до українських джерел і зміцнює позиції держави у світовому інформаційному просторі.

Отже, багатомовність українців — це не просто культурна особливість чи ознака європейськості. Це зброя, інтелектуальний ресурс і міст до світу. Вона дозволяє нам одночасно захищати своє — українське — і пояснювати його іншим. Мова — це кордон, який ми тримаємо словами. А знання кількох мов — це спосіб не лише відстояти свою правду, а й зробити так, щоб її почули на всіх континентах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гальчак С. *Мова, історія – основа національної єдності, ефективна зброя інформаційних війн*. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство). № 39 (2024). С. 64-75. URL: https://vspu.net/movoznavstvo/index.php/journal/article/view/50_vspu.net+1
2. Інститут масової інформації. «Українські медіа та війна: підсумки 2022 року». URL: <https://imi.org.ua> Інститут масової інформації
3. «Мова — не трафік. Мова — це політика, позиція і сила». Vector. 28 квітня 2025. URL: <https://vctr.media/ua/mova-ne-dekor-mova-cze-politika-pozicziya-i-sila-268613/> Vector+1
4. Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки. URL: <https://spravdi.gov.ua> Центр стратегічних комунікацій+1
5. Explainer. «Українська мова — зброя народу: чому мовне питання під час війни надважливе». 27 травня 2022. URL: <https://explainer.ua/ukrayinska-mova-zbroya-narodu-chomu-movne-pitannya-pid-chas-vijni-nadvazhlive/> Explainer - пояснюємо новини

УДК 811.161.1: 802.0

ЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВІД ЕВФЕМІЗМІВ ДО ЦИФРОВОГО ФРЕЙМІНГУ

Ірина РАДЕЛИЦЬКА

*Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації,*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Сучасні війни дедалі рідше обмежуються виключно збройними діями. Вони переміщуються у сферу інформації, культури, свідомості та мови. Мова, яка завжди була носієм ідентичності та культури, у ХХІ столітті перетворилася на один із найпотужніших інструментів гібридної війни. Вона стає зброєю не менш ефективною, ніж танки чи ракети, адже через слова формуються наративи, виправдовується агресія та створюються образи «свого» і «ворога» [1]. Гібридна війна передбачає поєднання військових, економічних, інформаційних, психологічних і мовних методів впливу, і саме мова є основою цього впливу,

бо через неї визначається, як люди сприймають реальність, кого вони вважають союзником, а кого — ворогом.

Особливо важливо, як події подаються у медіа. Наприклад, міжнародні ЗМІ часто використовують нейтральні або пом'якшені терміни: «конфлікт», «ситуація», «операція», замість «війна». Така лексика створює ілюзію тимчасовості чи локального характеру подій, що зменшує сприйняття трагедії. Як зазначає І. Данилюк у дослідженні «The Russia-Ukraine War in Western Media», англomовна преса у фазі гібридної війни часто обирає менш конфліктну лексику, щоб впливати на громадську думку та уникати прямої політичної відповідальності [1]. Таким чином, мова не лише описує реальність, а формує її, задаючи рамки (фрейми), у межах яких суспільство сприймає події.

Одним із найпоширеніших інструментів інформаційного впливу є фреймінг — спосіб подання подій через певну лінгвістичну призму, який формує у людей необхідне емоційне ставлення. Наприклад, заміна слова «війна» на «спеціальна військова операція» у російському дискурсі не лише зменшує драматизм, а й створює інше правове та моральне поле. Слово «операція» сприймається як контрольоване, технічне й законне, тоді як «війна» асоціюється з агресією, руйнуванням і смертю. У такий спосіб влада конструює вигідну для себе реальність, де агресія постає як вимушена оборона [2].

Такі мовні підміни поступово перебудовують мислення суспільства. Люди, що постійно чують «операція» замість «війна», починають інакше інтерпретувати події: зникає відчуття трагедії, а з'являється сприйняття «планових дій». Це дозволяє маніпуляторам уникнути морального осуду та зберегти контроль над масовою свідомістю без прямої цензури. Фреймінг у цьому контексті стає інструментом когнітивної війни, де боротьба відбувається не лише за території, а й за смисли. Через зміну мови змінюється сприйняття реальності, що робить цей метод однією з найефективніших форм гібридної тактики.

Ще одним проявом мовної зброї є евфемізація — навмисне пом'якшення або приховування змісту жорстких понять. Це явище активно використовується у політичних і медійних комунікаціях для зменшення емоційного впливу подій [3, с. 33]. Наприклад, замість «бомбардування» вживають «удар високоточної зброї», що звучить технічно й навіть прогресивно, наче йдеться про демонстрацію досягнень військової техніки, а не про руйнування й смерть. Така мовна підміна дозволяє уникнути етичного осуду, оскільки фокус зміщується з наслідків на форму, зі страждань — на ефективність.

Евфемізми змінюють ставлення людей до подій і формують нову норму сприйняття насильства. Коли смерть цивільних називають «побічними втратами», війна перестає сприйматися як неприйнятне явище, стає «операцією з наслідками» або «кризою». Згодом

люди втрачають здатність співпереживати, оскільки мова дистанціює їх від трагедії. Ця стратегія не лише маніпулює словами, вона переоформлює моральні межі допустимого.

Сучасні медіа активно застосовують нові терміни, як-от *cyberwar*, *hybrid war*, *mental war*. З одного боку, це демонструє розвиток форм конфлікту, з іншого — розмиває поняття війни як конкретного явища. Коли протистояння подається як «кіберна» або «ментальна» війна, воно сприймається як щось дистанційне і технічне. Втрачається відчуття насильства та руйнувань, оскільки увага аудиторії зміщується з реальної трагедії на технологічні або психологічні аспекти подій. Це створює своєрідну психологічну дистанцію між подіями та сприймаючими їх людьми.

Мова є ефективним механізмом формування образу ворога. Використовуючи емоційно заряджені конструкції — «вони проти нас», «ворожі сили», «загроза ззовні» — пропаганда створює чіткий поділ на «своїх» і «чужих». Таке іншування сприяє згуртуванню суспільства навколо спільного страху або ненависті і виправдовує агресивні дії. Ворог постає не як конкретна особа, а як узагальнений негативний образ — «небезпечний», «агресивний», «нелюдський», що робить насильство морально допустимим [4].

У російському медійному просторі українців часто називають «націоналістами», «екстремістами» або «нацистами», формуючи негативні стереотипи на рівні підсвідомості. Як зазначає Дж. Паре у дослідженні «Words at War», повторюваність цих лексем створює ефект мовної реальності — навіть ті, хто не підтримує агресію, сприймають ці ярлики як правду [5]. Мова стає інструментом психологічного впливу, керує емоціями, виправдовує насильство та підтримує ідеологічні наративи агресора.

Цифрові платформи підсилюють дію мовної зброї. Використання аналітики соцмереж, експериментів із заголовками, хештегами та контентом дозволяє визначити формулювання, що викликають сильну емоційну реакцію. Короткі, емоційно насичені повідомлення підвищують ймовірність репосту; меми й відео з простим сюжетом легше сприймаються аудиторією; агресивні заголовки підвищують взаємодію, і алгоритми платформи просувають контент ще ширше. Синергія бот-мереж, координації акаунтів та алгоритмів створює ефект популярності та соціального підтвердження. Сучасні NLP-інструменти дозволяють автоматично адаптувати текст під певні спільноти, виявляти «вразливі» теми й персоналізувати кампанії, що робить їх важкими для нейтралізації [6].

Водночас ті ж технології можуть працювати на захист. Системи виявлення координації, аналіз тональності та фактчекінгові боти допомагають сповільнювати шкідливі кампанії. Ефективна протидія потребує поєднання технічних рішень, політик платформ та підвищення медіаграмотності користувачів, що знижує силу мовної зброї.

Український контекст є унікальним прикладом мовного опору у гібридній війні. Після 2014 року та особливо після вторгнення 2022 року тисячі громадян свідомо перейшли на українську мову навіть у повсякденному спілкуванні та соціальних мережах. Це свідчить, що мова перестала бути лише засобом комунікації, а стала сигналом громадянської позиції та національної солідарності.

За даними Міждисциплінарного наукового журналу, понад 41 % російськомовних українців частково або повністю перейшли на українську після початку вторгнення [7, с.55]. Кожен такий перехід — маленький, але важливий акт опору, який демонструє неприйняття чужої пропаганди та готовність захищати власну ідентичність.

Мова також формує колективну свідомість. Вибір української у повсякденному житті — від месенджерів до публікацій у соцмережах — створює відчуття єдності та спільної мети. Коли мова стає символом спротиву, вона мобілізує суспільство та зміцнює національну ідентичність, особливо у гібридній війні, де ворог намагається впровадити чужі наративи.

Такий мовний зсув відбувається не лише у формальній сфері, а й у культурі та повсякденному житті. Люди свідомо обирають мову, що відповідає їхнім цінностям і прагненню до свободи. Мова стає не лише комунікаційним інструментом, а й засобом психологічного та культурного опору.

Таким чином, українська мова перетворилася на системний фактор національної стійкості. Вона формує ідентичність, консолідує суспільство, підсилює громадянську позицію і протидіє зовнішньому інформаційному впливу. Кожен вибір української замість російської — це маленький крок у захисті культурного простору, який неможливо окупувати фізично, але який можна втратити через мовну пасивність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данилюк І. The Russia-Ukraine War in Western Media : монографія. Київ : Academic Press, 2022. 312 с.
2. Бутсєва О., Зеленін А. Лінгвістичні механізми гібридної війни : монографія. Львів : Media Studies, 2021. 245 с.
3. Бутсєва О., Зеленін А. Евфемізація у сучасних медіа // Journal of Communication. 2020. № 4. С. 33–45.
4. Паре Дж. Words at War: Language and Psychological Manipulation. London : Routledge, 2019. 278 p.
5. Паре Дж. Мовна реальність та пропаганда. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 312 p.

6. Smith J., Brown L. Social Media Propaganda and NLP Tools. New York : Springer, 2021. 287 p.

7. Міждисциплінарний науковий журнал. Вплив війни на мовну поведінку в Україні // Міждисциплінарний науковий журнал. 2023. Вип. 12. С. 55–68.

МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Денис ЯКОВЕНКО

Науковий керівник – Ольга АНДРІЯНОВА, професор кафедри гуманітарних наук, кандидат філологічних наук, доцент

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Повномасштабне вторгнення росії 24 лютого 2022 року стало каталізатором глибоких змін у мовній політиці України. Мова набула нового статусу — із культурного чинника вона перетворилася на елемент національної безпеки, маркер ідентичності та символ опору.

У цей період українська державна політика у сфері мови поєднала правові, інформаційні та культурні механізми, спрямовані на зміцнення національної єдності та протидію агресору. Нормативно-правову основу становить Конституція України та Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [1]. У воєнних умовах цей закон набув стратегічного значення, оскільки мова стала інструментом консолідації суспільства та захисту інформаційного простору. У 2022–2024 роках Верховна Рада ухвалила низку змін (зокрема, закони №2312-IX, №2704-IX [2, 3]), які посилили контроль за дотриманням мовних норм у публічній сфері, освіті, армії, судочинстві. 15 березня 2024 року Уряд схвалив Державну цільову національно-культурну програму забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року.

Важливу роль у розвитку мови відіграє інститут Уповноваженого із захисту державної мови, що координує виконання мовного законодавства в умовах воєнного стану. Українська мова є ключовим елементом національної безпеки. За даними дослідження Gradus Research [4], понад 60% громадян, які до війни послуговувались зазвичай російською мовою, перейшли на українську в у публічній комунікації. Цей процес відображає усвідомлене прагнення суспільства до самоідентифікації за допомогою мову. Публічні діячі, політики та журналісти, зокрема, Володимир Зеленський, Олена Кравець, Катерина Осадча — остаточно перейшли на українську мову у своїй діяльності, що стало символом культурного спротиву.

Мова згуртувала суспільство, стала засобом мобілізації та комунікації між військовими, волонтерами й освітянами. В освітній сфері українізація відбувається комплексно. Міністерство освіти і науки України розширило програми української мови та літератури, запровадило мовні курси для педагогів і оновило цифрові платформи дистанційного навчання, зокрема «Всеукраїнську школу онлайн».

Медіа та культурний простір зазнав масштабної українізації. Частка українськомовних пісень на радіо зростає з 55% у 2021 році до 88% у 2023 році (за даними Національної ради з питань телебачення і радіомовлення). На телебаченні розширено мовні квоти, а більшість популярних телешоу повністю перейшли на українську мову. У соціальних мережах, за даними КМІС, понад 70% користувачів Instagram та TikTok створюють контент українською мовою. Виникли нові культурні тренди: популярність української музики (Kalush Orchestra, Skofka, Jerry Heil, Wellboy) та фільмів сприяє міжнародному визнанню української мови як сучасної й конкурентоспроможної. У цифровому середовищі держава активно підтримує створення україномовного контенту, зокрема, через гранти Міністерства культури та інформаційної політики. Російська Федерація, навпаки, намагалася використати мовне питання як ідеологічне виправдання своєї агресії.

Військо України повністю перейшло на українську мову в діловодстві, наказах і бойовій підготовці. Українська мова використовується в усій офіційній діяльності ЗСУ, включаючи: статuti документацію та діловодство, команди, навчання, виховні заходи, службову діяльність. Це підвищило рівень дисципліни та інформаційної безпеки, оскільки уніфікована мова спілкування виключає можливість комунікаційних збоїв і сприяє злагодженості між підрозділами. Міністерство оборони працює над популяризацією української мови серед військовослужбовців. В умовах російсько-української війни державна мова стала ключовим маркером "свій-чужий", дозволяючи швидко ідентифікувати ворога та знищувати його. Проте перед нами велика робота щодо впровадження й правильного застосування державної мови у повсякденне спілкування військовика, боротьба з надмірним вживанням суржику, обценної лексики, жаргонізмів.

Наративи росії про те, що на території сучасної України створюється держава, яка оголосила себе спадкоємицею бандерівців і знищує все російське сформувала фальшиву ідею «захисту російськомовних», що, фактично, використовувався для окупації українських територій і знищення української культурної ідентичності. Проте наслідком стало зворотне явище — ще більша консолідація українського суспільства навколо державної мови. Після завершення війни Україна матиме виклик відновлення мовного простору на деокупованих територіях. Пріоритетом стане розбудова Національної стратегії мовної безпеки, підтримка

місцевих ЗМІ, україномовної освіти й культури. Важливим напрямом стане розвиток цифрових інструментів — електронних словників, мовних корпусів, аналітичних платформ, що забезпечуватимуть сталість і якість україномовного контенту. Як зазначають аналітики VoxUkraine, українізація вже стала незворотним процесом, який охоплює всі сфери життя — від побуту до державного управління.

Таким чином, мовна політика в умовах війни довела свою роль не лише як культурного чинника, а як основи державної стабільності, єдності та міжнародної суб'єктності України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». — <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
2. Закон України №2312-IX «Про внесення змін щодо удосконалення мовної політики». — <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2312-20>
3. Міністерство культури та інформаційної політики України. Аналітичний звіт про реалізацію мовної політики, 2023. — <https://mkip.gov.ua>
4. Національна рада з питань телебачення і радіомовлення. Звіт про дотримання мовних квот у 2023 році. — <https://nrada.gov.ua>
5. Gradus Research. Дослідження мовних змін в Україні у 2023 році. — <https://gradus.app>
6. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС). Динаміка мовних змін в Україні, 2023. — <https://kiis.com.ua>
7. VoxUkraine. Українська мова після 2022 року: як війна змінила мовну поведінку. — <https://voxukraine.org>
8. BBC Україна. Як війна змінила мовну ідентичність українців, 2023. — <https://www.bbc.com/ukrainian>
9. Український інститут національної пам'яті. Мова як чинник національної безпеки, 2023. — <https://uinp.gov.ua>

УДК 008: 426.356.4(033.1)

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ТА ПРОТИДІЇ ОКУПАЦІЇ

ГУМЕНЮК Максим та СОЛОДЮК Юрій

Науковий керівник - Анна МАРМУЛЯК,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації.

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Уявіть: слова, що летять через екрани телевізорів і соц-мереж, не як мирні посланці, а як невидимі кулі, що руйнують довіру, сіють ворожнечу і переписують реальність. У гібридній війні мова стає не просто засобом спілкування, а потужною зброєю, здатною розділяти народи чи об'єднувати їх проти загарбника. У російсько-українській війні, де інформаційна агресія домінує над танками, російська мова часто грає роль троянського коня. Чому? Бо вона проникає в свідомість, маскуючи пропаганду під "рідну" мову. Ми поговоримо про маніпуляції, ворожнечу, пропаганду і навіть про те, як українці можуть "перехитрити" ворога, використовуючи мову проти нього самого.

Російська мова як "м'яка сила" та інструмент впливу

У 2014-му російські ЗМІ заповнили ефіри розповідями про "братні народи", а українська мова раптом стала "знаряддям фашизму"? Данієл Барта, директор Центру євроатлантичної інтеграції, називає російську мову "інструментом номер один" для Кремля в Україні. Це не просто слова – це стратегія. Росія використовує мову для створення ілюзії єдності, підриваючи українську ідентичність. Уявіть: україномовні закони про освіту зображуються як "пригноблення", а російськомовні медіа в Молдові чи Україні стають магнітом для дезінформації.

Барта порівнює це з напіввідкритою війною: кібератаки плюс фейкові новини, де мова – ключовий елемент. У країнах Вишеградської четвірки росія діє обережніше, але в Україні – на повну, бо тут мова стає мостом для гібридної агресії. А що, якщо ми перевернемо гру? Ігор Каганець у статті 2019 року пропонує три правила: перевіряй інформацію, поширюй корисне українською, а пропаганду – російською, щоб "таргетувати" ворога. Це як партизанська війна слів: українською – для своїх, російською – для послаблення московського "колективного інтелекту".

Маніпуляції мовою в умовах конфлікту

А тепер уявіть словник, де "звільнення" означає окупацію, а "братська допомога" – вторгнення. Колективна монографія Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка за 2018 рік розкриває, як росія фальшує реальність через мову: від імперських міфів "слов'янської єдності" до радянської русифікації. Микола Жулинський і Лариса Масенко показують, як слова створюють напівправду – наприклад, "російська як мова війни" (Олена Стяжкіна) виправдовує агресію в інтернеті.

Це не абстракція: у соцмережах "бандерівці" стають універсальною лайкою, деформуючи світогляд. А в дослідженні С.А. Жаботинської за 2016 рік мова постає як "зброя

в війні світоглядів": лексичні інновації Майдану проти Антимайдану, де слова як "Європа" (з монографії Яворської) стають об'єктом бажання чи ненависті. Гібридна війна робить мову динамічною: фейки в медіа, як у Білорусі, де російська пропаганда через телебачення і телеграм сіє наративи про "західні загрози". У Білорусі це призвело до втрати інформаційного суверенітету – телебачення транслює московські шоу, інтернет-медіа множать "народні республіки", а соцмережі стають полем для "гібридної агресії". Чому це цікаво? Бо Білорусь – дзеркало України: проросійські структури, як "Россотрудничество", створюють опозицію, орієнтовану на Кремль, перетворюючи мову на інструмент дестабілізації.

"Мова ворожнечі" – від слів до дій

Чи чули ви, як просте слово може запалити пожежу? Тетяна Захарченко, студентка Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, описує "мову ворожнечі" як технологію гібридної війни: в російських медіа українців називають "нацистами", кримських татар – "екстремістами". На даних "Детектор медіа" – 26% контенту в ОРДЛО сповнено ненавистю, 11% – фейками. Це не випадково: hate speech дегуманізує, роблячи насильство "виправданим". З українського боку – "рашисти" як відповідь, але менш системно. У Білорусі пропаганда через телеграм канали поширює наративи про "фашистів" після 2020-го, створюючи "Вітебську народну республіку" – віртуальний сепаратизм, що може стати реальним. професор Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, додає: мова конфлікту – це інновації, де слова як "гібридна війна" еволюціонують, стаючи зброєю.

Уявіть: пост у соцмережі про "утиск росіян" у Латвія – і ось уже гібридна агресія загрожує НАТО. Це живе: слова не просто звучать, вони формують реальність, перетворюючи сусідів на ворогів.

Мова війни – від визначення до протидії

Що таке "мова війни"? О.В. Данилейко, доктор філософії, асистент кафедри методики викладання української та іноземних мов і літератур Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бачить її як цілісний ландшафт: не тільки мовна агресія, а вся система слів, що формується стала конфліктом. У гібридній війні – метафори "операції" замість "вторгнення", де мова приховує правду. Три підходи: лексичне поле "війна", мова як насильство, чи ширший дискурс. Перспективи? Лінгвістика гібридної війни, аналіз корпусів. Каганець додає практичний шарм: українці розуміють обидві мови, тож можуть "таргетувати" – корисне українською (для єдності), пропаганду російською (для послаблення ворога).

Це як джудо: використовуй силу супротивника проти нього. У Білорусі пропаганда через "Спутник" і фонди "Русский Мир" показує, як мова ерозує суверенітет, створюючи проросійські наративи про "братство".

Інформаційний тероризм і пропаганда через мову

Дар'я Харамурза аспірантка факультету журналістики Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, порівнює інформаційний тероризм з вірусом: фейки, дипфейки, маніпуляції руйнують медіапростір. У гібридній війні – психологічний тиск через слова, як у Білорусі, де російські ЗМІ корелюють з кризою 2020-го. Т.М. Варга, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри конституційного та міжнародного права Харківського національного університету внутрішніх справ, додає: дезінформація про "русский мир" сіє паніку, але Україна стійка завдяки медіаграмотності. Цікавий факт: Каганець радить "мовну дисципліну" – перевіряй, поширюй вибірково. Це живий урок: слова можуть бути бомбою, але й щитом.

Висновок

Гібридна війна – це битва за розум, де мова – королева поля. Від маніпуляцій Кремля до білоруських "народних республік" – слова руйнують чи будують. Україна може перемогти, роблячи мову союзником: українською – для сили, російською – для хитрощів. Майбутнє? Посилювати медіабезпеку, вивчати лінгвістику війни. Бо в світі фейків правда – найсильніша зброя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барта, Д. (2017). «Російська мова – інструмент номер один» для поширення впливу Кремля в Україні. Радіо Свобода. <https://www.radiosvoboda.org/a/28886288.html>
2. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. (2018). Мова як інструмент маніпуляцій в умовах гібридної війни. Тернопіль: Джура.
3. Захарченко, Т. (2019). «Мова ворожнечі» як технологія ведення гібридної війни РФ проти України. Медіафорум, 7, 250-259. <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/153>
4. Данилейко, О.В. (2023). Мова війни: визначення та перспективи досліджень в контексті гібридної війни. Закарпатські філологічні студії, 32(1), 99-107. http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/32/part_1/20.pdf
5. Харамурза, Д. (2023). Інформаційний тероризм як інструмент гібридної війни та фактор руйнації медіапростору. Інтегровані комунікації, 2(16), 29-37. <https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/272>

6. Варга, Т.М. (2024). Дезінформація та пропаганда як інструменти ведення гібридної війни Росії проти України. Аналітично-порівняльне правознавство, 6, 526-531. <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/87.pdf>

7. Каганець, І. (2019). Як українцям правильно використовувати російську мову: три правила інформаційної війни. Народний Оглядач. <https://www.ar25.org/article/yak-ukrayincyam-pravylno-vykorystovuvaty-rosiysku-movu-try-pravyla-informaciynoi-viyny.html>

8. Жаботинська, С.А. (2016). Мова як складник конфлікту. https://www.academia.edu/29059852/%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0_%D1%8F%D0%BA_%D1%81%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83_pdf

9. Половий, Т.Є., & Юсків, Х.В. (2021). Російська пропаганда як інструмент «гібридної агресії». Кейс Білорусі. Політичне життя, 3, 86-92. https://www.researchgate.net/publication/355592203_Rosijska_propaganda_ak_instrument_gibridnoi_agresii_Kejs_Bilorusi Russian_Propaganda_as_a_Tool_of_Hybrid_Aggression_Case_of_Belarus

УДК: 378:316.454.52

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ З ІНШИМИ МОВАМИ В УКРАЇНІ

Артем ОМЕЛЬЧУК

*Науковий керівник - Оксана БОЙЧУК, учителька української мови і літератури,
кандидат педагогічних наук,*

*Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Мова - не лише засіб спілкування, а й головний чинник консолідації нації, оскільки забезпечує єдність, вільний і культурний розвиток національної спільноти, стоїть на сторожі збереження національної ідентичності, здорового духовного і ментального розвитку, а отже, виступає могутнім засобом зміцнення національної свідомості.

Відомий український учений і громадський діяч Іван Огієнко зазначав: "Мова - це наша національна ознака, в мові - наша культура, ступінь нашої свідомості".

Національна мова — це мова, якою спілкується народ, що утворив певну націю. Вона є головним засобом вираження національної культури, світогляду, традицій і духовності. У мові нація залишає всю свою історію, свій всебічний багатовіковий досвід, здобутки культури, світоглядні ідеї, свою самобутність. Українська мова — це мова українського народу, символ його єдності, історичної пам'яті та незалежності. Українська мова – національна мова

українського народу. Серед майже семи тисяч мов, українська, як і будь-яка інша, посідає своє унікальне місце. [7, с. 1]

Наша національна мова є важливим елементом національної ідентичності. І мовна політика підтримує використання державної мови, сприяє зміцненню національної єдності і безпеки та збереженню культурної спадщини. [1, с. 3]

Термін «національна мова» часто вживають у значенні державної мови або регіональної мови, що функціонує в автономних адміністративних регіонах. Підґрунтям для розрізнення цих понять є той факт, що державною не завжди слугує мова, що репрезентує відповідний етнос [3]. В Україні довгий час існувала політично зумовлена проблема, що полягає у відмінностях між етнічною й мовною самоідентифікацією громадян.

У державотворчому процесі українська мова, як високорозвинена національна мова багатомільйонного українського народу, поряд із внутрішніми чинниками консолідації виконує й зовнішню функцію, яка полягає у виокремленні держави з-поміж інших країн, в утвердженні нації і держави серед багатомовної спільноти. Питання української ідентичності є надзвичайно актуальним в наш час, оскільки війна створила умови, в яких посилюється усвідомлення та осмислення своєї належності до нації, культури й історії. У такій ситуації національна ідентичність стає джерелом моральної сили, єдності та опору. [10, с. 302]

Мова кожного народу є витвором багатьох поколінь, а державна мова — це вияв шани до цього надбання, засіб збереження і продовження культурної спадщини народу.

Державна мова — це мова, якій Конституція або законодавство надають офіційний статус у межах держави. Вона використовується в органах влади, освіті, діловодстві, судочинстві, засобах масової інформації. В Україні державною мовою є українська мова, що закріплено в статті 10 Конституції України [5].

Щоб забезпечити повноцінне функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, держава ухвалила низку нормативно-правових актів, які визначають її статус, права громадян на використання рідної мови та механізми захисту мов національних меншин.

Основним нормативним документом, що регулює статус української мови, є Конституція України [5] — основний закон держави, у якому закріплено, що українська мова є державною. Це положення має принципове значення, адже воно гарантує обов'язковість застосування української мови в діяльності органів державної влади, освіті, культурі, засобах масової інформації тощо.

У 2019 році прийнято Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [10, с. 302], який визначає порядок використання української мови у всіх публічних сферах — від органів влади та освіти до сфери обслуговування. Закон спрямований

на те, щоб кожен громадянин мав можливість вільно користуватися державною мовою та водночас вивчати й підтримувати свою рідну, якщо вона належить до мов національних меншин.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [4], ратифікована Україною у 2003 році, гарантує захист і підтримку мов національних меншин. Документ зобов'язує державу створювати умови для збереження та розвитку мов етнічних спільнот, що проживають на її території. Ці документи сприяють гармонійному розвитку української мови та забезпечують умови для збереження мовного різноманіття.

Державність української мови є основою формування сучасної української нації, символічним уособленням української державности, гарантією збереження національної ідентичності українського етносу і державної єдності України. Таким чином, українська нація і держава мають забезпечувати відродження і захист української мови, якісну розбудову українського мовного простору.

Водночас слід відзначити, що державна роль української мови жодним чином не спрямована на обмеження розвитку мов інших етнічних груп.

Україна — багатонаціональна держава, на території якої проживають представники різних національностей. Разом з українською, у повсякденному житті використовуються угорська, румунська, польська, кримськотатарська, болгарська, грецька, єврейська та інші мови. Вони функціонують переважно в місцях компактного проживання відповідних національних спільнот. Наприклад, угорська мова активно використовується в Закарпатській області; румунська та молдовська — на Буковині та в південних районах Одещини; кримськотатарська мова — є важливою складовою культурного життя кримськотатарського народу, який відроджує свої мовні традиції; болгарська, гагаузька, грецька — побутують у південних областях України; польська та єврейська — мають історичне значення в західних регіонах.

Використання цих мов забезпечується положеннями Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, що гарантує право кожного народу на збереження своєї мовної ідентичності. Держава створює умови для навчання, культурного розвитку та підтримки діяльності національних спільнот, що сприяє формуванню мовної толерантності та взаємоповаги між громадянами.

Таким чином, мовна ситуація в Україні є прикладом гармонійного поєднання державної мови та мов національних меншин, що утверджує принципи багатомовності, культурного різноманіття та єдності українського суспільства.

Разом з тим кожний громадянин України, незалежно від його етнічного походження, має знати державну мову, історію держави, Конституцію України, підтримувати незалежність та поважати її символіку. Україна має бути найвищою цінністю для всіх її громадян як їхня

спільна батьківщина. За цих умов етнічні меншини об'єднуються у справі державотворення з основною українською нацією, не втрачаючи своєї етнічної самобутності.

Вільне опанування всіма громадянами України мови свого громадянства - це, як підтверджує багатовіковий досвід держав світу, запорука міжетнічної злагоди, єдності і стабільності суспільства, ефективного функціонування держави, позитивного її сприйняття як повноцінного і незалежного суб'єкта світової спільноти. Українці, як етнічна нація, мають підтримувати відродження культурної самобутності національних меншин, а національні меншини, у свою чергу, мають доброзичливо ставитися до української культури і, в міру можливого, сприяти її відродженню.

Мовна культура будь-якого народу формується не ізольовано, а в процесі постійних контактів з іншими народами. Українська мова — не виняток: її розвиток тісно пов'язаний із історичними, культурними та політичними подіями, що відбувалися на українських землях упродовж століть.

Протягом історії українська мова зазнавала впливів багатьох мов — польської, російської, білоруської, словацької, угорської, румунської, турецької, німецької, французької, англійської та інших. Ці взаємини були наслідком торгівлі, культурних контактів, спільного проживання народів, а також політичних зв'язків між державами.

Вплив інших мов виявляється передусім у лексиці. В українській мові є чимало запозичень із польської — пан, крамниця, майстер, рахунок; німецької — штахета, шинель, кишень; турецької — кавун, тютюн, шаровари; французької — меню, парфум, візитка; англійської — сучасні слова комп'ютер, інтернет, менеджер, сайт тощо.

Водночас українська мова вплинула на мови сусідніх народів, зокрема на білоруську, польську, російську, передаючи їм певні лексичні й фразеологічні одиниці, особливо з народного побуту, культури, пісенної творчості. Наприклад, українські слова борщ, вареники, кобза, оселедець стали відомими й уживаними далеко за межами України.

Українська мова, зберігаючи свою самобутність і внутрішню цілісність, збагачується завдяки контактам з іншими мовами. Водночас вона відіграє важливу роль у культурному обміні між народами, поширюючи елементи української традиції, побуту й духовності. Такий взаємовплив сприяє розвитку мовного середовища України як відкритого, різноманітного й культурно багатого.

Сучасна мовна політика України спрямована на зміцнення позицій української мови як державної, одночасно забезпечуючи права мовних меншин. Це створює умови для гармонійного співіснування і взаємного збагачення мов.

Українська мова — це не просто засіб спілкування, а душа народу, основа його духовності, культури й державності. Вона є головним чинником єдності українського суспільства, виразником історичної пам'яті, традицій та національної самобутності. Через мову народ утверджує свою гідність, демонструє зрілість і здатність до самостійного розвитку.

Сьогодні українська мова виконує важливу державотворчу місію — об'єднує громадян незалежно від їхнього походження, сприяє зміцненню патріотизму й формуванню свідомої політичної нації. Водночас держава дбає про збереження мов національних меншин, що засвідчує толерантність і культурне багатство українського суспільства.

Збереження, розвиток і повага до української мови — це не лише вимога часу, а й прояв громадянської свідомості, адже мова є символом нашої незалежності, єдності та любови до Батьківщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицька Л., Барановська А. Мовне питання на окупованих територіях: як мовна політика впливає на соціальну інтеграцію та безпеку в окупованих регіонах. // Мова — кордон національної безпеки: збірник тез. Львів, 2025, 382 с.
2. Закон України “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>
3. Енциклопедія сучасної України. Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-71057>
4. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Страсбург, 5 листоп.1992 р.
5. Конституція України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Лизанчук В. Мовні аспекти в українському державотворенні // Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук. - практ. конф. - Л.: ЛФ УАДУ, 2001. - Ч. 2. - С. 224-228.
7. Мазурик Д. Державна мова як чинник консолідації української нації // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. 2023. Випуск 17
8. Плотницька І. Поняття екології мови в державному управлінні і мовознавстві // Вісн. НАДУ. - 2004. - № 1. - С. 196 - 201.
10. Про затвердження Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004-2010 рр.: Постанова Кабінету Міністрів України від 2 жовт. 2003 р. № 1546
11. Т. Конівіцька, Л. Вербицька. Формування національної ідентичності особистості в закладах освіти безпекового спрямування // Особистість в екстремальних умовах: матеріали XII Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. Львів, 2025 р.

Секція 2

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО - НАЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ. КУЛЬТУРА Й ВІЙНА

УДК 81'42(4/8)(82-85):327.8

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ДИСКУРС**Ольга ПОНОМАРЕНКО***к.філол.н., доц.**Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Вступ. У сучасному міжнародному середовищі культура перестає бути просто «додатком» — вона перетворюється на важливий ресурс зовнішньої взаємодії у всіх сферах життєдіяльності людини. Саме тому актуально дослідити феномен культурної дипломатії як форми дипломатичної практики, а також як дискурсу, який формує способи, в яких держави, організації та суспільства взаємодіють через культуру [10]. Це питання особливо приваблює спільноти мовознавців і міжнародних політиків у буремні й доленосні історичні епохи.

Визначення та природа культурної дипломатії. Культурна дипломатія у широкому розумінні цього поняття є сукупністю використання культурних засобів (таких, як мистецтво, освіта, мова, традиції, культурна спадщина) для налагодження, підтримки чи поліпшення міжнародних відносин, зокрема через сприяння розумінню, довірі, діалогу між народ [2]. Вона часто розглядається як частина ємної концепції «м'якої сили» (soft power), коли вплив здійснюється не через примус, а через привабливість культури та ідей [8]. Культурна дипломатія не просто «показує свою культуру», а має далекоглядні та стратегічні цілі, як-то підвищення іміджу держави, налагодження контактів, просування соціо-історичних і гео-політичних цінностей, розвиток креативної економіки, сприяння миру тощо [10].

У сучасному науковому світі досі триває дискусія, чи слід уважати культурну дипломатію окремим видом дипломатії, чи лише підвидом публічної дипломатії або культурної політики [6]. Корені досліджуваного явища сягають античності, коли культура була засобом політичного впливу та самопрезентації [3]. Власне, ці тенденції, еволюціонувавши у нові форми вияву, відчутні й донині. До прикладу, XX столітті культура використовувалася як інструмент ідеологічної конкуренції, зокрема під час Холодної війни — через культурні обміни, виставки, музичні тури [4]. У повоєнну добу функція культурної дипломатії змінилася: від іміджевих завдань до завдань соціальної інклюзії, сталого розвитку та діалогу [5]. Згодом організація UNESCO стала одним із ключових акторів, нормалізуючи обмін культурами та підтримуючи міжкультурне порозуміння [10].

Культурна дипломатія є яскравим прикладом інтердисциплінарного характеру дипломатії на загал. Відтак, важливими її вимірами є історичний та дискурсивний аспекти, про які нижче:

Історичний аспект: цілі, інструменти та актори культурної дипломатії

Основними цілями культурної дипломатії є:

- сприяння взаєморозумінню між народами, зниження стереотипів, побудова довіри [10];
- підтримка національного іміджу, бренду держави, просування культурних індустрій [1];
- миробудування, соціальна згуртованість, діалог у конфліктних регіонах [8].
- економічна вигода — туризм, експорт культурних товарів, розвиток креативних секторів [10].

Загальноновизнані інструменти культурної дипломатії — це:

- мистецькі виставки, фестивалі, концерти;
- програми обміну студентів та митців, мовні ініціативи [2];
- культурні інститути за кордоном — наприклад, Британська рада, Гете-Інститут, Український інститут [5];
- спільні проєкти в рамках UNESCO, культурна спадщина [10];
- цифрові платформи й культурні медіа.

До лючових акторів культурної дипломатії належать:

- державні інституції (міністерства культури, закордонних справ);
- музеї, університети, культурні фонди;
- громадянське суспільство, митці, НУО [4];
- міжнародні організації (UNESCO, EU National Institutes for Culture [EUNIC];
- приватний сектор, креативні індустрії [1].

Дискурсивний аспект культурної дипломатії

У філологічних і політичних наукових розвідках культурна дипломатія аналізується як мовна й символічна практика, що створює наративи про державу, ідентичність, «іншого» та спільні цінності [11]. Поняття, що найчастіше ікористовуються у цьому контексті: «м'яка сила», «міжкультурний діалог», «культура як ресурс», «глобальне громадянство» [9]. UNESCO [10] наголошує на переході від «standing out» до «reaching out» — від демонстрації власної культури до взаємності та співтворчості.

Упродовж історії дискурс культурної дипломатії істотно еволюціонував. Якщо століття тому більшість його мали, переважно, іміджевий характер, то у сучасному суспільстві це, радше, горизонтальна співпраця, участь міст і громадянського суспільства [5]. Аналізований дискурс також порушує питання легітимності, зокрм, чи є культурна дипломатія щирим діалогом чи просто «м'якою» пропагандою [6; 3].

Виклики, критика та обмеження культурної дипломатії зводяться до таких:

Інструменталізація. Існує ризик використання культури як політичної пропаганди без реального діалогу [11].

Асиметрія. Великі держави мають більше ресурсів, ніж малі; існує дисбаланс у мобільності митців [5].

Оцінювання ефективності. Виміряти «успіх» культурної дипломатії складно: це переважно абстрактні поняття та показники [8].

Цифрові виклики. Поява соціальних мереж і дезінформації створює нові проблеми для культурної дипломатії [11].

Значення для України

Для України культурна дипломатія — як домашня, так і здійснювана ключовими гравцями західноєвропейського й латиноамериканського світу — має особливе значення. Вона є першочерговим засобом зміцнення ідентичності, власне, засобом комунікації зі світом [7]. Міжнародні форуми з культурної дипломатії об'єднують експертів для посилення українського культурного голосу на глобальному рівні [7]. Державні культурні інститути — це важливий інструмент презентації країни як цілісної культурної нації. У цілму, культурна дипломатія сприяє збереженню та відновленню культурної спадщини, формує довіру міжнародної спільноти й відкриває простір для партнерств [10].

Висновок

Феномен культурної дипломатії — це не лише культурні події чи виставки, а комплексна стратегія міжнародної комунікації. Її дискурс еволюціонує від одностороннього представлення до справжнього партнерства. У глобальному світі культура стає спільною мовою, здатною долати політичні кордони. Для сучасного глобалізованого суспільства культурна дипломатія є одним із ключових інструментів утвердження національної суб'єктності, розвитку креативних індустрій і формування міжнародної солідарності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Anholt S. Competitive identity: The new brand management for nations, cities and regions. London: Palgrave Macmillan, 2007. 134 p.
2. Culture Education. Cultural diplomacy [Electronic resource]. 2022. Available at: <https://www.cultureeducation.org/Cultural-diplomacy>
3. Cull N J. Public diplomacy: Lessons from the past. Los Angeles: Figueroa Press, 2008. 49 p.
4. Gienow-Hecht J C E, Donfried M C. Searching for a cultural diplomacy. New York: Berghahn Books, 2010. 240 p.
5. Mark S. A brief history of cultural diplomacy. Cultural Diplomacy Series. London: British Council, 2019. 56 p.
6. Melissen J. The new public diplomacy: Soft power in international relations. London: Palgrave Macmillan, 2005. 221 p.

7. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. The Fifth International Forum on Cultural Diplomacy [Електронний ресурс]. 2024. Режим доступу: <https://mcsc.gov.ua/en/news/the-fifth-international-forum-on-cultural-diplomacy>.
8. Nye J S. Soft power: The means to success in world politics. New York: PublicAffairs, 2004. 208 p.
9. Schneider C P. The unrealized potential of cultural diplomacy: Soft power and cultural relations. In: Pamment M. (ed.) The Routledge Handbook of Public Diplomacy. London: Routledge, 2021. P. 191–204.
10. UNESCO. Standing out, reaching out: Cultural diplomacy for sustainable development [Електронний ресурс]. 2023. Режим доступу: <https://www.unesco.org/en/articles/cutting-edge-standing-out-reaching-out-cultural-diplomacy-sustainable-development>.
11. Zhang Y. Discourse analysis of cultural diplomacy: China's global communication strategy. Journal of Global Communication. 2022. Vol. 14, No. 3. P. 255–270.

УДК 355.45

ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ : ГУМАНІТАРНІ ВАНТАЖІ, КУЛЬТУРА ДОПОМОГИ ТА МОВНА ПІДТРИМКА

Тетяна ЗАВЕРУХА

Науковий керівник – Маріанна БУЖАНСЬКА,

к.х.н., доцент кафедри харчових технологій

Львівський торговельно-економічний університет

Логістика в сучасному світі є критично важливою сферою, а, особливо, в умовах війни. У світі війни, де постійно еволюціонують технології війни це ключовий фактор, що визначає успіх військових операцій. Часто саме ефективна логістика вирішує результат бойових дій. Логістика в умовах війни – це про забезпечення життєво необхідними речами військових та цивільних (наприклад, їжею, водою, боєприпасами, паливом, медикаментами), ремонт та обслуговування різної техніки, медичну евакуацію поранених та переміщення військ та техніки [1, с. 42-43]. Проте, через обстріли логістичних маршрутів, руйнування інфраструктури та нестачу ресурсів це робити доволі важко. Руйнують дороги, мости, що ускладнює постачання ресурсів і потрібно шукати альтернативи, що займає час. Заблоковані моря для експорту та імпорту товарів, що ускладнює міжнародні транспортні коридори і збільшує час і витрати на доставку товарів. Змінилися й митні процеси, контролю. Є необхідність перегляду логістичними компаніями стратегій.

Мета викладу матеріалу полягає в аналізі особливостей логістичного забезпечення гуманітарної допомоги в умовах війни, зосередженні уваги на розвитку культури допомоги як соціального явища та визначенні ролі мовної підтримки в підвищенні ефективності гуманітарних операцій. Робота висвітлює комплексність логістичних викликів в умовах збройного конфлікту, а також окреслює інструменти для посилення гуманітарної взаємодії на всіх рівнях — від державного до волонтерського.

Новизна дослідження полягає в інтеграції логістичного, соціокультурного та комунікативного аспектів гуманітарної допомоги, що дозволяє розглядати логістику не лише як процес транспортування вантажів, а як багаторівневу систему взаємодії, в основі якої — довіра, мовна чутливість, координація та культурна компетентність.

З початком повномасштабної агресії проти України гуманітарна логістика набула критичного значення. Забезпечення населення ліками, продуктами, засобами гігієни, одягом, обладнанням та засобами для укриття стало питанням виживання мільйонів громадян. У цьому контексті гуманітарна логістика потребує чіткої координації між державними органами, міжнародними партнерами, волонтерськими організаціями та місцевими громадами. Особливої уваги набуває оперативність, надійність маршрутів постачання, а також безпека учасників логістичних процесів.

Паралельно із суто матеріальною стороною логістики формується явище, яке можна охарактеризувати як культура допомоги — система цінностей, мотивацій, норм і практик, що регулює взаємодію між тими, хто надає допомогу, і тими, хто її отримує. У кризових умовах така культура проявляється через солідарність, волонтерство, громадську ініціативу, а також готовність до самоорганізації. Важливо підкреслити, що культура допомоги не є спонтанною — вона формується на основі довіри до інституцій, рівня громадянської свідомості та здатності суспільства мобілізувати ресурси не лише матеріальні, а й людські.

Окремим і недостатньо дослідженим компонентом гуманітарної логістики є мовна підтримка — як у контексті комунікації з внутрішньо переміщеними особами, так і у взаємодії з міжнародними партнерами та іноземними донорами. Недостатня мовна обізнаність у кризових ситуаціях може призводити до втрати інформації, неефективної координації, а іноді й до фатальних наслідків. У цьому зв'язку необхідною є підготовка фахівців з гуманітарної логістики, які володіють не лише технічними знаннями, а й навичками міжкультурної комунікації та мовної гнучкості. Роль мовної підтримки у сфері гуманітарної логістики є ключовою для забезпечення ефективної комунікації між усіма учасниками ланцюга постачання — від міжнародних донорів і урядових структур до місцевих громад та отримувачів допомоги. У багатомовному середовищі кризових ситуацій, де оперативність і

точність передачі інформації визначають успішність місії, мовна підтримка сприяє запобіганню помилкам у документації, транспортуванні та розподілі ресурсів. Вона забезпечує не лише лінгвістичне посередництво, але й культурну адаптацію повідомлень, що підвищує рівень довіри між сторонами та знижує ризики соціальних непорозумінь. Отже, ефективна мовна підтримка виступає стратегічним чинником гуманітарної логістики, який забезпечує узгодженість дій, прозорість процесів і дотримання гуманітарних принципів у міжнародних операціях допомоги.

Загалом, ефективна логістика в умовах війни — це не лише постачання ресурсів, а й передусім людський фактор: готовність до взаємодії, моральна стійкість, мовна адаптивність та культурна чутливість. Успішна гуманітарна логістика можлива лише за умов стратегічної синергії між державою, громадянським суспільством і міжнародною спільнотою, де кожен учасник чітко усвідомлює свою роль і відповідальність.

Таким чином, у сучасних умовах війни гуманітарна логістика набуває нових, багатовимірних характеристик. Вона перестає бути лише транспортною задачею і перетворюється на соціокомунікативну платформу, в якій поєднуються координація ресурсів, культура допомоги та мовна інтеграція. Розуміння цього дозволяє формувати більш стійкі, ефективні та чутливі до людських потреб системи допомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бужанська М. В. Проблеми сфери продовольчої безпеки України в умовах пандемії коронавірусу / М. В. Бужанська // Вісник Львівського торговельно-економічного університету / [ред. кол.: Пелик Л.В., Мережко Н.В., Донцова І. В. та ін.]. — Львів : Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2021. — Вип. 27. — С. 40 - 46.

UDC 81'246.2 : 316.444

LINGUISTIC IDENTITY AND MIGRATION

Valeria KINASH

*Scientific supervisor - Halyna HORUN, Associate Professor of the Department of
Language Skills Training*

Lviv State University of Internal Affairs

Language isn't just a communication tool; it's a vibrant, multifaceted phenomenon that serves as the cornerstone of identity for the individual and the community. It encodes a nation's history, culture, worldview, and collective memory. Amidst globalization and increasing migration, this link between language and identity faces acute challenges. Migration is more than physical displacement; it's a linguistic and psychological rupture, forcing individuals and communities to redefine their place in the world and their linguistic "Self." Studying this phenomenon is essential for understanding social

integration, preserving cultural heritage, and forming effective language policies in both countries of origin and receiving countries.

Linguistic identity forms through the awareness of belonging to a specific linguocultural community [1, p. 35]. It covers both objective and subjective factors (emotional attitude towards the language, its value). Migration exerts dual pressure on this identity:

1. Pressure of Adaptation (Assimilation): In the receiving country, the majority language is the key to social and economic success [2, p. 55]. This compels migrants, especially youth, to rapidly acquire the new language, often leading to a shift in linguistic dominance and, consequently, a loss of competence in the native language. Children of migrants frequently become passive native speakers or reject the language, viewing the host country's language as the marker of belonging and success [3, p. 49].

2. Pressure of Preservation: Responding to the threat of loss, linguistic identity becomes mobilized, and the native language turns into a symbol of connection with the homeland. It is often in the diaspora that the language gains a sacred significance, serving as an instrument of ethnic consolidation and self-determination [3, p. 51].

In my opinion, the most critical battle for linguistic identity is fought not in the classroom, but at the dinner table. The language parents use daily with their children is the sole guarantee against complete linguistic displacement in the first generation born abroad. Governments and community leaders can provide schools and funding, but if the language is perceived only as an academic subject and not as the language of love, intimacy, and daily life, it is ultimately doomed to failure. Therefore, the emotional investment of the first-generation parents is the most powerful, yet often overlooked, factor in language preservation.

Furthermore, I believe the current wave of highly educated and digitally connected migrants, especially from Ukraine, represents a new challenge for the "subtractive bilingualism" model. Unlike previous generations dependent solely on community centres, today's migrants operate in a hybrid linguistic space. They use the dominant language for work and public life, while simultaneously consuming native-language media, literature, and news online. This constant digital presence of the native language fundamentally alters the rate of assimilation, making the complete loss of the language a much slower process, perhaps even guaranteeing its survival as a robust, non-archaic second language for the next generation.

However, this reliance on digital communication also presents a subtle danger: the potential for the native language to become purely transactional or entertainment-based, losing its capacity as a tool for deeper intellectual discourse, academic expression, or administrative function. The goal shouldn't just be survival, but functional completeness. The true success of the diaspora is achieved

when the native language remains not just a language of cultural nostalgia, but a language that can be used to discuss complex philosophical or scientific concepts with the same ease as the dominant language.

Migration rarely results in the instantaneous loss of a language; instead, it causes a transformation of linguistic behaviour and often leads to the formation of bilingualism.

Subtractive Bilingualism: This is the most dangerous phenomenon, where learning the new language occurs at the expense of displacing the native one. This is accompanied by cognitive and emotional difficulties for the child, who loses connection with the parents' cultural code [4, p. 121].

Additive Bilingualism: This is the ideal scenario, where the individual successfully masters the host country's language while maintaining a high level of competence in their native language. This enriches the personality and enhances cognitive abilities.

In diaspora communities, the language often transforms into the "diaspora language" phenomenon – isolated from its natural development environment, it can lead to archaization or hybridization (mixing with the dominant language) [2, p. 60].

The preservation of migrants' linguistic identity largely depends on institutional support and the activity of the diaspora itself. Saturday schools and electives for native language study play a crucial role [6, p. 15]. They not only teach vocabulary and grammar but also transmit the cultural context. Thanks to modern technologies, migrants can maintain a constant connection with their homeland's linguistic space via electronic media and the Internet, which facilitates the preservation of the current linguistic code [5].

Linguistic migration is a two-way process that also affects the host country's linguistic landscape. Migrant languages enrich the lexical fund and can influence the phonetics and syntax of the majority language, forming a new multicultural space. However, this also generates social tension and requires the state to have a clear policy on integration and the support of multilingualism. Successful integration must not mean monolithic assimilation and the loss of the native language. On the contrary, supporting additive bilingualism and respecting the linguistic identity of migrants is an indicator of a mature society. Preserving the native language in the context of migration is not just a matter of cultural heritage, but also a guarantee of psychological resilience and full self-realization of the individual in the new multilingual world [7].

LITERATURE

1. Burlyai H. A. *Linguistic Consciousness and Cultural Identity*. Kyiv : Akademiia, 2018. 320 p.
2. Masenko L. T., Ponomarenko A. V. *Sociolinguistic Aspects of Migration Processes*. Lviv : Svit, 2021. 288 p.

3. Lysenko O. R. Linguistic Identity in the Diaspora: Challenges of Assimilation. 2019. № 3 (105). P. 45–58.
4. Kovalchuk V. I. Language and Culture in the Globalized World: Proceedings of the VII International Sci.-Pract. Conf.. Kyiv : KNU, 2022. P. 120–123.
5. Shevchenko M. V. The Role of Digital Media in Supporting the Native Language Abroad. Culture and Society. 2023. № 5.
URL: http://www.cultureandsociety.ua/articles/5_2023/shevchenko.pdf (Accessed: 01.10.2025).
6. Petrenko S. O. Language Policy in EU Countries Regarding Ukrainian Migrants Kyiv, 2020. 20 p.
7. On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language : Law of Ukraine. 2019. № 21. Art. 81.

УДК 323.23:316.774

**«ДИВНО НЕ БАЖАТИ ВІДСТОЯТИ ЦЮ МОВУ»: МОВНОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ІРИНИ ЦИБУХ**

Альона ШИШКО

Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ,

кандидат філологічних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Українська мова – це фундамент державності. Вона не лише формує ідентичність, а й забезпечує стійкість суспільства до зовнішніх впливів. У гібридній війні ворог намагається використати мовне питання для придушення українців, але ці спроби марні, коли нація є свідомою, коли громадяни розуміють, що єдність починається зі слова.

Коли ми говоримо про українську мову, важливо пам'ятати, що мова живе завдяки людям, які її зберігають, розвивають та поширюють. Однією з таких, хто усвідомив, що мова – це основа свободи, була Ірина Цибух (позивний «Чека») – українська волонтерка, журналістка та культурна діячка, менеджерка департаменту Дирекції регіонального мовлення Національної суспільної телерадіокомпанії України, згодом парамедикinja медичного батальйону «Госпітальєри». Своє героїчне яскраве життя Ірина присвятила також тому, щоб українська мова звучала всюди – там, де її намагаються заглушити. Перед початком повномасштабного вторгнення Ірина перебувала на Донеччині, де презентувала свій документальний фільм «Відстань». Через історії дітей із прифронтових сіл вона показала, що не лише географічні, а й мовно-культурні бар'єри долаються через освіту, діалог і любов до свого. Ось, що вона

говорила: *«Перед початком війни нам вдалося зняти фільм про дітей у віддалених селах Луганщини та Донеччини, аби показати, наскільки в них неінклюзивний простір. Цей фільм я презентувала 22 і 23 лютого, 24 лютого мала показати його у Сіверськодоонецьку і 25 лютого — в кінотеатрі «Жовтень» у Києві. Вважала, що це такий тріумф, певною мірою пік моєї кар'єри, де я змогла не просто створити контент і висловити запит... У кінотеатр «Жовтень» мало прийти багато впливових людей, які відповідальні за роботу з дітьми, за їхні можливості у віддалених куточках нашої країни. Хотіла розпочати дискусію про те, що наші діти у глибоких селах потребують нашої уваги. Але 24 лютого увага всієї країни змістилася на більш термінові речі».*

Героїня розуміла: там, де звучить українська, живе свобода. Недарма Ірина казала: *«Вони вбивали нас за цю мову, висилали нас у Магадан, знищували наші сім'ї й садили наших людей у тюрму. І дивно не бажати відстояти цю мову».*

Згодом Ірина долучилася до добровольчого медичного батальйону «Госпітальєри», в якому зайняла позицію старшої 5-го екіпажу. Навіть під час виконання бойових завдань «Чека» не забувала свою місію, вона говорила: *«Велетенська повага тим командирам і тим бійцям, які усвідомлюють вагу цієї мови, які розуміють, наскільки важливо і в день, і вночі говорити по радіозв'язку українською, наскільки ми зменшуємо доступність тим злочинцям, які пробують перехопити наш зв'язок».*

29 травня 2024 року Ірина Цибух загинула під час ротації на Харківському напрямку. Навіть після смерті її справа та ідеї продовжують жити, вона залишається символом незламності, любові до мови та Батьківщини. Її фільми, публікації, інтерв'ю й освітні ініціативи продовжують надихати молодь, журналістів, волонтерів і військових. Її слова цитують на уроках, у документальних проєктах, у соціальних кампаніях. Її пам'ятають не лише як волонтерку й військову, а також як борчиню за українське слово, яка довела: мова здатна єднати навіть у часи найбільшої темряви. Її приклад живе в кожному, хто обирає говорити українською, хто знімає українські фільми, хто навчає дітей рідній мові. Ірина Цибух довела, що мова — це не просто засіб комунікації, а жива сила, здатна долати відстані й об'єднувати людей навіть у найважчі часи.

За відвагу та самовідданість Ірина Цибух була посмертно удостоєна звання Героя України з врученням ордена «Золота Зірка» (26 лютого 2025 року) та орденом «За мужність» III ступеня (28 червня 2024, посмертно) — за значні заслуги у зміцненні української державності, мужність і самовідданість, виявлені у захисті суверенітету та територіальної цілісності України, вагомий особистий внесок у розвиток різних сфер суспільного життя, сумлінне

виконання професійного обов'язку. Її ім'я стало частиною новітньої історії українського відродження – історії, в якій мова перетворюється на зброю, культуру і пам'ять водночас.

Українська мова – це не просто засіб спілкування. Це – наша історія, наша гідність, наша зброя і наш дім. Вона пройшла через століття утисків і заборон, але вистояла, бо жила в серцях тих, хто вірив у своє. Саме тому мова стала тим фундаментом, на якому тримається національна свідомість і незалежність України.

Сьогодні, в умовах гібридної війни, кожне українське слово набуває нового змісту. Воно стає знаком спротиву, символом свободи і єдності. Ворог намагається атакувати не лише нашу територію, а й нашу ідентичність – змінюючи смисли, викривлюючи історію, підмінюючи правду. Але ми відповідаємо не лише зброєю, а й словом – чітким, чесним, українським. Бо мова – це кордон, який не можна перейти без згоди серця.

Приклад Ірини Цибух яскраво свідчить, що любов до рідного слова – це не просто слова про патріотизм, а форма служіння. Вона жила українською, говорила нею, творила нею, лікувала нею душі людей на сході України. І навіть після загибелі Ірина продовжує жити у своїх фільмах, у пам'яті побратимів, у кожному, хто береже українське слово. Її постать стала символом того, що мова може бути силою, здатною долати страх, байдужість і смерть.

Пам'ятаючи таких людей, ми усвідомлюємо, що захищати мову – це продовжувати їхню боротьбу. Коли ми говоримо українською, коли обираємо українські книжки, пісні, фільми – ми будуємо власну державу. І поки звучить українська мова, доти живе Україна. Наша мова – це серце нації. Її сила – у правді, її краса – у щирості, її майбутнє – у кожному з нас. Тож бережімо її, плекаймо її і передаваймо далі. Бо кожне українське слово – це ще один крок до перемоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пам'яті Ірини Цибух: Нас вбивали за українську мову, дивно не бажати її відстоювати. <https://suspilne.media/culture/757487-pamati-irini-cibuh-nas-vbivali-za-ukrainsku-movu-divno-ne-bazati-ii-vidstouvati/>.
2. Ірина "Чека" Цибух: У 2014 нашим вразливим місцем був схід. Зараз, дай Боже, щоб ним не стали мої однокласники у Львові. <https://www.pravda.com.ua/articles/2024/05/14/7455626/>.
3. «Людина свободи». Хто така Ірина «Чека», з якою прощалися тисячі українців https://tvoemisto.tv/exclusive/lyudyna_svobody_sotni_lvivyan_poproshchalysya_z_irynoyu_cheka_tsybuh_164862.html.

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Марія КРИВУЛЯ

*Науковий керівник - Мар'яна ГДАКОВИЧ, доцент кафедри мовної підготовки, кандидат
філологічних наук, доцент*

Львівський державний університет внутрішніх справ

В умовах сьогодення, під час повномасштабного вторгнення, питання трансформації національної ідентичності українців набрало величезних масштабів. Російсько-українська війна стала не лише випробуванням для держави, але й глибоким переломним моментом у культурному та ідентифікаційному розвитку українського суспільства. Під час війни людина опиняється перед екстремальними викликами, які змушують її діяти швидко, приймати непрості рішення й переосмислювати власні цінності та світогляд. Такі обставини стають своєрідним випробуванням на силу духу, витримку й людяність. Війна оголює справжню сутність людини - її здатність залишатися вірним своїм переконанням, зберігати гідність навіть серед хаосу й страждання. Під впливом страху, болю та психологічного напруження люди нерідко виявляють поведінкові моделі, що суперечать попереднім моральним переконанням[1, С. 8-10].

Після масштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року, українська національна ідентичність зазнала глибоких і комплексних трансформацій. Однією з найпомітніших змін стала активізація української мови як головного маркера національної ідентичності. Війна спричинила суттєвий зсув у мовних уподобаннях: все більше українців почали віддавати перевагу українській мові у побуті, освіті, культурних та публічних просторах. Особливо помітно це в східних і південних регіонах України, де традиційно переважала російська мова. Престиж української мови суттєво зріс, вона все частіше сприймається як символ національної стійкості та незалежності. Це позначилось не тільки на зростанні кількості творів українською, але й на масовій популяризації україномовного контенту у медіа, мистецтві, музичній індустрії [2]. Відкривалися книгарні, з'являлися гучні фільми. Культура не просто виживала, а й здобувала нову силу й сенси. Щодо кіно, Мстислав Чернов приніс Україні перший «Оскар» за документальну стрічку «20 днів у Маріуполі». Також стала відомою художня драма «Будинок Слово», глибока емоційна історія про розстріляне відродження. Театр балансував між мистецтвом і реальністю. Постановка «Конотопська відьма» здобула Шевченківську премію, але загалом акценти змінилися: частіше грають легкі, розважальні вистави. У березні 2025 року Київстар і Національний академічний драматичний театр ім. Івана Франка стали партнерами, підписавши Меморандум про співпрацю, з метою збереження національних

традицій, розвитку та популяризації театрального мистецтва. Таким чином, російська культура, яка нав'язувалася українцям протягом століть, сьогодні стає похороною на українських землях. Показовим є те, що на міжнародній платформі для вивчення мов «Duolingo» вже протягом першого тижня війни кількість користувачів, які розпочали вивчати українську, збільшилася на понад 200%. Це свідчить не лише про зростання популярності української мови, а й про глобальну підтримку українського народу та зацікавленість світу в українській культурі [1].

В умовах збройної агресії відбувається глибинне переосмислення українцями власної історичної спадщини. Необхідно подолати стереотипи, що зводять історію України до образу народу-жертви, який постійно перебував у залежності від інших держав. Така інтерпретація, що позбавляє українців почуття національної гідності, є неприйнятною для подальшого суспільного розвитку. Формування сучасної української ідентичності розпочалося ще з 2013-2014рр., коли суспільство усвідомило власну суб'єктивність і прагнення до незалежності від імперських впливів. Молоде покоління має формувати позитивне ставлення до історії свого народу, виховуючись на прикладах мужності та героїзму видатних постатей минулого - Івана Мазепи, Симона Петлюри, Степана Бандери та воїнів Української повстанської армії. Важливо, щоб трагічні сторінки історії слугували застереженням для майбутніх поколінь, сприяючи запобіганню міжкультурним, міжетнічним і міжрелігійним конфліктам. Пам'ять про минулі страждання, поєднана зі співчуттям і толерантністю, повинна стати основою патріотичного виховання та утвердження національної гідності. Таке оновлене бачення минулого сприяє консолідації суспільства навколо спільних національних цінностей, утвердженню почуття гідності та єдності українського народу. Переоцінка історичних символів і персоналій стала важливим чинником зміцнення колективної національної ідентичності, що відображає прагнення українців до незалежності, свободи та державної самостійності [3, С. 26-29]. Крім цього, суттєвої українзації зазнав інформаційний простір. Зараз активно розвивається військова журналістика, формується специфічна медійна лексика для висвітлення воєнних подій. Соціальні мережі перетворилися на впливовий інструмент популяризації української мови та формування сучасних мовних стандартів. Українська мова займає провідне місце в офіційній комунікації та медійному просторі [4, С. 13-14]. Втрата та руйнування культурної спадщини, спричинені бойовими діями, викликали величезний біль, але одночасно стали стимулом для реалізації численних ініціатив із збереження і відновлення культурних об'єктів. Волонтерські проекти, молодіжні рухи і громадські організації активно залучаються до роботи з відновлення історичних пам'яток, що поєднує дух патріотизму із практичною дією, зміцнюючи таким чином культурну ідентичність на місцях [5].

Під час війни українська ідентичність істотно змінилася, виходячи за межі етнічного розуміння та набуваючи громадянського змісту. Волонтерський рух, участь добровольців і активна діяльність громадських ініціатив стали проявом нової форми самоусвідомлення, яка ґрунтується не стільки на походженні, скільки на спільних цінностях, відданості державі та готовності діяти задля її захисту. Крім прямого волонтерства, з'явилися й інші прояви громадської позиції українців. Зокрема, переказували кошти на потреби ЗСУ, передавали речі та продукти військовим підрозділам чи внутрішньо переміщеним особам. Дана зміна сприяла посиленню суспільної згуртованості й формуванню глибшої довіри між громадянами [6, С. 76-77].

Традиції можна зберігати, водночас адаптуючи їх до сучасних умов, адже змінюються потреби та цінності суспільства [7, С. 175-177]. Прикладом такої адаптації є щоденна хвилина мовчання, запроваджена Президентом України Володимиром Зеленським Указом № 143/2022 о 9-й годині ранку (від 16 березня 2022 р.) та висвітлена у всіх засобах масової інформації [8]. У воєнний час сила народу підживлюється прагненням захистити Батьківщину, а армія має зберігати холодний розум. Однією з маловідомих, але символічних традицій українських військових є підписання снарядів, випущених по окупантах, на знак пам'яті та помсти за загиблих. Національні гасла «Слава Україні!» та відповідь «Героям слава!» звучать у всьому світі як символи стійкості, свободи та шани до тих, хто поліг за Батьківщину, і стають частиною сучасної культурної самоідентифікації українців [9, С. 183-186].

Унікальність української ідентичності впливає з її історії, культури та пролитої за свободу крові українських воїнів і мирного населення. Україна ніколи не буде підпорядкованою частиною «руського міра», незважаючи на могутність і всюдисущість російського чинника. Варто пам'ятати, що національна ідентичність є динамічною і здатна змінюватися з часом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мельник Л. М., Грек І. М. Трансформація цінностей українців під час російсько-української війни // Актуальні проблеми права, психології та педагогіки в умовах війни : матеріали Міжнар. Наук.-практ. онлайн-конф. (13-14 квіт. 2023 р., м. Біла Церква) / Білоцерк. Нац. аграр. ун-т. – Біла Церква : БНАУ, 2023. – С. 8-10
2. Тарасова Д. В. Вплив повномасштабної війни на культуру: як конфлікт відобразився на творчості митців та чи переорієнтувалися українці на своє // Еспресо. – 2024. <https://espresso.tv/poyasnuemo-vpliv-povnomasshtabnoi-viyni-na-kulturu-yak-konflikt->

vidobrazivsya-na-tvorchosti-mittsiv-ta-chi-pereorientuvalisya-ukraintsi-na-svoe?utm_source=perplexity

3. Горюнов П. В., Драчук Р. Г. Становлення національної ідентичності українців як основа національної безпеки українців. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. №10. С.26-29

4. Мовчан О. В. Вплив російсько-української війни на формування ідентичності українців та розвиток сучасної української мови // Україна ХХІ століття: тенденції та перспективи розвитку : зб. тез XXV Всеукр. наук.-практ. конф. – Київ, 2022. - С. 13-14.

5. Сухорукова Г. Стан культурної сфери України: знищена спадщина та ціна відновлення [Електронний ресурс]. – Kyivstar Business Hub. – 2025 https://hub.kyivstar.ua/articles/stan-kulturnoyi-sferi-ukrayini-znishhena-spadshhina-ta-czina-vidnovlennya?utm_source=perplexity

6. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни // Політичні дослідження. – 2024. № 2 (8). – С. 76-77

7. Куко С. Російський чинник української ідентичності // Політична культура та ідеологія. - 2023. - №2 (6). – С. 175-178

8. Указ Президента України 143/2022 від 16 березня 2022 р. «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України».

9. Лебідь А. А. Роль трансформації медіапростору в контексті національної ідентичності в умовах російсько-української війни // Матеріали наукового семінару з міжнародною участю / Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Харків, 2023. - С. 183-186.

УДК: 791.4

ВІДОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНУ ДУМКУ

Яна СИДОР

*Науковий керівник – Мар'яна Гдакович, доцент, доцент кафедри мовної підготовки,
кандидат філологічних наук*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Сучасний український кінематограф опинився в унікальній і водночас складній ситуації: з одного боку, він переживає період активного розвитку та міжнародного визнання,

з іншого – вимушено реагує на трагічні реалії війни. Фільми українських режисерів дедалі частіше з'являються на престижних світових кінофестивалях, де вони не лише представляють мистецьку цінність, а й стають важливим голосом правди про події в Україні. Тематика війни стала однією з ключових, змінюючи художню мову, жанрові рішення та впливаючи на сприйняття українського кіно за кордоном. У цьому контексті дослідження кінематографу як інструменту формування міжнародної думки набуває особливого значення. Український кінематограф сьогодні виконує роль не лише мистецтва, а й важливого інструмента культурної дипломатії, формуючи міжнародне сприйняття України. Російсько-українська війна стала однією з провідних тем сучасного кіно, особливо в документалістиці, що зумовило зміну жанрових і художніх підходів [1].

Участь українських стрічок у міжнародних фестивалях свідчить про їхнє зростаюче визнання та вплив на світову думку. Ці фільми стають не тільки мистецькими явищами, а й свідченнями боротьби та стійкості українського суспільства. За словами сучасного режисера А. Колюбаєва: «Важливо представляти українське кіно на міжнародних фестивалях, бо це допомагає розповсюджувати правду про Україну» [2, с. 156]. Водночас кінематограф опиняється перед численними викликами — від браку ресурсів до необхідності відтворення складного травматичного досвіду війни. Як слушно підкреслює С. Калантай, українське кіно в умовах війни стало більш важливим, «адже воно стало не елементом розваги, а засобом фіксації історії та психологічної підтримки» [2, с. 157].

Сучасний український кінематограф активно відображає війну через різні жанрові форми, зокрема документальні фільми, художні стрічки та короткометражки. Фільми, присвячені цій темі, не тільки забезпечують цінне документування трагічних і героїчних подій, але й надають можливість висловитися жертвам війни, висвітлюють героїзм військових та цивільних осіб, а також аналізують глибинні причини та наслідки воєнних дій [3, с. 51]. Художні стрічки акцентують увагу на психології героїв, їхніх моральних виборах і внутрішніх конфліктах, надаючи війні особистісного та емоційного виміру. Короткометражки часто експериментують із формою та стилем, концентруючись на окремих моментах або символічних сюжетах, що допомагає швидко передати сильні враження.

Серед найвідоміших прикладів українського воєнного кіно можна назвати «Кіборги», «Мирний-21», «Аеропорт», а також численні документальні проекти, що здобули міжнародне визнання [4]. Ці роботи демонструють не лише події на фронті, а й стійкість, людяність і моральні випробування, які переживають герої та суспільство. Режисери активно використовують різноманітні художні прийоми для передачі атмосфери війни. Серед них — ефект «живої камери», поєднання архівних матеріалів із сучасними зйомками, фрагментарна

нарративна структура, концентрація на деталях повсякденного життя під час конфлікту, а також акцент на емоційній достовірності та переживаннях героїв. Такий підхід дозволяє глядачам не просто спостерігати за подіями, а відчувати їх безпосередню присутність і пережити психологічний та моральний досвід війни.

Завдяки цьому українське воєнне кіно не лише документує історичні події, а й формує культурний та суспільний дискурс, стаючи важливим інструментом міжнародної комунікації та культурної дипломатії.

Українські стрічки дедалі частіше отримують нагороди на міжнародних фестивалях і привертають увагу критиків та глядачів. Вони не лише фіксують події, а й передають психологічний та моральний досвід війни, формуючи міжнародне уявлення про українське суспільство та його стійкість.

Міжнародне визнання стрічок, таких як «Кіборги», «Аеропорт» та документальні проєкти, демонструє, що українське кіно формує уявлення про війну в Україні не лише як серію подій, а як історію людських стосунків, стійкості й втрат.

Упродовж 2013 – 2024 рр. український кінопростір відзначився стрічками, які відображають сучасну війну, зокрема «Донбас» (2018), «Невидимий батальйон» (2017), «Памфір» (2024), що демонструють сучасний розвиток українського кіномистецтва.

Значним художнім явищем стала документальна стрічка «20 днів у Маріуполі», яка навіть отримала «Оскар» в номінації «Найкращий документальний повнометражний фільм». Світ побачив кадри з оточеного Маріуполя, а історія режисера Чернова відобразила українські реалії для міжнародної спільноти [5]. Це перший фільм України, який був створений безпосередньо на лінії фронту та здобув таку престижну нагороду. Робота режисера, разом із командою фотографа Євгена Малолітки та продюсерки Василіси Степаненко, документує події в Маріуполі напередодні повномасштабного вторгнення РФ, включно з руйнуванням театру, пологового будинку та масовими похованнями, і надає глядачам можливість побачити реалії війни через безпосередні свідчення очевидців. Світова прем'єра стрічки відбулася на фестивалі «Санденс» у 2023 році, де фільм здобув «Приз глядацьких симпатій», а також отримав премію BAFTA як найкращий документальний фільм. На національному рівні «20 днів у Маріуполі» став найкасовішим документальним фільмом в українському прокаті, а його міжнародне визнання підтверджують численні нагороди та високі позиції у рейтингах кращих фільмів 2023–2024 років.

Ці роботи відображають, що «яскравою ознакою того, що українське кіно має свій значний розвиток упродовж цього періоду є велика кількість українських кінофестивалів, які підтримують контент і можуть існувати завдяки продовженню діяльності кіноіндустрії» [2, с.

155]. Документальні фільми розкривають хроніку через особисті історії бійців і цивільних, підкреслюючи психологічну та інформаційну роль кіно під час війни. Стрічка «Памфір» стала прикладом того, як сучасне українське кіно поєднує художню виразність і документування реальних подій, допомагаючи світовій спільноті зрозуміти масштаб конфлікту.

Сучасне українське воєнне кіно показує, що мистецтво може одночасно фіксувати реальність і передавати емоції. Воно дозволяє глядачам зрозуміти не лише факти війни, а й людські історії, моральні вибори та стійкість українського суспільства. Участь стрічок у міжнародних фестивалях демонструє, що кіно стає важливим інструментом культурної комунікації і допомагає світові усвідомити масштаби та наслідки конфлікту. Таким чином, українське воєнне кіно не лише зберігає пам'ять про події, а й формує уявлення про війну, поєднуючи мистецький досвід із соціальною та культурною функцією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ісаков А. В. О. Довженко та історія українського кінематографу. <file:///C:/Users/HP/Downloads/10382-37011-1-PB.pdf>.
2. Калантай, С. Г. (2024). Трансформація українського кінематографа в умовах сучасних суспільно-політичних викликів. *Культурологічний альманах*, 2024 (4), 399–407.
3. Москаленко-Висоцька О., Ширман Р. Російсько-українська війна як тематична домінанта в українському документальному кіно останнього десятиліття. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Мистецтвознавство*. Вип. 50, 2024. С. 50 - 56.
4. Суспільне.Культура. Хороші росіяни на війні: українське та російське кіно на міжнародних кінофестивалях [Електронний ресурс]. — URL: <https://suspilne.media/culture/824501-horosi-rosiani-na-vijni-ukrainske-ta-rosijske-kino-na-miznarodnih-kinofestivalah-oglad>
5. TrueUA.Info. День українського кіно: 5 стрічок із престижними відзнаками, які вразили світ [Електронний ресурс]. — URL: <https://trueua.info/news/den-ukrayinskoho-kino-5-strichok-iz-prestyzhnymi-vidznakamy-yaki-vrazylyy-svit>

УДК 008:316.7

МОЛОДЬ І УСПІХ У ХХІ СТОЛІТТІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Катерина ДМИТРИШИН

Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та

міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Повномасштабна війна в Україні радикально змінює ціннісні орієнтири молодого покоління. Для української молоді успіх перестає вимірюватися суто матеріальними здобутками чи особистою кар'єрою. Формується нове бачення успішності як служіння спільноті, стійкості духу та вірності своїй культурі. Ці тенденції – волонтерство, патріотизм, ментальна стійкість, громадянська активність та збереження ідентичності – свідчать про переосмислення духовних засад буття. Як наголошує І. Бондар-Терещенко, «у часи війни культура стає духовним фронтом нації» [1, с. 12].

Сучасні дослідження підтверджують, що війна змінила уявлення молоді про пріоритети життя: «замість прагнення до матеріального добробуту на перший план виходять моральні принципи, автентичність і стійкість» [2, с. 41]. Поняття успіху набуває гуманістичного змісту — це вже не соціальний статус, а здатність залишатися людиною. У цьому контексті доречно згадати концепцію «екзистенційного успіху» (В. Франкл), яку нині переосмислюють українські культурологи як «успіх духовної зрілості».

Патріотизм і відданість Батьківщині стали головними ознаками соціальної зрілості молоді. Як зазначає С. Квіт, «у час війни молодь не споживає державу, а співтворить її» [3]. Самореалізація через військову службу, волонтерство чи громадянську активність сприймається як справжній успіх, адже вона виявляє духовну стійкість і готовність служити добру.

За даними Українського інституту соціальних досліджень ім. О. Яременка, у 2023 році понад третина молодих українців брала участь у волонтерських ініціативах [4]. Як зазначає Н. Корнієнко, волонтерство — це «нова форма культури добра, у якій реалізується потреба бути частиною спільного блага» [5, с. 54].

Наприклад, студентка Київського університету Софія Черниш разом з одногрупниками організувала благодійний ярмарок, на якому зібрали 120 000 грн для закупівлі турнікетів. Подібні ініціативи вже стали частиною молодіжної культури допомоги.

У ХХІ столітті, особливо в умовах війни, успішна людина — це та, що зберігає внутрішню рівновагу й допомагає іншим. Як підкреслює Л. Снігирьова, «попри травми війни, молодь не замикається в собі, а шукає нові сенси через допомогу іншим» [6, с. 19].

У Харківському політехнічному інституті молодь створила «психологічний штаб підтримки», де студенти-психологи проводять безкоштовні зустрічі для тих, хто пережив окупацію або втрату близьких. Це свідчить про формування у молоді психологічної пружності (resilience) та зрілого ставлення до ментального здоров'я, що є новим компонентом успішності у сучасній культурі.

Освіта під час війни набуває нового значення — вона стає не просто інструментом кар'єри, а формою опору. Як стверджує О. Донченко, «самоосвіта у кризові періоди — це форма духовного спротиву, що зміцнює людину і спільноту» [7, с. 33].

Так, учасники ініціативи Repair Together зводили нові дахи в селах Київщини й Чернігівщини, а команда Львівської політехніки розробила прототип модульного житла для переселенців — приклади практичного втілення гуманізму. Молодіжні ініціативи, такі як «Repair Together» чи «Будуємо Україну» разом, поєднують навчання, працю та допомогу ближнім.

Молодіжний активізм у час війни стає вираженням етики дії. За спостереженнями Є. Головахи, «молодь України переходить до постіндивідуалістичного етапу свідомості, де важливішими за власні інтереси стають взаємодія та спільне благо» [8, с. 10].

У 2023 році студенти Києво-Могилянської академії вийшли на мирну акцію за університетську автономію, а молоді журналісти започаткували онлайн-проект «Голоси спротиву», що документує історії ровесників на фронті й у тилу. Такий підхід створює нову модель лідерства — морального, відповідального, відкритого до діалогу.

Як зазначає І. Бондар-Терещенко, «у час війни культура — це духовна зброя, що рятує народ від розчинення» [1, с. 14]. Показовим став колядницький тур молоді зі Львова до звільненого Херсона: виконуючи колядки в шпиталях, волонтери несли людям відчуття єдності та надії. Молодь бере активну участь у культурному спротиві: від колядницьких турів до створення інформаційних кампаній і мистецьких акцій. Підтримка української мови, музики, літератури та мистецтва сприймається як важливий вимір успіху — духовного, культурного й національного.

Переосмислення поняття успіху українською молоддю є свідченням зрілості нації. Успіх стає не матеріальним, а екзистенційним явищем: це здатність діяти на благо, залишатися людиною, зберігати віру, культуру та єдність. Така переоцінка є проявом культури людського духу — тієї внутрішньої сили, яка дозволяє вистояти та створити майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар-Терещенко І. Культура як духовний фронт України. — Харків: Фоліо, 2023.
2. Бойко І. Духовні цінності української молоді в умовах соціальних потрясінь. // Філософські обрії. — 2022. — № 2. — С. 38–44.
3. Головаха Є. Цінності солідарності як чинник розвитку українського суспільства. // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2022. — № 3. — С. 7–15.
4. Донченко О. Самоосвіта в умовах війни як стратегія духовного розвитку. // Освіта і суспільство. — 2023. — № 4. — С. 31–35.

5. Квіт С. Громадянська зрілість і культура відповідальності. – Львів: Український католицький університет, 2023.
6. Корнієнко Н. Волонтерство як феномен культури добра. // Гуманітарний вісник. – 2023. – № 1. – С. 50–56.
7. Снігирьова Л. Молодь у часи війни: виклики та духовні орієнтири. – Київ: КНУ ім. Т. Шевченка, 2023.
8. Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка. Молодь і війна: соціальні тенденції 2023 року. – Київ, 2023.

УДК 94:323.272(477)«2004»/«2013»

РЕВОЛЮЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНЦІВ (2004–2014 РР.)

Каріна БУРА

*Науковий керівник – Ярослав СЕКО, доцент
кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства,
кандидат історичних наук*

*Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Проблема формування національної свідомості українців у контексті революційних подій початку ХХІ століття набуває особливої актуальності в умовах сучасного протистояння з російською агресією. Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 років стали переломними віхами в процесі українського націотворення, що потребує глибокого наукового осмислення. Наукова новизна дослідження полягає в комплексному аналізі обох революцій як етапів формування національної свідомості, що дозволяє простежити її трансформацію серед українців протягом десятиліття.

Традиції громадянського протесту в Україні закладені ще Революцією на граніті 1990 року, коли студенти провели голодування на площі Жовтневої революції (сьогодні Майдан Незалежності), домагаючись відставки голови уряду та недопущення підписання нового союзного договору. Це був перший успішний протест проти комуністичної влади, що започаткував традицію українських Майданів.

Помаранчева революція 2004 року стала першим масштабним виявом громадянської суб'єктності українського суспільства після здобуття незалежності. Ключовими передумовами стали: системна фальсифікація виборчого процесу, криза легітимності влади, зростання

суспільного запиту на європейську інтеграцію [1, с. 463–474]. Революція завершила посткомуністичний період у житті українського суспільства [2, с. 336].

Згідно з соціологічними даними, за результатами першого туру президентських виборів 2004 року Віктор Ющенко та Віктор Янукович отримали практично однакову підтримку (близько 40% кожен), що відображало глибокий розкол українського суспільства. Загальноукраїнські дані засвідчили чітку регіональну поляризацію: західні та центральні області масово підтримали демократичні сили, тоді як східні та південні регіони віддали перевагу проросійському кандидату. У повторному другому турі 26 грудня 2004 року Ющенко переміг, що засвідчило перемогу проєвропейського вибору на загальнонаціональному рівні. Така політична структура електорату відображала перехідний характер суспільної свідомості, де традиційні пострадянські орієнтації поступалися новим національно-демократичним настроям.

Молоде покоління відігравало ключову роль у протестних рухах сучасної України, виступаючи рушійною силою змін та формуючи нову політичну культуру, вільну від пострадянських комплексів. Під час протестного руху 2004 року молодь стала ядром створення організацій «ПОРА!», «Чиста Україна», «Студентська хвиля», активно використовувала нові комунікаційні технології, створювала горизонтальні мережі координації та альтернативні медіа [4, с. 24], набуваючи досвіду практичної демократії та самоорганізації. Водночас, під час Революції Гідності 2013–2014 років молодь також відіграла провідну роль. За даними Київського міжнародного інституту соціології, 38% учасників Майдану були віком 15-29 років, середній вік становив 36 років. Показово, що 92% учасників не належали до жодної партії, що свідчить про справді народний, а не партійно-політичний характер протесту. Цей досвід самоорганізації сприяв формуванню волонтерського руху, який став основою для підтримки армії після 24 лютого 2022 року; за опитуванням 2022 року, 38% молодих українців беруть участь у волонтерській діяльності, демонструючи, що здобутий досвід залишився критично важливим для виживання держави в умовах повномасштабної війни.

Обидві революції стали каталізаторами системної декомунізації українського суспільства. Президент В. Ющенко проводив послідовну політику відновлення історичної пам'яті: визнання Голодомору 1932–1933 років геноцидом українського народу, реабілітація діячів національно-визвольного руху, інституалізація вшанування жертв радянських репресій [5, с. 51]. Уперше за майже століття в населених пунктах України були систематично віднайдені та позначені місця масових поховань жертв Голодомору.

Революція Гідності прискорила процеси декомунізації символічного простору. Ленінопад, що розпочався 8 грудня 2013 року з повалення пам'ятника Леніну на Бессарабці в

Києві, охопив всю країну. Це був стихійний народний процес очищення публічного простору від символів тоталітарного минулого. Законодавче закріплення він отримав 9 квітня 2015 року, коли Верховна Рада прийняла пакет декомунізаційних законів.

Декомунізація стала не просто зміною назв і демонтажем пам'ятників, а глибоким процесом деколонізації суспільної свідомості. Молоде покоління отримало можливість переосмислити радянське минуле, звільнитися від імперських міфів, сформувати власну національну ідентичність на основі правдивої історичної пам'яті. Це був процес символічного розриву з колоніальним минулим та утвердження незалежної української державності.

Обидві революції стимулювали подолання наслідків багатовікової політики русифікації. За 1959–1989 роки чисельність русифікованих українців подвоїлася (зростання на 120,39%), тоді як україномовних зросла лише на 9,15%. Це була спадщина цілеспрямованої політики витіснення української мови з усіх сфер суспільного життя.

Після революцій розпочалися процеси відновлення позицій української мови в публічному просторі. У сфері освіти частка україномовних шкіл зросла з 47,4% у 1989 році до 74,9% у 2004 році, а до 2015/16 навчального року досягла 89,5%. Це означало, що молоде покоління отримало можливість здобувати освіту рідною мовою, формувати національну ідентичність через неї.

У медійному просторі зміни були ще більш масштабними. У радіоефірі частка української мови зросла з 5% пісень у 2014 році до 56% у 2019 році, перевищивши законодавчо встановлені квоти. У книговидавництві ситуація радикально змінилася: якщо у 2004 році лише 28% річного тиражу журналів видавалося українською (порівняно з 70% у 1995 році), то після Революції Гідності попит на україномовні видання зріс у півтора рази порівняно з російськомовними. Повернення української мови в публічний простір стало важливим чинником формування національної ідентичності молоді.

Революція Гідності 2013–2014 років стала якісно новим етапом українського націотворення. Якщо Помаранчева революція була переважно політичним протестом проти фальсифікацій, то Євромайдан мав виражений ціннісний вимір – боротьбу за людську гідність, права людини, верховенство права, європейську демократію [6, с. 361–364].

Вона продемонструвала безпрецедентний рівень суспільної самоорганізації. Створення Самооборони Майдану, розгалуженої мережі волонтерських ініціатив, ефективна координація через соціальні мережі засвідчили формування зрілого громадянського суспільства.

Важливу роль відіграли організації громадянського суспільства. Спілка офіцерів України 30 листопада 2013 року засудила дії влади та оголосила про підтримку протестів. Студентська координаційна рада, створена з ініціативи студентів НАУКМА і КНУ ім. Т. Шевченка,

координувала студентський рух по всій Україні. Громадський рух «Відсіч» об'єднав активістів для захисту демократичних цінностей [8, с. 200, 340]. Така консолідація мала стратегічне значення, демонструючи єдність суспільства у захисті демократії.

Трагічні події лютого 2014 року, розстріл Небесної Сотні, стали моментом морального банкрутства авторитарного режиму та остаточного утвердження демократичних цінностей як основи української політичної нації.

Найважливішим наслідком обох революцій стала консолідація, яка формувалась навколо спільних демократичних цінностей та європейського цивілізаційного вибору. Революція Гідності остаточно довела спроможність українського суспільства до самоорганізації та захисту власних інтересів незалежно від регіональних відмінностей.

Російська пропаганда послідовно намагалася дискредитувати обидві революції, називаючи їх «державними переворотами», «фашистськими заколотами». Проте такі наративи не знайшли підтримки в українському суспільстві. За опитуваннями 2023 року, 83% українців позитивно оцінюють Революцію Гідності, 70% – Помаранчеву революцію. Ці дані переконливо спростовують пропагандистські міфи.

Помаранчева революція 2004 року та Революція Гідності 2013–2014 років стали ключовими подіями українського націотворення. Ці революції – послідовні етапи єдиного процесу національного пробудження, деколонізації суспільної свідомості та формування політичної нації. Вони активізували процеси національної самоідентифікації, сприяли подоланню постколоніальних деформацій, відновленню історичної пам'яті, декомунізації символічного простору. Революції продемонстрували зростання громадянської активності, формування зрілого громадянського суспільства. Революційний досвід самоорганізації, горизонтальних зв'язків, громадянської солідарності виявився критично важливим для спроможності України протистояти російській агресії. Революції довели, що українська нація здатна до захисту власних цінностей та збереження державної незалежності навіть в умовах екзистенційної загрози.

УДК 94.477.20

ВІЙНА ЯК ІСТОРИЧНИЙ ВИКЛИК: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ

Анастасія ШВЕДИК

Науковий керівник – Леся АЛЕКСІЄВЕЦЬ, доктор історичних наук, професор

кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Повномасштабна російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала найбільшим випробуванням для української нації з часів здобуття незалежності, докорінно трансформувавши українську ідентичність та прискоривши процеси національної консолідації [1, с.45].

Протягом перших десятиліть незалежності українське суспільство характеризувалося значними регіональними відмінностями, проте війна радикально змінила ситуацію, створивши передумови для безпрецедентної національної єдності [2, с.112]. На мою думку, саме ця трагедія парадоксально стала тим об'єднуючим чинником, який не змогли створити десятиліття мирного розвитку. Війна показала, що українська ідентичність – це не абстрактне поняття, а реальна сила, здатна згуртувати мільйони людей.

Сьогодні спостерігається формування єдиної української нації через політичну складову – усвідомлення приналежності до спільноти [1, с.47]. Частка українців, які ідентифікують себе передусім як громадяни України, становить 85% [1, с.45].

Війна прискорила перехід від етнічного розуміння нації до громадянського [3, с.28]. Символами нової української нації стали як етнічні українці, так і представники національних меншин – кримські татари, євреї, греки, болгари, поляки. Це переконливо доводить, що справжня нація будується не на крові чи мові, а на спільних цінностях і готовності разом захищати свою землю. Герої Маріуполя, які говорили різними мовами, але однаково мужньо боронили місто, – найкраще підтвердження цієї тези.

Війна різко підвищила національне самоусвідомлення українців та їхнє негативне ставлення до росіян та білорусів [2, с.155]. Улітку 2024 року переважна більшість громадян України не допускала б росіян в країну навіть як туристів [3, с.34]. Звірства на окупованих територіях остаточно зруйнували міф про «братські народи» [4, с.18]. Вважаю, що Буча стала переломним моментом не лише у війні, але й у свідомості кожного українця. Те, що ми побачили там, назавжди змінило наше ставлення до Росії та росіян. Це не ненависть – це тверезе усвідомлення реальності.

Сучасна російсько-українська війна є постколоніальною за своєю природою і спричинена імперським синдромом Росії [5]. Росія використовує власну імперську спадщину для відновлення впливу на Україну [6, с.10]. Українська ідентичність в російській рецепції принципово не визнається [5].

21 березня 2023 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [7]. Протягом 2022 року в Україні перейменували 9 859 географічних назв та демонтували 145

пам'ятників [8, с.12]. Від березня 2022 до травня 2024 року було перейменовано більше 7,8 тис. топонімів [7].

Процес деколонізації, хоч і викликає дискусії, є абсолютно необхідним. Ми не можемо будувати вільну державу, коли наші вулиці носять імена тих, хто цю свободу придушував. Кожен демонтований пам'ятник Пушкіну чи перейменована вулиця Горького – це не вандалізм, а символічне очищення простору для власної ідентичності.

Упродовж 2015-2020 років у процесі декомунізації було змінено 51 тисячу об'єктів топоніміки, понад 990 населених пунктів та 26 районів [9, с.72]. Український історичний наратив поступово очищується від російськоцентричного погляду, відкриваючи замовчувані сторінки минулого.

Культурна спадщина впливає на самоідентифікацію нації, виступає одним з домінуючих ціннісних надбань держави [10, с.103]. Російські війська систематично знищують українські музеї, бібліотеки, театри – це цілеспрямована політика культурного геноциду. Коли я чую про знищені музеї чи спалені бібліотеки, розумію: Росія намагається стерти саме докази нашого окремого існування. Вони бомблять не просто будівлі – вони намагаються знищити нашу пам'ять, нашу історію, наше право бути.

В умовах війни значної трансформації зазнали мовні практики [2, с.120]. У 2017 році 68% опитаних зазначали, що національність була просто успадкована від батьків, а в 2022 році – 48% [3, с.25]. Мільйони українців свідомо переходять на українську мову. Дерусифікація, декомунізація та деколонізація – це зрілі та своєчасні процеси [11, с.40].

Особисто спостерігаю, як мої друзі з Харкова чи Одеси, які все життя говорили виключно російською, тепер намагаються перейти на українську. Це не примус – це внутрішня потреба відмежуватися від мови агресора. І це прекрасно, що українська ідентичність виявилася достатньо сильною і водночас толерантною, щоб прийняти всіх, хто робить цей вибір.

Боротьба за ідентичність є основою національного єднання [12]. Війна в Україні – це не тільки війна за територію, це війна за ідентичність [12]. Головним зовнішнім викликом тривалий час була експансія ідеології «руського мира» [3, с.25].

Війна стала періодом українського культурного ренесансу. Українська музика, література, кіно переживають безпрецедентний підйом. Українці масово відмовляються від російського культурного продукту [4, с.20]. Дивно, але факт: війна породила неймовірний культурний вибух. Українська музика, яку раніше багато хто вважав "несучасною", тепер звучить скрізь. Це показує, що культура може бути потужною зброєю – можливо, не менш важливою, ніж військова техніка.

Війна кардинально змінила сприйняття України у світі. У червні 2022 року Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Український досвід опору має універсальне значення – Україна є форпостом демократичного світу в протистоянні з авторитаризмом. Ми стали прикладом для всього світу. Наш опір показав, що навіть невелика країна може протистояти імперії, якщо її люди об'єднані. Україна сьогодні – це не просто географічна точка на мапі, це символ боротьби за свободу.

Російсько-українська війна стала переломним моментом в історії формування української нації. Українська ідентичність перестала бути суто етнічною категорією і набула громадянського та політичного виміру. Бути українцем сьогодні означає поділяти спільні цінності демократії, свободи, європейського вибору.

На завершення хочу сказати: те, що відбувається зараз в Україні – це народження нації у повному розумінні цього слова. Ми платимо жахливу ціну, але натомість отримуємо щось безцінне – усвідомлення того, хто ми є і чого варті. Попри всі жахи війни, я вірю, що Україна вийде з цього випробування сильнішою, більш єдиною і більш усвідомленою нацією.

Війна стала каталізатором народження нової української нації – сучасної, демократичної, європейської, глибоко укоріненої у власних традиціях. Україна сьогодні будує свою ідентичність на фундаменті свободи, гідності та європейського вибору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінченко О. Українська ідентичність в умовах війни: консолідація та трансформація / О. Зінченко // Соціологічні студії. – 2023. – № 1(22). – С. 45-58.
2. Кулик В. Регіональні особливості та національна єдність в умовах війни / В. Кулик // Політичні дослідження. – 2023. – № 3. – С. 112-128.
3. Нагорна Л. Динаміка української ідентичності: від етнічної до громадянської / Л. Нагорна // Український соціум. – 2022. – № 4(83). – С. 23-41.
4. Рябчук М. «Братні народи»: деконструкція імперського міфу / М. Рябчук // Критика. – 2023. – Т. 27. – № 1-2. – С. 15-22.
5. Грабовський С. Постколоніальна війна: імперський синдром сучасної Росії / С. Грабовський // Історична правда. – 2022. – 15 березня.
6. Портнов А. Деколонізація історичної пам'яті в Україні / А. Портнов // Критика. – 2022. – Т. 26. – № 9-10. – С. 8-14.
7. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21.03.2023 № 3053-IX // Відомості Верховної Ради України. – 2023. – № 20. – Ст. 98.

8. Український інститут національної пам'яті. Звіт про деколонізацію публічного простору в 2022 році. – Київ: УІНП, 2023. – 45 с.
9. Касьянов Г. Декомунізація та деколонізація: історичний контекст / Г. Касьянов // Україна модерна. – 2023. – № 31. – С. 67-89.
10. Бевзюк Е. Культурна спадщина України під загрозою: втрати та захист / Е. Бевзюк // Музейний вісник. – 2023. – № 23. – С. 101-115.
11. Кулик О. Дерусифікація українського суспільства: мовний аспект / О. Кулик // Мовознавство. – 2023. – № 2. – С. 34-47.
12. Тихолоз Б. Війна ідентичностей: культурний вимір російсько-української війни / Б. Тихолоз // Дзеркало тижня. – 2022. – 18 квітня.

УДК 791.2 (086,8)

ДОКУМЕНТАЛІСТИКА В ЧАС ВІЙНИ ЯК СПОСІБ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Андрій ПУНДИК

*Науковий керівник – Тетяна КОНІВІЦЬКА, доцент катедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук, доцент,
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасна міжнародна політика дедалі більше виходить за межі традиційної дипломатії, охоплюючи сферу культури, медіа та візуальних комунікацій. В умовах інформаційних війн і глобальної конкуренції наративів важливою складовою державного іміджу стає культурна дипломатія – «м'яка сила», що впливає на громадську думку за допомогою мистецтва, кіно, музики та медіа.

Культурна дипломатія в умовах війни для України перетворюється не лише на інструмент м'якої сили, а й на спосіб боротьби за правду, людяність і міжнародну солідарність. Культурна дипломатія – це інструмент повільної, тривалої дії, яким ми намагаємося змінити ставлення людей до себе, до України. І це те, що змінюється найважче [2]. Найяскравіше цей потенціал проявляється у сфері документального кіно, яке стало важливим засобом формування глобального сприйняття української реальності. Перевага кіно є очевидною і вона не випадкова.

З початком російської агресії проти України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення 2022 року, українське документальне кіно перетворилося на потужний інструмент міжнародної комунікації. Ще у 2015 році новостворене Управління публічної дипломатії оголосило кінематограф одним із провідних інструментів культурної та іміджевої промоції України за кордоном [3; с. 43]. Документальне кіно під час війни має

важливе значення з кількох причин: від надання свідчень про події з перших уст до сприяння емпатії та розуміння серед світової аудиторії. Основним завданням документалістики є протидія дезінформації. У час, коли інформаційні війни часто не менш запеклі, ніж бойові дії, правдиве зображення подій має величезну вагу. Саме документальні фільми дають можливість показати справжнє обличчя війни – не через офіційні звіти чи пропаганду, а через історії простих людей.

Важливою складовою цього процесу також є емоційна дипломатія. Через щирість, біль і надію, які передає документальне кіно, формується емпатія міжнародної аудиторії. Емоційна достовірність кадрів часто впливає на світову спільноту сильніше, ніж будь-які політичні заяви. Саме тому документалістика є потужним інструментом культурної дипломатії – «м'якої сили», здатної змінювати ставлення до країни у світі.

Документалістика стала засобом не лише фіксації історичних подій, а й донесення правди про війну до світової спільноти, формування образу України як держави, що бореться за свободу, демократію та людську гідність. Саме документальні стрічки демонструють, як кіномистецтво може впливати на політичні рішення, змінювати суспільну думку та укріплювати міжнародну підтримку України.

Одним із найяскравіших прикладів серед документальних фільмів, безсумнівно, є "20 днів у Маріуполі" Мстислава Чернова. Фільм отримав "Оскар" за найкращий документальний фільм, що зробило тему Маріуполя ще гучнішою. Його відеоматеріали зруйнованого міста стали емоційним свідченням геноциду українського народу, вплинули на зміну риторики європейських лідерів і сприяли ухваленню важливих політичних рішень: запровадженню санкцій, нафтового ембарго, посиленню військової допомоги Україні.

Після публікації відео з Маріуполя Європа різко змінила тон – від закликів до "дипломатії" – до жорсткої підтримки України. З'явилося розуміння: це не конфлікт, а геноцид і терор проти цивільних. ЄС почав масово постачати зброю, чого раніше ніколи не робив у такому масштабі. Після перегляду документальних кадрів США, Польща, Британія, Німеччина посилили військову допомогу. Змінилася риторика: від "не провокувати Росію" до "Росія має програти". У світі також з'явилися мурали, площі, вулиці і пам'ятники Маріуполі. Фраза "Save Mariupol" стала глобальним протестним слоганом, який виводили на площах Парижа, Берліна, Нью-Йорка. Варто зазначити, що кадри з фільму були включені до матеріалів Міжнародного кримінального суду як докази воєнних злочинів. Маріуполь став ключовим епізодом у справі про геноцид Росії проти українського народу. Після перегляду документу Європа активізувала програми прийому біженців, зросла кількість благодійних фондів, зборів і міжнародних гуманітарних ініціатив. Як виголосив Мстислав Чернов на врученні премії: "...я

не можу змінити історію, не можу змінити минуле. Проте ми всі разом – а серед вас зараз найталановитіші люди світу – ми можемо розставити в історії все на свої місця, щоби правда перемогла. Тому що кіно формує спогади, а спогади формують історію".

"Ніхто не знає, що чекає на Україну. Це історія, яку ми створюємо зараз своїми діями", – так сказав про свій фільм один із режисерів документальної стрічки «Порцелянова війна» Слава Леонтєв [9]. Показуючи, як художники продовжують творити навіть під обстрілами, фільм наголошує, що завоювання не лише території, але і культури – це частина війни.

Європейські аудиторії, кіноклуби та фестивалі отримали новий наратив про Україну, що продовжило підтримку та зацікавленість. Такий артпроект підсилив образ України не лише як країни, що зазнає агресії, але як країни творчої, сильної у культурному сенсі. Покази фільму в різних державних інституціях допомогли мобілізувати фінансову, гуманітарну, дипломатичну допомогу Україні. Наприклад, співрежисер фільму "Порцелянова війна" Слава Леонтєв розповідав, що покази фільму значною мірою вплинули на Конгрес США. За його словами, "Порцелянову війну" показували в Конгресі за кілька днів до голосування, за результатами якого Україна отримала пакет фінансової допомоги від Штатів. Автори фільму хотіли, щоб "Порцелянова війна" стала інструментом впливу, аргументом на користь підтримки України. І це спрацювало [8]. Американське видання Deadline склало список з десяти найкращих документальних фільмів року, у ньому опинився і український документальний фільм "Порцелянова війна" [5]. Світові медіа дали стрічці високі оцінки. Наприклад, видання Screen Daily назвало її "особистою сповіддю, майже як живий альбом спогадів", Hollywood Reporter підкреслив, що "фільм має виразний мистецький підхід". Ця стрічка – це більше ніж документальне кіно. Вона розповідає про силу мистецтва, здатного протистояти війні та руйнуванню [1].

Інший приклад культурної дипломатії – фільм "Потяг до життя", назва якого сама по собі символізує надію, рух уперед, боротьбу за життя в екстремальних умовах. Це робить стрічку символом стійкості українського суспільства, поширюючи образ України як нації, яка не здається навіть під обстрілами. Це розповідь про героїзм, відданість та сміливість, яку світ ще не бачив [6]. "Це дійсно наймасштабніша в історії світових воєн евакуація мирного населення. Вся нація в одну мить наче вмістилася в один довжелезний потяг, який охрестили "потягом життя". Цей символізм ми заклали як у назві фільму, так і пронесли через увесь фільм" [4], – так окреслює продюсерка фільму свою роботу.

Фільм документує, як залізничники в Україні з перших днів повномасштабного вторгнення рятували людей, виконували критично важливі функції – евакуація, медична допомога, уникнення техногенних катастроф. Через такі свідчення стрічка є важливим джерелом знань

про новітню історію конфлікту, формування міжнародного розуміння того, що відбувається в Україні. Такий фільм створює образ героїзму, самопожертви, відданості, які виходять за межі державних чи воєнних наративів. Це сприяє гуманізації учасників та жертв війни, запиту до співпереживання та стимулює міжнародну підтримку.

У стрічці беруть участь відомі міжнародні фігури – Борис Джонсон, Орландо Блум, Андрій Шевченко, що сприяє кращому поширенню фільму за межі України, активізує міжнародний інтерес, що в свою чергу зміцнює дипломатичну підтримку. Висвітлення таких історій у Європі та світі формує громадську думку для підтримки України.

Українське документальне кіно і надалі здобуває визнання у світі, демонструє перспективний культурний продукт, посилює образ України як країни, що не лише воює, а й творить. "Це історія цього лісу й історія людей, що там лишилися назавжди", – такою цитатою Ернеста Гемінгвея починається фільм "2000 метрів до Андріївки". Фільм вже має рекордні показники серед документальних стрічок за кількістю глядачів у перші дні, а через фестивалі, кінопрокат, Оскар-номінацію потрапляє в міжнародні медіа. Важливо зазначити, що фільм обраний для представлення України на премії "Оскар" у двох категоріях: "Найкращий документальний фільм" та "Найкращий міжнародний повнометражний фільм". Як зауважив Мстислав Чернов, це дасть змогу переглянути фільм більшій аудиторії, а отже, буде більше обговорень, підтримки з боку країн, громадського суспільства [7]. Під час розкриття індивідуальних історій солдатів і журналістів фільм створює емоційний зв'язок із глядачем, що змінює ставлення аудиторії до конфлікту, знижує "замилення війною". "Коли світ говорить про те, чим має жертвувати Україна – я хочу, щоб вони подивились цей фільм і запам'ятали дві речі. Перше – українці хочуть миру, але битимуться за свої сім'ї й землю до кінця. І друге – це не про абстрактні метри, десятки тисяч кілометрів. Це про людські життя і кров героїв», – каже Мстислав Чернов. Фільм є прикладом поєднання журналістики, кіно, художньої оптики, а це є новий стандарт для воєнного кіно.

Отже, українське документальне кіно стало не лише мистецьким явищем, а й важливим інструментом культурної дипломатії, в умовах війни виконує роль культурного фронту – воно говорить мовою правди, емоцій і пам'яті. Документальні стрічки про війну виконують функцію свідчення, переконання й впливу, формують у світі нове бачення України – держави, що відстоює свободу, цінності та людську гідність. Завдяки потужним візуальним образам і правдивим історіям ці фільми посилюють міжнародну підтримку, стимулюють гуманітарні ініціативи, сприяють політичним рішенням на користь України.

Сучасне українське документальне кіно стає не лише хронікою війни, а й мовою діалогу з світом – мовою, через яку Україна утверджує свою суб'єктність, культуру й право на майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григоренко М. "Порцелянова війна": що варто знати про український фільм-номінант на Оскар-2025. URL: <https://www.unian.ua/lite/kino/porcelyanova-viyna-chomu-var-to-podivitisya-ukrajinskiy-film-shcho-pretenduye-na-oskar-v-2025-roci-12925725.html>.
2. Документалістика в інформаційній війні. Korydor. Журнал про сучасну культуру. URL: <https://korydor.in.ua/ua/stories/dokumentalistyka-v-informatsijnij-vijni.html>.
3. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2023. Вип. 67. с. 35-53.
4. "Потяг до життя": як Укрзалізниця стала Ноевим ковчегом. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-release/945241.html>.
5. Тарасова Д. Deadline вніс "Порцелянову війну" до десятки найкращих документалок 2024 року. URL: <https://espresso.tv/kino-deadline-vnis-portselyanovu-viynu-do-desyatki-naykrashchikh-dokumentalok-2024-roku>.
6. У прокат виходить документальний фільм про українських залізничників «Потяг до життя». URL: [detector.media+3usfa.gov.ua+3European Business Association+3](https://detector.media/usfa.gov.ua/3European-Business-Association+3).
7. Фільм «2000 метрів до Андріївки» змагатиметься за «Оскар» у двох категоріях. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/4032098-film-2000-metriv-do-andriivki-predstavlatime-ukrainu-na-oskari-u-dvoh-kategoriah.html?utm_source=chatgpt.com.
8. Шилова А. Більше ніж документальне кіно: яку роль відіграють фільми під час війни. URL: <https://susilne.media/culture/762553-bilse-niz-dokumentalne-kino-aku-rol-vidigraut-filmi-pid-cas-vijni/>.
9. PORCELAIN WAR. URL: <https://www.porcelainwar.com/>.

УДК 94:008

ДОЛЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Варвара МАТВЄЄВА

Науковий керівник – Ольга ШЕЛЮХ, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Доля культурної спадщини нації в умовах війни — це не просто процес збереження нами артефактів, а й потужний, часто болісний для всіх нас механізм, у якому відбувається не тільки осмислення минулого, а творення для нас нової культурної ідентичності, загартованої екстремальними випробуваннями мого народу. Війна стає для українців жорстоким, але безумовним каталізатором переосмислення цінностей та формує нові символи національної пам'яті, спонукає все суспільство до безумовного збереження культурного коду в умовах сьогодення від прямої загрози цілковитої втрати для всього українського народу. Саме зараз у молоді загострюється усвідомлення того, що культурна спадщина — це не лише матеріальні пам'ятки, такі як будівлі та музейні експонати, а й духовна основа нації, її історична пам'ять, традиції від наших бабусь та дідусів, мова та пісні, фольклор. Саме ці нематеріальні складники стають ефективним ресурсом спротиву, і це виявляється не у військовій, а ментальній стійкості та згуртованості народу. Саме тут і зараз постає необхідність глибоко осмислити та визначити стан і долю тих культурних осередків, які формували нашу українську ідентичність упродовж століть.

Знищення культурної спадщини під час війни це не випадковість, це свідомо стратегія знищення історичних пам'яток, які формують нашу свідомість. Актуальність проблеми особливо зросла після повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 році, що стало потужним поштовхом для держави в необхідності збереження культурної спадщини. Знищення архітектурних пам'яток, цілеспрямоване руйнування музеїв, викрадення чи пошкодження експонатів виявилися не лише злочинами проти матеріальної культури, а й спробами культурного геноциду. У таких умовах документування, охорона та відновлення культурних цінностей набувають особливої, державної цінності. Саме тому дослідження впливу війни на діяльність українських музеїв і процеси їх відновлення має виняткове значення для держави та народу.

На основі аналітичного звіту Європейського парламенту *«Protecting cultural heritage from the effects of armed conflicts in Ukraine and beyond»* (2023), де розглянуто міжнародно-правові засади захисту культурних цінностей у період збройних конфліктів, можна стверджувати, що вторгнення РФ в Україну спричинило системні ураження культурної спадщини. Це включає масштабні руйнування, мародерство, затоплення та вивезення експонатів, що має довготривалий травматичний вплив на національну пам'ять і цілісність історичного простору держави [1; с.11]. Ключовим міжнародно-правовим документом залишається Гаазька конвенція 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного

конфлікту, яка передбачає механізми захисту та кваліфікації знищення спадщини як воєнних злочинів [11]. Оскільки обидві держави Україна та Росія є сторонами Конвенції, дії останньої є прямим порушенням міжнародного гуманітарного права. Масштабність руйнації культурної спадщини підтверджує публікація на сайті Інформаційного агентства «Король Данило» (2024), у якій зазначено, що пошкоджено або зруйновано пам'ятки в 17 областях України, і це свідчить про небачені втрати для української культури. У відкритому доступі оприлюднено фото й відеоматеріали з місць руйнувань, які документально підтверджують масштаби знищення. На жаль, нині повне офіційне підтвердження знищення чи пошкодження отримати неможливо через відсутність детальних публічних звітів компетентних органів, що значно ускладнює дослідження таких музеїв, як Будинок Тарновського, Садиба Попова, Краєзнавчий музей в Охтирці, Музей Григорія Сковороди, Будинок-музей Поліни Райко, Художній музей імені Архипа Куїнджі та Ізюмський історико-краєзнавчий музей, Музей Юрія Шухевича, що поблизу Львова. Вище зазначена історична спадщина не має статусу об'єктів ЮНЕСКО, проте є важливим складником національної культурної спадщини України.

При цьому, організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), станом на 22 вересня 2025 року дає експертну оцінку завданих пошкоджень. Підтверджено, що до березня 2024 року пошкоджено 509 об'єктів культурної спадщини, зокрема 34 музеї [3], а за інформацією Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП) – документально зафіксовано 1189 випадків руйнувань і знищень культурних об'єктів, у тому числі 63 музеї та галереї [4]. Розбіжність в офіційних джерелах свідчать про необхідність у створенні єдиної системи моніторингу та міжнародного документування втрат. Варто зазначити, що МКІП активно співпрацює з ЮНЕСКО, та ініціювала внесення низки об'єктів (включно з Національним історико-меморіальним заповідником «Бабин Яр» та Одеським літературним музеєм) до Міжнародного списку культурних цінностей під посиленням захистом [12].

Приклади, що ілюструють масштаби втрат. Національний літературно-меморіальний музей-заповідник Григорія Сковороди (Сковородинівка, Харківщина) був зруйнований ракетою 6 травня 2022 року, що порушило цілісність будівлі. Російський снаряд влучив у будівлю музею. Полум'я перетворило історичну садибу на руїни. Лише скульптура Сковороди лишилася споглядати на уламки, на диво вцілівши. Художній музей імені Архипа Куїнджі (Маріуполь, Донеччина) знищений після авіаудару, а усі експонати які вцілили зокрема роботи Айвазовського, Глушченка, Яблонської, було втрачено або цинічно вивезено до Росії [5]. Усього колекція музею становила 650 живописних, 960 графічних творів, 150 скульптур, понад 300 предметів декоративно-прикладного мистецтва. Будинок-музей Поліни Райко

(Олешки, Херсонська область) зазнав непоправної втрати через екологічну катастрофу, спричинену підривом Каховської ГЕС, коли у червні 2023 року обвалилася більшість стін, зберігши лише близько третини унікальних фресок [7; 8]. Музей українських старожитностей — Будинок Василя Тарновського (Чернігів), зазнав ушкоджень і зупинив свою роботу; Садиба Попова (Василівка, Запорізька область), отримала значні пошкодження [5]; Ізюмський історико-краєзнавчий музей (Харківщина), постраждав від ударів та окупації [9]. У місті Охтирка обстріли 7–8 березня 2022 року пошкодили будівлю краєзнавчого музею, але завдяки активній участі громади частину експонатів вдалося врятувати [6], що свідчить про самоорганізацію як частину культурного спротиву. Зрештою і на моєї батьківщині на Дніпропетровщині близько десяти об'єктів історії та архітектури під час атак дронів отримали пошкодження—тріщини, вибиті вікна. Постраждала будівля а саме фасад, вікна, двері внаслідок атаки БПЛА 30 вересня Дніпропетровського художнього музею. Зазнав пошкоджень унаслідок нічної атаки на Дніпро 16 квітня 2025 року музей «Літературне Придніпров'я». Хочу зазначити, що колекції Дніпровського художнього музею, за попередньою інформацією, не постраждали (або зазнали мінімальних пошкоджень), але будівлі обох закладів були пошкоджені.

Усе це доводить, що війна перетворює нашу українську культурну спадщину на простір боротьби за свободу. Однак ця боротьба водночас стає і простором творення. В умовах війни нація, захищаючи свої старі символи, створює нові. Це проявляється через цифрову документацію та "Віртуальний архів стійкості». Проєкти «Музейні скарби України», співпраця з Google Arts & Culture, забезпечує збереження пам'яті навіть після знищення, відбувається відродження через українську пісню, мову та традиційних ремесел, які є маркерами нашої єдності, культурну дипломатію. Саме в такий спосіб війна змушує націю боротися не лише за артефакти, а й за національну ідентичність.

Доля культурної спадщини України в умовах повномасштабної агресії є предметом болісного переосмислення. Війна не лише спричинила небачені втрати матеріальних пам'яток, що засвідчується розбіжними, але вражаючими даними ЮНЕСКО та МКП, а й загострила усвідомлення духовної цінності культурного коду українського народу. Цілеспрямоване знищення музеїв, є спробою культурного геноциду, що прямо порушує норми міжнародного права, зокрема Гаазьку конвенцію 1954 року. Водночас, у супереч цій руйнівній силі, українське суспільство проявляє культурну стійкість, що виявляється у швидкій цифровій документації спадщини («Віртуальний архів стійкості»), відродженні нематеріальної спадщини як основи єдності, а також у потужній культурній дипломатії, яка мобілізує міжнародну підтримку. Таким чином, культурна спадщина перетворилася на ключовий фронт боротьби за

пам'ять і гідність, закладаючи фундамент для формування нової, незламної національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Король Данило» 2024 рік – 5 с. URL: https://www.koroldanylo.com.ua/en/news/okupuvati_ta_znishhiti_iak_rosiia_ruinuje_kulturnu_spadshhinu_ukrayini_6939?utm_source=chatgpt.com
2. UNESCO. URL: https://www.unesco.org/en/articles/damaged-cultural-sites-ukraine-verified-unesco?utm_source=chatgpt.com
3. Суспільне.Культура. 2022 рік. URL: https://suspilne.media/culture/220513-u-mariupoli-armia-rf-znisila-hudoznej-muzej-imeni-arhipa-kuindzi/?utm_source=chatgpt.com
4. Наше місто. URL: <https://okhtyrkamr.gov.ua/%d0%ba%d0%be%d0%b3%d0%be-%d1%88%d1%83%d0%ba%d0%b0%d1%8e%d1%82%d1%8c-%d1%80%d0%be%d0%b1%d0%be%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b0%d0%b2%d1%86%d1%96-%d1%81%d1%83%d0%bc%d1%89%d0%b8%d0%bd%d0%b8/>
5. Інформаційне агентство УНІАН. URL: https://www.unian.ua/society/v-okupovanih-oleshkah-povin-znishchila-budinok-muzey-ukrajinskoji-hudozhnici-12296079.html?utm_source=chatgpt.com
6. Еспресо. Global. URL: https://espreso.tv/u-budinku-muzei-polini-rayko-v-oleshkakh-zbereglosya-do-40-fresok-bilshist-vnutrishnikh-stin-osipalosya?utm_source=chatgpt.com
7. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/world/ng-interactive/2025/jul/13/ukraine-in-depth-war-culture-museums-curators-historical-buildings-eastern-frontline-ili-um-sviatohirsk?utm_source=chatgpt.com
8. Матеріали науково-практичної конференції «Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період». Київ: НДІУ, 2023р, с.414.
URL: https://ndiu.knu.ua/images/elektr_bibl/1/zb-25_05_23_prav_5.pdf
9. Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text
10. Ukrinform.ua – URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3937230-unesko-vneslo-se-dva-obekti-kulturnoi-spadsini-ukraini-pid-posilenij-zahist.html>

КУЛЬТУРА «НЕСВОБОДИ»: МЕХАНІЗМ НОРМАЛІЗАЦІЇ СТРАХУ ЗАДЛЯ ВПЛИВУ НА СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА

Оксана ТКАЧИК

*Науковий керівник – Галина Григорівна ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У сучасних умовах поняття культури «свободи» не потребує додаткових пояснень — воно нерозривно пов'язане з демократією та її принципами, які добре зрозумілі нам, українцям, що відстоюють своє право на свободу в умовах повномасштабної агресії з боку росії. Водночас, протягом тривалого часу наша держава перебувала під впливом спочатку Російської імперії, потім Радянського Союзу, а згодом — його сучасної спадкоємиці. Цей історичний тягар залишив глибокий слід у свідомості не одного покоління українців, формуючи їхнє сприйняття таких понять, як свобода, рівність, індивідуалізм і відповідальність. Під час Революції Гідності 2014 року на плакатах можна було побачити слова одного з «батьків-засновників» США Бенджаміна Франкліна з його листа 1755 року: «Ті, хто відмовляються від свободи заради тимчасової безпеки, не заслуговують ані свободи, ані безпеки» [4, с. 142]. До цієї думки ми ще повернемося.

Класична концепція тоталітаризму сформувалася на початку 1950-х років, у час, коли пам'ять про фашизм залишалася живою, у Радянському Союзі тривав сталінський режим, а новостворені комуністичні держави переймали радянську модель правління [2, с. 267]. Досліджуючи страх у контексті політики, варто звернути увагу на праці К. Робіна, який трактував його як «переживання людьми можливої шкоди для їхнього спільного благополуччя або як спосіб залякування владою громадян чи окремих соціальних груп». Таким чином, страх набуває політичного змісту, адже він виникає в суспільстві та має безпосередній вплив на його функціонування.

Використання страху як інструменту політичного управління через спеціальні механізми дозволяє владі реалізовувати різноманітні завдання: визначати напрями розвитку державної політики, змінювати законодавство, впливати на громадську думку та лідерів, формувати ціннісні орієнтири громадян або навіть допускати до політичного поля нових гравців. Усе це свідчить про те, що страх є ефективним засобом контролю — так званім політичним страхом, який може регулювати як внутрішню, так і зовнішню політичну ситуацію [1, с. 18]. Як зазначав австрійський психіатр і психотерапевт В. Франкл, радянська система трималася на двох основних складових — тоталітаризмі та конформізмі. Тоталітаризм нав'язував людині готову модель реальності, змушуючи її сприймати дійсність як незмінну,

тоді як конформізм спонукав пристосовуватися до цієї системи. У таких умовах люди уникали особистої відповідальності, воліючи бути подібними до більшості, обираючи «безпечніший шлях» [3, с. 81]. Коли ж людина позбавлена власної думки, вона прагне знайти зовнішнє джерело, яке сформує її світогляд і визначить, що саме варто думати та як діяти.

У 1993 році Європейський Союз розпочав підписання угод про асоціацію з країнами Східної Європи. У 1990-х роках було сформульовано три головні принципи майбутнього членства: наявність ринкової економіки, утвердження демократії та прав людини, а також адміністративна спроможність держав впроваджувати європейські закони та регуляції [4, с. 82]. Засади ЄС будувалися не на нерівності, а на принципі рівноправ'я [4, с. 83]. Саме це стало головною відмінністю від підходів, яких дотримувалася росія. Для неї ідея рівності була неприйнятною через «історичну традицію», а для України — небезпечною для російських імперських планів, адже наближення до Європи означало б втрату контролю та ослаблення Євразійського проєкту.

В. Путін, фактично зруйнувавши механізм спадкоємності влади, перетворив політичне майбутнє на застиглу «вічність», яка тримається на нескінченній кризі й штучно створених загрозах. Лідер, що забезпечив собі парламентську більшість у 2011–2012 роках, порушуючи власні закони, змушений був відвернути увагу суспільства — перекласти провину та відповідальність на зовнішніх «ворогів» [4, с. 163]. Звідси — безперервний пошук загроз: «колективний Захід», «українські неонацисти», «гей-лобі» тощо. Усе це — спроба зберегти існування держави не через розвиток чи реформи, а через культ особистості і колективний страх перед «іншим» і «невідомим». Саме це і відбувається, коли країна неготова існувати в умовах сучасної демократії. Люди, занурені в політику неминучості, перестають вірити, що ідеї мають значення, і приймають тезу «альтернатив немає». Це означає відмову від особистої відповідальності за історію та зміни [4, с. 23], така позиція і стала нормою для більшості росіян, які обрали шлях конформізму.

У листопаді 2013 року В. Янукович не підписав Угоду про асоціацію з Європейським Союзом і водночас не приєднав Україну до Євразійського проєкту [4, с. 119]. Цей крок став переломним моментом: українці сприйняли його як зраду національних інтересів і як стимул до початку патріотичної революції. Європейська інтеграція була не просто зовнішньополітичним вибором, а кроком до побудови справжньої Української держави. Росіяни ж не змогли зрозуміти, що український Майдан мав глибоке внутрішнє підґрунтя — він виріс із прагнення до гідності, свободи та відповідальної політики. Протести грудня 2013 року були не стільки про Європу, скільки про самоповагу та справедливість у власній країні. Революція Гідності стала символом відновлення суб'єктності народу — бажання бути

господарем у власній державі. Як зазначає український письменник О. Михед, коли людину позбавляють суб'єктності, це є найвищим проявом приниження, і саме це усвідомлення стало точкою неповернення [3, с. 205]. Саме страх перед тим, що український приклад може надихнути й росіян на боротьбу за власну свободу, став однією з головних причин російського вторгнення у 2014 році.

Сьогодні важко з повною впевненістю стверджувати, що навіть після Майдану — події з глибоким, екзистенційним значенням для українського суспільства — ми повністю позбулися російського інформаційного та культурного впливу. Було б неправдою заперечувати його присутність, його наслідок. Російська пропагандистська «машина», яка діє вже не одне десятиліття, цілеспрямовано формувала свідомість людей, нав'язуючи свої наративи та розмиваючи межі між правдою і вигадкою. Вона закріплювала у масовій свідомості установки про безсилля «простих людей», які «нічого не вирішують», і про «всесильних дядь згори», від волі яких нібито залежить усе.

Проблема постколоніального мислення проявляється у побутових установках — коли головне, щоб «на моєму подвір'ї було чисто», навіть якщо за парканом — труп. Такий світогляд, зокрема, глибоко вкорінився на Сході нашої країни. Не висовуйся, не показуйся, мовчи, щоб не привернути уваги, тримай «дулю в кишені», але не демонструй свою позицію — основне правило виживання. Ця пасивність, як зауважує О. Михед, і стала однією з причин поразок 2014 року [3, с. 204], коли байдужість і страх діяти дозволили ворогу скористатися слабкістю суспільства. Адже, як не іронічно і логічно, якщо нічого не робити — нічого й не зміниться.

Події 24 лютого 2022 року лише підтвердили невивчений урок: свобода невіддільна від відповідальності. Українці знову були поставлені перед необхідністю довести, що готові не лише боротися за свободу, а й брати відповідальність за власну державу, її майбутнє та власні дії. Як слушно зазначив український активіст і волонтер С. Стерненко: «Змінимося або загинемо». Це не просто слова — це життєво важливий орієнтир, який визначає подальший шлях нашого суспільства. Якщо не будемо змінюватися і боротися за своє, «обираючи між хлібом і свободою, втратимо не лише свободу, а й той хліб», за який боролися покоління до нас.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисюк С. Г., Дерун В. Г. Страх як інструмент політики держави. Політичне життя. 2022. № 1. С. 17–23. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.1.2>
2. Калиніна А. О. Виникнення тоталітаризму: умови формування та типологія. Актуальні проблеми політики. 2014. № 51. С. 267–272.

3. Михед О. «Я змішаю твою кров із вугіллям». Зрозуміти український Схід. 6-те вид., доповн.К.: Наш Формат, 2024. — 368 с.: іл.

4. Снайдер Т. Шлях до несвободи: Росія, Європа, Америка / перекл. з англ.Г. Герасим. Львів: Човен, 2020.392 с.

УДК 930.85, 008

ВІЙНА: СТАГНАЦІЯ ЧИ РОЗВИТОК

Владислав ЮРЧЕНКО

Науковий керівник – Ольга Шелюх, кандидат філологічних наук, доцент, професор кафедри гуманітарних наук Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Для кожного громадянина України початок повномасштабного вторгнення змінив уявлення про світ і розділив його на до та після. Війна змінила уявлення українців про війну (даруйте за тавтологію). Але у більшості виникли уявлення, що війна це виключно те, що приносить смерть, розлуку і страждання. Але чи знають вони, що війна також може сприяти розвиткові наукових і технічних здібностей?

Війна – складне суспільно-політичне явище, пов'язане з розв'язанням протиріч між державами, народами, національними і соціальними групами з переходом до застосування засобів збройної боротьби, що відбувається у формі бойових дій між їхніми збройними силами. Форма вияву соціальних відносин через збройну боротьбу як продовження політики. Характеризується колективною агресією, руйнуваннями та високою смертністю. [3] Кожен у поняття війни вкладає своє розуміння. а словникове визначення саме таке.

Ще в давнину Геракліт сказав: «Війна – батько всього, цар усього; одних вона робить богами, других – людьми, одних робить рабами, а інших вільними». Багато хто скаже, що війна це погане, жакхливе явище, яке зупиняє розвиток науки і техніки. Що культура й наука розвиваються лише в мирний час. [1] Але, беручи до уваги історичні приклади світових війн XX ст., ми легко зможемо спростувати ці тези. Саме під час них і навіть після них, були зроблені значні винаходи, що вплинули на розвиток історії людства.

Будь-яка війна – найкраще живильне середовище для військової промисловості. Перша світова не виняток. Багато чого з того, що винаходилося, виявилось неефективною зброєю і від цього відмовилися. Інші види озброєнь, навпаки, за ті кілька років з'явилися на світ, зміцніли і навіть сформувалися настільки, що принципово не змінилися досі.

Для яскравого прикладу візьмемо танк. Першим. хто винайшов і застосував його, була Велика Британія. Перші британські машини, як і німецькі й американські, були результатом

спроб якимось чином створити сухопутний мініброненосець. І тільки французи в розвитку власного танкобудування змогли створити таку конструкцію танка, яка стала шаблоном для наступних поколінь танків. [5]

Сьогодні на озброєнні чи не всіх армій світу є величезна кількість ручних гранатометів. А імпульс для розвитку цього озброєння виник саме у траншеях Західного фронту Першої світової війни. Одним із перших серійних ручних гранатометів став французький Viven-Bessières (VB), названий на честь своїх винахідників, зокрема промисловця Жана Вівена та військового Гюстава Бесс'єра. Гранатомет VB довів свою потрібність (попит) та отримав неабияке поширення. Це був багаторазовий пристрій для відстрілу гранат, який не пошкоджував ствола гвинтівки. VB був на озброєнні армій до Другої світової війни й обмежено використовувався під час цієї війни.

Якщо говорити про сучасність, то наведу до прикладу дрони. Дрони (безпілотні літальні апарати) – це те, без чого неможливо уявити російсько-українську війну та, ймовірно, майбутні війни. Зараз вони виконують різні ролі: дрон-камікадзе, дрон-розвідник, дрон-«бомбардувальник». Сьогодні найбільш медійним словом є *FPV* – безпілотник-камікадзе з камерою керування від першої особи. *FPV*-дрон можна вважати винаходом уже нашої окопної війни. Але, звичайно, їх не винайшли вчора. Виявляється, перші безпілотні літаки у військових цілях застосовувалися значно раніше, зокрема під час Першої світової війни.

Піонерами в розробці безпілотних літаків на початку XX століття були американці. Цікавим проєктом була повітряна торпеда Кеттерінга, названа на честь свого винахідника Чарльза Кеттерінга, яку він створив у 1917 р. Літак був створений на замовлення армії США саме як одноразовий літак-бомба або торпеда. Повітряна торпеда Кеттерінга була невеличким дерев'яним біпланом із картонними крилами. Важила машина 240 кг і мала розмах крил 4,5 м. За силову установку слугував двотактовий двигун Ford DePalma потужністю 40 к.с.

Не зважаючи на те, що на розробку проєкту виділили додаткові гроші, а з 24 вильотів лише 7 були успішними – кінець війни зупинив будь-які розробки в цій галузі.[2]

Порівнюючи Першу та Другу світові війни з сучасними, треба зауважити, що дві перші були війнами техніки, а сучасна війна є війною технологій, особливо ІТ-технологій. Це результат кропіткої справи вчених і зокрема розвитку технологій у військовій сфері. Наприклад, безпілотні літальні та наземні системи.

Наведені вище факти демонструють, що Перша світова була каталізатором розвитку й появи нових технічних винаходів, які у свій час стали праобразами майбутніх видів техніки та зброї, що ними і зараз користується людство. Але вже ця зброя та техніка є більш модернізованою та високотехнологічною за своїх попередників.

Ми не заперечуємо того, факту, що з війною пов'язані людські, матеріальні та культурні втрати й страждання, але все ж розвиток науки й техніки відбувається і в часи воєн. Він навіть посилюється і стає більш активним і продуктивнішим, ніж у час миру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар В. Філософія війни - [Ел. ресурс].– Режим доступу: - https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18513/2/Mig_nauk_conf_2016_Bondar_V-The_philosophy_of_war_38.pdf
2. Гордєєв Є.(Yelysei Hordieiev). Подолати окопи: п'ять видів озброєння часів Першої світової війни, які існують понині . [Ел. ресурс].– Режим доступу: - <https://deepstateua.com/podolati-okopi-piat-gholovnikh-vidiv-ozbroiennia-stvorienikh-u-piershu-svitovu-iaki-isnuiut-ponini/>
3. Карасевич А.О, Шачковська Л.С. Політологічна енциклопедія. Навчальний посібник для вищих навчальних закладів Книга І. Умань., 2016. 475 с [Ел. ресурс].– Режим доступу:https://archive.org/details/politolohichna5op/Politolohichna1_A_V/page/474/mode/2up
4. Сімонов Д.. Винаходи Першої світової війни Ел. ресурс].– Режим доступу <https://localhistory.org.ua/texts/statti/vinakhodi-viini/>
5. Перша світова: війна нових технологій - [Ел. ресурс].– Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/science/2014/07/140729_ww1_new_weapons_yg

УДК 821.161.2-1.09"19":398(=161.2:477.86/.87+83)

БОЙКІВСЬКІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ БОГДАНА КРАВЦІВА

Катерина ВОЙТОВИЧ

студентка 4 курсу філологічного факультету,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник – Юрій ГОРБЛЯНСЬКИЙ,

доцент кафедри української літератури ім. акад. Михайла Возняка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

Богдан Кравців – український поет, літературознавець, публіцист, перекладач і громадський діяч, який народився 5 травня 1904 року в селі Лоп'янка Долинського повіту Королівства Галичини та Володимирії (зараз Калуського району Івано-Франківської області). Очолював молодіжний сектор ОУН, редагував літературні та політичні видання, зокрема «Юнацтво» і «Український голос». Неодноразово зазнавав репресій: його ув'язнювали і радянські, і польські органи влади. Зрештою, емігрував до Німеччини, а згодом – до США, де продовжив свою літературну діяльність.

Його поезія, сформована під впливом символізму, неоромантизму й неокласики, вирізняється глибинною метафоричністю, скрупульозною формою і гнучкістю мовлення, а також багатством лексики, у якій важливе місце посідають індивідуально-авторські неологізми. Постійна присутність теми України, зокрема Бойківщини, а також мотивів вигнання й чужини, надає його творчості особливої самотності і глибини.

Бойківщина – етнографічний регіон Заходу України, значна частина якого розташована здебільшого на території Карпат. Східна Бойківщина, звідки походить Б. Кравців, охоплює східну частину колишніх Долинського, південно-західну частину Рожнятівського (Івано-Франківщина) та північну частину Міжгірського районів (Закарпаття). Звичаєвість бойків є важливим чинником формування етнічної ідентичності, а місцевий фольклор – вагомим корпусом української усної традиції, що органічно відбиває життєвий уклад і світосприйняття бойків.

У творчості Б. Кравціва спогади про рідну землю в контексті дискурсу чужини відстежуємо фактично впродовж всієї його діяльності, зокрема в поезіях «Поклик гір» (збірка «Дорога», 1929), «З тобою саньми» (збірка «Сонети і строфи», 1933), «Олені ревуть» (збірка «Під чужими зорями», 1941), «З урочищ і гаїв» (збірка «Зимозелень», 1951). Зображення природи Бойківщини та України в цілому притаманне ідіостилю Б. Кравціва у контексті відтворенню настрою туги за домом і дискурсу чужини, де єдність із природою постає як важлива риса національної свідомості. Сум за домом відстежуємо також і в його тюремній (або в'язничній) поезії. Так, у вірші «З тобою саньми» в ностальгійному настрої змальована природа («...І плине шум сосон вгорі / і чути гавкання веселе, / і ваблять світлом хутори»), яка уособлює волю, рідну домівку й постає контрастом до тюремної реальності («Прокинусь – і на очі кине / плетінку чорних смуг вікно, / скрипить чоботями сторожа, / і гавкіт їх собак чутно» [4, с. 87]).

Поезія Б. Кравціва багата на описи краєвидів, адже, фактично, повернення додому безпосередньо асоціюється в поета з Батьківщиною та її природою як органічним середовищем. Ігор Васишин якось зауважив, що «єдність українця з матір'ю-землею закорінена в ньому як одна з найважливіших світоглядно ментальних рис, якій підпорядковано архетипне усвідомлення «Роду й Дому» як його національної самототожності» [1, с. 96].

У поезії Кравціва також яскраво виражені й елементи календарної обрядовості. Ідеться передовсім про різдвяну, а також великодню та жниварську обрядовість. Поет не лише інкорпорує в тексти конкретні обряди (наприклад, звичай дітей ловити горіхи у сіні чи збирати «Козу» з останнього снопа), а й інтерпретує певні ритуали, творячи з них соковиті метафоричні образи (наприклад, ототожнює зерно зі словом). Так, у вірші «Різдво» є такі рядки:

«Шелестітиме сіно на столі під скатертю, / дідуха у кімнату хтось повагом притащить, / і покотяться діти на соломі простерту – / Все по-давньому! Тільки... Мов торік... було краще... / З проскурками-бажанням встане батько: Ростіть ви! / Хтось зворушений вдарить в струни всновані цвіллю... / І, як будуть молитись, не скінчу я молитви, / бо чужим стане слово в цю врочистую хвилю» [4, с. 66]. Тут можна простежити щонайменше чотири різдвяні обряди: класти сіно під скатертину, заносити до хати дідуха, ділитися «проскурками» [див. про це зокрема: 3, с. 176] та молитися перед початком Святвечора.

Богдан Кравців також часто звертається у своїй поезії й до весільного обряду. Так, у віршах «Коровай», «Мати», «Пропій» та багато ін. він змальовує ритуальну весільну звичаєвість, своєрідно її інтерпретуючи. У творчості поета можна відшукати згадки про збір барвінку, вінкоплетини, випічку короваю, запрошення гостей на весілля тощо. Зокрема, вірш «Барвінок» починається епіграфом із весільної пісні, а слова тексту: «З барвінком розмайним проміння світле / в ясний вінок зів'є, у сонця коло – / для себе і для милого мигцем. / І раєм щасним, золотим розквітне / над короваєм, над весільним столом / деревця вічного святе вильце» [4, с. 166] – змальовують східнобойківські весільні звичаї збору барвінку й підготовки до весілля. Ще один весільний атрибут згадує поет у цьому вірші – весільне деревце, про використання у весіллі якого свідчать чимало респондентів зі Східної Бойківщини. Цей обряд полягав у прикрашанні гілля (дерева) квітами, зіллям, калиною, стрічками, а також колосками збіжжя. Цікаво, що раніше нецерковний обряд вінчання здійснювали під деревом, отож воно є вагомим складником весільного ритуалу з дохристиянських часів.

Окрім мотивів календарної та весільної обрядовості, а також описів бойківської природи, у творчості Б. Кравціва часто натрапляємо на мітологічні мотиви. Поет інкорпорує народні уявлення у свою поезію, надаючи їй емоційності й поєднуючи мітопоетичні уявлення соціуму з власною інтепретацією мітологічних створінь. Наприклад, у вірші «Блуд» читаємо: «Взялися блудом дні мої й дороги, / все глибше у чужу вгрузавши твань, / лиш пригадом далеких поривань / князь-місяць сновигає круторогий. / Йдуть вивертом ворота і пороги / і думи розквітаються навань: / за круг заклятий, за незриму грань / не виведуть колеса, ні остроги» [4, с. 147]. Володимир Гнатюк у праці «Нарис української міфології» описує Блуда як створіння, що може перетворитися на птаха чи жінку, а його основна мета – зробити так, щоби подорожній загубився [2, с. 122]. «Щоби позбутися блуду, – зауважував науковець, – треба собі пригадати, в який день припадав Святвечір і які страви тоді давано, або хто стояв по правім боці того, що заблуdiv, коли він причащався» [2, с. 123]. Відтак, своєрідним відлунням такого вірування можна сприймати рядки з вірша Б. Кравціва: «Даремне, сповнений тривоги докраю, / вгадати рвусь: вівторок чи субота / святилися різдвяними святками» [4, с. 147].

Окремої уваги заслуговують лексичні особливості поетичної мови Б. Кравціва, зокрема використання діалектизмів і фольклорної лексики. У багатьох його текстах натрапляємо на елементи східнобойківської говірки – завдяки цьому мова його поезії набуває особливої автентичності. Водночас поет вправно балансує між літературною нормою й діалектним елементом, зберігаючи художню вишуканість тексту.

Отже, культурний контекст і походження Б. Кравціва сприяли формуванню й еволюції його ідіостилю. Поет часто звертався у своїй творчості до Бойківщини як одного з найколеритіших регіонів України і малої батьківщини, опоетизовував красу її природи, мітологічних уявлень та обрядовість бойків. Все це засвідчує глибоко вкорінену в духовній фактурі особистості українця Б. Кравцева властиво бойківської ідентичності, яка впливала на всю його поетичну творчість навіть у той час, коли він змушений був жити далеко від рідної землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василюшин І. П. Антеїстичні концепти в ліриці Богдана Кравціва (дискурс чужини) // Закарпатські філологічні студії. 2020. Вип. 13. Т. 3. С. 91–96.
2. Гнатюк В. Нарис української міфології. Львів: Ін-т народознавства НАНУ, 2000. 263 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://chtyvo.org.ua/authors/Hnatiuk_Volodymyr/Narys_ukrainskoi_mifolohii/
3. Коломийчук А. М. Календарна обрядовість українців Бойківщини: осінньо-зимовий цикл. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2015. 312 с.
4. Кравців Б. Поезії / упоряд., вступ. ст. та примітки Т. Салиги. Львів: «Фенікс», 1993. 477 с.

УДК 821.112.5-31.09:13Резазаде Ш.(043.2)

КОЛОРИСТИЧНИЙ КОД У РОМАНІ ШОЛЕХ РЕЗАЗАДЕ «НЕБО ЗАВЖДИ ФІОЛЕТОВЕ»: КОНТЕКСТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Ольга ПЕТРЕНКО

Науковий керівник – Лілія МІРОШНИЧЕНКО, доктор філологічних наук, професор,

завідувач кафедри зарубіжної літератури

Навчально-науковий інститут філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасна європейська література характеризується активним включенням до свого поля авторів із міграційним досвідом, що суттєво збагачує її тематичний, естетичний та стилістичний спектр. Мігрантська література, яка формується на перетині культурних традицій, пропонує нові траєкторії осмислення ідентичності, пам'яті та соціальних взаємин у

суспільстві, тому залучення таких голосів до національного літературного канону не лише розширює його кордони, а й стимулює критичний перегляд усталених уявлень про «своє» й «чуже» у рамках конкретної культури.

Нідерландська література останніх десятиліть демонструє відчутне зростання кількості авторів, які походять з інших країн і привносять у національний контекст власний досвід міграції, розриву з домом, адаптації до нового середовища та пошуку нової мовної й культурної належності. Їхні тексти постають не лише як художні твори, але й як важливі документи часу, що репрезентують складні процеси глобальної мобільності.

Однією із таких авторок у нідерландській літературі є Шолех Резазаде – нідерландська письменниця іранського походження, яка народилася в Тебризі у 1989 році та з 2015 року проживає в Нідерландах. У своїх інтерв'ю авторка наголошує на складному досвіді адаптації до нового мовного середовища, описуючи початок свого перебування в країні як радикальну зміну культурного й комунікативного простору: «Коли я вперше приїхала до Нідерландів, у мене склалося враження, що люди постійно сперечаються... Мова звучала агресивно й була далекою від м'якого, співучого тону перської» [4]. У нових умовах виникла нагальна потреба у пошуку нових форм самовираження: «Письмо для мене – це спосіб дихати у світі, де важко набрати кисню... щоб жити в морі, я мала вивчити мову, якою говорять у цьому морі» [4]. Ці міркування демонструють усвідомлене рішення авторки перейти на нідерландську, щоб бути прочитаною та почутою нідерландськомовним читачем, а також підкреслюють зв'язок між мовною компетентністю та конструюванням нової ідентичності.

Літературний дебют Шолех Резазаде відбувся 2021 року, коли вийшов друком роман «De hemel is altijd paars» («Небо завжди фіолетове»), який одразу здобув значний критичний і читацький резонанс. Саме за цей твір письменниця отримала літературну премію «De Bronzen Uil» (2021) та Дебютну премію Товариства нідерландської літератури (Debuutprijs MdNL, 2022), що засвідчило значущість роману у сучасному нідерландському літературному контексті.

Головною героїнею роману є молода іранка Аргхаван, яка навмисне змінює найбільш гористу місцевість на найбільш плоску землю цього світу – переїжджає до Нідерландів після поступового руйнування всього, що було рідним для неї в Ірані: матір залишила дім, а батько, не змігши опанувати себе після розпаду сім'ї, занурився у вживання опіуму. Аргхаван працює у крамниці секонд-хенду, де продає одяг та інші речі, створюючи для кожного предмета історію його попереднього власника. Аргхаван вирізняється любов'ю до поезії, яку їй читав батько в дитинстві, та чутливістю до природи й дерев, що стають для неї символами дому та коріння. Другорядні персонажі роману створюють багатовимірний простір міжкультурної

взаємодії: Анна – нідерландська танцівниця з порушенням слуху – є втіленням Іншої у реаліях нідерландського суспільства, підкреслюючи теми тілесної та соціальної відмінності; Мейс – типовий нідерландець за зовнішністю та поведінкою – стає об'єктом романтичного захоплення Аргхаван, демонструючи динаміку між культурною приналежністю та особистими почуттями героїні; Раха – епізодична, але сюжетно значуща героїня та найкраща подруга Аргхаван з Ірану – приїздить до Нідерландів із чоловіком-іранцем, демонструючи втрату безпосереднього зв'язку з минулим.

Колір є важливою складовою поетики художнього твору. І митці, і науковці сходяться на тому, що колір – не «*tabula rasa*», він завжди символічно навантажений, візуалізуючи енергію, емоції, почуття, є їх інформаційно-енергетичним еквівалентом [1, с. 141]. Поетика кольору в літературі є багатозначною складовою художнього тексту, що охоплює не лише візуальне сприйняття, а й глибокі культурні, психологічні та емоційні виміри. У літературознавчих дослідженнях кольорова символіка розглядається як важливий інструмент створення образності та вираження авторських концептів [2, с. 29]. Кольорова символіка здатна виступати інструментом іншування, тобто створення відчуття відмінності, відокремленості чи «чужинності» у тексті, а відтінки й тональності стають засобом підкреслення культурної ідентичності та дистанції між «домом» і «іншим середовищем». Таким чином, поетика кольору стає не лише художнім прийомом, а й механізмом емоційного і соціокультурного прочитання твору, що збагачує літературну структуру та створює багатосаровий наратив.

Кольорова палітра у романі Шолех Резазаде «Небо завжди фіолетове» охоплює широкий спектр: фіолетовий є магістральним кольором та носієм глибокого символічного навантаження, синій часто асоціюється з нідерландським небом та емоційним зв'язком Аргхаван з Мейсом, очі якого – кольору блакитного неба, сірий асоціюється з Амстердамом, відображаючи рутинність, однаковість та поверхневність, які героїня помічає у місті; інші кольори – червоний, зелений, помаранчевий, коричневий – підкреслюють просторові та культурні контрасти.

Яскраві кольори у романі Шолех Резазаде «Небо завжди фіолетове» є не лише художнім засобом, але й ключовим елементом формування культурної та емоційної ідентичності головної героїні. Вони типові для іранської культурної традиції, – у такому розмаїтті їх сприймала героїня у дитинстві і це формувало її естетичні уподобання та чутливість до кольорового середовища. Дитячі спогади Аргхаван та Рахи насичені контрастними й насиченими барвами, що підкреслює емоційне значення кожного з них та закладає основу культурної пам'яті: «Мушу подумати про дім, де вона [Раха] жила з батьками:

старий будинок із великими фіолетовими, зеленими, червоними, жовтими вікнами та довгими червоними подушками з білою смужкою перед вікнами. У саду і біля вікна було багато гранатових гераній. [...] У кутку саду завжди стояв дещо завеликий зелений велосипед. Зелений велосипед, який у моїх снах належав неіснуючому братові Рахи, у якого я була закохана» [3, с. 44]. Ця палітра символізує культурне коріння, емоційну стабільність та безпеку, які Аргхаван прагне відтворити у своєму новому середовищі.

Навіть після переїзду до Нідерландів яскраві кольори перебирають на себе функцію психологічної підтримки, як і засобу культурної пам'яті. Аргхаван намагається оточити себе предметами, що нагадують про рідний дім, тим самим формуючи ментальний місток між минулим і теперішнім, між домом і чужиною: «Я дивлюся на свою спідницю і торкаюся її. Вона з грубої тканини. Я рада, що не продала цю спідницю. Спідниця з темно-оранжевими квітами» [3, с. 21]; «Я увімкнула чайник і взяла блакитну чашку, яку колись купила на критому базарі Тебризу» [3, с. 6]. Одним із найяскравіших символів дому стає придбаний у дитинстві килим, який Аргхаван привозить до Нідерландів. Він уособлює такий бажаний зв'язок із рідним простором та створює відчуття безпеки посеред нової буденності: «Жінка показала мені килим із зображенням кози, яка стояла на скелі і дивилася вдалину. [...] Я обережно відчинила двері, поклала книгу на підлогу і увімкнула ліхтарик. Квіти на килимі почали танцювати, а птахи стрибати по гілках. [...] Образ сонячного світла на квітах килима – один із тих образів, за якими я сумую» [3, с. 19]. Таким чином, колір стає засобом емоційної навігації у чужому середовищі, а також інструментом збереження культурної ідентичності.

Любов до яскравих кольорів є ще й чинником міжособистісних зв'язків. Анна – нідерландська подруга Аргхаван – обирає яскраві сукні через професійну діяльність: танок вимагає яскравих сценічних образів. Їхня взаємна прихильність до кольору зближує героїнь і формує спільний культурний простір: «Вона одразу йде до ряду довгих кольорових суконь і підходить до каси з руками, повними суконь» [3, с. 8]. Аналогічно дружба Аргхаван із Рахою частково вибудовується на спільних естетичних вподобаннях: «Коли я познайомилася з Рахою, вона була закохана у Вінсента Ван Гога та кольори його картин. Вона робила їхні копії, а кімнату фарбувала в жовтий та оранжевий – вона називала це кольорами Ван Гога. Нам було лише десять років, і все, що я знала про Ван Гога, – це чоловік із вухом у руці, який закоханий у соняшникові поля. Але Раха могла розповісти про кожну його картину» [3, с. 44].

Фіолетовий колір постає центральним символом роману, пронизуючи весь його простір. Він асоціюється із деревом Юди, що цвіте рожево-фіолетовими квітам, й символізує зв'язок Аргхаван із рідним Іраном: «З-за каси я бачу дерева Юди, що стоять у п'ятдесяти метрах і колишуться. Щогодини вони демонструють інший вид краси: фіолетове сяйво на

листі та стовбурах вранці, помаранчеве світло ввечері» [3, с. 6]. Особлива увага до фіолетового кольору простежується й у взаєминах із Мейсом, який приносить героїні фіолетові квіти і радить пофарбувати волосся у цю барву, аби відтворити зв'язок із деревом: «Мейс приніс мені горщик із фіолетовими квітами і сказав: „Сподіваюся, тобі сподобаються ці квіти“» [3, с. 54]; «Я думаю про те, що він сказав: „Пофарбуй своє волосся у фіолетовий. Як дерева Юди“» [3, с. 95].

Перше тлумачення заголовку роману пов'язане з фіолетовим кольором та образом крони дерев. Аргхаван дивиться на небо через листя крони дерева Юди, і відблиск світла створює відчуття фіолетового саява: «В якийсь момент здається, що всі дерева фіолетові від відблиску світла з неба» [3, с. 79]. Це сприйняття формує метафоричний простір роману, у якому героїня поєднує власну пам'ять про рідний дім із новим середовищем. Фіолетовий колір у цьому контексті символізує гетеротопічний простір, де минуле та сучасність – Іран і Нідерланди – співіснують у психічному й емоційному полі героїні. Він стає кольором психологічної адаптації та культурної транспозиції, підкреслюючи непростий процес перебування «між світами» й відчуження.

Друге тлумачення назви роману пов'язане з поєднанням кольорів, що символізує складну психологічну та культурну динаміку пошуку рівноваги між «домом-у-пам'яті» та новою реальністю проживання. Блакитний, який асоціюється із Мейсом, контрастує з червоним кольором заходів сонця у горах Ірану, а їхнє поєднання утворює фіолетовий, що символізує взаємопроникнення дому та чужини, минулого та теперішнього: «Я відводжу погляд від неба і дивлюся на свої блакитні черевики на фоні Амстела. Здається, усе блакитне. Кольору очей Мейса». Таким чином фіолетовий стає не лише символом ностальгії й коріння, а й кольором гетеротопії, у якій Аргхаван перебуває фізично та емоційно, не належачи повністю ні до рідного, ні до нового культурного простору. У цьому сенсі назва роману є концептуальною метафорою її психоемоційного стану, відчуття «чужості» та спроби збереження культурної ідентичності.

Натомість сірий колір у романі уособлює нідерландську буденність та монотонність, що контрастує із насиченими іранськими кольорами дитинства: «Усі друзі Мейса вдягнені в чорне, сіре або темно-синє» [3, с. 63]; «Я дивлюся на чорних ворон у небі, яке повністю сіре» [3, с. 117]. Сірий постає символом буденної рутинності та психологічного відчуження, підкреслюючи культурну дистанцію між Іраном та Нідерландами, чужину, з якою Аргхаван має навчитися жити, а також усвідомлення втрати природної кольорової палітри рідного дому.

У романі Шолех Резаде «Небо завжди фіолетове» кольори виконують ключову функцію вираження психологічного стану героїні та її емоційної прив'язаності до дому,

водночас слугуючи засобом іншування. Фіолетовий, блакитний і червоний виступають центральними символами: фіолетовий поєднує рідний та чужий простори, блакитний асоціюється з емоційними зв'язками та новим середовищем, червоний нагадує про тепло рідного дому та іранські традиції. Сірий, навпаки, символізує буденність нідерландського життя. Кількісний аналіз вживання кольорів у творі засвідчує їх широкий діапазон з відчутною перевагою яскравих барв: блакитний – 31, червоний – 31, зелений – 18, чорний – 18, сірий – 15, коричневий – 14, білий – 11, помаранчевий – 10, фіолетовий – 8, жовтий – 4.

Кольори стають засобом відтворення дому та збереження культурної пам'яті навіть у новому контексті, що засвідчують слова самої авторки: «Нідерланди зараз стали моїм другим домом. Маленьким, без великого саду, без ставка зі старими золотими рибками, без кольорових вікон, без троянд, без гранатового дерева. Але мені подобається сидіти в цьому маленькому будинку, із завжди відкритими шторами. З дерев'яним столом, що завжди пахне лісом, і, можливо, з кімнатною рослиною. Коли я сиджу в цьому будинку, мені не страшно, що сторонні зазирнуть всередину, а якщо йде сильний дощ, я запалюю кілька свічок, і знову відчувається сонце. Іноді я мрію про інший дім. Іноді, коли сиджу на кольоровому килимі під сонцем, що пробивається через яскраве вікно, думаю про інший дім, де погода не знає сезонів» [4].

Таким чином, кольори у романі мають подвійну функцію: передають психоемоційний стан і культурний досвід героїні, а також відтворюють її стан у гетеротопічному просторі – між рідним Іраном та чужими Нідерландами, де вона одночасно відчуває і приналежність, і відчуження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кулакевич, Л. Кольоровий код поезії Наталки Нікуліної. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки: зб. наук. ст. 2018. Вип. 16. С. 140–150. Режим доступу: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2018/11/17-1.pdf>
2. Строкаль, О. Поетика кольороназв у творах Анатолія Мойсієнка. Українське мовознавство, 1(48), 2018. с. 29-36. Режим доступу: <https://ukr.movoznavstvo.knu.ua/article/view/327/255>
3. Rezazade, S. De hemel is altijd paars. Amsterdam: Ambo Anthos. 2021. 181 с.
4. Rezazade, S. Surviving in the Sea as a Land Animal. Режим доступу: <https://www.the-low-countries.com/article/surviving-in-the-sea-as-a-land-animal/>

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Віталій ВОЗНЮК

*Науковий керівник – Казан Ємілія Мар'янівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри
воєнної історії, доцент*

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Збройна агресія проти України актуалізувала питання ролі культури у формуванні міжнародної солідарності та зміцненні державного суверенітету через механізми м'якої сили. Культурна дипломатія як форма зовнішньополітичної комунікації набуває стратегічного значення в умовах, коли військове протистояння супроводжується інформаційною війною та боротьбою за міжнародну підтримку. Українська культурно-національна складова, яка тривалий час маргіналізована внаслідок колоніальної політики росії, наразі демонструє потенціал для формування позитивного іміджу держави на глобальному рівні та руйнування стереотипів, нав'язаних імперською пропагандою [1].

Теоретичне осмислення культурної дипломатії як явища міжнародних відносин базується на концепції м'якої сили Джозефа Ная, що визначає культурні ресурси держави як інструмент впливу без застосування примусу чи економічного тиску. Адаптація західної теоретичної моделі до українського контексту вимагає врахування специфіки постколоніального становища, коли культурна дипломатія виконує подвійну функцію – презентацію автентичної національної ідентичності на міжнародній арені та деконструкції колоніальних наративів про приналежність української культури до російського культурного простору. Військовий конфлікт парадоксально створив сприятливі умови для прориву української культури на глобальний рівень, оскільки міжнародна спільнота виявила інтерес до культурної самобутності народу, що чинить опір агресору [2].

Історична ретроспектива українсько-європейських культурних зв'язків засвідчує органічну належність української цивілізації до європейського культурного ареалу, попри багатовікові спроби ізоляції та асиміляції з боку сусідніх імперій. Культурні досягнення Київської Русі, зокрема архітектурні шедеври Софії Київської та розвинена книжкова традиція, свідчать про високий рівень інтеграції давньоукраїнської культури до візантійсько-європейської цивілізаційної системи. Козацька доба репрезентує феномен демократичної військово-політичної організації, що поєднувала воїнську доблесть із розвинутою літературною та мистецькою традицією, формуючи специфічну культурну ідентичність на перетині Сходу та Заходу. Бароковий період українського культурного розвитку демонструє синтез європейських художніх форм

з автохтонними традиціями, створюючи оригінальний стиль, що вплинув на розвиток культури сусідніх народів [3].

Сучасна українська культурна дипломатія розгортається в умовах глобалізованого медійного простору, де символічна репрезентація національної ідентичності здійснюється через множинні канали комунікації. Музичне мистецтво виявилось одним із найефективніших інструментів культурної дипломатії, про що свідчить міжнародний успіх українських виконавців на престижних фестивалях та конкурсах, а також використання української пісенної традиції як символу спротиву та свободи. Кінематограф як аудіовізуальне медіа здатен транслювати складні культурні смисли іноземній аудиторії, створюючи емоційний зв'язок та руйнуючи стереотипні уявлення про Україну як периферійну територію без власної культурної історії. Документальні фільми про воєнні події виконують подвійну функцію: інформування світової спільноти про реалії конфлікту та репрезентації української культурної ідентичності через призму екзистенційного досвіду боротьби за незалежність.

Візуальне мистецтво як засіб культурної дипломатії демонструє особливу ефективність завдяки універсальності художньої мови, що долає лінгвістичні бар'єри. Українські художники, працюючи в контексті глобального мистецького дискурсу, водночас зберігають зв'язок з національною традицією, створюючи твори, що резонують з актуальними проблемами світової спільноти. Виставки українського мистецтва в провідних музеях Європи та Америки формують уявлення про Україну як країну з багатою культурною спадщиною та динамічною сучасною мистецькою сценою. Стріт-арт як форма публічного мистецтва набув особливого значення в умовах війни, перетворюючись на засіб документування колективної травми та водночас на інструмент культурного опору через візуалізацію національних символів у міському просторі [4].

Літературна традиція відіграє ключову роль у презентації української культури на міжнародному рівні, попри складнощі перекладу та обмежену присутність української літератури на глобальному книжковому ринку. Переклади творів класичної та сучасної української літератури іноземними мовами сприяють формуванню уявлення про багатство національної словесності та складність української культурної ідентичності. Література воєнного періоду фіксує травматичний досвід нації, створюючи емоційно насичені тексти, що викликають міжнародний резонанс та сприяють розумінню українського контексту іноземними читачами. Поетична творчість як найбільш концентрована форма художнього вираження здатна долати культурні бар'єри через універсальність емоційного досвіду, транслюючи складні екзистенційні переживання, породжені війною.

Театральне мистецтво як синтетична форма художньої творчості поєднує візуальні, вербальні та перформативні елементи, створюючи потужний інструмент культурної комунікації. Гастролю українських театральних колективів за кордоном під час війни набули символічного значення, демонструючи нездоланність національного духу та продовження культурного життя навіть в екстремальних умовах. Постановки сучасних українських драматургів на європейських сценах сприяють деколонізації культурного простору, руйнуючи стереотипи про відсутність оригінальної драматургічної традиції в Україні. Перформативні практики як форма актуального мистецтва дозволяють артикулювати травматичний досвід війни через тілесність та просторову взаємодію, створюючи унікальний художній висловлювання про екзистенційні виміри збройного конфлікту [4].

Архітектурна спадщина як матеріальний носій культурної пам'яті набуває особливого значення в контексті воєнних руйнувань, коли знищення культурних пам'яток стає інструментом культурного геноциду. Міжнародні ініціативи з документування та збереження українського архітектурного надбання формують глобальну солідарність навколо захисту культурної спадщини як універсальної цінності людства. Реконструкція зруйнованих об'єктів культурної спадщини стане символічним актом культурного відродження та демонстрацією незнищеності національної ідентичності, попри спроби фізичного винищення культурних артефактів.

Музейництво як інституційна форма збереження та презентації культурної спадщини трансформується в умовах війни, коли музейні колекції потребують евакуації та захисту від знищення. Міжнародні виставкові проєкти з українськими музеями створюють можливості для презентації національних культурних скарбів широкій аудиторії та підвищення обізнаності про багатство української культурної традиції. Музеї воєнної доби документують травматичний досвід, створюючи простори колективної пам'яті, що виконуватимуть функцію культурної терапії та збереження історичної правди для майбутніх поколінь. Фольклорна традиція як автентичне джерело національної культурної ідентичності зберігає архаїчні пласти світогляду та унікальні культурні коди, що відрізняють українську цивілізацію від сусідніх культур. Сучасне переосмислення фольклорних мотивів у контексті актуального мистецтва створює міст між традицією та сучасністю, демонструючи життєздатність культурної спадщини та здатність до творчої трансформації. Використання фольклорних елементів у сучасній культурній дипломатії підкреслює автентичність української національної ідентичності та спростовує колоніальні *narrativi* про культурну залежність від імперського центру.

Перспективи розвитку української культурної дипломатії пов'язані з систематизацією зусиль державних інституцій та недержавних культурних акторів для створення цілісної стратегії презентації національної культури на міжнародній арені. Воєнний контекст створює

унікальне вікно можливостей для прориву української культури на глобальний рівень, коли міжнародна увага до України дозволяє подолати десятиліття маргіналізації та забуття. Культурна дипломатія як інструмент м'якої сили вимагає довгострокових інвестицій у розвиток культурної інфраструктури, підтримку митців та створення ефективних механізмів міжнародної культурної комунікації, що забезпечить сталу присутність української культури у глобальному культурному просторі навіть після завершення воєнного конфлікту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Abdifatah Ahmed Ali Afyare. Soft Power Diplomacy: Cultural Diplomacy and Public Diplomacy Strategies, 2024. ReserarchGate. URL: <https://www.researchgate.net/profile/Abdifatah-Afyare> (дата звернення: 1.10.2025)
2. Ebert J. Resilienz durch Kultur. Das Goethe-Institut positioniert sich in einer neuen Weltordnung. Politik & Kultur. Zeitung des Deutschen Kulturrates, 1. April, 2025. URL: <https://politikkultur.de/internationales/resilienz-durch-kultur/> (дата звернення: 1.10.2025)
3. Mbira C. Role of Cultural Diplomacy in Strengthening Soft Power among Emerging Economies. American Journal of International Relations, AJPO, 2024, vol. 9(6), 44-55. URL: <https://ideas.repec.org/a/bfy/ojajir/v9y2024i6p44-55id2464.html> (дата звернення: 1.10.2025)
4. Nawaz H. The Role of Cultural Diplomacy in Strengthening Soft Power in a Globalized World. USC. Center on Public Diplomacy, 2025, Apr. 24. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/role-cultural-diplomacy-strengthening-soft-power-globalized-world> (дата звернення: 1.10.2025)

УДК 94(477)

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ У ДЗЕРКАЛІ ВІЙНИ: ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ

Вікторія БАЗИЧЕНКО

аспірантка Херсонського національного технічного університету,

викладач української мови

Проблема місця та ролі національних культур у світовій цивілізації набуває особливої актуальності в епоху глобальних конфліктів. Українська культура, що протягом століть перебувала під тиском імперських наративів, на сьогодні переживає найжорстокіше випробування – війну, спрямовану не лише на фізичне знищення держави, а й на культуроцид та заперечення самого права української нації на існування.

Українська культура є унікальним явищем, що сформувалося на перетині європейських та євразійських впливів, але зберегло глибинну самобутність. Її цивілізаційна цінність визначається наступними елементами, а саме: примат Свободи та Гідності: від демократичних традицій часів Київської Русі (Віче), через феномен Козацької республіки (Гетьманщина) до сучасних Революцій Гідності. Саме цей волелюбний код є антонімічним до авторитарних культурних моделей; кордоцентризм, де український світогляд, виражений у філософії Г. Сковороди та П. Юркевича, акцентує на внутрішній, духовній сутності людини, що знаходить вияв у високій емоційності та естетиці українського бароко. Також, варто зазначити, вагомий внесок у Світове Мистецтво. Саме Українська земля дала світу постаті, що визначили ключові напрямки у мистецтві та науці (Т. Шевченко, Л. Українка, К. Малевич, І. Сікорський, В. Вернадський та ін.). Таким чином, українська культура - це не периферія, а самодостатній суб'єкт європейського культурного простору.

На сьогодні, культуроцид постає як стратегія агресора та виклик світовій спадщині. Саме військова агресія Росії набула характеру тотальної війни проти ідентичності. І, відповідно, цей процес можна кваліфікувати як культуроцид, що включає в себе фізичне знищення спадщини: руйнування об'єктів культурної спадщини, внесених до попереднього списку ЮНЕСКО, музеїв, архівів, бібліотек. Саме такі злочини є прямою загрозою не лише Україні, але й світовій культурній скарбниці.

Також, варто акцентувати увагу і на стиранні ідентичності на окупованих територіях, що проявляється в насильницькому впровадженні російської мови та освітніх стандартів, вивезення музейних фондів, переслідування митців, діячів культури та вбивствами звичайних людей. Таким чином, росія прагне цілеспрямовано знищити українську культуру, прагне ліквідувати національну пам'ять, а це, в свою чергу, вимагає від міжнародної спільноти не лише фіксації, а й рішучої правової відповіді.

Підкреслюючи вищезазначене, варто акцентувати увагу на трансформації, де культура виступає як форпост Стійкості та Дипломатії. Саме у відповідь на війну українська культура переживає радикальні зміни, стаючи ключовим чинником національної стійкості. На сьогодні постає культура опору та військовий символізм. Саме мистецтво, література та музика швидко мобілізувалися для фіксації досвіду війни. Таким чином, з'явилися нові жанри та мотиви: воєнна поезія та проза, документальне кіно, візуальне мистецтво, що сакралізує героїзм захисників (включно з новими іконографічними образами, які поєднують святість і мілітарність). Також, війна каталізувала процес деколонізації культурного простору, а саме: дерусифікація топоніміки, перегляд спірних історичних постатей та остаточне відокремлення

українських митців (наприклад, М. Гоголя, К. Малевича) від російського імперського контексту.

Крім того, українська культура вийшла на світову арену як інструмент м'якої сили. Виставки, концерти та літературні читання по всьому світу перетворилися на акти солідарності та канал комунікації, що пояснює світові екзистенційну боротьбу України. Саме такий підхід сприяє подоланню застарілих стереотипів та відкриттю світу справжньої, нецензурованої української ідентичності.

Таким чином, українська культура, що є самобутнім цивілізаційним чинником із глибоким корінням у європейському гуманістичному просторі, сьогодні перебуває на лінії вогню. Війна виявила її фундаментальну роль не просто як спадщини, а як активної сили, що забезпечує національну стійкість. На сьогодні ключовими трансформаціями є те, що культура перетворилася з об'єкта збереження на суб'єкт опору та активний інструмент боротьби за існування, а процеси деколонізації стали незворотними, остаточно стверджуючи українську культурну автономію. І варто підкреслити, що на світовій арені українська культура набула статусу захисника демократії, свідка і жертви агресії, що значно підвищило її глобальну цінність та привернуло увагу міжнародної спільноти.

Вважаємо, що у майбутньому, українська культура відіграватиме ключову роль у процесах повоєнного відновлення, реінтеграції та європейської інтеграції, збагачуючи світову цивілізацію досвідом стійкості та незламності духу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Купрійчук В.М. Культурна спадщина як системоутворююча ознака національної ідентичності. Проблеми ідентичності культурної спадщини України в умовах російсько-української війни та у повоєнний період. Матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції. Україна. Київ. 25 травня 2023 року/ За загальною редакцією Стадника М.М. Київ: НДІУ, 2023. С. 177–182.

2. Сорочук Л.В. Функціонування української етнокультурної традиції в умовах сучасних викликів і загроз. Українознавчий альманах. Випуск 29. Київ: «Міленіум», 2021. С. 164–170. URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua/index.php/ua/article/view/439>

УДК 811.161.2

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ

Лілія ХОРТЮК

Науковий керівник – Наталія ТИХОЦЬКА, викладач кафедри гуманітарних наук

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного

Російсько-українська війна, яка почалася з 2014 року й триває досі, змусила українську культуру стати душевною бронею для кожного з нас. Це фундамент нашої національної ідентичності. Ворог вкотре прагне стерти нашу історію, пісні, мову, адже розуміє, що культура – серце народу, і поки воно б'ється – народ живе. Тому хочу наголосити на важливості збереження національної культури, особливо зараз, адже наші воїни борються, щоб усі казки, які їм розказували в дитинстві, почули і їхні діти; щоб їхні сини чи дочки, можливо, які ще навіть не народилися, змогли у тиху зимову ніч колядувати та щедрувати, як це колись робили вони. Для них важлива ця пам'ять там, де зараз чути тільки свист ворожої артилерії та дронів замість національних пісень. Тому усе, з чим ми ідентифікуємо національну культуру: мова, література, живопис, музика, національні костюми, кухня, історія, ремесла, – обов'язково має жити в тилу, щоб коли Україна переможе, наші герої знали: усе, що вони робили, за що боролися, було не дарма.

Роль української культури в епоху світової глобалізації надважлива. Саме Україна подарувала світові митців, без яких світове мистецтво було б неповноцінним. До прикладу, «Енеїда» – перший друкований твір нової української літератури. Самим своїм існуванням вона показала можливість творення літературних зразків рідною мовою та невичерпність національних джерел для написання справжніх шедеврів. Котляревський І.П. майстерно змалював життя українського народу, що робить його поему справжньою енциклопедією українознавства. Особливої уваги заслуговує мова поеми. У ній органічно поєднуються прислів'я та приказки («і все на ус собі мотала», «хто чим багат, то тим і рад»), влучні крилаті вислови («бісиків пускати», «кричав, як в марті кіт»). Та й самого Енея автор неодноразово називає суто по-українському – Анхізенко. Насичена поема і суто мовними засобами – порівняннями (боги «із неба виткнули носи, ...як жаби літом, із роси»; «Зевес моргнув, як кріль усами, Олімп, мов листик, затрусивсь»), епітетами («чортові сороки», «прокляті вітри»), метафорами («вітри зчинили колотнечу», «земля стогнала під троянцями», «доля гірку чашу піднесла»), персоніфікацією («і море, злим насупивсь видом, покрило небо і поля», «а смерть стоїть вже під порогом, і доля бідного жене») тощо. Комізм твору посилюється таким засобом, як бурсацька «тарабарщина» – чудернацька «вивернута» мова шляхом неприродного поєднання різних складових частин, окремих слів. Наприклад, у фразі «Борщів як три не поденькуєш, на моторошні засердчить» жартівливо описується голод та фізичний дискомфорт людини, яка три дні не їла.

Але найгучнішим голосом нашої культури, голосом свободи та нескореності, без сумніву, є Тарас Григорович Шевченко – поет, художник та мислитель. Його слова «Борітеся – поборете!» знає кожен, хто хоч раз зіткнувся з несправедливістю, кожен, хто був на

барикадах під час революції Гідності, чув це гасло з вуст Сергія Нігояна. Тарас Григорович у своїх творах змальовує нелегкі часи, в які він змушений був тяжко працювати, виборювати крок за кроком право на волю. І цей розум, ця душа знайшли відображення на папері: сила духу, прагнення свободи, повноцінного життя, а не існування, здатні здолати будь-які труднощі. «Кобзар» показав світу: якщо в серці людини живе правда, то вона вже фундамент нації. А російсько-українська війна допомогла ідентифікувати нас, українців, для світу: те, що нас не ламає, робить нас тільки сильнішими.

Аналізуючи художню спадщину, варто згадати Казимира Малевича – автора знаменитого «Чорного квадрата». Його робота кардинально змінила тогочасне уявлення про живопис. Всі праці митця – це виклик традиційним уявленням та стандартам. Він не просто пише картини – він ламає нудні, заїжджені стереотипи, чим “додає перчинки” всьому світу мистецтва. Його роботи змінили уявлення та мислення митців з усього світу від Токіо до Нью-Йорка. Казимир творив у багатьох країнах, але завжди казав: «Я народився в Києві – і в мені живе Україна».

Ще однією величиною нашої культури є Марія Примаченко – народна художниця, яскраві звірі, квіти та птахи якої прикрашають музеї світу від Парижа до Токіо. Сам Пабло Пікассо, глянувши на її картини, сказав: «Я схиляю голову перед цим генієм». Її роботи як казка, яку написали кольорами дитинства й народної мудрості.

Особливе місце у світовій культурі посідає кінематограф. Припускаю, немає людини, яка б не влаштувала собі вечір релаксу зі смаколиками перед екраном телевізора. І в цій царині культури український народ зумів зайняти важливе місце для світової культури. Параджанов Сергій Йосипович – режисер, що створив нову, неповторну поетичну кіномову. «Тіні забутих предків» – стали справжнім шедевром, живою легендою, в рядках якої відчувається дух неповторних, таємничих і водночас таких вільних українських Карпат. Цей кіношедевр отримав понад 20 міжнародних нагород, чим прославив українське кіно далеко за межами нашої держави. Уперше після довгих років світ побачив Україну без цензури – духовну, волелюбну, загадкову.

Слід подякувати й авторові повісті – Михайлові Коцюбинському. З-під його пера зародилась глибока філософія гуцульського життя: міфологія, вірування, традиції, – яка розгортається посеред карпатських краєвидів. Автор показав світові унікальний український світогляд, де поєднав народну мудрість, гармонію природи та психологічну глибину.

Український голос теж лунає по всьому світу завдяки прекрасній, безмежно талановитій Соломії Крушельницькій – оперній діві, яка співала на найвідоміших сценах. Критики ставили її на рівні з найкращими співачками свого часу і називали її

«найпрекраснішою Баттерфляй світу». Саме її благородство і талант зробили Україну відомою в мистецьких колах Європи.

Якщо говорити про сьогодення, то варто відзначити Жадана Сергія – письменника, поета, музиканта та громадського діяча. Його літературні твори перекладають багатьма мовами світу, а йдеться в них про сучасні реалії України, проблематику війни, виклики суспільства та пошук власної ідентичності. Він проводить лекції та публічні читання, щоб популяризувати українську культуру серед нашої молоді та за межами держави.

У сфері образотворчого мистецтва гідно представляє українську націю Чичкан Ілля Юрійович – художник та учасник авангардного руху, чиї роботи використовують у міжнародних виставках та артпроектах. Він формує новий погляд на українське мистецтво, де поєднуються автентичні мотиви з сучасними традиціями світу.

Музика впливає не лише на тіло, але й на розум. У цій категорії, на мою думку, особливу увагу варто приділити Олександрові Роменському – це військовослужбовець, який виступив у дуеті зі співачкою Анною Трінчер. Він ветеран російсько-української війни, який отримав різні бойові поранення, зокрема контузію, яка призвела до проблем з мовлення. Проте коли він співає, то проблеми з мовою в нього зникають. Олександр демонструє світові особисту незламність, а отже, незламність українців як нації.

Яка культура без національного одягу, чи не так?

Вишиванка – один з найглибших кодів української автентичності. Вона виникла в Україні як елемент народного одягу ще в давні часи не лише прикрашаючи образ, а й маючи в собі обрядове значення. Орнаменти на ній відображали родові традиції, а ще часто на них зображали не тільки символи доброти, здоров'я та багатства, але й глибоко філософські – захист, гармонію, розвиток. Її традиційно носили під час свят, весіль, хрещення тощо. Цікаво, що по техніці і кольорах на вишивці можна було визначити регіон України, де вишивалася та чи інша сорочка. Сьогодні ж вишиванка є трендом і символом національної гордості. Тепер вишиванка – це не просто одяг, це культурна складова, яка зберігає ідентичність, традиції, історію, національну самобутність.

Але як би там не було, мені здається, що найголовнішою ознакою народу є мова, саме вона відрізняє народ від групи людей. Мова – це вже давно не тільки засіб спілкування, це спосіб передавання історії народу, ідентифікація унікальної генези. У вирі російсько-української війни мова – символ опору проти диктатури, символ єдності та незламності. Протягом століть ворог намагався знищити нашу мову «Емським указом», «Валуєвським циркуляром», русифікацією. Тепер, коли росія аргументує свої дії тим, що «захищає російськомовних», мова набуває нового значення – міра самосвідомості народу. Саме через це

усвідомлені громадяни переходять на українську мову, бо це вже не просто лінгвістичне рішення, а позиція громадянина, що прагне бути частиною вільної України, а не російської колонії. Сьогодні мовний простір – поле незламності, пам'яті та творчості. Українські пісні, поезія, меми, кіно, гасла – це вже не просто слова, а показник культурної перемоги. У період війни мова – це зброя, яка влучає безвідмовно, тому кожне вимовлене українське слово зараз – крок до перемоги за свободу.

Як пов'язані війна і культура? Чесно кажучи, спочатку і мені було важко відповісти на це питання, бо війна руйнує все, чого торкається, знецінює те, що колись було дорогим, а культура – це пошук, відкриття, триєдність світів: земного, повітряного, підземного. Вона виховує свідомий народ, надає йому його особливі риси, за якими його можна ідентифікувати як націю. Хтось може закинути, що війна руйнує і саму культуру, адже ж не може існувати культура там, де панує згарище. Так, вплив війни на культуру, з одного боку, надто травматичний, проте з іншого – це поштовх до пробудження. Культура стає джерелом сили, незламності, засобом опору, пам'яттю.

Українська культура під час війни стала фронтом, де борються не зброєю, а словом, музикою. Вона допомагає народові триматися у найважчі часи, зберігати внутрішню стійкість, коли над головою літають ракети, а під ногами – цеглини з будинку, де зовсім недавно відчував спокій і затишок.

До прикладу, багато відомих виконавців продовжували концерти в укриттях через «любого» сусіда. Крім того, в мережі можна знайти безліч відео, де школярі, студенти, викладачі та вчителі під час тривоги, замість того, щоб «розклеїтися», починали співати «Ой у лузі червона калина...», «Гімн». Саме цим вони показали, що незламні, що вірять у Збройні Сили України, в перемогу; вони проявили ту силу, яку їм передали їхні прашури у спадок. Навіть у найважчі моменти наш народ співає для того, щоб усі пам'ятали: Україна є, була і буде попри все.

Через росію багато наших культурних пам'яток зникло. За даними Міністерства культури України станом на 2025 рік зруйновано понад 1500 об'єктів культурної спадщини, але це не означає, що ми втратили культуру, НІ!!! Бо поки ми читаємо «Енеїду», поки ми боремося, як заповідаю Великий Кобзар, поки ми насолоджуємося художніми доробками Казимира Малевича, Марії Примаченко, поки ми співаємо та читаємо українською, – вона буде жити! Головне – пам'ятати, якою ціною ми переможемо, історія дуже циклічна, і якщо в нас вийде, а у нас обов'язково вийде, не наступати на ті самі граблі.

Я твердо переконана, що нашу країну очікує світле майбутнє і їй нарешті вдасться посісти почесне місце серед європейських країн. СЛАВА УКРАЇНІ! ГЕРОЯМ СЛАВА!

ЛІТЕРАТУРА

1. Освіта.UA: "Розвиток української культури та літератури XIX-XX ст." Освіта.UA
2. Історія української культури як навчальна дисципліна. Завдання її вивчення в КНУБА <https://uahistory.co/book/ukraine-culture-history-textbook-peregyda-2011/2.php#:~:text=Історія%20української%20культури%20вивчає%20традиції,у%20духовній%20і%20матеріальній%20сфері.> Історія української культури. Навчальний посібник
3. Vivat: "Найкращі українські книги" vivat.com.ua

УДК 323.1

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ: УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ТА СУБ'ЄКТ ПРОТИСТОЯННЯ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Ярослав КОВАЛЬЧУК

Софія ШПАК

Педагогічний керівник – Ірина ОПАРЕНЮК, вчитель іноземної мови та фінансової грамотності, спеціаліст вищої категорії

*Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Національна ідентичність – це те, що відрізняє одну спільноту від інших. Це чітке сприйняття людини як представника нації, яке ґрунтується на емоційному відчутті єдності з її культурою, мовою, цінностями. Це відчуття формується під впливом сім'ї, друзів, освіти, історико-культурних факторів.

Актуальність дослідження національної ідентичності як одного з ключових чинників існування держави визначається сучасними суспільно-політичними умовами. Коли Росія розв'язала повномасштабну війну проти України, про нашу українську ідентичність почали говорити усе частіше. Вона стала не лише нашим унікальним проявом, а й важливою зброєю, завдяки якій українські Збройні сили боронять нашу землю.

Метою дослідження є аналіз поняття національної ідентичності, визначення її важливої ролі як фактора державотворення та стратегічної зброї опору в умовах повномасштабної війни, а також виявити динаміку зміцнення української ідентичності в сучасному суспільстві.

Вступ. Питання української ідентичності сьогодні стає предметом підвищеної уваги суспільства, адже воно пов'язане не лише з історичним минулим, але й із сучасними викликами глобалізації та міграційних процесів.

Після початку війни процес усвідомлення себе як українця прискорився. Багато хто почав відмовлятися від радянського минулого та російських наративів. Люди почали віддавати

перевагу українській культурі, традиціям, переходити на українську мову у спілкуванні, у школах, в медіа, створюючи так званий «мовний фронт», що міцно об'єднує націю.

Музика, поезія, карикатури й меми, усе це інструменти, які формують нашу нову спільну пам'ять. З'являється інтерес до історичної спадщини: козацьких традицій, визвольних боротьб XIX–XX століть. Це допомагає показати, що боротьба за незалежність – це невід'ємна частина української ідентичності.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття національної ідентичності досліджували Е. Сміт, Б. Андерсон, Ф. Фукуяма, українські науковці Н. Ротар, Л. Климанська, Н. Хазратова, Н. Пелагеша, Л. Угрин. Комплексно вивчають питання національної ідеї, ідентичності, історичної пам'яті, ціннісні орієнтації українського суспільства як в історичному аспекті, так і на сучасному етапі К. Вольчук і Т. Кузьо [5].

Дослідниками української ідентичності також є І. Дзюба, Л. Масенко, О. Забужко. Кожен досліджує її багатогранно: політика, мова, культура, визначна роль у державотворенні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вчені дають різні визначення поняття національної ідентичності, але всі погоджуються, що це і унікальність, і відчуття належності до спільноти.

Наприклад, Л. Нагорна підкреслює у своїх наукових працях, що національна ідентичність – це політична категорія, що визначає «уявну спільноту» людей, основною характеристикою якої є відповідне співвідношення себе з державою. Єдність держави і нації досягається за допомогою спільних цінностей, символів та образів, що зумовлюють неподільність історичних доль у рамках цієї взаємодії [2, с. 19].

На думку О. Філіпчук, національна ідентичність або національна самосвідомість – одна зі складових ідентичності людини, пов'язана з національною або етнічною приналежністю. Національна ідентичність може належати до суб'єктивного відчуття, яке людина поділяє з групою людей про націю, незалежно від її правового статусу громадянства. В психологічному аспекті національна ідентичність розглядається як «усвідомлення відмінності», «почуття й усвідомлення «ми» і «вони» [3].

М. Козловець у своїх дослідженнях наголошує, що національна ідентичність визначається як «підтримка і відтворення відповідного комплексу цінностей, символів, спогадів, міфів і традицій, що складають визначальну культурну спадщину нації, а також ототожнення окремих індивідів із цією спадщиною, системою цінностей, символів, спогадів, міфів і традицій» [1, с. 197].

О. Шевченко характеризує національну ідентичність трьома аспектами: як соціально-психологічний наслідок когнітивно-емоційних і ціннісних процесів ідентифікації особистості

з національною спільнотою; як мотиваційно-когнітивний стрижень національної самосвідомості особистості; як надважливий елемент у загальній структурі соціальної ідентичності особистості, невід'ємну частину Я – образу особистості [4, с. 11].

Але як можна зберегти цю ідентичність далеко за межами України? Українська діаспора вже більше століття доводить, що зберегти свою унікальність можливо, навіть перебуваючи далеко від рідної землі. Важливу роль відіграє збереження традицій: відзначення українських свят, організація фестивалів, вшанування історичних дат.

В українських школах діти вивчають мову, культурну спадщину, знайомляться з літературою. Це допомагає наступним поколінням зберегти пам'ять і свою ідентичність. Також визначальним є вплив церкви, культурних товариств, громадських організацій, які стають центром спільного життя і підтримки, допомагаючи відчувати себе частиною української спільноти.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, варто зазначити, що українська ідентичність – це цілий світ, що охоплює мову, культуру, традиції, історичну пам'ять і громадянське самосвідомлення. Її збереження – це справа не лише держави, а кожного з нас, незалежно від того, де ми зараз.

Одним із головних здобутків війни стало те, що вдалось подолати внутрішні розбіжності між регіонами. Ідея «поділу на Схід і Захід» вже втрачає свою актуальність. Натомість зріс інтерес до взаємодопомоги, волонтерства й справжньої громадянської солідарності. Це засвідчує, що українська ідентичність все частіше проявляється не лише через культуру, а й через соціальні та політичні дії.

Світова спільнота більше почала вивчати Україну. Культура, мова та символи стали популярними й викликали багато інтересу за кордоном. Це сприяло тому, що Україна почала асоціюватися не лише з її територією, а й з боротьбою за свободу, демократію й цінності. Відповідно, українська ідентичність стала більш глобальною, виходячи за межі країни й набуваючи значення на світовій арені.

Українська ідентичність зміцніла. Вона охоплює не лише мову й культуру, а й символи, історичну пам'ять. А ще її прояви можна побачити у волонтерстві, взаємодопомозі й громадянській солідарності. Війна зробила українську ідентичність більш помітною, зрозумілою і впізнаваною як для самих українців, так і для світу. На сучасному етапі українська ідентичність – це не просто культурне явище, а й важливий фактор стабільності й авторитету країни на міжнародній арені. Вона стала не тільки способом опору, а й запорукою майбутнього розвитку України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козловець М.А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. Монографія. Житомир. Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 558 с
2. Нагорна Л. Поняття «національна ідентичність» і «національна ідея» в українському термінологічному просторі. Політичний менеджмент No2, 2003. С. 14-30
3. Філіпчук, О. Р. (2024). ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (213), 369-373. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-369-373>
4. Шевченко О. В. Національна ідентифікація у становленні Я-образу особистості: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. психол. наук. Спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». Київ. 2005. 20 с
5. http://politicus.od.ua/6_2020/14.pdf

УДК 004.738.5:17

DIGITAL ETHICS AND THE CULTURE OF ONLINE BEHAVIOR

IRYNA PROKOPETS

Scientific Supervisor – Oksana PYLYPETS, Lecturer at the Department of

Ukrainian Studies and Intercultural Communication

Lviv State University of Life Safety

Today, it isn't easy to imagine our daily life without the Internet and social networks. Millions of people spend a significant part of their time online - communicating, working, studying, sharing their thoughts, and even broadcasting up to 90% of their own lives in virtual space. We interact with dozens, and sometimes hundreds, of strangers in chats, comments, and communities every day.

But it is worth thinking: is there a need for ethics and a culture of behavior in virtual space, or do these concepts belong exclusively to real life?

In my opinion, the culture of communication in the digital environment is no less important than in the real world. After all, the Internet has become an integral part of our reality - a space where public opinion is formed, social interaction takes place and the personality of each of us is manifested.

Therefore, compliance with ethical norms, respect for interlocutors, responsibility for one's own words and actions online - is not just a manifestation of upbringing, but a necessary condition for harmonious existence in the modern information society.

Let's start with the terminology. Netiquette, or online etiquette, is critical to maintaining healthy and productive online communication. In a world where most communication takes place through computer screens and mobile devices, following certain rules of conduct becomes essential

to ensure a positive and constructive experience for all participants.[4.c,1] Thanks to electronic communication etiquette, you can avoid many misunderstandings and conflicts that can arise due to different interpretations of text without nonverbal signals. For example, in a virtual environment, it is not always easy to understand the tone of the message, so it is important to express your thoughts clearly and politely to avoid possible misunderstandings. This helps to maintain a constructive tone of communication, even when discussing controversial issues. Cyberbullying is bullying that uses digital technology. It can occur on social media, messaging platforms, gaming platforms and mobile phones. It is repeated behavior that is intended to intimidate, anger or humiliate those against whom it is directed.[5.c,1] Examples include: spreading lies about someone or posting compromising photos of someone on social media, sending messages or threats that are offensive to someone or that could cause harm to someone via messaging platforms, impersonating someone else and sending messages to other people on their behalf. We live in an era of comments, where everyone feels entitled to express their opinion about others — about your appearance, your finances, your height, your age, and almost anything else. This constant judging and unsolicited criticism has given rise to what we now call *keyboard bullying*. [1, p. 6]

But to understand what we shouldn't do in the online space, we must also recognize what we should say or do to help improve our society, so what does it actually mean to be good?

Ethics is a branch of philosophy concerned with what is morally right. It studies moral principles on both a societal and individual level, including how people develop ethical behavior and the impact of their actions. It also examines the connection between morality and personal character as expressed in communication. Ethical knowledge is built on a foundation of core human values like kindness, fairness, and responsibility. These values are interpreted and applied differently throughout history and cultures. The connection between ethical theory and real life actions is why ethics is considered practical philosophy. Aristotle, an early ethical thinker, emphasized that ethics isn't just about abstract good, but about achieving good things in concrete ways. [2, p. 3]. I think that the internet is an incredible tool, but we don't always use it wisely. It gives us so many opportunities to learn, share, and grow. The key is to be polite and thoughtful because not everyone interprets words the way we do. We should always consider how our words might affect others, especially in large online communities.

Platforms like YouTube, TikTok, and Google also try to make the internet safer. They block harmful content and encourage respectful communication. Using the internet responsibly helps us and society as a whole. Here are some rules to stay polite and safe in the internet space: Be careful with your tone, You should be careful with capitalization, as writing in All-caps can oftentimes be

interpreted as yelling! and will be viewed as impolite. Similarly, a joke can oftentimes be perceived as a rude remark. This is why you have to make sure that your point doesn't get lost in translation. Be accurate and factual, The internet is a vast place with information coming from all sorts of sources. This is why you should be careful when providing information. It's important to do the research, fact-check everything you read and possibly include sources when giving advice or information. Be as polite as you are in person, Being polite on the internet should be as common as in real life. Unfortunately, that is not the case in many situations. A significant number of people tend to use the internet as a cover and their display as a shield, which leads to them writing what they would never say in public. A key part of netiquette is only typing what you would be comfortable with saying to someone's face. Hence being respectful and polite to others should be part of your communications online. Use proper grammar and punctuation, Think about what you would like to read yourself. It should be easy to read and comprehensible. That way, you will save precious time for someone reading your email, message, comment, or post. Remember that nothing is private online, Online privacy is something you should keep in mind when typing anything. Most things you post and share are probably going to be there for a long time. This means that you should stay away from anything considered inappropriate and rude[3, p.1].

In conclusion, the internet offers incredible opportunities for learning, communication, and sharing knowledge. However, many people forget that on the other side of the screen there is a real person — someone who feels, thinks, and can be deeply affected by our words. Negative comments or careless posts can cause emotional harm, leading to self-doubt, loss of confidence, or even depression.

Understanding netiquette and maintaining a positive online culture is essential. Being polite, respectful, and thoughtful in our communication isn't just good manners — it's a responsibility we all share. Each comment or message carries weight, and small actions can have a significant impact on others.

While platforms like YouTube, TikTok, and Google try to reduce harmful content, the responsibility ultimately lies with users. By practicing kindness, empathy, and responsibility online, we can create a safer and more supportive digital environment. Every interaction online is an opportunity to contribute positively, helping to build a more respectful and connected internet for everyone.

REFERENCES

1. Dmytrenko, M., & Chubina, T. *Digital Ethics in Philosophical Dimension*.
2. Kaspersky. *What is Netiquette? 20 Internet Etiquette Rules*. URL: <https://www.kaspersky.com/>

3. Soler-Costa, R., Lafarga-Ostáriz, P., Mauri-Medrano, M., & Moreno-Guerrero, A.-J. *Netiquette: Ethic, Education, and Behavior on the Internet — A Systematic Literature Review*.
4. United Nations Development Program. *What Is Cyberbullying?*
5. University of the Fotomac. *14 правил мережевого етикету в Інтернеті, які повинні знати студенти*.

УДК 355.014:351.858-053.6

ВПЛИВ ВІЙНИ НА НАЦІОНАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ПІДЛІТКІВ

Анастасія Блохіна

студентка групи ПС-42, спеціальності 053 Психологія

Факультет психології та соціального захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Науковий керівник – Ольга Лозинська викладач

кафедри практичної психології та педагогіки.

Анотація.

В тезах розглянуто вплив війни на українську молодь, чому підлітковий період вважають сенситивним та зовнішні події що сприяють становленню особистості підлітка, як відбуваються етапи формування національної свідомості молодої особи. Вказані статистичні дані прояву патріотизм та громадянської позиції молодого українського покоління.

Ключові слова: підлітковий період, сенситивний, самосвідомість, національна свідомість, ідентичність, цінності, нація, національна свідомість

«Життя справді складне, і єдиний
у нього підручник- досвід.»

Григорій Тютюнник

Війна вплинула і впливає на українську молодь, проявляючи як негативні, так і позитивні тенденції. Багато підлітків пережили втрати близьких, розрив соціальних зв'язків або мобілізацію родичів. У дорослих і підлітків, війна посилює стрес, переживання за життя та здоров'я, страх через невизначеність майбутнього. Також у підлітків проявляється злість та навіть підвищена агресивність. На тлі війни ці відчуття особливо загострюються.

Саме через це підлітковий період вважають сенситивним — найсприятливішим етапом для розвитку психічних функцій, формування цінностей та світогляду. Італійський педагог Марія Монтессорі, вперше застосувала цей термін сенситивний - наголошуючи, що саме в такий період підлітки найбільш відкриті до засвоєння нового досвіду, який формує їх майбутнє. У сенситивному віці відбувається інтенсивний

розвиток таких психічних процесів, як сприймання, мовлення, пам'ять, мислення та емоційно-вольова сфера. Саме тому зовнішні події, зокрема війна, мають глибший вплив на становлення особистості підлітка, його світогляд та формування національної свідомості. Війна активізує процес формування національної самосвідомості. Адже національна свідомість — сукупність соціальних, економічних, моральних, етичних, релігійних поглядів, норм поведінки, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації. 1]

Український психолог М. Й. Боришевський визначає національну самосвідомість як «усвідомлення особистістю себе часткою певної національної (етнічної) спільноти та оцінку себе як носія національних (етнічних) цінностей, що склалися в процесі тривалого історичного розвитку національної спільноти, її самореалізації як суб'єкта соціальної дійсності»

Війна в Україні стала потужним чинником формування української громадянської ідентичності серед підлітків. Саме в цьому віці активно закладаються цінності — чесності, волі, соборності, гідності, любові і гордості за власну державу.

Підлітки дедалі частіше усвідомлюють свій громадянський обов'язок, беруть участь у волонтерських ініціативах, , плетуть маскувальні сітки, надсилають мотивуючі листівки, пакують та збирають допомогу Збройним силам, проявляють відповідальність і небайдужість до подій у країні. Формування національної свідомості підлітків сьогодні має особливе значення — воно визначає не лише майбутнє покоління, а й силу всієї нації.

"Нація — це не просто люди, а спільнота духу, мови і культури".

Степан Бандера.[2]

У сьогоденні відбуваються етапи формування національної свідомості через розмежування «ми – вони»: підліток усвідомлює, хто є представником своєї нації, а хто — іншої. На етапі усвідомлення національних характеристик формується розуміння унікальних рис культури, традицій та цінностей своєї нації.

Визначальними чинниками розвитку національної свідомості підлітка є:

- пошук ідентичності: активне самопізнання та визначення власного місця у світі;
- соціальне оточення: сім'я, друзі, школа та ЗМІ формують світогляд через обговорення спільних проблем і перспектив;
- формування цінностей: підліток оцінює власні переконання, зіставляючи їх із національною культурою;
- розвиток самооцінки: забезпечує здатність долати страх змін, брати відповідальність та впевнено діяти в соціумі.

Ці процеси знаходять своє практичне відображення у поведінці та діяльності підлітків. Статистичні дані підтверджують, що українська молодь активно проявляє патріотизм та громадянську позицію: 90% опитаних прагнуть бути корисними у відбудові України через успішну роботу та розвиток економіки, розвиток інфраструктури. Загалом у більшості підлітків досить альтруїстичні бажання. Якби в них був мільйон доларів, понад третина опитаних (36%) передали б його ЗСУ заради наближення перемоги. Майже стільки ж (30%) віддали б на благодійність або на екологічні ініціативи. Чимало опитаних уточнювали, що збудували б житло для тих, хто втратив його через бомбардування, або передали гроші тим, хто втратив майно.

Дослідження виявило ще кілька позитивних фактів про українських підлітків:

67% знають, ким хочуть стати в майбутньому;
 70% хочуть жити та навчатися в Україні;
 86% бачать своє майбутнє лише в нашій країні;
 95% вірять у перемогу України.[3]

Отже ми бачимо, що війна стала болючим, але дуже потужним каталізатором розвитку національної свідомості українських підлітків. Вони почали не лише більше відчувати себе українцями, а стали більш критично ставитися до інформації, розпізнавати фейки та брехливі наративи ворогів про нашу історію та народ. Для багатьох підлітків поняття "свобода", "гідність", "життя", "воля" набули реального змісту, а не залишились абстрактними поняттями з підручника.. Багато підлітків переживають і до сьогодні травматичний досвід (окупація, втрата рідних, евакуація), що також впливає на їхню ідентичність. Війна змушує глибше задуматись про своє місце в суспільстві та загартовує молоде покоління бути гордим за свою: мову, силу духу, незламність, віру, пісню і належність до могутнього українського народу.

*Я – українець. І моє це право
 Любити землю горду й величаву,
 Та дух свободи набирати в груди.
 Я – українець. Був ним, є, і буду!*
 Леся Вознюк [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C#cite_note-2

2. <https://todayinukraine.com.ua/tsytaty-ukrainskykh-natsionalistiv-hlyboki-dumky-pro-ukrainu-ta-patriotyzm/>
3. <https://osvitoria.media/opinions/chym-ukrayinski-pidlitky-osoblyvi-velyke-doslidzhennya-tynejdzheriv-pid-chas-vijny/>
4. http://8next.com/story/11659-tpr_145.html#google_vignette

Секція 3

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. **РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ**

УДК 159.9

ВПЛИВ ВІРИ НА ПСИХОЛОГІЧНУ СТІЙКІСТЬ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Марія ПОПЧУК

*Науковий керівник – Роман ВЕЛИКИЙ, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації, доктор філософії*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

На сьогодні, війна в Україні – це одна з основних причин погіршення психологічного стану населення нашої держави. Вона забирає відчуття безпеки, руйнує звичне життя та приносить багато матеріальних та людських втрат, що спричиняє підвищення рівня тривоги, депресивних станів та втрати життєвої мотивації. Під час повномасштабного вторгнення українці шукають внутрішню опору, і для багатьох нею стає саме віра. Вона допомагає зберегти душевну рівновагу, психологічну стійкість та здатність продовжувати жити, попри біль та страх.

Психологічна стійкість (витривалість, резильєнтність) – здатність проходити крізь життєві випробування, зберігаючи при цьому психічне здоров'я, особистісну цілісність. [1] Під час війни особливо важливою стає резильєнтність, адже саме вона допомагає зважено реагувати на події, що трапляються в нашому житті та долати труднощі. Термін «резильєнтність» запозичений з фізики та означає здатність пружних тіл відновлювати свою початкову форму та стабільний стан після деформації, спричиненої зовнішніми силами.

Вдосконалювати психологічну стійкість можна за допомогою підтримки близьких, проте в сучасних реаліях багато українців зіштовхуються з болючими наслідками збройного конфлікту на території нашої держави, а саме втратою рідних. І саме тоді цю підтримку знаходять в духовних практиках: молитви, храми, Святе Письмо або ж спілкування з Богом. Такі форми релігійної активності виконують важливу психологічну функцію, а саме: сприяють зменшенню тривожності та формують відчуття безпеки з боку вищих сил.

В Україні було проведено безліч досліджень та опитувань щодо зміни кількості вірян, пов'язаних з певними подіями в державі. «Із початком повномасштабної російської агресії рівень релігійності зріс до 74%, приблизно до того показника, до якого він піднімався 2014-го року», – сказав заступник директора соціологічної служби центру Михайло Міщенко. При цьому 26% опитаних заявили, що після лютого 2022-го року, за їх самооцінкою, стали більш релігійними та віруючими людьми, ніж були раніше, 4% – менш релігійними та віруючими людьми, ніж до війни, а 65% – що жодних змін у їх ставленні до релігії та віри не сталося.[2] Аналізуючи дані дослідження, можемо дійти висновку, що частина населення знаходить розраду в релігійній вірі, коли інші зіштовхуються з суперечливою ситуацією: війна та людські втрати ставлять під сумнів релігійну віру.

Релігія стала важливим ресурсом боротьби зі стресом, зокрема під час повномасштабного вторгнення. Відвідуючи церкву, людина знаходить там духовну родину, що дозволяє відчувати емоційну підтримку (співчуття, спільна молитва за пережиті втрати тощо). Також варто зазначити, що релігія, на думку Е. Дюркгейма, відіграє певну роль у суспільстві. По-перше, вона створює та підтримує «соціальну спільноту». Релігія - це форма

усвідомлення і створення соціальної єдності, важливим чинником якої є релігійні обряди. По-друге, релігія формує ідеали, які стимулюють суспільний розвиток. [3]

Отже, релігійний аспект відіграє важливу роль в психологічній стійкості під час війни, яка триває на території нашої держави. Духовні практики дозволяють для людини відчувати підтримку та надію, а також допомагають не втратити сенс життя у період важких випробувань та переживань втрат та небезпеки. Таким чином, віра допомагає не лише зберегти внутрішню рівновагу, а й залишитися людиною у світі, де стільки жорстокості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Психологічна стійкість в часи війни: індивідуальний та національний вимір - Український інститут когнітивно-поведінкової терапії. [Електронний ресурс]

URL: https://i-cbt.org.ua/resilience_ukraine/

2. Як війна вплинула на релігійність українців: відповідь соціологів. РБК-Україна. [Електронний ресурс]

URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/k-viyna-vplinula-religiynist-ukrayintsiv-1703324640.html>

3. Релігія як одна з основ сьогодення. Освіта.UA. [Електронний ресурс]

URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21273/>

УДК 17.022

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

Валерія ГУЦ

*Науковий керівник – Вікторія ПЕРЦЕВА, доцент кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства, кандидат філологічних наук, доцент,
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Сучасне суспільство важко уявити без комунікації – саме вона забезпечує функціонування всіх сфер людської діяльності. Окреме місце в цій системі належить діловому спілкуванню, яке не лише виконує практичну функцію взаємодії між сучасними компаніями та людьми, а й виступає як культурний феномен, що відтворює цінності, норми, символи та моделі поведінки своєї епохи. В умовах глобалізації, цифровізації та медіатизації ділове спілкування набуло статусу універсальної мови сучасної цивілізації, що визначає наше сприйняття ефективності, успіху та професійної ідентичності.

Ділове спілкування – це не просто обмін інформацією. Це соціально закріплена форма поведінки, що регулюється етикетом, ритуалами та нормами, які створюють особливу субкультуру – корпоративну. У сучасному світі норми спілкування всередині компаній та

організацій стандартизовані: виникає специфічний кодекс і регламент комунікативної поведінки, структура ділового листування, правила проведення переговорів. Ці норми створюють усталене комунікативне середовище, подібне до національної культури з її мовними та ціннісними орієнтирами.

Таким чином, ділове спілкування набуває значення особливого засобу відтворення культурних змістових аспектів – поваги до партнера, відповідальності, пунктуальності, раціональності та ефективності. Етикетна «техніка спілкування» є безсумнівно надбанням і унікальною цінністю культури. І з яких би позицій не була розглянута культура, у формуванні та функціонуванні етикетної «техніки спілкування» діють такі самі механізми, як і у формуванні та функціонуванні культури загалом.

Однією з найважливіших рис сучасної культури є її медіатизація – перенесення значної частини взаємодій у цифрове середовище. Жоден зі способів комунікації не має універсальних переваг перед іншим, тому «вибір способу передачі повідомлення не можна обмежувати єдиним каналом» [1, с. 15]. Ділове спілкування все частіше ведеться через електронну пошту, корпоративні месенджери, відеоконференції, соціальні мережі «LinkedIn», «X». Це сприяє трансформації мовних норм: повідомлення стають лаконічними, візуально структурованими, емоційно нейтральними. З'явився своєрідний цифровий етикет – використання вітальних формул, таймінгу відповідей, коректних формулювань.

Приклад 1. Електронний лист:

*Dear team, please find attached the updated project timeline. Let me know your feedback by Friday.
Best regards, Anna.*

Текст наведеного прикладу демонструє особливості сучасної ділової культури: стислість, ясність, ввічливість, орієнтацію на спільний результат. Тут немає зайвої емоційності – тільки раціональне, структуроване повідомлення, що відповідає нормам глобального корпоративного спілкування.

Оскільки «культура як сукупність унікальних історично сформованих знань розглядається як ресурс організації» [2, с. 147], а сучасна економіка базується на міжнародній співпраці, ділове спілкування набуває статусу міжкультурного феномену. Але англійська мова, яка виконує роль *lingua franca* бізнесу, об'єднуючи фахівців із різних країн, водночас вимагає врахування культурних розбіжностей.

Приклад 2. Листування міжнародних партнерів:

Japanese side:

«We will consider your proposal carefully. It may take some time to reach a conclusion».

American side (interpreting):

«They are not interested».

Цей приклад доводить, що ділове спілкування несе в собі національні культурні формули й коди, які потребують інтерпретації, адже наведена відповідь в японській культурі – це ввічлива форма відкладеної згоди, а не відмова. Отже, ділове спілкування формує не тільки ділові рішення, а й символічну реальність. Через мову сучасні компанії лаконічно вибудовують образи успіху, відповідальності та інноваційності.

Приклад 3. Фрагмент прес-релізу:

«Компанія проводить реструктуризацію для підвищення конкурентоспроможності та сталого розвитку».

На рівні змісту в наведеному прикладі йдеться про чимале кадрове скорочення або перерозподіл ресурсів, але завдяки корпоративним етикетним формулюванням і лексичному багатству мови зміст тексту став соціально прийнятним і навіть позитивним. Таким чином, ділова мова – це інструмент культурного управління і маніпуляції людським сприйняттям.

Сучасне ділове спілкування також нерозривно пов'язане з культурою самопрезентації. Людина стає «брендом», а комунікація – способом управління думкою.

Приклад 4. Фрагмент профілю в LinkedIn:

«Result-oriented marketing professional with a passion for innovation and sustainable growth».

Такі тексти відображають налаштованість людини на активність, креативність і професійну самоцінність. У наведеному прикладі фахівець не просто повідомляє про себе – він формує соціальну ідентичність, що відповідає нормам сучасної бізнес-культури. Сучасна культура висуває до ділової комунікації нові вимоги, зокрема прозорість, відповідальність, повагу до партнерів, екологічність дискурсу. Компанії все частіше визначають корпоративні цінності та кодекси, які регулюють не тільки поведінку, але й мову спілкування.

Приклад 5. Фрагмент корпоративного кодексу:

«Ми поважаємо культурне розмаїття, спілкуємося відкрито і чесно, підтримуємо довіру та інклюзивність».

Такий текст висвітлює не тільки правила поведінки, але й світоглядну позицію, що передає гуманістичні тенденції сучасного суспільства.

Отже, ділове спілкування є справжнім феноменом сучасної культури, оскільки віддзеркалює та формує основні цінності й норми постіндустріального суспільства – раціональність, панівну роль науки та освіти, розвиток інформаційних технологій, а також цифрову медіатизацію. Через ділове спілкування сучасна людина пізнає культурні моделі поведінки, вчиться керувати інформацією та емоціями, розуміти символи та контексти інших культур. Ділове спілкування – це не тільки інструмент права та економіки, але й дзеркало

нашої цивілізації, яке відображає, яким чином формується достатньо ефективна система комунікативної взаємодії між органами влади й громадськістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авраменко О. О., Яковенко Л. В., Шийка В. Я Ділове спілкування: Навчальний посібник. Івано-Франківськ, «Лілея-НВ», 2015. 160 с.
2. Петрушенко Ю.М. Крос-культурні аспекти підвищення ефективності міжнародного бізнесу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. № 5. Т. 1 . С. 146-148.

УДК 37.01

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ

Юлія ГРИЦЕНЯК

Науковий керівник – Христина ВЕРБИЦЬКА,

доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Культура як феномен людського духу є багатошаровою системою, у якій переплітаються моральні, етичні, естетичні, релігійні та символічні пласти. Вона формує світосприйняття людини, структурує її духовне життя, визначає норми взаємодії в суспільстві та спрямовує розвиток творчих здібностей. Етичне та естетичне, як ключові компоненти культури, проявляються у всіх її сферах: мистецтві, релігії, літературі, повсякденних практиках і соціальних інститутах. У цій доповіді буде розглянуто, як ці категорії взаємодіють, яку роль відіграє релігія у формуванні моральних і естетичних орієнтирів, а також які сучасні виклики стоять перед культурою [1, с. 45].

Етика, як галузь філософського знання, вивчає моральні норми, цінності, обов'язки та відповідальність людини. Вона відповідає на питання, що таке добро і зло, які дії вважаються правильними, а які — неприйнятними. У культурному вимірі етика стає не лише набором правил, а елементом, який формує суспільну свідомість та моральний клімат у колективі. Етичні цінності закріплюються в традиціях, обрядах, літературних та мистецьких творах, що дозволяє культурі передавати знання і моральний досвід від покоління до покоління [2, с. 60].

Естетика в культурі визначає стандарти прекрасного, гармонії та художньої форми. Вона формує відчуття смаку, здатність розпізнавати художню цінність, сприяє розвитку емоційної чутливості та духовного сприйняття світу. Естетика тісно пов'язана з етичними категоріями, оскільки краса часто несе моральний або виховний зміст. Літературні твори,

живописні роботи, музичні композиції не лише радують око, а й виховують моральні якості, формують уявлення про добро, справедливість, співчуття та милосердя [3, с. 82].

Історично взаємозв'язок етичного та естетичного проявлявся у різні епохи. В античності філософи, такі як Платон і Арістотель, вважали, що мистецтво має виховувати моральні якості людини, сприяти розвитку розуму та духовності. Музика, скульптура та театр стародавньої Греції служили інструментом формування громадянської етики та естетичної чутливості [2, с. 120]. У середньовіччі християнське мистецтво і література були спрямовані на утвердження моральних заповідей, а архітектура готичних соборів поєднувала естетику та етичне навчання через символіку та візуальні образи, які формували духовні цінності і моральну свідомість [5, с. 210].

У період Ренесансу зростає інтерес до гармонії людини, краси природи та моральної відповідальності особистості. Митці прагнули поєднати красу і моральний зміст, втілюючи ідеали гуманізму. Картини, скульптури, література цієї епохи несли етичні уроки, розкривали моральні дилеми та демонстрували, що краса може служити моральним цілям [3, с. 150]. У бароко акцент робився на драматичності та емоційності, водночас художні твори формували уявлення про моральні і соціальні цінності [4, с. 180].

Сучасне мистецтво, включно із модернізмом і постмодернізмом, активно досліджує етичні проблеми через естетичні форми. Фільми, інсталяції, цифрові проєкти ставлять моральні питання перед глядачем, провокують співчуття або критичне осмислення соціальних явищ. Естетика часто виступає носієм етичного змісту, а етичні норми можуть набувати естетичної форми у мові, манерах та стилі поведінки [2, с. 120; 5, с. 250].

Релігія як сфера культури виконує важливу роль у формуванні моральних та естетичних орієнтирів людини. Вона має власну символіку, обряди, моральні приписи та естетичні форми, які взаємодіють із іншими сферами культури [4, с. 130]. Релігійна етика формує уявлення про добро та зло, обов'язок та відповідальність, впливає на соціальні та індивідуальні практики. Заповіді та моральні настанови релігійних систем визначають правила поведінки, що сприяють стабільності та гармонії в суспільстві [1, с. 50].

Релігійна естетика проявляється в архітектурі храмів, іконописі, ритуальній музиці, символічних предметах та церемоніях. Ці форми не лише прикрашають обряд, а й посилюють духовне переживання, допомагаючи людині осмислювати етичні цінності та моральні концепції [3, с. 175].

Релігійне мистецтво, музика та обрядовість слугують засобом комунікації між людиною та трансцендентним, поєднуючи етичне та естетичне в єдину культурну систему [2, с. 200]. Релігія взаємодіє з іншими сферами культури, створюючи синтез або іноді конфлікт.

Вона може накладати обмеження на художню свободу, водночас надихаючи митців на створення творів, що поєднують духовність, красу і моральний зміст [5, с. 250]. Приклади такого синтезу можна спостерігати у готичних соборах, середньовічних іконах, музичних творах для церковних обрядів. У сучасності релігійні спільноти застосовують мистецтво, музику та архітектуру для духовного збагачення, а художники переосмислюють релігійні мотиви у сучасних контекстах, часто провокуючи суспільні дискусії [5, с. 300].

Сучасна культура стикається із секуляризацією, глобальним плюралізмом цінностей, культурною кризою естетики та швидким розвитком цифрової культури. Нові медіа створюють альтернативні форми естетичного вираження, які змінюють співвідношення між етичним, естетичним і релігійним [3, с. 190]. У цьому контексті культура виступає як простір діалогу між традицією і сучасністю, моральними нормами та новими художніми формами. Важливим завданням залишається збереження цілісності духовного й культурного досвіду людини [4, с. 210].

Таким чином, етичне й естетичне є невід’ємними складовими культури, що взаємодіють у діалозі та формують багатосаровий культурний простір [1, с. 100]. Релігія органічно поєднує моральні і естетичні виміри, формуючи сакральну культуру і впливаючи на світосприйняття людини [2, с. 170]. Сучасні трансформації суспільства ставлять завдання зберегти цей діалог і знайти нові форми поєднання морального, красивого та духовного, забезпечуючи живучість і глибину культури як феномену людського духу [5, с. 315].

Розширене дослідження взаємодії етичного, естетичного і релігійного початку дозволяє не лише осмислити історичні традиції, а й застосовувати ці знання у сучасному суспільстві. Розуміння цих процесів є важливим для культурології, педагогіки, соціології та мистецтвознавства, оскільки допомагає формувати цілісну і гармонійну картину культурного розвитку людини та суспільства. В умовах глобалізації та швидкого технологічного прогресу це знання стає особливо актуальним для збереження культурної самобутності та духовних цінностей у сучасному світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блощинська В.А. Етика. Практикум: навчальний посібник. — К. : Центр учбової літератури, 2008.—с.45–100.
2. Етика та естетика : навчальний посібник / за ред. В.Л. Петрушенка; Петрушенко В.Л., Сурмай І.М., Карвацька Г.Ф., Мазур Л.І., Шадських Ю.Г. — Львів : Новий Світ-2000, 2019. —с.60–200.
3. Етика й естетика : навчальний посібник / Петькун С.М. — Київ : ЕКОМЕН, 2006. — с. 82 – 190.

4. Савельєв В.П., Повторєва С.М. Культурологія. Етика. Естетика : навчальний посібник. — Львів: Магнолія, 2025. — с. 130 – 210.

5. Сіверс В.А. (ред.) Етика. Естетика : навчальний посібник. — Київ : Центр учбової літератури, 2014. — с. 210 – 315.

6. Чистіліна Т.О. Етика та естетика : навчальний посібник. — К. : Центр учбової літератури, 2016. — 304 с.

УДК 7.04:726:27-523.4(477)

ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ – МУЗИКА У ДЕРЕВІ

Ярина МАЛКО, Ірина БАБІЙ

Науковий керівник – Ірина БАБІЙ, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українські дерев'яні церкви – це фольклор, в архітектурі, музика в дереві. Збудовані переважно безіменними для нас майстрами на замовлення спільноти, громади села чи містечка – вони завжди втілювали народну уяву про красу, про велич, про присутність Бога на землі. Дерев'яне церковне будівництво в Україні має давню традицію, яка сягає ще ранніх часів Київської Русі. Ці зразки зодчества зводили без застосування залізних цвяхів, використовуючи тиблі – кілочки з твердих порід дерев, яким не загрожувала ерозія. Від кінця XIII ст. з припиненням мурованого церковного будівництва під княжим покровительством утверджується дерев'яне церковне будівництво як домінуючий напрям храмобудування, у межах якого дослідники виокремлюють низку шкіл: галицьку, гуцульську, бойківську, лемківську, буковинську, подільську, волинську, придніпровську та ін., кожна з яких впізнавана і має свої особливості [3]. На щастя, чимало цих пам'яток дійшли до нашого часу і є унікальними свідками історії та майстерності архітекторів і живописців, іконописців минулих поколінь. Вони є оригінальні у своєму вирішенні, характерні лише для певного регіону. Ще одна унікальна особливість цих храмів — внутрішні розписи, які здебільшого датуються часом будівництва самих церков, чудово вписані у природне середовище. Кожна із уцілілих дерев'яних сакральних споруд має свою історію і цінність, однак особливий інтерес становлять вісім храмів, розміщених у трьох областях України які потрапили до списку культурної спадщини ЮНЕСКО, що робить їх надбанням не лише українського народу, але й усієї цивілізації.

Сталося це завдяки успішному українсько-польському проєкту «Дерев'яні церкви Карпатського регіону Польщі і України». Вибір експертів у 2013 р. був непростий, позаяк

лише на Львівщині дерев'яних храмів налічується понад 800, вісім обраних церков якнайповніше презентують сакральну українську архітектуру усього регіону: від Західної Лемківщини і до Гуцульщини, крім того, усі вісім церков строго відповідали низці критеріїв: автентичність, стан церкви та її оточення, а саме під'їзди до храму, його доступність для відвідувачів, мальовничість тощо. Саме ці храми мають величезний туристичний потенціал, відтак окремі агенції пропонують екскурсії дерев'яними храмами регіону.

У жовтні 2021 р. в містечку Жовква (Україна) було також представлено маршрут «Карпатський шлях дерев'яної архітектури», який об'єднав давні автентичні дерев'яні храми українського та польського прикордоння й покликаний відкрити усім охочим без сумніву особливі, намолені століттями місця.

Оскільки у нашому дописі важко здійснити віртуальну мандрівку усіма церквами, занесеними під охорону ЮНЕСКО, пропоную зосередитися на одній із них, а саме на церкві Святого Духа у селі Потелич. Це найстаріша дерев'яна церква Львівщини та тридільна в Україні. Церква була збудована 1502 року гончарями (чи коштом гончарного цеху) с. Потелич на місці церкви Бориса і Гліба, яку спалили татари. Церква, що належала найбагатшому та найвпливовішому ремісничому цеху гончарів, первісно була одноверхою. Її перебудував у 1736 р. майстер Казимир Домінікович, зокрема звів пластичну баню над вівтарем, на вікнах встановив ковані залізні ґрати, здійснив інші ремонтні роботи [1, с. 16]. Храм має гонтове покриття. Підкреслимо, що гонт (гонта) — це один з основних матеріалів, яким покривали дахи будівель у Карпатському регіоні і не лише сакральні. Розміри, форма й технологія покриття мають свої особливості. З усіх дощатих покрівельних матеріалів гонта була за розмірами найменша. Довжина її сягала від 40 см до 50 см. Форма дошки — гонти — мала особливу конфігурацію: один повздовжний бік був стесаний (загострений), а другий (завтовшки від 1 см до 1,5 см) — мав заглиблення (паз, фуг), в яку при покритті вставляли стесану тонку частину гонтини [2, с. 76]. Таким чином, вставляючи одну гонтину в іншу, досягали якісного покриття даху, який надійно захищав будівлю від опадів. Невеликі розміри гонти дозволяли перекривати не тільки прямі площини даху.

У конструкції потелицької церкви, як і в інших семи церквах, немає жодного цвяха. Церква особлива тим, що не має класичного іконостасу: він намальований безпосередньо на фронтальній стіні центральної секції, а більшість розписів датуються 1620-1640 роками. З-поміж численних розписів особливе місце посідає П'єта. Оплакування Христа, по-грецьки *Pietà* (жалість, скорбота), майже не трапляється в іконографії греко-католицької і православної церков. Цей іконографічний сюжет був популярний в західноєвропейському мистецтві 13–17

століть. Серед найбільш відомих художників у своїй творчості його відтворили: Мікеланджело, Тіціан, Ван Гог...

Оплакування Христа, П'єта – епізод Страстей Христових, що слідує за зняттям тіла Ісуса Христа з хреста і передусь Його похованню у день Страсної п'ятниці. Ця ікона зображає скорботний образ Діви Марії, яка утримує на колінах тіло Ісуса, свого Сина. Вчені, які свого часу захоплено вивчали «запозичення» в українському середньовічному мистецтві, про сюжет «Оплакування» у своїх працях не згадують. Нам невідомі аналогії, які б допомогли простежити життя цієї теми на Україні. І все ж вважаємо малоімовірною відсутність схожих зображень в українському малярстві. Важко уявити «зухвальство» потелицьких майстрів, які наважились вперше, не маючи перед собою жодного рідного зразка, використати католицьку композицію в своєму православному храмі.

Між усіма потелицькими зображеннями «Оплакування» найдовершеніше. В жодній з композицій, які прикрашають стіни центрального зрубу, образ людини не розкривався так глибоко, і, можна твердити, так проникливо. У центрі закомпонована Богоматір, на колінах у якої тіло Христа. Вона підтримує його обома руками.

Прикметно, що село Потелич з 2-ої пол. 15 ст. до серед. 20 ст. було містечком, тому цей храм є взірцем старої української міської культури, а не селянської.

Туристичної привабливості цій сакральній споруді надає не лише архітектурне вирішення і стінопис, а й розташування, зокрема, церква знаходиться біля підніжжя гори, тому місцеві люди називають її підгірською. Свого часу при церкві на озброєнні було 7 гармат, тому в разі небезпеки місцеве населення тут шукало захисту від нападників.

Отож, церкви Карпатського регіону, включені до списку ЮНЕСКО, є добре збереженими зразками, що відображають різні культурні й архітектурні традиції, які розвинулися на території Східної Європи в період XVI–XIX століть й водночас засвідчують унікальних архітектурних надбань українського народу

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерев'яні церкви Карпатського регіону України і Польщі. Львів : Компанія Гердан, 2011. С. 16–17.
2. Вечерський В. В. Українська дерев'яна архітектура. Київ : Балтія-Друк, 2013. С. 76–77.
3. Драган М. Д. Українські дерев'яні церкви. Генеза і розвій форм. 2-ге вид. Харків : Савчук О. О., 2016. 450 с.

РЕЛІГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО МОРАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

Ян ГЕРЕВИЧ

*Науковий керівник – Роман ВЕЛИКИЙ, доцент кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації, доктор філософії
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Упродовж століть релігія була фундаментальною основою української культури, формуючи не лише духовне життя суспільства, а й систему моральних цінностей та естетичних уявлень.

Через церковні інституції, свята, традиції та літургії віра передавалася від покоління до покоління, стаючи невід’ємною частиною побуту й культури. Таким чином, релігія не була окремим феноменом, а інтегрувалася в суспільне життя, формуючи уявлення про добро і зло, справедливість, гідність та красу.

1. Релігійні джерела моральності українського народу

З часу хрещення Русі у 988 році християнська віра стала джерелом формування моральних орієнтирів: любові до ближнього, поваги до гідності кожної людини, жертвності, смирення, милосердя. [1]

Християнські моральні принципи заклали основу етичної системи, яка виявлялася не лише в релігійних практиках, але й у щоденному житті народу. Святе Письмо, церковне вчення, проповіді та приклад святих формували і досі формують основу особистої та суспільної моралі. [3]

2. Вплив релігії на естетичні традиції української культури

Релігійна естетика глибоко вкоренилася в українському мистецтві — у храмовій архітектурі, іконописі, церковному співі, богослужбовому одязі. Кожен елемент сакрального мистецтва несе не лише зовнішню красу, а й глибокий символічний зміст. Візантійський стиль, що вплинув на перші храми, трансформувався в унікальну українську барокову естетику. [3]

Іконопис посідає особливе місце у візуальній культурі — це не просто зображення, а форма молитви, візуалізація духовного. Ікона є «вікном у вічність», і саме через неї українці століттями споглядали вищу красу. Крім того, образи святих і біблійних подій стали еталонами гармонії та краси в українському мистецтві.

Народне декоративне мистецтво також черпає натхнення з релігійних уявлень. Писанки, рушники, вишиванки часто несуть християнську символіку — хрест, дерево життя, сонце як образ Бога. Таким чином, релігія стала джерелом натхнення для митців і одночасно засобом духовного спілкування в культурі. [3]

3. Єдність морального та естетичного в християнській традиції

Християнська традиція навчає, що краса — це вияв Божого задуму, а справжня естетика не може бути відокремлена від добра й істини. Усе створене Богом має глибоку внутрішню гармонію. Тому у християнстві мораль і естетика тісно переплітаються, tworząc єдиний духовний простір. [2]

Святий Василій Великий писав: «Краса душі — в її добрих ділах». [2] Цей вислів передає ідею, що зовнішня краса має сенс лише тоді, коли є відображенням внутрішньої чистоти й моральної величі. У цьому контексті українська духовна культура є прикладом єдності форми і змісту: краса вишивки, ікони, пісні має на меті не лише естетичне задоволення, а й духовне очищення.

Такий підхід зберігається і в сучасному розумінні сакрального мистецтва: храм — це місце не лише молитви, а й простір краси, яка звертає людину до високого. Тож естетика віри — це не прикраса, а частина духовного шляху.

4. Актуальність релігійної традиції сьогодні

У сучасному світі, який часто переживає моральні кризи та втрату сенсів, релігія залишається надійним орієнтиром. Вона нагадує людині про вічні цінності, допомагає не розгубитися серед надмірної інформації, поверховості, споживацтва. Християнська етика повертає людину до першоджерела — любові, віри, надії.

Особливо важливу роль релігія відіграє в умовах війни, яка триває в Україні. Церква не лише молиться за мир, а й активно допомагає людям - духовно, морально та матеріально. Багато священнослужителів перебувають на передовій, підтримують воїнів, капелани виконують надзвичайно важливу місію.

Окрім того, ми спостерігаємо нове осмислення та відродження сакрального мистецтва, церковної музики, іконопису. Молодь починає більше цікавитися християнською культурною спадщиною. Це свідчить про те, що релігія не втрачає своєї актуальності, а навпаки — оживає у нових формах і практиках [4].

5. Висновок

Релігія в українській культурі — це не лише історичний чинник, а жива, глибока сила, що формує моральне обличчя народу та надихає на створення істинної краси. Збереження та розвиток релігійних традицій є важливою частиною духовного й культурного відродження України.

Сьогодні, коли Україна проходить етапи переосмислення власної ідентичності та цінностей, релігійна традиція виступає не пережитком минулого, а дороговказом у майбутнє. Збереження та розвиток духовної спадщини — важливий крок до морального й культурного відродження нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Святе Письмо. Біблія у перекладі Івана Огієнка. [Друковане видання]
2. Василій Великий. Про істинну красу. [Електронний ресурс]
URL: https://azbyka.otechnik/Vasilij_Velikij/o-nastojashhej-krasote/
3. Митрополит Іларіон (Іван Огієнко). Українська Церква. Нариси з історії Української Православної Церкви. [Електронний ресурс]
URL: <https://diasporiana.org.ua/religiya/11623-ogiyenko-i-ukrayinska-tserkva-narisi-z-istoriyi-ukrayinskoyi-pravoslavnoyi-tserkvy/>
4. Юстин Бойко. Роль Церкви у час війни. [Електронний ресурс]
URL: <https://credo.pro/2022/12/340478>

УДК 2-42+117: 316.3

РЕЛІГІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ

Андрій СИБІРНИЙ

Науковий керівник – Маріанна БУЖАНСЬКА,

к.х.н., доцент кафедри харчових технологій

Львівський торговельно-економічний університет

Культура суспільства і цивілізації в цілому, включаючи релігію, виробила найважливіші духовні та етичні поняття людської свідомості, якими є добро і зло, а також моральна відповідальність людини за свої вчинки — поняття гріха. Це колосальні рушійні сили, що наводять мости між особою і суспільством, встановлюють культурні і моральні цивілізаційні цінності [1, с. 301-303].

З найдавніших часів нашим предкам було відоме поняття гріховності. Ще з доісторичних часів воно перейшло в християнську культуру, а звідти - в душі людей. Релігія пропонує набір культурних орієнтирів. Відповідно, будь-яка культура не може бути повною без виходу на рівень релігії. Тому релігія може розглядатися і як засіб соціокультурного виховання громадян. Релігія встановила ряд соціокультурних заборон на безмежну подобу людини у вигляді заповідей, притч, пророцтв і попереджень, які йдуть від Бога, від сфер, безсумнівно вищих, ніж найвища еліта людського роду [2, с. 79-82].

Доцільно розглянути протиставлення восьми головних гріхів і блаженств християнської віри: гордість і духовна убогість, захланність і блаженство тихих, нечистота і блаженство чистим серцем, заздрість і блаженство голодних та спраглих правди, непомірюваність і блаженство засмучених, гнів і блаженство миротворців, лінивість і

блаженство милосердних і переслідуваних за правду, пригнічення і блаженство атакованих злом світу.

Так, у нашій уяві гордість поєднується переважно з нав'язуванням себе іншим, використуванням своєї влади тощо. Отже гордість суперечить культурності. Захланність, як і гордість, це своєрідне життєве кредо людини, яке є одним із проявів гордості. Наша цивілізація схвалює гординю. В ній люди мусять почуватися самодостатніми, глухими до пересторог. Заздрість, як і гордість, захланність і нечистота, не є конкретним вчинком порушення якоїсь заборони. Її остаточною причиною також є невіра, що змушує людину шукати любов чи її сурогати за межами розуміння добра і зла. Християнство, хоча і не є релігією поміркованості, але непоміркованість є головним гріхом. Мова про нестримність і брак міри, непоміркованість у їжі і питті чи інших проявах. Сучасна мода на задоволення власних потреб і вільне вираження емоцій, також і негативних, що пропагуються в сучасній масовій культурі, наявність примарних перешкод на шляху до омріяного щастя призводять до проявів гніву та ненависті. Активність і успіх – це принциповий критерій для людини у сучасному світі. Майже всі ми живемо у величезному поспіху. Людям, які відстають від цього ритму, які завжди мають час і ніколи не спішають, наклеюють ярлик „лінивий”, і ми часом страждаємо докорами сумління, коли віддаємося „бездіяльності” тоді, коли, як нам здається, ми повинні працювати. Пригнічення сьогодні торкає не тільки поодиноких осіб, але й цілі суспільства. Депресія, один з останніх гірких плодів пригнічення, вже стала суспільною хворобою нашої цивілізації [3, с. 109; 4, с. 88-90].

Цей опис містить у собі глибоку логіку у формуванні культури нашого сучасного суспільства і європейської цивілізації в цілому.

Очевидно, що такі прояви гріхів які ми сьогодні спостерігаємо довкола, відіграють вирішальну роль у формуванні культурного кредо кожного члена суспільства, незалежно від його професії, віку, матеріального та фізичного стану.

Розвиток сучасної цивілізації вимагає пропорційного розвитку культури, моралі та етики. Церква це добре розуміє і намагається виховати людину висококультурною, тому у нашому суспільстві ведеться постійний діалог між релігійними формами духовності і культури та раціональним осмисленням світу.

Враховуючи, що вся зовнішня діяльність людини відбувається під впливом її внутрішнього духовного світу, то, займаючись справою спасіння душі, релігія тим самим сприяє розвитку культури, як феномена людського духу. Ця етична платформа може бути основою для дій, спрямованих на порятунок нашої цивілізації. Дедалі активнішими повинні бути об'єднувальні тенденції представників різних конфесій спрямованих на інтеграцію

зусиль у розв'язанні проблем захисту миру, збереження християнських та загальнолюдських цінностей, всебічного розвитку культур народів Європи і світу [5, с. 112].

Благодатна Українська земля, м'якість краєвидів, відносно нечасті стихійні природні явища не зумовлювали активно-агресивні орієнтації народу. Навпаки, сприяли розвиткові мрійливості, толерантності, віротерпимості. Раціоналізм і цілеспрямованість відступали на другий план. Ми вбачаємо в українській ментальності прямий зв'язок з тим, що саме Україна дала світові видатних мислителів і діячів культури та мистецтв, яких ми прагнемо наслідувати [1, с. 79-80; 5, с. 260-263].

Спостерігаючи сучасну ситуацію у нашій державі, ми змушені констатувати, що перебудова у цій сфері культури відбувається повільно, з жорстким опором великої частини суспільства і її дуже важко відслідкувати чи прогнозувати. Відповідно, зміни мислення, мотиваційних структур, ціннісних орієнтирів, поведінки та стилю життя є багатошаровим, складним і тривалим процесом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рафальський О., Калакура Я., Калакура О., Юрій М. Цивілізаційна ідентичність українства: історія і сучасність. Київ : ППіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2022. 512 с.
2. Заредінова Е.Р. Формування соціокультурних цінностей студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти: теорія і методика: монографія. Київ : Видавничий Дім „Слово”, 2020. 372 с
3. Культурноцивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку: колективна монографія / за ред. А. І. Кудряченко. Київ : Університет «Україна», 2010. 405 с.
4. Ніколенко К. В. Цивілізаційні трансформації сучасності: навч. посіб. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. 106 с.
5. Україна як цивілізаційний суб'єкт історії та сучасності: національна доповідь / С. І. Пирожков та ін. Інститут історії України НАН України. Київ : Ніка-Центр, 2020. 356 с.

УДК 17.7.2.008

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ

Вікторія ШИКИТКА

Національний університет «Львівська політехніка»

Науковий керівник – Христина ВЕРБИЦЬКА, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, , кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Культура — це не лише сукупність матеріальних і духовних досягнень людства, а й відображення його цілісного світу, способу мислення, моральних орієнтирів і уявлень про красу. У ній виявляється все багатство людського духу, що втілюється у мистецтві, науці, моралі, релігії, традиціях та звичаях. Важливу роль у формуванні духовного обличчя культури відіграють дві категорії — етичне і естетичне, які визначають морально-ціннісні та художньо-образні аспекти суспільного життя.

Не менш важливою складовою є релігія, яка протягом тисячоліть формувала моральні принципи, художні стилі, світоглядні орієнтири. Вона поєднує духовне і соціальне, моральне і прекрасне, виступаючи одним із головних джерел формування культури людства.

Метою даної роботи є дослідження сутності етичного та естетичного в культурі, а також аналіз ролі релігії як сфери духовної культури, що поєднує в собі красу й віру.

1. Етичне в культурі

Етика — це філософське вчення про мораль, моральність і правила поведінки, що регулюють взаємовідносини між людьми. Етичні цінності мають універсальний характер: доброта, чесність, любов, милосердя, гідність, вірність — це категорії, притаманні практично всім культурам світу.[1]

Етика є однією з ключових галузей філософії, що вивчає мораль — систему норм, принципів і цінностей, які регулюють поведінку людей у суспільстві. Вона формує внутрішній світ людини, її ставлення до інших і до самої себе. Етичний компонент культури визначає міру людяності, співчуття, справедливості, відповідальності.

Мораль — це духовний кодекс суспільства, який зберігає культурну спадщину поколінь і передає її наступним епохам.[3]

В історії людства моральні норми завжди відображали соціальні умови епохи. У античній Греції етика була тісно пов'язана з філософією гармонії — єдності добра і краси. У християнській традиції мораль — це етична поведінка яка розглядалася як виконання Божої волі.

У сучасній культурі етичне відіграє подвійну роль: воно є водночас регулятором поведінки й виразом духовної зрілості суспільства. У добу технологічних інновацій та інформаційного перевантаження моральні принципи набувають нової актуальності, адже вони стають гарантією гуманного розвитку цивілізації.

2. Етичне як вираження краси й духовності культури

Естетика, на відміну від етики, вивчає не моральні, а художньо-чуттєві аспекти життя. Вона досліджує природу краси, гармонії, мистецтва та творчості. Естетичне є невід'ємною

складовою культури, оскільки саме через нього людина переживає і усвідомлює світ у його цілісності.

Поняття естетичного не зводиться лише до мистецтва. Воно проявляється у всіх сферах людської діяльності — у мові, архітектурі, побуті, природі, навіть у взаєминах між людьми. Естетичне формує здатність людини відчувати прекрасне, бачити гармонію там, де інші помічають лише повсякденність.

Моральна й естетична грані культури поведінки існують у тісній єдності і взаємодії. На жаль, і раніше, і тепер можна зустріти людей, які протиставляють естетичне етичному, і навпаки. Трапляється так, що чуйна людина виявляє свою доброту незграбно, грубо, а інша, залишаючись у душі егоїстичною, черствою, бездушною, але тільки для того, щоб справити на оточення добре враження.

Зовнішня культура людини очевидна, про неї можна зробити висновок з першого погляду, зважаючи на те, як людина говорить, як поводить з оточенням, як одягається. Відтак складається про людину перше враження.

У філософії Канта, наприклад, естетичне судження є “безкорисливим задоволенням”, яке людина отримує від споглядання краси. Гегель вважав, що мистецтво — це форма прояву абсолютного духу, через яку людство пізнає істину. Естетика, отже, не лише прикрашає життя, а й підносить його до рівня духовності.

У сучасній культурі естетичне має більший вплив. Воно стає частиною культурного коду, що формує національну та індивідуальну ідентичність. Саме естетичний вимір дозволяє культурі бути не лише корисною, а й надихаючою.

3. Релігія як сфера культури: єдність етичного та естетичного

Слово «релігія» походить від латинського "religio" і означає "зв'язок". У тлумаченні богословів релігія — це все те, що зв'язує, з'єднує людину з божественністю. Отже, богословське визначення релігії виходить з віри в існування Бога. Але воно, так би мовити, конфесійне, однобічне.

Релігія — одна з найдавніших і найглибших форм духовної культури. Вона поєднує у собі етичні норми, естетичні ідеали та метафізичне осмислення світу. Через релігійні вірування, обряди, мистецтво і традиції людство виражає прагнення до абсолютних цінностей — добра, істини, краси, гармонії.

Етичний аспект релігії проявляється у моральному вченні — заповідях, правилах поведінки, уявленнях про гріх і чесноту. Наприклад, християнство проповідує любов до ближнього, смирення, прощення, милосердя — моральні чесноти, що стали основою європейської культури. Іслам наголошує на відповідальності перед Аллахом, дисципліні,

справедливості, щедрості. Буддизм вбачає шлях до морального вдосконалення у звільненні від пристрастей і страждання.

Естетичний вимір релігії виявляється у культовому мистецтві, архітектурі храмів, іконописі, церковній музиці, ритуалах і символах. Храми, собори, мозаїки, співи й обряди не лише прикрашають релігійне життя, а й сприяють глибокому емоційному переживанню віри. Релігійна естетика формує почуття піднесеності, благоговіння, єднання з вищим.

Важливо, що в релігії етичне й естетичне не існують окремо — вони творять єдину духовну систему. Краса богослужіння має виховне значення, вона підносить душу до добра. Моральне ж вдосконалення розглядається як шлях до духовної гармонії, тобто до краси внутрішнього світу.

Таким чином, релігія є вірою, що об'єднує мораль, мистецтво, філософію й естетику в цілісне бачення світу. Її вплив на культуру величезний: релігійні уявлення сформували моральні кодекси, художні стилі, музичні традиції, архітектуру та навіть політичну думку.

Етичне та естетичне — це дві фундаментальні категорії культури, що визначають духовний рівень людства. Вони є взаємопов'язаними: етичне регулює поведінку, а естетичне надає життю гармонії та сенсу. Разом вони створюють духовну цілісність культури, у якій людина прагне до добра і краси.

Етичне в культурі виражає моральну суть людського існування. Воно є мірилом добра, справедливості, співчуття, гідності — тих якостей, які забезпечують гармонійне співжиття людей у суспільстві. Моральна культура не народжується стихійно: вона є результатом історичного досвіду народів, їхнього релігійного й філософського розвитку. Саме етичні норми формують характер людини, її відповідальність перед іншими, перед світом і перед власним сумлінням.

Естетичне, своєю чергою, є проявом духовного прагнення людини до гармонії, краси, досконалості. Через мистецтво, творчість, символи й образи естетичне виявляє глибинну єдність людини з природою та Всесвітом. Воно не лише прикрашає життя, а й допомагає осмислити його сенс, підносить почуття, пробуджує віру в ідеали. Саме завдяки естетичному людство здатне творити культурні цінності, що переживають століття.

Релігія виступає особливою сферою культури, у якій ця єдність проявляється найповніше. Вона виховує моральність через віру, і водночас формує естетичний світогляд через культові дієства, мистецтво і символіку. Завдяки цьому релігія протягом століть залишалася головним носієм духовних ідеалів, що визначають морально-естетичний облік людства.

Отже, етичне й естетичне не можна розглядати окремо від релігії, як і релігію — поза культурою. Усі ці сфери утворюють єдину духовну систему, що формує людяність, гармонію та красу світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Учасники проектів Вікімедіа. Етика – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Етика>
2. Культура поведінки та етикет як складові людської культури. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11166/>
3. Учасники проектів Вікімедіа. Мораль – Вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Мораль>
4. Релігія як головне явище духовної культури. Реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/relig/21270/>

УДК 17.7.2.008

КУЛЬТУРА ЯК ПОЄДНАННЯ ЕТИЧНОГО, ЕСТЕТИЧНОГО Й ДУХОВНОГО

Анастасія ДЕМЧЕНКО

Національний університет «Львівська політехніка»

Науковий керівник – Христина ВЕРБИЦЬКА, доцент кафедри українознавства та

міжкультурної комунікації, кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Культура – духовна пам'ять народу, нації, це певний простір у якому можна поєднувати різні аспекти, такі як: мораль, віру, автентичність, творчість та пошук гармонії. У глибині цього слова завжди співіснують дві сили – етична та естетична. Це начебто дві взаємопов'язані площини, бо одне навчає чинити добро і формувати внутрішній світ людини, а інше відчувати красу або ж вчитись її створювати.

Етичне в культурі є її серцем. Це простір моральних виборів, прагнення до справедливості, щирості і людського милосердя. Це так званий життя, де точно можна визначати якою дорогою ти хочеш прямувати - добра чи зла. Етика є нашим орієнтиром по дорозі, навігатором до місця призначення, ідучи по якому ми точно дістанемось свого місця призначення, але якщо інколи відходитимемо у бік, то це може призвести до іншого варіанту нашої подорожі. Але ми завжди маємо вибір, у всьому, головне пам'ятати, що кожне наше дійство має свої наслідки. Колись у храмі прочитавши такі слова: «Декалог - це не обмеження, а свобода» то можна дійти висновку, що навіть живучи за певними правилами ми не робимось заручниками, а навпаки - вільними людьми. Справжня культура не може існувати без морального стержня, бо тоді втрачає глибину, перетворюючись на зовнішню оболонку без душі.

Естетичне - це інший вимір людського буття. Це вміння сприймати красу, бачити її у всьому. Чи це дорогою на не любиму роботу чи гуляючи восени Стрийським парком, де навколо гарні дерева, купа листя і багато заклопотаних своїми справами людей. Це здатність чути тишу у музиці чи галасу натовпу, чути свої думки і бажання тай просто бачити сенс у простому, буденному. Естетика пробуджує у людей нові відчуття: затишку, комфорту, ніжності, задоволення. Формує здатність не лише споглядати, але і бачити. Завжди нам хочеться повертатися до свого будинку, рідної кімнати, де все підлаштовано під наш затишок і комфорт, де ми самі творці власної естетики. Люблю говорити, що естетика - особлива мова душі, яка промовляє до нас там, де слова безсилі. Просто потрібно вчитись це чути.

З досвіду практикуючої християнки, можу підкреслити, що етичне й естетичне поєднуються найповніше у вірі. Релігія навчає, що справжня краса народжується з любові, а любов творить добро, тобто, добро не може бути байдужим до краси.

Не може інша людина любити когось, коли ненавидить себе. Це не значить, що ми маємо бути завищеної думки про себе і запевняти всіх і навіть себе, що ми такі єдині і прекрасні. Це говорить нам про те, що ми можемо поважати, цінувати людей тільки тоді, коли це робимо із собою. Тож створювати красу для когось - це прояв любові. А любов невід'ємна частинка нашого життя.

Коли людина живе в гармонії з Богом, її душевний стан набуває внутрішнього світла, тому і змінюється її світосприйняття. Релігійна традиція не протиставляє духовність і красу, а навпаки, вона бачить у красі прояв Божої присутності, а в добрі її підтвердження. Бо релігія це не тільки сферу обрядів і вчення, а й про простір духовної культури. Зазвичай віра формує систему цінностей, через яку людство осмислює своє місце і призначення у світі. Саме релігія дала поштовх до створення безлічі культурних шедеврів - соборів, ікон, духовної музики, поезії, які стали втіленням гармонії етичного й естетичного.

Культура і релігія невіддільні. Вони живлять одна одну: культура дає релігії мову вираження, а релігія наповнює культуру змістом. Звісно, існувати по окремоті їм вийде, але чи буде у цьому такий ж глибоко закладений сенс. Усі великі цивілізації, починаючи від античності до сьогодення створювали свої культурні коди на основі релігійних уявлень. Літургійна музика, фрески, поезія — усе це свідчення того, що віра була й залишається рушійною силою творчості. А ми виконавці цього мистецтва.

У світі, в якому так багато зла і ненависті, потрібно насамперед вчитись любити себе, ставати свої кордони, не боятись говорити про те, що нам подобається чи навпаки. Вчитись бачити в інших більше добра, але і не забувати, що все ж потрібно вміти розділяти хороше від поганого. Потрібно вчитись створювати красу, у чомусь повсякденному, прикрасити своє

нудне робоче місце, аби за нього хотілось сідати, купити собі нове пальто, аби було бажання в ньому виходити на вулицю навіть у страшенний холод чи сильний дощ. Пофарбувати стіни, купити на осінь нове горнятко, замінити старі подушки і просто створювати естетику. Спочатку у своєму серці, а згодом і в домі. Так, знаю і розумію, що створювати естетичну красу набагато складніше аніж етичну, але теж потрібно пробувати частіше говорити людям приємні слова, частіше посміхатись і думати про щось хороше. Бо зазвичай ми самі творці поганого настрою і вбивці морального стану. Бо як писав Іван Франко: «Сила людини — не в тому, щоб підкоряти, а в тому, щоб розуміти.»

Головне, вчитись не засуджувати людей за їх вибір, бо їхнє життя то їхня особиста справа і тільки вони взмозі щось обирати або змінювати. Так часто ми стаємо свідками приниження релігії. Але ж «Людина без віри — як птах без крил.» - писав Василь Сухомлинський. То чи може інша людина засуджувати когось за те, що та обрала свій шлях для отримання цих „крил”? Ми тільки маємо спостерігати і обирати, що є тими „крильми” для нас.

Тож культура починається там, де краса не відокремлена від добра, а віра - від людяності.

Незабуваймо, справжня культура починається там, де людина усвідомлює свою відповідальність перед світом - за свої думки, слова, дії. Ми часто говоримо про вихованість, освіченість, інтелігентність, але забуваємо, що всі ці поняття - лише зовнішні прояви глибокої внутрішньої культури. Вона не вимірюється кількістю прочитаних книжок чи відвіданих виставок. Її мірою є здатність залишатись людиною у будь-яких обставинах: не зраджувати себе, не втрачати віру в добро, навіть коли навколо темрява.

У світі, який постійно змінюється, культура залишається нашою опорою. Вона зберігає коріння нації, її пам'ять і мову, допомагає не розчинитися у хаосі сучасності. Але водночас культура - це не застиглий музей минулого. Це живий організм, який розвивається разом із людиною, реагує на її біль, страхи, радощі. Саме тому вона завжди має моральний вимір: усе створене без любові та духовності рано чи пізно втрачає цінність.

Етичне й естетичне – це ж не просто дві сторони однієї монети. Це два крила, на яких тримається духовність. Без етичного краса може перетворитися на порожню оболонку, без естетичного - добро втратить привабливість і силу впливу. Людина, яка прагне гармонії, повинна навчитися бачити прекрасне навіть у складних речах: у праці, у терпінні, у випробуваннях. Бо часто саме через труднощі народжується справжня духовна краса.

Як писав Григорій Сковорода, «не той щасливий, хто має багато, а той, хто вміє радіти малому». Ця проста думка вміщує в собі цілу філософію етичного й естетичного. Адже

культура це не розкіш, а спосіб бачення світу, де навіть дрібниці наповнені змістом: запах хліба, спів дзвонів, усмішка перехожого, тиша храму. У кожному з цих моментів живе частинка краси, якою Бог говорить до людини.

Тому так важливо берегти культуру не лише як спадщину, а як живу присутність у нашому щоденному житті. У словах, які ми говоримо, у тому, як ми ставимось до інших, у тому, що обираємо слухати, читати, дивитися. Кожен з нас творець культурного простору, у якому живе його душа. І від нас залежить, чи буде цей простір наповнений світлом, добром і гармонією.

Бо культура - не лише дзеркало суспільства, це також його серце. І якщо воно б'ється в ритмі любові, то навіть найтемніші куточки світу можуть наповнитися світлом.

Маємо пам'ятати, що культура це ж насамперед про людину. Про її здатність відчувати, співпереживати, мислити. У ній відбивається душа народу, тому занепад культури завжди починається із байдужості людей. Коли ми перестаємо цікавитися красою, коли замість щирості обираємо вигоду, тоді поступово гасне світло, яке тримало нас людьми.

Тому культура - це не щось далеке чи недосяжне. Вона живе у дрібницях нашого щоденного життя. У тому, як ми вітаємось, як допомагаємо старшій людині перейти дорогу, як говоримо з близькими, як слухаємо інших. Іноді достатньо одного лагідного слова, щоб зробити для когось цілий день світлішим. Ось у таких простих проявах і народжується справжня культура без пафосу, без сценічних декорацій, але з великою душею.

Коли людина починає усвідомлювати, що кожен її вчинок залишає слід у серцях інших, вона починає жити етично. А коли цей слід стає красивим, наповненим добротою і ніжністю, тоді народжується естетика людського буття. Ми всі прагнемо гармонії, але знайти її можна тільки тоді, коли наш внутрішній світ узгоджується із зовнішнім. Тоді й життя перетворюється на мистецтво.

Релігія ж навчає нас бачити красу у тому, що невидиме оком. Адже найбільша естетика це чиста душа. Молитва, тиша, вдячність теж мистецтво, яке не потребує сцени. Коли людина стоїть перед іконою, коли мовчки дякує Богові за день, у той момент вона створює власний твір - духовний, але справжній. І саме такі миті формують культуру серця.

Неважливо, яку релігію сповідує людина — головне, щоб вона залишалася Людиною. Бо справжня віра не ділить світ на «своїх» і «чужих», не зводить стіни, а навпаки — будує мости. У кожній релігії є одна спільна істина: добро, любов і милосердя. Бог — це не лише образ, що має ім'я, а сила, яка живе в серці кожного, хто чинить по совісті. І якщо людина живе з відкритою душею, повагою до інших і здатністю бачити прекрасне, — тоді вона вже несе у світ справжню культуру, незалежно від того, до якого храму заходить помолитися.

Ми живемо у час, коли надто легко загубитися серед шуму, тривоги, поспіху. Але культура і віра вчать нас зупинятися. Дивитися уважніше. Відчувати глибше. Бо лише той, хто здатен побачити красу в простому, здатен створювати добро у великому. І саме такі люди змінюють світ - не гучними словами, а тихими вчинками.

Культура це наше духовне дихання. Якщо перестати дихати нею згасне і наше єство. Тому потрібно берегти її в собі: у словах, у думках, у молитвах, у мріях. Бо поки живе культура - живе душа народу. А поки живе душа існує надія, що у світі завжди перемагатимуть добро, краса і любов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський, В. О. (2018). *Серце віддаю дітям*. Київ. (Оригінал опубліковано у 1969 р.)
2. Франко, І. Я. (2019). *Мойсей*. Львів: Світ. (Оригінал опубліковано у 1905 р.)
3. Каменчук, І. А. (2017, листопад 18). Етика й естетика держави. В *Верховенство права очима правників-початківців* (с. 44-46). Одеса: Видавничий дім «Гельветика». dspace.onua.edu.ua
4. Піщанська, В. М. (2024). Специфіка естетичного у формуванні сучасної української культури. *Культурологічний альманах*, (2), 373-379. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2024.2.46> almanac.npu.kiev.ua

УДК 008:792.071.2

ТЕАТР І МУЗИКА ЯК ПРОСТІР СВОБОДИ: ФЕНОМЕН ГУРТУ «SCHMALGAUZEN»

Інна СВЕРЕДЮК

*Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У сучасній українській культурі театр і музика дедалі частіше поєднуються у формах, що виходять за межі традиційних жанрових канонів. Це свідчить про появу нового мистецького явища — синтетичного простору свободи, де відбувається взаємопроникнення видів мистецтва, нові експерименти з тілом, звуком, словом і соціальним жестом.

Феномен українського театрального-музичного гурту «Schmalgauzen» є одним із найяскравіших прикладів цього синтезу. Їхня творчість — це не просто виступ, а своєрідна експериментальна лабораторія театру, музики й філософії дії, де пошук художньої правди поєднано з потребою внутрішньої свободи.

Як зазначає культуролог В. Хроменко, «сучасне українське мистецтво після 2014 року все більше постає як мистецтво опору — через самоусвідомлення, іронію та звільнення від страху бути іншим» [7, с. 12]. Саме цю тенденцію уособлює «Schmalgauzen», перетворюючи сцену на простір внутрішнього й суспільного звільнення.

Гурт Schmalgauzen виник у середовищі студентів Київського університету театру, кіно і телебачення ім. І. Карпенка-Карого, де акторська освіта поєдналася з потребою музичного експерименту. Викладач Андрій Самінін, який запропонував назву, вбачав у ній ідею «чогось незвичного, незручного, але живого».

Репетиції колективу починалися у селі Іванковичі на Київщині — символічно, адже саме там актори-музиканти вперше створили власний «театр звуку». За словами учасників, «у нас не було мети стати гуртом — ми просто грали, бо не могли не грати» [6].

Сьогодні «Schmalgauzen» — це Владислав Михальчук, Михайло Матюхін, Георгій Ярмоленко, Роман Дебрін, Євгеній Запояско, Кирило Липко; режисер — Андрій Ширко. Їх об'єднує не стиль, а етика творчого ризику.

Унікальність «Schmalgauzen» полягає в тому, що вони не імітують театр у музиці, а творять музичний театр, де імпровізація стає основним драматургічним принципом. Їхня формула — «імпровізація в системі» — означає гармонійне поєднання спонтанності з внутрішньою структурою дії.

Як підкреслює теоретик театру Г. Веселовська, «у постдраматичному театрі XXI століття музичність мислення стає основою сценічної композиції» [1, с. 87]. «Schmalgauzen» саме на цьому перетині — між театральним тілом і музичним ритмом — відкривають нову якість сценічної комунікації.

Еволюція гурту засвідчує зміну співвідношення театру й музики: від переважання музики (30/70) до рівноваги (50/50). Цей баланс — символ зрілості колективу.

Постановки гурту базуються на творах Августа Стріндберга, Томаса Манна, Семюеля Бекета, Роберта Вальзера. Програми «Augusto & Gustav», «Silence to Silence» вражають синтезом літературного підтексту, фізичного театру та філософської музики.

Грим і пластика акторів набувають символічного змісту — це «маска пам'яті», як вони самі її називають [5]. У цьому виявляється спадкоємність із традицією європейського експресіоністичного театру, але в українському контексті — це ще й образ відродження після травми.

Серед майбутніх задумів — вистава за мотивами творів Миколи Вінграновського, що поглиблює діалог між класичною поезією й сучасною сценічною мовою.

«Schmalgauzen» переосмислюють театр у добу цифрової культури. Їхні виступи стали вірусними у TikTok та Instagram — платформах, які перетворилися на альтернативну сцену. За даними дослідників медіакультури, «нові медіа створюють для театру простір негайного співпереживання, де глядач стає співтворцем» [4, с. 39].

Саме ця взаємодія із глядачем у цифровому середовищі дала гурту поштовх до популярності: «від TikTok до концертних залів» [3]. Таким чином, «Schmalgauzen» не лише демонструють сучасне мистецтво, а й модернізують саму модель театрального спілкування.

До 2022 року гурт творив переважно російською мовою. Після початку повномасштабного вторгнення колектив повністю перейшов на українську, переклавши попередні тексти. Цей вибір має не лише лінгвістичне, а й етичне вимірювання.

Як зазначає дослідниця О. Забужко, «мовна свідомість у час війни стає питанням не комунікації, а гідності» [2, с. 18]. Саме таку позицію демонструє «Schmalgauzen», доводячи, що українська мова може бути не лише засобом висловлення, а й носієм нової музичної свободи.

Феномен «Schmalgauzen» — це зразок нового типу українського мистецтва, у якому поєднано театральну пластичність, музичну імпровізацію та громадянську чутливість. Їхня творчість уособлює перехід від форми до сенсу, від експерименту до духовного свідчення.

Театр і музика в їхньому виконанні стають не просто засобом вираження, а простором свободи, у якому сучасна українська людина говорить мовою тіла, звуку й совісті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веселовська Г. Постдраматичний театр у просторі сучасної культури. — Київ: НАКККіМ, 2019.
2. Забужко О. Планета Полин: коротка історія сучасної української свідомості. — Київ: Комора, 2023.
3. Прорив року: від TikTok до великих концертних залів // The Village Україна. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-interview/351999-proriv-roku-vid-tiktoku-do-velikih-kontsertnih-zaliv>
4. Підгорна О. Театр у цифрову епоху: медіа як сцена. — Київ: Інтермедія, 2022.
5. Schmalgauzen: університет, який нас зібрав // Жителі.org. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.zhyteli.org/post/schmalgauzen>
6. Schmalgauzen: шукаємо ангар для подарунків шанувальників // TyKyiv.com. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tykyiv.com/intervyu/uchasniki-gurtu-shmalgauzen-shukaemo-angar-dlia-podarunkiv-shanuvalnikov/>

7. Хроменко В. Українське мистецтво після Майдану: феномен свободи // Культура і сучасність. – 2021. – № 2. – С. 9–16.

УДК 159.923-055.2:[17.023.36+179.6] (043.2)

ЖІНКА-РЯТУВАЛЬНИЦЯ: НОВИЙ КУЛЬТУРНИЙ СИМВОЛ МУЖНОСТІ І ГУМАННОСТІ

Анна Барановська

*Науковий керівник - Лідія Вербицька, завідувач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат філологічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні у ХХІ ст. українське суспільство в умовах повномасштабної війни переживає глибокі трансформації, модернізацію державних структур та щоденні виклики безпеки населення. І в цих умовах жінка-рятувальниця стає не просто працівницею у структурі Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а втіленням ідеалу української берегині з новими соціокультурними ролями у сфері цивільного захисту населення. Образ жінки-рятувальниці набуває символічного значення в суспільстві, адже стає частиною сучасного українського наративу - символом стійкості, професіоналізму та любові до Батьківщини, адже щодня такі жінки рятують життя, допомагають цивільному населенню та ліквідовують наслідки обстрілів.

Тож сьогодні жінка-рятувальниця сприймається як новий етичний ідеал, рівноправний професіонал і символ турботи, стійкості та моральної сили, а не “слабша ланка” чи “виняток”.

Сфера безпеки та порятунку в Україні тривалий час вважалась “традиційно чоловічою”, адже ДСНС як структура, що функціонує в умовах підвищеної небезпеки, історично формувалася за принципом військової ієрархії, де жінки довгий час виконували допоміжні ролі.

Однак із розвитком демократичного суспільства та впровадженням політики гендерної рівності сьогодні українське суспільство активно переосмислює ці підходи, і саме Державна служба України з надзвичайних ситуацій є одним із прикладів поступової, але реальної гендерної трансформації.

З метою розширення прав і можливостей жінок, а також зміцнення їхньої ролі у процесі здійснення національних реформ за підтримки громадянського суспільства Служба порятунку забезпечує виконання зобов'язань щодо гендерної рівності, зокрема Конвенції про

ліквідацію всіх форм дискримінації (CEDAW) [2], Пекінської платформи дій [3], а також резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека»[5].

Сьогодні впровадження принципу гендерної рівності та безбар'єрності є одним із пріоритетів ДСНС, адже імплементація таких офіційних актів, як Резолюція ООН 1325, - це не лише про жінок, а й про прозоре суспільство та рівні можливості для кожного [8, С. 9].

Державна служба України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2022 р. № 1041-р «Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2022 р. № 1544 «Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року» провела моніторинг імплементації державної гендерної політики та політики безбар'єрності в систему ДСНС і надає інформацію про виконання ДСНС у 2022 році завдань вищезазначених планів заходів в межах повноважень.[5]

Отже, процеси гендерної трансформації у структурі Державної служби України з надзвичайних ситуацій відображають загальну тенденцію демократичного розвитку українського суспільства. Сфера безпеки та порятунку, яка тривалий час вважалася традиційно чоловічою, сьогодні поступово стає прикладом усвідомленого впровадження принципів рівності та безбар'єрності. ДСНС демонструє послідовність у реалізації державної гендерної політики, беручи активну участь у виконанні міжнародних зобов'язань України, таких як Конвенція ООН CEDAW, Пекінська платформа дій та Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека». Це свідчить не лише про формальне дотримання нормативних актів, а про глибоку інституційну зміну культури служби, спрямовану на забезпечення рівних прав і можливостей для всіх працівників незалежно від статі. Залучення жінок до виконання службових завдань у сфері цивільного захисту, створення умов для їхнього професійного зростання та лідерства сприяє підвищенню ефективності діяльності Служби, формує позитивний суспільний імідж ДСНС як модерної, відкритої та гуманістично орієнтованої інституції.

Таким чином, гендерна рівність у системі ДСНС постає не лише як складова кадрової політики, а як ціннісна основа державного управління, що зміцнює соціальну згуртованість, довіру громадян і демократичний розвиток країни.

Сьогодні діяльність жінки-рятувальниці - це практичне втілення культури мужності та головних гуманістичних цінностей.

Мужність — риса особистості, що поєднує сміливість, наполегливість, рішучість та витримку; одна із чотирьох основних чеснот античності. "Культура мужності" – це концепція,

яка об'єднує комплекс моральних якостей, цінностей та поведінкових норм, що характеризують мужність як чесноту. Вона проявляється у здатності долати страх, діяти відповідально, попри труднощі та непередбачувані ситуації, а також робити правильний вибір навіть тоді, коли він є складним або некомфортним.

Культура мужності не є культурою маскулінності, адже до сновних аспектів культури мужності належить моральна сила. Тобто мужність – це не вроджена риса, а комплекс морально-вольових якостей, що розвиваються та взаємодоповнюють одна одну; подолання страху: ключовим елементом є здатність діяти відповідно до правди та своїх переконань, незважаючи на страх; активна дія: мужність проявляється в активних, корисних, відповідальних діях, які можуть бути навіть жертвовними, але несуть благо; адаптивність: мужність передбачає готовність адаптуватися до змін, реагувати на непередбачуване та розв'язувати проблеми, що виникають; золота середина: згідно з філософією Аристотеля, мужність є "серединою" між двома крайностями – боягузством і безрозсудною хоробрістю; соціальна та особистісна культура: культура мужності охоплює як індивідуальні, так і суспільні норми, цінності та поведінкові звички, що формуються через виховання, освіту та особистий досвід. Таким чином, культура мужності орієнтована на моральну силу, відповідальність та гідність. Вона підкреслює внутрішню зрілість, емоційну врівноваженість та вміння діяти розважливо. А культура маскулінності часто ототожнюється із жорсткістю, змаганням та домінуванням. І, що важливо, культура мужності передбачає співчуття, турботу та захист як прояв сили, у той час, коли культура маскулінності може заперечувати прояви "слабкості". А також культура мужності має етико-гуманістичний вимір, у той час, коли культура маскулінності має соціально-гендерний. Тож культура мужності не є культурою маскулінності тому, що мужність є ціннісною характеристикою особистості, і вона не залежить від статі, і нею може володіти як чоловік, так і жінка. А культура маскулінності є соціально сконструйованою моделлю "чоловічої поведінки".

Щодо гуманності, то це інтегральна морально-етична категорія, що відображає систему духовних і соціальних цінностей, спрямованих на визнання найвищої цінності людського життя, гідності та свободи особистості. Вона проявляється у повазі до людини, милосерді, співчутті, толерантності, готовності допомагати іншим і відповідальності за збереження життя та добробуту суспільства.

Культура гуманності — це система цінностей, що ставить людину та її гідність вище за інші пріоритети, ставлячи в основу повагу до особистості, доброзичливе ставлення та вільний розвиток її здібностей. Вона передбачає гуманне ставлення як у суспільних відносинах, так і до всього живого. Цей термін пов'язаний з епохою Відродження (гуманізм),

коли людина стала центральним об'єктом дослідження та мистецтва, а ідеалом стала універсальна, гармонійно розвинена особистість.

До основних аспектів культури гуманності належать: центральна цінність: тобто визнання людини як вищої цінності, її гідності та права на щастя, а також на прояв своїх здібностей; повага до особистості: шанобливе ставлення до кожної людини, незалежно від її походження, раси, релігійних переконань чи багатства; свобода розвитку: прагнення до вільного розвитку особистості, реалізації її потенціалу та можливостей; гуманне ставлення: доброзичливе ставлення не тільки до людей, а й до всього живого, що проявляється у повсякденному житті та суспільних відносинах; просвітницький рух: в епоху Відродження гуманізм був насамперед просвітницьким рухом, що надавав першочергового значення освіті, літературі та знанням; критерій прогресивності: принцип гуманізму слугує критерієм прогресивності соціальних інститутів; естетизація: епоха Відродження характеризувалася особливим естетичним ставленням до життя, коли всі сфери суспільства вимірювалися естетичною міркою, а ідеалом була цілісна, гармонійно розвинена особистість.

Відколи в Україні розпочався процес реформування системи МВС та імплементації Резолюції Ради безпеки ООН 1325 «Жінки. Мир. Безпека», межа між виконанням службових обов'язків чоловіків та жінок почала помітно стиратися. Сьогодні вже мало хто дивується, коли бачить жінку-офіцера поліції чи Нацгвардії. Нарівні з чоловіками вони дбають про правопорядок і захищають Україну.

Як засвідчує голова Державної служби України з надзвичайних ситуацій Андрій Даник в інтерв'ю "УКРІНФОРМ": "Керівництво ДСНС підтримує політику гендерної рівності, тож жінки працюють у кожному підрозділі" [1].

У структурі Державної служби з надзвичайних ситуацій жінки найчастіше обіймають посади диспетчера, психолога, інспектора або медика. Вдягнвши офіцерську форму та берці, ці тендітні офіцерки впевнено ламають застарілі стереотипи та із задоволенням і самовідданістю беруть величезну відповідальність за життя українців.

Крім цього, за бездоганну службу наших жінок-рятувальниць нагороджують Орденом княгині Ольги III ступеня та Орденом "За мужність" III ступеня. [6]

Як приклад, Указом президента України №683 у 2025 році було нагороджено полковника служби цивільного захисту Рибалко Світлану Петрівну Орденом княгині Ольги III ступеня. А Указом президента України №583 14 вересня 2023 року було нагороджено капітана служби цивільного захисту Д'яченко Юлію Іванівну Орденом "За мужність" III ступеня. А ще 8 березня 2023 року Орденом княгині Ольги III ступеня було також нагороджено старшого лейтенанта служби цивільного захисту Главацьку Віту.[6]

Українські жінки-рятувальниці демонструють, що здатні не лише професійно виконувати службові завдання та здобувати відзнаки державного рівня, але й отримувати міжнародне визнання завдяки своїм професійним спортивним досягненням.

До прикладу, Оксана Чехмистренко, начальниця групи водолазно-рятувальних робіт у Державній службі з надзвичайних ситуацій, у 2017 році стала першою жінкою водолазом-рятувальником в Україні, адже до того часу в нашій державі була заборона на те, щоб посаду водолаза-рятувальника обіймала жінка. Крім цього, Оксана бере активну участь у міжнародних професійних змаганнях пожежно-рятувальних служб “Firefighter Combat Challenge” разом із командою ДСНС України.[6]

Наші жінки-рятувальниці доводять, що вони можуть не лише працювати у таких складних професіях, але і бути одними із найкращих.

Прикладом жінки-чемпіонки світу серед пожежників є Марія Лебединська з Рівненської області, яка на чемпіонаті “World Firefighter Challenge Championship 2024” перемогла у кількох номінаціях серед жінок.[6]

Також жінки-рятувальниці залучаються до проведення відновлювальних робіт та розчищення завалів після обстрілів у найгарячіших та найзапекліших точках війни на рівні із чоловіками. Зокрема, рятувальниця з Донеччини Анна Жайворонок - єдина жінка в аварійно-рятувальному загоні спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Донецькій області, яка побувала у найгарячіших точках області та працювала на розчищенні завалів після обстрілу на районі “Східний” у Маріуполі, а також залучалася до проведення відновлювальних робіт у Авдіївці. Крім цього, указом президента України дівчину нагороджено орденом “Княгині Ольги” III ступеня.[6]

Командиром відділення - інструктором службового собаківництва відділення спеціальних пошуково-рятувальних робіт групи рятувальних робіт аварійно-рятувальної частини АРЗ СП Управління ДСНС України у Кіровоградській області є Аліна Хрустальова. Дівчина має статус інструкторки-дресирувальниці першої категорії і брала участь у науково-практичній конференції кінологічних підрозділів системи МВС України, яка проходила на базі навчально-тактичного полігону Міжрегіонального центру швидкого реагування ДСНС. Дівчина добре володіє усіма психологічними тонкощами виховання німецьких вівчарок. Співпрацювати із цією породою собак нелегко, тому що за своєю природою вони є сторожовими, і для того щоб собака під час розбору завалів або пошуку заблукалих людей просто підійшов до потерпілого і подав голосовий знак про успішний результат, не торкаючись при цьому людини лапою чи зубами, потрібна дуже кропітка і тривала робота. В

Аліні є свій підхід до таких вибагливих учнів, тому їй завжди вдається досягати бажаних результатів.[6]

Наші рятувальниці своїм прикладом доводять, що здатні здолати усі труднощі обраної професії на рівні із чоловіками. Власне тому Олена Ритченко розпочала свою кар'єру в лавах Служби порятунку. На рівні з колегами-чоловіками Олена побувала в епіцентрі не однієї надзвичайної ситуації. Найважчою своєю зміною Олена вважає 29 жовтня 2015 року. Ця дата увійшла в історію країни масштабною трагедією: у місті Сватовому сталася пожежа на складах, де зберігались 3,5 тисяч тон набоїв різної модифікації. Осколки снарядів і самі снаряди розривалися поблизу міста і в самому місті. Тоді від професійності та оперативного реагування кожного рятувальника залежали не одне людське життя та подальший розвиток катастрофи. Олена Ритченко вже тоді працювала начальником чергової зміни оперативно-координаційного центру Головного управління ДСНС України у Луганській області. Саме вона тієї ночі здійснювала цілодобове керування особовим складом чергових караулів підрозділів Луганського гарнізону оперативно-рятувальної служби. Організовувала збір, оброблення та узагальнення оперативної інформації про надзвичайну ситуацію, що виникла та забезпечувала своєчасне направлення чергових підрозділів до місця пожежі. Олену було нагороджено медаллю «За бездоганну службу» III ступеня. Ця нагорода є одночасно і визнанням, і черговим підтвердженням того, що нарівні з чоловіками наші дівчата та жінки здатні досягти неабияких висот у кар'єрі [6].

Рятувальниці Державної служби України з надзвичайних ситуацій завжди працюють безпосередньо там, де потрібна їхня допомога - на місцях ворожих ударів, евакуацій і навіть під час впізнання тіл загиблих. На сьогодні в службі ДСНС 128 психологів та психологинь, які задіяні під час ліквідацій наслідків надзвичайних ситуацій. Їх завдання — надати екстрену підтримку постраждалим і допомогти справитися з травматичними переживаннями як дорослим, так і дітям. І таку допомогу з початку повномасштабного вторгнення отримали уже понад 260 тисяч українців![7]

«Психологи навчилися "розмовляти" поглядом», — поділилася під час брифінгу в Media Centre Ukraine головна фахівчиня відділу психологічного забезпечення ДСНС Іванна Давиденко. За її словами, у критичних ситуаціях, коли багато постраждалих, команда психологів діє злагоджено, оперативно оцінює емоційний стан кожного, підбираючи найбільш ефективну модель допомоги. Зокрема, особливої уваги потребують ті, хто перебуває в ступорі — надмірно спокійний стан може вказувати на глибокий шок, що загрожує невідворотними наслідками. Саме тому психологи ДСНС працюють на межі можливого, щоб допомогти людям опанувати свої емоції й полегшити їхній стрес.[7]

Отже, жінка-рятувальниця в Україні перестала бути винятком і стала потужним символом нової доби — мужності, гуманності та професійності. Вони працюють пліч-о-пліч із чоловіками у найнебезпечніших умовах: від пожеж та стихійних лих до фронтових обстрілів. Кожна історія доводить, що українські жінки здатні ламати стереотипи, досягати вершин і ставати прикладом сили та відданості для інших.

Сьогодні рятувальниці — це не лише героїні бойових дій чи міжнародних чемпіонатів. Це і психологині, які першими приходять на допомогу, коли серця та душі людей травмовані війною. Їхня робота — це «швидка допомога» для людських емоцій, яка рятує не менше, ніж пожежні шланги чи спеціальні інструменти.

Таким чином досягнення жінок-рятувальниць є прикладом поєднання професійної майстерності та особистісної реалізації в різних сферах життєдіяльності і важливим чинником формування позитивного іміджу сучасної жінки у сфері безпеки. Вони підтверджують, що висока ефективність у службовій діяльності не суперечить успіхам у спорті, а навпаки, взаємодоповнює їх, формуючи комплексний образ сучасної жінки в системі захисту населення. Їхні успіхи засвідчують не лише високий рівень професійної компетентності, а й утверджують значення гендерної рівності, сприяють зміцненню авторитету служби цивільного захисту та формують позитивний міжнародний імідж нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'ю голови ДСНС Андрія Даника "УКРІНФОРМ". URL: <https://surl.li/sqmflt>
2. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації – CEDAW. URL: <https://surl.li/vbhbew>
3. Пекінська платформа дій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text
4. Розпорядження КМУ № 1041-р від 11.11.2022 — затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1041-2022-%D1%80#Text>
5. Розпорядження КМУ № 1544-р від 28.10.2022 — затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-2022-%D1%80#Text>
6. Сайт головного управління ДСНС України. URL: <https://mvs.gov.ua/news/psixologicna-pidtrimka-na-liniyi-zittia-iak-faxivci-dsns-dopomagaiut-ukrayinciam-u-naitiazci-momenti#:~:text=%D0%9D%D0%B0%20%D1%81%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%96%20128%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8>

%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%8C%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8,%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8C%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%B2%D0%BF%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D1%96%D0%BB%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%85

7. Сайт Міністерства внутрішніх справ України: психологічна підтримка на лінії життя: як фахівці ДСНС допомагають українцям у найтяжчі моменти. URL: <https://mvs.gov.ua/news/psixologicna-pidtrimka-na-liniyi-zittia-iak-faxivci-dsns-dopomagaiut-ukrayinciam-u-naitiazci-momenti#:~:text=%D0%9D%D0%B0%20%D1%81%D1%8C%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%B2%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%8C%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%B8,%D0%B5%D0%B2%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8C%20%D0%BF%D1%96%D0%B4%20%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%B2%D0%BF%D1%96%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%82%D1%96%D0%BB%20%D0%B7%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D1%85>

8. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів в систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України. 300 с. URL: <https://lnk.ua/xVm8PdGev>

УДК 391:316.7(477)

МОДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Божена ГУЗЬ

*Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну мода перестала бути лише сферою краси й естетики. Вона стала формою комунікації, культурного спротиву та вираження національної ідентичності. Одяг, кольори й навіть способи виробництва почали нести політичний і моральний зміст. Українська мода перетворилася на інструмент, за допомогою якого суспільство заявляє про свої цінності, пам'ять і гідність.

Після 24 лютого 2022 року кольори українського прапора, вишивані орнаменти, колосся, калина й камуфляж стали знаками солідарності та спротиву. Одяг набув здатності «говорити» – не через логотипи, а через символіку. Кожен елемент – від стриманої палітри до ручної вишивки – містить послання про незламність і любов до своєї землі. Як зазначає Оксана Забужко, в часи випробувань культура стає «формою пам'яті, що тримає народ при собі» [2, с. 44]. Саме це спостерігаємо в сучасній українській моді.

Бренд FROLOV поєднав естетику й благодійність: його проєкт FROLOV HEART спрямований на підтримку поранених дітей та медичних ініціатив. Колекції дизайнера Івана Фролова демонструють, що навіть гламур може бути солідарним, а подіум – майданчиком для допомоги.

Бренд KSENIASCHNAIDER, відомий використанням апсайклінгу, після 2022 року став символом відповідального виробництва в умовах війни. Його засновники наголошують, що створювати речі в Україні – це вже політичний жест [4, с. 18].

Дизайнерка Світлана Бевза у своїх колекціях переосмислює українські архетипи: колосок і калину – як образи землі, гідності та родючості. Її роботи показують, що національний код може бути сучасним і лаконічним.

Проєкт GUNIA Project відроджує українські ремесла – ткацтво, гутне скло, кераміку, різьблення. Бренд співпрацює з майстрами з різних регіонів, перетворюючи народні традиції на частину сучасного дизайну. Це приклад культурного відродження через працю й красу.

А дизайнер Jean Gritsfeldt став автором антивоєнного показу в Берліні у березні 2022 року, який перетворився на художній маніфест свободи. Його модний виступ з українським прапором на подіумі став одним із перших символів підтримки України в європейській фешн-спільноті.

Війна змінила не лише вигляд української моди, а й її моральні засади. Дизайнери дедалі частіше говорять про чесність виробництва, прозорість, екологічність, залучення жінок і ветеранів до процесів. Мода перестала бути поверхневою – вона стала способом дії, жестом участі й підтримки.

Українська мода після повномасштабного вторгнення є не просто індустрією, а простором колективної пам'яті та самоусвідомлення. Вона допомагає формувати позитивний образ України у світі, зміцнює національну ідентичність і доводить, що навіть у час війни творчість залишається зброєю духу.

Мода стала не лише елементом тилу. Українські дизайнери розробляють адаптивний одяг для ветеранів, як-от у проєкті «Andreas Moskin», де моделями стали військові з ампутаціями. Такі акції перетворюють подіум на платформу для солідарності й відновлення.

Досвід України після початку повномасштабного вторгнення переконливо довів, що мода – це не лише про одяг. Це мова, якою нація говорить зі світом, це зброя, якою бореться за свій образ і дух. У воєнний час українська мода стала маніфестом свободи, інструментом культурного спротиву і містком солідарності. Дизайнери, модельєри, стилісти і навіть перші особи держави спільно створили новий вимір fashion-індустрії, де естетика невіддільна від етики. Політична комунікація за допомогою одягу – від зеленого светра Зеленського до вишиванки на Олені Зеленській – виявилась неймовірно потужною, бо апелює не лише до розуму, а й до емоцій та цінностей. Світова мода, своєю чергою, теж змінилась під впливом українських подій: вона стала совіснішою, згуртованішою, сміливішою у висловлюванні позиції.

Для України мода у час війни – це частина її фронту. Це спосіб сказати: «Ми – є. Ми боремося. Ми – сучасна культура з тисячолітнім корінням, яку не зламати». І поки українські воїни тримають оборону на полі бою, українські митці тримають культурну оборону – ниткою і голкою, тканиною і словом. Такий симбіоз сили і креативності, безумовно, увійде в історію як феномен нескореного людського духу, де навіть мода стала зброєю свободи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дяченко М. Мода як культурний код нації // Українська культура. 2024. № 2. С. 15–19.
2. Забужко О. Планета Полин. Київ : Комора, 2022. 384 с.
3. Кухарук О. Мода і ідентичність у сучасній Україні // Вісник КНУКіМ. Серія: Культурологія. 2023. № 48. С. 60–67.
4. Сивак Н. Українська мода у час війни: культура стійкості // День. 2023. № 45. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayina-incognita/ukrayinska-moda-u-chas-viyny> (дата звернення: 24.10.2025).

ОСНОВОЮ КУЛЬТУРИ ЯК ФЕНОМЕНУ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ Є КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Анастасія БОДНАР

*Науковий керівник – Роман Яремко, доцент кафедри практичної психології та
педагогіки кандидат психологічних наук*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Сучасна війна в Україні показала, що культура і культурна спадщина є не просто додатком до життя суспільства, а його життєвою основою. Вони становлять феномен людського духу, який допомагає нації вистояти, усвідомити свою унікальність і відстояти право на існування.

Великий тлумачний словник сучасної української мови розглядає культуру як «сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії» [2]. А Закон України «Про охорону культурної спадщини» визначає, що «сукупність матеріальних і духовних цінностей, успадкованих від попередніх поколінь, які мають історичну, мистецьку, наукову або іншу культурну цінність, – це культурна спадщина» [4].

Світ офіційно визнав, що широкомасштабний наступ росії 24 лютого 2022 року змінив країну й продовжує змінювати геополітичний ландшафт планети. Цей день увійшов в історію не лише України, а й світу, утвердивши українську культурно-національну складову як невід’ємну частину світової цивілізації. В умовах війни її значення лише посилюється, адже культура стає головним полем битви за ідентичність і право на буття.

Український філософ Ігор Бичко визначав «екзистенцію» як «існування, життя, буття» [1]. Саме тому нинішня війна є не лише збройним, а передусім ідеологічним, культурним, мовним і національно-ціннісним спротивом. Генетичною матрицею українського народу є національна ідентичність, визначальними чинниками якої виступають мова, історична пам’ять, традиції, звичаї, фольклор, мистецька спадщина.

Від початку повномасштабної війни росія цілеспрямовано знищує українську історичну пам’ять, об’єкти культури, ремесла і традиції. За даними Міністерства культури та стратегічної комунікації України, станом на липень 2025 року через російську агресію зруйновано або пошкоджено 1528 пам’яток культурної спадщини та 2359 об’єктів культурної інфраструктури, серед яких 471 – повністю знищено [3]. Найбільших руйнувань зазнали пам’ятки у Харківській, Херсонській, Одеській, Донецькій та Київській областях.

Масштаби знищення культурних цінностей засвідчують факт культурного геноциду. Культурна спадщина набуває ключового значення для формування єдності суспільства, зміцнення національної ідентичності та розвитку України як демократичної держави. Саме

тому політика у сфері культурної спадщини стає важливим чинником забезпечення національної безпеки. У 2023 році у Верховній Раді зареєстровано законопроект № 9072, який доповнив пріоритети національної безпеки пунктом про «збереження культурної спадщини» [5].

Крім того, відповідно до Римського статуту, навмисне знищення культурної спадщини, що не є воєнною необхідністю, визнається воєнним злочином [3]. Україна, ратифікувавши Статут у 2024 році, отримала юридичні механізми для документування й переслідування злочинів проти культурної спадщини.

Сьогодні перед українським суспільством стоїть завдання не лише зберегти культурну ідентичність, а й створити «ресурсну платформу» її відновлення та розвитку. Прикладом таких ініціатив є діяльність Молодіжної ради Стрийщини, яка реалізує профорієнтаційно-просвітницький проєкт «MozhlyvostiUA» та краєзнавчі студії з охорони культурної спадщини, популяризації історії, традицій і національної пам'яті.

В умовах війни особливого значення набуває й нематеріальна культурна спадщина, визначена Конвенцією ЮНЕСКО (2003 р.) як сукупність усних традицій, виконавських мистецтв, звичаїв і ремесел [6]. До Національного переліку елементів НКС України станом на 2025 р. внесено 115 елементів, серед яких два зі Стрийського району – «Культура приготування та споживання “Засипаної капусти”» [8] і «Весільний обряд заплітання долі» [9].

Координатори Молодіжної ради Стрийщини спільно з партнерами реалізували низку ініціатив з актуалізації культурної спадщини та розвитку молодіжного потенціалу району, серед яких профорієнтаційно-просвітницький проєкт «MozhlyvostiUA» та дослідницько-краєзнавчі студії. Проєкт «MozhlyvostiUA» спрямований на переосмислення культурної спадщини, посилення людського потенціалу у сфері її збереження та промоції, розвиток сучасної української ідентичності та європейського цивілізаційного вибору, створення безбар'єрного простору та підтримки ментального здоров'я, формування інклюзивного середовища через активність громадських ініціатив, підвищення профорієнтаційних компетенцій учнів і студентів та організаційного потенціалу, охорону і ревіталізацію культурної спадщини Стрийського району, зміцнення ролі громадських організацій у збереженні культурних ландшафтів, реалізацію інноваційних проєктів з актуальної інтерпретації спадщини, підтримку студентів спеціальності «Агенти з організації туризму» та промоцію об'єктів культурної спадщини як туристичних магнітів. Дослідницько-краєзнавчі студії, у свою чергу, орієнтовані на відновлення та збереження національної пам'яті і культурних цінностей України, просвіту активної молоді та формування практики європейської інтеграції, ознайомлення з діяльністю інститутів ЄС та принципом «Єдині в

різноманітті», а також на зміцнення ролі культурної дипломатії у відновленні та промоції української культурної спадщини на міжнародному рівні.

Отже, війна в Україні засвідчила, що культура і культурна спадщина є не просто набором артефактів, а живим джерелом сили й незламності. Вони формують ідентичність нації, забезпечують духовну стійкість суспільства і стають важливим інструментом опору у боротьбі за свободу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бичко І. Екзистенціалізм // Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К., 2002.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К., 2011.
3. Закон № 3909-IX від 21.08.2024 «Про ратифікацію Римського статуту Міжнародного кримінального суду та поправок до нього».
4. Закон України «Про охорону культурної спадщини» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 39, ст.333).
5. Законопроект № 9072 «Про внесення змін до Закону України “Про національну безпеку України” щодо збереження культурної спадщини України та національної пам’яті».
6. Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. – Париж, 2003.
7. Міністерство культури та стратегічної комунікації України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mcsc.gov.ua/news/1528-pamyatok-kulturnoyi-spadshhyny-ta-2359-obyektiv-kulturnoyi-infrastruktury-postrazhdaly-v-ukrayini-cherez-rosijsku-agresiyu/>
8. Міністерство культури та стратегічної комунікації України. – «Весільний обряд заплітання долі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mcsc.gov.ua/news/vesilnyj-obryad-zaplitannya-doli-vnesly-do-naczpereliku-nematerialnoyi-kulturnoyi-spadshhyny/>
9. Міністерство культури та стратегічної комунікації України. – «Культура приготування та споживання “Засипаної капусти”». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mcsc.gov.ua/news/zasypana-kapusta-vidteper-nematerialna-kulturna-spadshhyna-ukrayiny/>

УДК 94(477)(092)(469.5):008

МІСЦЯ МАСОВИХ РОЗСТРІЛІВ УКРАЇНЦІВ ЯК СИМВОЛ ПАМ’ЯТИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

Іван ЧІПЧИК

*Науковий керівник – Лідія ВЕРБИЦЬКА, завідувач кафедри українознавства та та
міжкультурної комунікації, кандидат філологічних наук*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Період кінця 30-х – початку 40-х років XX століття є часом масового знищення українського народу та, зокрема, інтелігенції. Незважаючи на те, що в цей час тривала одна із найсмертоносіших воєн всіх часів, обставини склались таким чином, що не тільки війна забрала життя великої кількості діячів. Значна частина з них не загинула на полі бою, а була розстріляна як радянською, так і німецькою владою. Таких місць розстрілів чимало віднайдено та досліджено. Переконані: є й такі локації, які ще не виявлені, не досліджені та не стали місцями пам'яті. У нашій праці говоритимемо про урочище Сандармох (Карелія, РФ), Биківнянський ліс (Київ), Дем'янів Лаз (Франківщина), місця розстрілів у період події, іменованої як Вінницька трагедія (Вінниця) й організованої владою СРСР, та Бабин Яр (Київ), розстріли на території якого проводились протягом 1941-1943 років нацистською Німеччиною.

Інтелігенція виступає як соціально-професійна група, носій інтелектуального потенціалу, культурно-освітнього, морально-етичного капіталу, виконує функції передачі знань, науки, отже, провадить освітню діяльність, а також впливає на формування суспільної думки і моральних норм [1]. До інтелігенції того періоду належать вчителі, викладачі вищих навчальних закладів, наукові дослідники, журналісти, письменники, митці, музиканти, літератори, кінорежисери та науково-педагогічна інтелігенція. Функції, які виконують у суспільстві інтелектуали, надто відповідальні, що зумовлює потребу для колонізатора знищувати таку інтелектуально потужну верству суспільства.

Розстріли в урочищі Сандармох є одними з найбільш відомих сьогодні. У період з 27 жовтня до 4 листопада 1937 року було вбито 1116 осіб. До переліку жертв, які потрапили до Сандармоху належать Микола Зеров, Микола Куліш, Лесь Курбас, Антін Крушельницький, Мирослав Ірчан-Баб'юк, Степан Рудницький, Михайло Яворський, Валер'ян Підмогильний та багато інших діячів української культури, науки, релігії тощо [2, с. 141-142]. Сьогодні відомо, що загалом в цьому урочищі було вбито близько 9 тисяч людей [3, с.46]. Задля вшанування пам'яті людей які тут загинули, 27 жовтня 1997 року, у 60 річницю з початку вбивств, було встановлено перших 5 групових пам'яток. Серед них була і українська. Товариство української культури «Калина» коштом світового українства спорудило гранітний козацький хрест «Убієнним синам України»[9].

Розстріли в Биківнянському лісі розпочались у тому ж 1937 році. Биківнянський ліс ховає в собі численних жертв сталінського репресивного режиму в період 1937-1941 рр. Серед похованих є науковці, діячі культури, проукраїнські політики, а також багато інших діячів української інтелектуальної еліти. Наразі встановлено імена лише 19 тисяч розстріляних,

серед яких: письменники Михайль Семенко, Майк Йогансен, Вероніка Черняхівська, художники Михайло Бойчук, Микола Касперович, академіки Федір Козубовський, Петро Супруненко, митрополит Української автокефальної православної церкви Василь Липківський та багато інших [3 с.48]. Для вшанування жертв масових політичних репресій на місці розстрілів у 2006 році було утворено Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили» площею 239 га. Згодом в 2011-2012 роках було споруджено меморіальну могилу у вигляді кургану із 10 могилами.

Та на цьому трагедії 1937 року не завершилися. Було ще багато розстрілів, одним із найжахливіших з яких є Вінницька трагедія 1937-1941 років. За цілком таємним оперативним наказом НКВС СРСР № 00447 від 30 липня 1937 р. у Вінницькій області планували репресувати всього 4 000 осіб, з них розстріляти – 1 000 осіб. Так звана «куркульська операція» розпочалася 5 серпня 1937 р. На основі історичних досліджень можна констатувати, що в період проведення масових репресивних операцій у 1937–1938 рр. УНКВС у Вінницькій області план щодо арештів перевиконали. Було репресовано близько 20 000 громадян, з яких розстріляли щонайменше 13 475 осіб [4, с. 69]. Проте на цьому радянська влада не зупинилась. Під час стрімкого відступу Червоної армії на початку німецько-радянської війни у Вінниці, як і в багатьох інших містах України, органи НКВС терміново й масово страчували в'язнів у своїх тюрмах [5, с. 44]. Після захоплення міста військами вермахту з дозволу німецької окупаційної влади в 1943 році було проведено розкопки місць групових поховань. Усього на трьох ділянках у м. Вінниці було розкопано 95 могил. За підрахунками німецької комісії екзгумовано 9432 тіла, за українськими підрахунками – 9439. Під час слідства було розпізнано 682 особи, 183 з яких було ідентифіковано як інтелігенцію [6]. Хоча ця трагедія забрала так багато життів, у Вінниці чи на її околицях немає меморіальних комплексів, які б увіковічнювали пам'ять саме про ці події. Серед подібних знайдено тільки пам'ятник жертвам комуністичного терору на братській могилі на Підлісному кладовищі.

В період відступу 1941 року Вінниця була не єдиним місцем масових розстрілів. В багатьох містах проводились подібні злочини, зокрема одними із найтрагічніших можемо назвати події що відбувались в урочищі Дем'янів Лаз на Франківщині. У Станіславській тюрмі знищено близько 1500 осіб. У Дем'яновому Лазі під час розкопок у 1989 р. виявлено залишки 532 закатованих [7, с. 24]. Проаналізувавши доступний нам обсяг інформації, можемо зробити висновок, що вбивства були здійснені поспіхом в перші дні перед приходом німців. Чи були вони спрямовані на винищення інтелігенції – нам не відомо, проте серед жертв були представники цього класу. Зокрема можемо відзначити вбитих та закатованих там Гриця Голинського, громадського діяча, коменданта Гуцульського куреня УГА, Остапа Хоміва,

керівника місцевого підрозділу ОУН. Також було засуджено більшість представників товариства «Просвіта» із села Старі Кути [7, с. 29-32]. Неподалік від місць поховань у 1998 році було відкрито меморіальний комплекс «Дем'янів лаз», що підпорядковується Музею визвольних змагань Прикарпатського краю.

Прихід німецьких військ ситуації не покращив та приніс із собою нові масові розстріли. Найвідомішим із таких є реалізований в межах політики голокосту масовий розстріл євреїв в урочищі Бабин Яр протягом 1941-1943 років. Хоча політика була спрямована на винищення єврейського населення, окупаційні війська не нехтували можливістю позбутися противників режиму. Під приціл німців потрапив 621 учасник антинацистського підпілля ОУН, серед яких було сімейство Теліг (Олена – поетеса, публіцистка та діячка ОУН, та її чоловік Михайло) [8]. В пам'ять про 62 представників ОУН які були розстріляні тут, у 2006 році було встановлено дерев'яний хрест, який у 2012 році замінено на кам'яний. Також у 2017 році було відкрито пам'ятник Олені Телізі.

Незважаючи на масовість та масштабність таких подій, радянська влада всіляко намагалась замовчувати та приховувати їх. Про багато таких розстрілів ми дізналися вже після здобуття Україною незалежності. Цілком імовірно, що в майбутньому будуть знайдені й інші місця масового знищення українців. Проте жертва цих людей не мала б жодного значення без вшанування пам'яті та встановлення меморіальних комплексів, які нам всіляко нагадують про трагедії, які тут колись відбувались, а також є місцем сили та символом непоборності українського народу.

В умовах повномасштабної війни існує гостра потреба у відновленні, встановленні та оновленні меморіальних комплексів, розташованих на місцях масових розстрілів. Такі комплекси особливо цінні в контексті відновлення в пам'яті сучасного населення ціни, яку наш народ заплатив за спроби бути вільним як у своїх помислах, так і в діях.

Так і сьогодні наш народ платить найдорожчу ціну за можливість бути вільним.

Період кінця 1930-х – початку 1940-х років XX століття став однією з найтрагічніших сторінок в історії українського народу. Масові репресії, організовані радянською владою, та злочини нацистського окупаційного режиму призвели до фізичного знищення значної частини української інтелігенції – носія національної ідентичності, культури й духовності. Події в урочищах Сандармох, Биківня, Дем'янів Лаз, у Вінниці та Бабиному Яру засвідчили системний характер політики, спрямованої на придушення інтелектуального та культурного потенціалу українського суспільства.

Можна лише уявити, яким було б майбутнє України, якби ці трагічні події не забрали життя тисяч мислителів, митців і науковців. Як слушно зазначає українська літературознавиця Ярина Цимбал у подкасті «Сандармох» (канал «Локальна історія»):

«...без Сандармоху ми би мали куди більші, ширші досягнення в культурній сфері, зокрема мистецтві і літературі».

Ці слова точно передають масштаб утрати, яку зазнав український народ унаслідок тоталітарних репресій.

Попри десятиліття замовчування сьогодні місця масових розстрілів стали символами національної пам'яті та духовної сили. Вони нагадують про ціну, яку українці заплатили за право бути вільними й самобутніми. В умовах сучасної війни особливого значення набуває відновлення та збереження меморіальних комплексів, адже саме пам'ять про минулі трагедії є запорукою того, щоб не допустити їх повторення, утвердити історичну правду, національну свідомість та гідність нашого народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьменко М. М. Науково-педагогічна інтелігенція в УСРР 20-30-х років: соціально-професійний статус та освітньо-культурний рівень. Донецьк, 2004.
2. Docplayer: Українська інтелігенція на соловках (репресоване відродження).
URL: <http://docplayer.net/73867702-Ukrayinska-inteligenciya-nasolovkah-represovane-vidrozhennya.html>. (дата посилання: 22.10.2025)
3. Борошук С.М., Каганов Ю.О. Великий терор 1937 - 1938 рр. і доля української інтелектуальної еліти. Запоріжжя, 2020.
4. Подкуп Р. «Великий терор» на Вінниччині (1937–1938 рр.): діяльність територіального апарату органів державної безпеки, стереотипи світогляду чекістів. *Матеріали міжнародної конференції «Злочини тоталітарних режимів в Україні: Науковий та освітній погляд» (21–22 листопада 2009 р., Вінниця)*. Київ: НІОД; Український центр вивчення історії Голокосту, 2012. 144 с.
5. Пономаренко А.Б. «Вінницька трагедія» 1937–1938 рр. як злочин комуністичного тоталітарного режиму. *Юридичний науковий електронний журнал*. С. 43-46
6. Сверстюк Є., Скоп О. Вінниця: злочин без кари: документи, свідчення. Київ: Воскресіння, 1994. 333 с.
7. Арсенич П. Галичани – жертви більшовицького режиму. Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. 72 с.
8. URL: <https://youtu.be/JvYtIREMgJY?si=HkcglevFMLahlLqB> (дата звернення: 22.10.2025)

9. URL:<https://web.archive.org/web/20090113084213/http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2007/09/04/26006/> (дата звернення: 22.10.2025)

УДК 811.161.2

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО КІНО ТА ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ

Ірина СИНЕВСЬКА

Науковий керівник – Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри

українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Позитивний імідж країни на міжнародній арені дає змогу державі проводити активну зовнішню політику, залучати інвестиційні та туристичні потоки, підвищувати свій престиж у світі. Позитивна політична, економічна, соціальна, культурна репутація у світі є дуже важливою для України, яка перебуває у стані політичної кризи, військового конфлікту на Сході країни, і водночас заявила про підтримку європейських цінностей та спрямована на вступ до ЄС та НАТО Україна є привабливим джерелом новин у формуванні порядку денного впливових європейських медіа. [7, с.1] У ХХІ столітті репутацію держав значною мірою формують культурні продукти — фільми, книги, музика, відеоігри. Україна за останнє десятиліття пройшла унікальний шлях: з малопомітного «пострадянського» простору вона перетворилася на символ боротьби, гідності й незламності. Цей перехід не відбувся сам собою — його забезпечили митці, режисери, письменники. Саме культура стала тим дзеркалом, через яке світ побачив справжнє обличчя України.

Особливу роль у цьому процесі відіграло українське воєнне кіно. Стрічка «Кіборги» Ахтема Сеїтаблаєва стала не просто художнім фільмом — це фактично документ людської стійкості Її покази в Чехії зібрали аншлаги — глядачі зазначали, що до перегляду майже не знали про цю війну та Україну, і цей фільм став для них точкою входу до реалій. [3, с.1] Фільм зруйнував стереотип про «маленьку пострадянську державу» і показав націю, здатну воювати не лише за територію, а за сенси. Вона зруйнувала стереотип про «маленьку пострадянську державу» і показала націю, здатну воювати не за територію, а за сенси. Подібну функцію виконує й інша стрічка — «2000 метрів до Андріївки». Вона не героїзує війну, не романтизує смерть. Цей фільм повен болю, втрат, свинцевої окопної рутини. І водночас кожною своєю миттю «2000 метрів до Андріївки» стверджують справедливість і шляхетність того, що

роблять герої. Так Чернов здійснив те, що здається неможливим: кіно рівним чином анти-воєнне і патріотичне. [1, с.2] І саме через цю чесність світ починає не просто «підтримувати Україну», а *співпереживати їй*.

Та український образ у світі — це не лише про фронт. Для того щоб нація асоціювалася не тільки з війною, але й з красою, глибиною і культурною зрілістю, існує інше кіно — наприклад, «Щедрик». Стрічка, заснована на історії всесвітньо відомої мелодії, демонструє парадокс: один із найвідоміших різдвяних гімнів планети має українське коріння, хоча більшість людей у світі досі не пов'язують його з Україною. Фільм фактично повертає Україні її культурну спадщину і водночас дає світовій аудиторії можливість асоціювати Україну не лише з війною, а й із музикою, світлом і надією. «Щедрик» став хедлайнером CinemAid (Всесвітній благодійний кіномарафон на підтримку України), який проходив по всьому світу. Його показували в Канаді, Австралії, Кореї, майже на всіх континентах. У Нігерії він здобув приз за найкращий фільм на Women's International Film Festival Nigeria WIFFEN. Стрічка була фільмом-закриттям на Ірландському кінофестивалі Galway Film Fleadh. [4, с.2]

Подібну функцію виконує й література. Тарас Шевченко, Ліна Костенко, Василь Стус формували образ українця як того, хто бореться за свободу попри імперський тиск. Але сучасні автори — Сергій Жадан, Оксана Забужко, Андрій Любка — відкрили світові іншу Україну: іронічну, самоусвідомлену, європейську, але водночас вкорінену в традицію. *«Культура - це Агора, де ми всі можемо спілкуватися. І ми знаємо, що людина є політичною істотою, мова також є політичною, тому що нею часто маніпулюють і зловживають у різних культурах. Тому розділити літературу і політику неможливо.»* — висловлює свою думку Забужко. [8, с.2] Коли роман Жадана «Інтернат» переклали англійською, рецензенти західних видань називали його «антидот проти байдужості». Цей же механізм працює і в кіно: світ не просто «інформується про події», він *втягується в емоційний простір України*, і саме це змушує його реагувати.

Українська культура останніх років вибудовує унікальний баланс між трагічним та світлим. Культура стає «м'якою силою» України – засобом впливу, який іноді ефективніший за дипломатію. [2, с.2] Вона здатна говорити про війну — але не тільки на мові болю, а й на мові любові. Установлено, що з-за дохристиянських часів українська духовна культура сприймала смерть як перехід до першооснови всього сущого, як доказ універсального зв'язку всього з усім матеріальним, духовним, емпіричним. [5, с.3] Вона вміє показати смерть — і водночас засвідчити життя. Це відрізняє український культурний код від багатьох інших національних наративів, де війна або героїзується, або замовчується. Україна вміє дивитися на себе чесно,

кричати — але так, щоб цей крик перетворювався на музику. Саме тому світ довіряє Україні — бо вона не намагається здаватися кращою, ніж є. Вона говорить правду, а правда резонує. Вплив культури на політику теж очевидний. Після виходу фільмів на кшталт «Кіборгів» та «Щедрика» Україна перестала бути для багатьох «далекою країною на карті». Вона отримала обличчя. Вона стала героєм. І це один із найпотужніших механізмів м'якої сили, який працює краще за рекламні кампанії та офіційні виступи. Російська – українська війна, яка розпочалася у 2014 році, є каталізатором розвитку українського кіно не лише як мистецтва, а й як субекта національної гідності. [6, с.3] Сьогодні українська культура більше не просить визнання — вона його *вимагає* самим фактом свого існування.

Отже, кіно та література не просто розповідають історії. Вони створюють світогляд, формують ставлення, визначають, на чиєму боці буде світ у критичний момент. І якщо сьогодні Україна має безпрецедентну підтримку, то значна частина цієї підтримки — заслуга саме митців. Вони зробили те, чого не здатна зробити зброя: змусили світ *не просто знати про Україну, а любити її*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Десятерик Дмитро. Стаття «2000 метрів до Андріївки»: Чернов здійснив те, що здається неможливим — одночасно антивоєнне і патріотичне кіно. https://detector.media/kritika/article/241683/2025-06-11-2000-metriv-do-andriivky-chernov-zdiysnyv-te-shcho-zdaietsya-nemozhlyvym-odnochasno-antyvoienne-i-patriotychne-kino/?utm_source
2. Культура як зброя: як Україна веде війну за душі та смисли. <https://conservative.org.ua/2025/05/30/kultura-iak-zbroia-iak-ukraina-vede-vijnu-za-dushi-ta-smysly>
3. Марія Щур. Стаття «Мені не віриться, що в Україні знімають такі фільми!» — реакція чеських глядачів на «Кіборгів». https://www.radiosvoboda.org/a/29189868.html?utm_source
4. Стаття про міжнародну презентацію фільму. https://tsn.ua/ukrayina/u-rimi-pokazhut-ukrayinskiy-film-schedrik-za-uchasti-tvorchoyi-grupi-na-choli-z-prodyuserom-artemom-kolyubayevim-prezentaciya-vidbudetsya-za-pidtrimki-posolstv-polschi-ta-ukrayini-pri-svyatomu-prestoli-2658201.html?utm_source
5. Філософія життя та смерті в духовному досвіді українського народу. <https://almanac.npu.kiev.ua/index.php/almanac/article/view/120>

6. On the question of cinematograph as a “soft power” in the context of the Russian — Ukrainian war. <https://www.culturology.academy/en/on-the-question-of-cinematograph-as-a-soft-power-in-the-context-of-the-russian-ukrainian-war.html>

7. Olena H. Tkachenko, Olha P. Sydorenko, Iuliia O. Melnikova, Nina R. Myronets, Andrii H. Smus. The media image of Ukraine. An European view. Linguistics and Culture Review. https://lingcure.org/index.php/journal/article/view/1574?utm_source

8. Russian literature reinforces its imperialistic policy, Ukrainian writer Zabuzhko says. https://euromaidanpress.com/2023/10/09/it-is-impossible-to-separate-literature-from-politics-ukrainian-writer-zabuzhko-says-in-the-lviv-book-forum/?utm_source

УДК 811.161.2

ТРАВМА ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ: ЧОМУ ВІЙНА ПОРОДЖУЄ МИСТЕЦТВО

Анастасія ТУДОР

Науковий керівник – Оксана ПИЛИПЕЦЬ,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Війна є одним із найглибших і найтравматичніших соціокультурних явищ, яке зачіпає не лише політичну чи історичну площину, а передусім внутрішній світ людини. Кожен збройний конфлікт залишає по собі не лише фізичні руїни, а й глибокі психологічні шрами, що трансформують колективну ідентичність, моральні орієнтири та систему цінностей суспільства. Водночас саме в таких умовах найчастіше народжується потужний сплеск творчої активності. Цей феномен неодноразово спостерігався у світовій історії — від мистецтва після Першої та Другої світових війн до сучасної української культурної хвилі, що постала у відповідь на російську агресію [1, с. 44].

Травма, за визначенням психологів, — це не лише руйнівний досвід, а й подія, яка змінює структуру особистості, викликаючи потребу у переосмисленні власного буття. Вона стає імпульсом до рефлексії, пошуку нових форм вираження та способів «проговорення» болю. У цьому контексті мистецтво виступає своєрідною мовою, через яку травматичний досвід може бути осмислений, висловлений і зрештою — інтегрований у свідомість. Як зазначав З. Фройд, творчість є процесом сублимації — перетворення потягів і болю на соціально й культурно прийнятні форми діяльності [2, с. 112].

У періоди війни ця сублимація набуває особливої сили. Художник, який стикається з реальністю насильства, руйнування, втрати, відчуває потребу створити образ, що надає сенс хаосу. Через поетичне слово, візуальний символ, мелодію чи театральний жест він відновлює

внутрішню гармонію, повертає собі відчуття контролю над світом. Таким чином, творчість стає не лише реакцією на травму, а й інструментом зцілення.

Філософія мистецтва також розглядає цей процес у категоріях «перетворення болю в сенс». За М. Мерло-Понті, творчий акт є способом тілесного переживання світу, а отже, способом «сказати те, що не може бути сказано словами». Війна як граничний досвід змушує людину шукати нові засоби висловлення невимовного — те, що не піддається логічному опису, стає матеріалом для художнього символу. Звідси походить особлива естетика травми — фрагментарність, метафоричність, тиша, образи руїни чи відсутності, що часто присутні у творах, створених у часи війни [3, с. 27].

В українському контексті війна 2014–2025 рр. породила цілу хвилю мистецьких практик, у яких поєднано документальність і емоційну рефлексію. Художники, поети, музиканти перетворюють травматичний досвід на мову, що формує нову культурну пам'ять. У візуальному мистецтві (роботи Алевтини Кахідзе, Влади Ралко, Марії Куликовської) війна осмислюється як особистий і колективний досвід втрати, водночас — як пошук нової етики життя. У літературі — від поезії Сергія Жадана до есеїстики Оксани Забужко — простежується прагнення зафіксувати емоційний вимір війни, створити свідчення, яке стане частиною історичної пам'яті нації [3, с. 56].

Музика та театр також відіграють важливу роль у процесі колективного осмислення. З'являються численні волонтерські культурні ініціативи, концерти на підтримку військових, документальні постановки, засновані на реальних свідченнях. Такі проєкти поєднують терапевтичну функцію мистецтва з громадянською місією — допомагають суспільству витримати травматичний досвід, утвердити національну ідентичність і віру у відродження.

Психологічно мистецтво виступає як механізм відновлення цілісності особистості. Людина, створюючи художній образ, ніби переповідає собі подію, перетворює хаотичний досвід на структурований наратив. Це дозволяє «переписати» власну історію, подолати відчуття безсилля. Колективне ж мистецтво — виставки, концерти, публічні читання — створює простір співпереживання, у якому біль набуває спільного виміру. Як зазначає Ганна Арендт, «розповідати історію — означає взяти участь у світі» [4, с. 89]; саме це робить мистецтво під час війни.

Крім терапевтичної функції, творчість виконує комунікативну та етичну місію. Вона стає способом говорити правду про війну, викривати агресора, зберігати пам'ять про загиблих. Твори мистецтва стають документами свого часу, але водночас — моральними маніфестами, які фіксують гуманістичну позицію митців і народу. У цьому сенсі мистецтво — не втеча від

реальності, а форма опору, духовна зброя, яка допомагає суспільству зберегти гідність і людяність.

Отже, війна, попри свій руйнівний характер, парадоксально стає джерелом творчої енергії. Травма відкриває в людині нові виміри сприйняття, пробуджує глибші сенси та примушує шукати нову мову для висловлення. Мистецтво, що народжується у відповідь на війну, — це не лише відображення болю, а й акт надії, спосіб утвердити життя попри смерть. Саме тому творчість, породжена травмою, виконує фундаментальну культурну функцію — вона перетворює страждання на сенс, хаос на форму, смерть на пам'ять, а біль — на красу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арендт Г. *Джерела тоталітаризму*. — Київ: Дух і Літера, 2020. — 520 с.
2. Барт Р. *Міфології*. — Київ: Основи, 2008. — 312 с.
3. Забужко О. *Планета Полин: Війна, пам'ять, ідентичність*. — Київ: Комора, 2023. — 240 с.
4. Юнг К. Г. *Психологія і поезія*. — Львів: Світ, 2002. — 212 с.
5. Мерло-Понті М. *Феноменологія сприйняття*. — Київ: Юніверс, 2012. — 464 с.
6. Фройд З. *По той бік принципу задоволення*. — Львів: Астролябія, 2017. — 156 с.

УДК 008:004.738.5

ІНТЕРНЕТ-МЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Дар'я ТРОЯНСЬКА

*Науковий керівник — Наталія ЄЛЬНІКОВА,
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін та українознавства,
кандидат філологічних наук*

Харківський національний університет внутрішніх справ

У контексті актуальних інформаційних реалій, інтернет-меми набули статусу інтегрального складника глобального комунікаційного простору. Вони функціонують як універсальний засіб передання культурно-значущої інформації, репрезентуючи ключовий феномен сучасної мережевої комунікації, і є шаблонами культурної інформації, які передаються від одного мозку до іншого та формують менталітет соціальної групи, проте вирізняються швидкістю поширення, що зумовлено технічними властивостями інтернету, популярністю соціальних мереж, блогів, чатів і форумів, які поширюють інтернет-меми, а також доступністю у використанні застосунків для редагування зображення. Актуальність дослідження інтернет-мемів зумовлена тим, що вони є своєрідним «дзеркалом» культурних процесів сучасного суспільства, у якому висвітлюються колективні переживання, самоіронія

та національний характер [2; 1]. Мем як форма культурного коду уможливило простеження появи нових народних понять, трансформацію традиційних символів і процес переосмислення історичного досвіду через гумор і сатиру [5].

Інтернет-мем є класичним прикладом креолізованого тексту, що функціонує на перетині кількох семіотичних систем, сутність якого визначається органічним поєднанням візуального та вербального кодів, що спільно генерують і передають цілісний смисл в умовах мережевої комунікації. Ця комплексна взаємодія кодів забезпечує високий ступінь компресії смислу та породжує потужний комунікативний ефект, що виявляється у прискореній передачі інформації й інтенсифікації емоційного відгуку в реципієнтів. Семіотична насиченість мему є основою його швидкого поширення [3]. Вербальні меми більше пов'язані з прецедентними феноменами, оскільки джерелом їхнього утворення є фрази, слова з конкретного контексту, пов'язані з певними культурними діями або подіями суспільно-політичного життя, і також в більшості випадків вони мають власні історії походження. Щодо візуальних мемів, то одним із суперхітів інтернету, на нашу думку, став «Почекун», який з'явився 2016 року. Він походить від голландської художниці М. Ван Бріфорт, яка створила образ, поєднавши зображення слона, людини та тюленя, проаналізувавши образи людей, які можна побачити в залах очікування. У процесі медіаторчості інтернет-користувачів цей специфічний мем, візуалізований як аморфна істота з характерним жестом (складеними на животі руками), продемонстрував високу дискурсивну адаптивність. Він був інкорпорований у широкий спектр полікодових жанрів (зокрема, фотоколажів і демотиваторів), де функціонував як метафорична рамка для висвітлення суспільно значущих меседжів. Семіотично мем став конектором, який семантично об'єднав розрізнені події, а також публічних осіб із політичної та медіасфери, тим самим надаючи контексту та створюючи соціальний коментар [4]. Популярний інтернет-мем, що базується на інтертекстуальному посиланні до кадру з кінострічки «Титанік» (головна героїня Роуз на дверях у крижаній воді), є яскравою ілюстрацією полікодового синтезу. У цьому прикладі виникає когнітивний конфлікт між складниками, адже візуальний код апелює до пафосу, трагедії та ідеї самопожертви, водночас вербальний код (підпис: *«Коли Wi-Fi ловить лише в одному місці, і ти не хочеш рухатись»*) редукує цей пафос, переносячи ситуацію в буденний, комічний дискурс. Комунікативний намір мему реалізується не окремими елементами, а виключно через синергетичну взаємодію цих кодів. Фінальний сенс генерується саме на стику високої (трагічної) та низької (побутової) конотацій, що є основою гумористичного ефекту.

Інтернет-меми часто апелюють до національно-забарвленої лексики – історизмів (наприклад, *козак, гетьман, тризуб* у метафоричному чи іронічному вжитку), елементів

суржику і діалектизмів, а також регіональних і професійних жаргонів. Такі лексичні маркери сигналізують приналежність автора й адресата мему до певної культурно-мовної спільноти, створюють ефект *свого* і відмежовують *чужих* [9]. Прикладом є мем *Азіров* – прізвище М. Азарова, що своїм походженням завдячує особливому феномену мовного суржику, який отримав в народі назву «азірівка» [4]. Нещодавнє поширення певного мему в соціальній мережі «Тік-ток» демонструє експлуатацію регіональної лексики як ключового елемента гумористичної комунікації: використання закарпатських діалектизмів *суль*, *вогурок*, *парадичка*, *замачау*, які репрезентують стандартні лексеми *сіль*, *огірок*, *томат*, *аджика*, або ж інших галицьких діалектизмів і характерних форм суржику у вербальній складовій мему, виконує дві важливі функції: негайне маркування повідомлення як належного до конкретного регіонального соціолекту та внесення виразного іронічного та комічного забарвлення за рахунок контрасту між регіонально маркованою лексикою й універсальним контекстом мему. Отже, діалектна лексика виступає риторичним інструментом для створення гумористичного ефекту та регіональної прив'язки [9].

Ігровий характер мемів зумовлений бажанням інтернет-користувачів створити масову культуру та соціальну пам'ять. Часто меми є просто розвагою, якій користувач може поставити вподобайку або створити альтернативний варіант мему в будь-якій програмі, наприклад, фотошоп. Меми є образними та можуть реалізовуватись від мовної гри до драматичного твору, тобто меми-комікси. Ігрові меми схожі на ігри: вільна діяльність, нестандартні рішення. Однією із форм ігрової реальності є мімікрія, тобто імітація. Вона полягає у стилізаціях різних жанрів, наприклад, коміксу, плаката, тому що мем поєднує всі властивості візуальних і мистецьких жанрів [8].

Інтернет-меми відіграють значну роль у лексичному збагаченні сучасної мови, зокрема через механізми міжмовної інтерференції. Оскільки дослівний переклад багатьох мемних конструкцій є неефективним або неможливим без втрати комунікативного наміру, мова активно використовує транслітерацію англословних лексем (*also* від *also*, *селфі* від *selfie*) та інших гібридних форм. Ці англословні запозичення, що зберігають свою оригінальну графічну або фонетичну форму, швидко інкорпуються в лексикон користувачів, набуваючи високої впізнаваності та дискурсивної релевантності у мережевому середовищі. У процесі мем-творчості активно застосовується лінгвістичний механізм калькування. Зокрема, англословний вираз-шаблон *that feeling when* був трансформований в українському мережевому дискурсі, ставши основою для нових мемів. Помітним явищем є гібридизація цього калькованого зразка з національно маркованим інтертекстом: відома фраза українського футболіста Колоповця: «*таке чувство, що Бог наказує нас за щось*», який коментував

футбольний матч. У результаті цієї трансформації та накладання відбулася семантична модифікація оригінального шаблону. Футбольна цитата, що містить розмовний елемент *таке чувство* та драматичний підтекст, інтегрувалася в мемний формат, забезпечивши додатковий комедійний ефект і культурну впізнаваність.

Навмисна орфографічна чи граматична девіація є свідомим стилістичним засобом у мем-дискурсі. Автори застосовують це порушення мовної норми як риторичний прийом, спрямований на досягнення перлокутивного ефекту – зокрема, генерації комічного, іронічного чи сатиричного забарвлення. Ці прогнозовані авторами відхилення від кодифікованих правил стають ключовим елементом стилістики. Наприклад, у мемі «*Я сьогодні не в настрої*» порушення граматичної норми (нормативний варіант: *в настрої*) породжує комізм і надає висловлюванню стилістичної конотації дитячої наївності або недосконалості, що посилює гумористичний намір.

Інтернет-меми поступово інтегруються в публічний дискурс – їх цитують у ЗМІ, використовують у політичних кампаніях, рекламі, навіть у виступах державних діячів [6]. Розвиток українського сегменту інтернет-мемів пов'язувався з реаліями суспільно-політичного життя, події якого утримувати першій за актуальністю та увагою до них з боку користувачів інтернету. Сучасний український мем-дискурс глибоко інкорпорований у сферу політичних реалій і перипетій суспільного буття. Мем *професор*, що виник як дериваційний окказіоналізм від *професор*, набув стійкої конотації неосвіченої/некомпетентної особи і був антропонімічно закріплений за постаттю В. Януковича. Ряд інших прецедентних висловлювань із політичного середовища трансформувалися у яскраві, функціональні меми: «*Куля в лоб*» (вислів А. Яценюка під час Революції Гідності 2014 року) – став символом радикальної рішучості або драматичного вибору. «*Покращення*» – функціонує як іронічний евфемізм, що поширився після початку президентства Януковича, вказуючи на диспропорцію між обіцянками та реальною соціально-економічною ситуацією. Отже, меми слугують оперативним інструментом лінгвістичної та візуальної сатири, критично осмислюючи та консолідуючи ставлення суспільства до політичних подій та їхніх суб'єктів [4].

Український інтернет-мем-дискурс активно послуговується культурно-історичним фондом як основним джерелом своїх наративів. Центральними елементами національної семіотики, що підлягають рекодифікації в мемах, є: прецедентні образи (*Тарас Шевченко*, *козаки* (як символи національного духу); соціально-політичні маркери: гасла Революції Гідності, реалії повномасштабної агресії рф. Мемні конструкції, що виникли в умовах війни («*Байрактар*», «*Паляниця*», «*русский корабль*»), вийшли за межі звичайного самоіронічного коментування. Вони набули статусу потужного інструменту символічного спротиву,

виконуючи функцію колективного коду консолідації та засобу психологічного захисту у травматичних історичних обставинах. Ці меми фактично є новою формою національного фольклору [7]. Такі феномени виконують мобілізаційну та соціально-критичну функції, оскільки допомагають нації об'єднатися, водночас висміюючи ворога чи внутрішні проблеми суспільства.

Отже, українські меми не лише адаптують світові тренди, а й створюють власні культурні смисли, відображаючи боротьбу, іронію, віру та стійкість нації. Через гумор, сатиру й самоіронію меми сприяють підтримці морального духу та збереженню культурної спадкоємності. Інтернет-меми зароджуються переважно в середовищі соціальних мереж і спільнот і поступово поширюються іншими каналами комунікації. На популярність мема впливає його здатність використовуватися в багатьох значеннях і різних комунікативних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко О. Меми як нова форма комунікації у цифровому суспільстві. *Вісник Київського національного університету культури і мистецтв*. 2021. №4. С. 87–93.
2. Гриценко Т. Інтернет-мем як форма сучасного фольклору. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2022. № 3. С. 45–52.
3. Гуменюк І. Полікодовість інтернет-комунікації: теорія і практика. *Науковий вісник ХНУ*. 2019. № 7. С. 121–127.
4. Денисюк Ж. Інтернет-меми як засіб постфольклорної комунікації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 2. С. 29–35.
5. Єльнікова Н. І., Вербицька Д. Е. Еволюція мемів від розваги до зброї: трансформація функцій інтернет-мемів у часи конфліктів. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів* : тези доп. Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 трав. 2025 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад. правових наук України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 634–637.
6. Коломієць М. Національні символи у візуальному контенті війни: від плаката до мему. *Медіакультура і суспільство*. 2023. №2. С. 13–19.
7. Петренко В. Мем як соціокультурний феномен українського інформаційного простору. *Актуальні проблеми масової комунікації*. 2024. № 5. С. 54–61.
8. Чернявська Л. Мемотворчість покоління Z в англomовних медіа: кваліфікаційна робота магістра. Запоріжжя. 2021. 81 с.
9. Шовкова О. Суржик у сучасній українській літературі та проблематика його перекладу. 2022. 80 с.

УДК 82.0:821.161.2

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І МОДЕРНИЙ ПОЕТ ТА ХУДОЖНИК

Катерина КОЗАЧОК

Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, доцент кафедри мовної підготовки,

Кандидат філологічних наук

Львівський державний університет внутрішніх справ

Гординський Святослав, народився 30 грудня 1906 року у м. Коломия (тепер – Івано-Франківської області) в родині відомого літературознавця, гімназійного професора Ярослава Гординського і Олени Бірчак. Його дитинство було серед українських книг та видатних українських людей. В юному віці Святослав внаслідок хвороби втратив слух, і врешті, упродовж цілого життя спілкувався у письмовій формі. Екстерном здобув середню освіту в Українській академічній гімназії у Львові (1924), розпочавши навчання у мистецькій школі Олекси Новаківського. З 1927 року був вільним слухачем Академії мистецтв у Берліні, а через рік виїхав до Парижа, де вчився в Академії Жуліян та в Модерній академії Фернана Леже. До Львова Гординський повернувся у 1931 році, одразу ставши активним учасником мистецького життя міста – як літератор, маляр, літературний і мистецький критик. Цього ж року він стає співорганізатором Асоціації Незалежних Українських Мистців (АНУМ), під егідою якої (і за ініціативи Гординського) відбувається знакова виставка європейських художників, що жили у Парижі. Гординський – у 1930-х роках як маляр бере активну участь у європейських образотворчих виставках, видає поетичні збірки, активно друкує статті та есеї у періодиці. Гординський став редактором журналу «Мистецтво», що його видавала АНУМ. А водночас редагував разом із Михайлом Рудницьким літературний часопис «Назустріч», «Наші дні». І це не випадково, бо він уже тоді був знаним не тільки як художник, а і як поет.

Здається, сама наша історія поклала тоді на Львів, як і на Прагу, таку важливу місію, висунувши їх на роль українських культурних столиць. Потужні літературні сили в чеській столиці склали так звану Празьку школу поетів, що спалахнула цілим гроном першорядних творчих індивідуальностей. У той час, коли в Радянській Україні один за одним зникали і з літератури, і з життя діячі української культури, тут був український Ренесанс.

Гординський багато зробив як організатор видавничого життя у Львові під час Другої світової війни. Завдяки йому з'явилися друком десятки книг репресованих письменників. «Українське видавництво» оприлюднило і твори тоді прибулих до Львова Т.Осьмачки, А.Любченка, І.Багряного. І в цьому також не остання заслуга літературно-мистецького

редактора Святослава Гординського. Того, на кому, власне, й трималося все видавництво. В одному з віршів його першої збірки читаємо такий «автопортрет» Гординського:

Мабуть, не модний я. Що ж – я такий, як є.
Звичайно, не такий, щоб гостроту тематик
Міняти на ніжний, ліричний тріолет,
Проціджений ситцем на напій ароматний.
– Одного лиш боюсь: впадати в трафарет.
Аж надто в нас кому затуплювати пера!
Я хочу, щоб кохав однаково поет
І буревій доби, і квіти, й хмародера...
Та найважніше, щоб, зриваючись у лет,
Мав кришечку бодай фантазії Бодлера!

Його «Барви й лінії», що з'явилися 1933-го (йому тоді було двадцять сім років), відкрили поета широких тематичних зацікавлень, як це він і артикулює в зацитованих попереду рядках. Таким він і лишився в своїй поезії – у нього не було якоїсь однієї улюбленої теми, улюбленого мотиву. У 1939 році, напередодні приходу радянських військ, Святослав Гординський здебільшого перебуває у Кракові. До Львова він повернувся в часі німецької окупації. У цей період він працює у львівсько-краківському «Українському видавництві». Є в нього й іншого стильового та емоційного регістру поезії, але також на матеріалі часів еллінських чи Середньовіччя. В них зринають питомі ознаки інших літературних шкіл. Автор не раз стає в загадкову романтичну позу, вдається до ефектних жестів у дусі Франсуа Війона, Ронсара, Нерваля чи Альфреда де Мюссе. Йому однаково близькі бароко, рококо й романтизм. Він захоплено мандрує по мистецьких та історичних епохах, повторює великі імена й узирається духовним зором у величні творіння. Сам великий «європеєць» поет Ігор Качуровський назвав Гординського «найєвропейськішим» із усіх українських поетів.

У 1944 році, рятуючись від радянської окупації, Гординський із сім'єю емігрував до Німеччини. Там він працював у таборах для переміщених осіб, організовуючи мистецькі виставки й культурні заходи для українців. Після переїзду до табору біженців у Мюнхені, мати разом із дочкою вирішила вирушити до Сполучених Штатів, адже мала американський паспорт завдяки своєму батькові, який емігрував раніше. Гординський залишився в Мюнхені, очікуючи дозволу на переїзд через океан. У цей час він заснував Спілку праці українських образотворчих митців, організовуючи виставки, пленери та працюючи з іншими митцями.

У 1947 році він переїхав до США, де став одним із провідних митців української діаспори. Сім'я оселилася в Нью-Джерсі. Донька Лада Гординська згадує, що на перших порах

життя в еміграції було непростим, і батько брався за будь-яку роботу. Невдовзі йому запропонували відновити розписи в церкві італійської громади в Нью-Йорку, що стало важливим кроком у його мистецькій кар'єрі за кордоном.

Поетичний переклад – також поважна сторінка літературної біографії Гординського. Він відтворив українською поему «Войнаровський» Кондрата Рилєєва. Переклав із давньоруської «Слово о полку Ігоревім». За ним – авторська антологія «Поети Заходу», куди ввійшли переклади з латини, італійської, французької, англійської, німецької та польської. За ним і книга «Франсуа Війон. Життя і твори» (переклад, передмова, примітки). Говорячи про цю роботу, Качуровський наголошує: «Часто наші перекладачі взорувалися на російські поетичні інтерпретації і незрідка при цьому повторювали тамтешні «відсебеньки» вже навіть у гротескному варіанті. Гординський – той щасливий випадок, за якого перекладач, працюючи з оригіналом, може роздивитися в ньому кожен фразу, кожен «клітинку» стилю, а водночас має змогу зіставити оригінал із його перекладами на ті мови, які перекладач знає. Останнє також вельми корисне, бо теж відчутно впливає на висоту стандартів мистецтва національних перекладів.

Не буде особливим перебільшенням сказати, що поет Гординський замовк після 1947 року після появи його збірки «Вогнем і смерчем». Далі впродовж десятиліть лише вряди-годи в періодиці з'являлися його нові вірші. Він цілковито зосередився на літературному перекладі й мистецькій та мистецтвознавчій діяльності. Досить сказати, що Гординський оздобив 50 храмів у 12 країнах світу. Він охоче брався за редагування мистецтвознавчих монографій та брошур, виступав із доповідями на теми культури, постійно рецензував найпомітніші видання з історії та теорії мистецтва.

У 1991 року, за кілька місяців до проголошення державної незалежності України, він після довгої розлуки прибув до Львова. Поява там вісімдесятилітнього маестро стала справжньою сенсацією. Всі хотіли його бачити й чути. І хоч безпосереднє спілкування для Гординського було проблемою, він з усіх сил прагнув задовольнити цікавість кожного. Помер Святослав Гординський 20 травня 1993 року у Вероні, Нью-Джерсі, США.

У червні 2024 року частина творчості Святослава Гординського була передана до Центру інтелектуального мистецтва «Меркурій» у Львові. За словами доньок митця, це не просто колекція робіт – це відновлення історичної справедливості, адже митець усе життя залишався вірним Україні, навіть живучи за кордоном. Святослав Гординський – одна з ключових постатей української культури ХХ століття, чия діяльність охоплює образотворче мистецтво, літературу, мистецтвознавство та культурну дипломатію. Його творчість мала далекосяжний вплив на формування української ідентичності в умовах політичних і

культурних викликів. Гординський став одним із перших митців, які інтегрували європейський модернізм в українське мистецтво, зберігаючи при цьому національну самобутність. Він працював у різних жанрах: живопис, графіка, мозаїка, книжкова ілюстрація.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горинь Б. Святослав Гординський на тлі доби : есе-колаж : у 2 кн. Київ : Ярославів Вал, 2017. Кн. 1. 424 с.
2. Мочернюк Н. Діалогічна парадигма поетичної творчості С. Гординського. *Питання літературознавства*. 2008. Випуск 77. С. 97 -102.
3. Шевелєва М. Святослав Гординський: В Україну вірим твердо. - <https://uain.press/blogs/svyatoslav-gordinskij-v-ukrayinu-virim-tverdo-1143455>.

ГУМОР ЯК КУЛЬТУРНИЙ І ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Ілона Лисобик

науковий керівник – Світлана Вдович

У сучасному світі, який переживає хвилі глобальних криз, воєн, економічних і духовних потрясінь, людство дедалі частіше звертається до внутрішніх ресурсів, що допомагають вистояти перед хаосом і зберегти людську гідність. Одним із таких ресурсів є гумор — унікальне явище, яке поєднує в собі психологічну стійкість, культурну глибину та філософський зміст. Гумор — це не просто сміх чи дотепність, а особлива форма осмислення життя, духовна стратегія, що дозволяє людині зберігати внутрішню рівновагу навіть у найскладніші періоди [2].

Психологи розглядають гумор як ефективну копінг-стратегію, тобто спосіб подолання стресу та негативних переживань. Люди, які здатні використовувати гумор у кризових ситуаціях, сприймають труднощі не як катастрофу, а як виклик, що потребує творчого вирішення. Дослідження свідчать, що такі особистості мають вищий рівень самооцінки, краще емоційне здоров'я та більше задоволення життям. Гумор допомагає подивитися на проблему з нової перспективи, зняти напруження й активізувати внутрішні ресурси для подальших дій [4]. Почуття гумору, як зазначає Е. Носенко, є ознакою емоційної зрілості, гнучкості мислення та внутрішньої сили особистості, воно виступає проявом доброчинності характеру та здатності до саморегуляції [6].

З психологічного погляду, головна ідея застосування гумору в кризових обставинах полягає в його здатності знецінювати страхи через комічне їх відображення. Негативні явища або персонажі, що викликають тривогу, у жартівливій формі постають у безглуздох чи

смішних ситуаціях, що зменшує їхній емоційний вплив. Засоби сатири, іронії та гротеску проникають у всі рівні мовного мислення: від словникового складу та граматики до соціокультурних стереотипів і стилістичних норм. Таким чином, гумор стає своєрідним психологічним захистом, який допомагає людині подолати страх, зберегти спокій і відновити внутрішню гармонію [11].

Для української культури гумор завжди мав значення, що виходить за межі простої розваги. Це невід’ємна частина світогляду та ментальності, глибоко вкорінена у народній традиції. Ще І. Котляревський у своїй «Енеїді» використав сміх як зброю проти соціальної несправедливості, створивши бурлескну поему, в якій самоіронія та дотепність стають проявом національної гідності. Згодом Остап Вишня, описуючи тяжкі випробування війни, наголошував, що «усмішка і блиск в очах повертають людині волю до життя». Таким чином, український гумор виступає не лише культурним явищем, а й потужним ресурсом психологічного відновлення, що допомагає людині пережити трагічні події, не втрачаючи віри у себе й у життя [3].

З когнітивної точки зору, енциклопедичне визначення чорного гумору виділяє дві ключові особливості, що безпосередньо пов’язані з феноменом інтернет-мемів. По-перше, чорний гумор функціонує як мультимодальний тригер для активації «макабричних або табуйованих уявлень, що зберігаються в довготривалій пам’яті». Цей підхід ґрунтується на теорії лексичних концептів та когнітивних моделей (LCCM) В. Еванса, згідно з якою семантичні знання активуються певними лексичними одиницями — словами, фразами або, у сучасному контексті, мемами. Вони забезпечують доступ до ширших немовних когнітивних структур, завдяки чому чорний гумор стає не лише засобом сміху, а й способом переосмислення травматичного досвіду [12].

В українській культурі чорний гумор має глибоке коріння і тісно пов’язаний із національною традицією сміхової культури. Від І. Нечуя-Левицького [5] до Остапа Вишні [2] й сучасного Ю. Винничука [1] він виступає не просто літературним прийомом, а формою осмислення болючих тем через іронію. «Антологія чорного гумору» А. Бретона [10] та маніфест «Література виснаження» Дж. Барта [8] визначають цей феномен як поєднання моторошного з комічним, яке підкреслює безглуздість і крихкість людського існування (Britannica.com). Такий підхід показує, що чорний гумор виходить за межі окремого жанру, він перетворюється на спосіб пізнання світу. У сучасних мемах цей тип гумору зміщується в когнітивну і мультимодальну площину, стаючи новою формою суспільного висловлювання [9].

Особливої ваги гумор набуває в політичному та воєнному контексті. Політичний гумор в Україні завжди був інструментом критичного мислення і внутрішньої свободи. Сміх над владою чи системою — це не прояв зневаги, а спроба зберегти людську гідність і самоповагу. Кажуть, що навіть найсміливіша людина, яка не боїться нічого, все ж відчуває страх перед силою сміху. В українській традиції сатира виступала силою, здатною розвінчувати неправду, висміювати фальшиві авторитети і підтримувати моральну стійкість народу.

Під час війни гумор став не лише способом емоційного розвантаження, а й важливою формою психологічного спротиву. За словами Й. Гусака, автора проєкту «We're from Ukraine», створення мемів перетворилося на «основну лінію психологічного опору» [7]. У перші місяці повномасштабного вторгнення українці активно використовували гумор як засіб подолання страху: меми про «бойових гусей», бабусю з банкою чи феномен Чорнобаївки стали не просто жартами, а символами віри у власну силу. Через сміх народ зберігав відчуття контролю, єдності та надії, демонструючи, що навіть у найтемніші часи гумор залишається ресурсом виживання і духовного опору.

Варто зазначити, що в сучасному українському медіапросторі гумор, пов'язаний із війною, поширюється надзвичайно активно. Такий контент став своєрідним індикатором суспільних настроїв і способом колективного подолання травми. Для аналізу цього явища, зазвичай, використовують два критерії: по-перше, жарт має безпосередній зв'язок із поточною російсько-українською війною; по-друге, комічний ефект базується на евристиці доступності, тобто на впізнаванні знайомих образів, ситуацій і символів. Саме завдяки цьому гумор стає зрозумілим і близьким широкому колу людей. Такі жарти найчастіше поширюються в соціальних мережах та онлайн-медіа, де швидко стають вірусними, набираючи сотні тисяч або навіть мільйони переглядів [14].

Психологічні дослідження доводять, що сміх має виражений позитивний вплив не лише на психіку, а й на фізичний стан людини. Він знижує рівень стресових гормонів, нормалізує серцевий ритм, покращує кровообіг, активізує імунну систему [14]. Саме на цій основі сформувалася окрема наукова галузь — гелотологія, що вивчає вплив сміху на організм людини. Проте для українців сміх — це значно більше, ніж фізіологічна реакція. Це спосіб зберегти людяність у нелюдських обставинах, спосіб сказати світові: «Ми ще живі».

Філософський вимір сміху підкреслює його екзистенційну глибину, адже він відображає здатність людини безкінечно долати трагізм буття [4]. А. Бергсон трактував сміх як реакцію на суперечність між живим і механічним, тобто як акт відновлення гармонії людського духу. В. Франкл, своєю чергою, називав гумор «зброєю душі у боротьбі за

виживання» [13]. Усі ці підходи підкреслюють, що сміх не є запереченням болю, він є способом його перетворення.

Цю адаптивну функцію гумору можна простежити не лише на суспільному, а й на індивідуальному рівні. Сміхові практики допомагають людині опрацьовувати особисті проблеми, знижувати емоційне напруження, розвивати самоприйняття та внутрішню стійкість. У цьому сенсі гумор виступає формою самотерапії, що допомагає інтегрувати травматичний досвід у життєвий контекст і зберігати психологічну рівновагу.

Отже, гумор — це глибоко людський феномен, який об'єднує психологічне, культурне і духовне начало. Він дозволяє людині долати страхи, перетворювати кризи на джерело мудрості, а болі — на досвід. Сміх знімає напругу, але водночас відкриває нові горизонти саморозуміння. Український гумор — це не лише традиція, а й жива енергія народу, його внутрішня свобода, здатність вистояти, не втративши серця. І, можливо, саме тому в нашій історії сміх завжди звучав поруч із піснею як вияв тієї духовної сили, що перемагає навіть темряву.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винничук Ю. Діви ночі. Львів: Барви, 1994. 256 с.
2. Вишня О. Ну, й народ! Харків: Книгоспілка, 1930. 44 с.
3. Кароль М. Особливості сміхової культури українського «низового» бароко. НБУВ, 2016.
4. Лебедь К. М. Філософія сміху: український гумор як протидія стресу під час війни. Українські студії в європейському контексті. 2022. № 5. С. 93–99.
5. Нечуй-Левицький І. С. Кайдашева сім'я. Київ: Школа, 2006. 320 с.
6. Носенко Е. Л. Почуття гумору як ознака доброчинності особистості та емоційна сила її характеру: монографія. К.: Вид-во «Освіта України», 2016. 189 с.
7. Титаренко Т. М. Психологія життєвої кризи. Київ: Агропромвидав України, 1998. 348 с.
8. Barth J. The literature of exhaustion. The Friday Book. The Johns Hopkins. London: University Press, 1997. P. 62–76.
9. Bondarenko I. Black humour in Ukrainian war memes. The European Journal of Humour Research. 2025. Vol. 13. No. 2. P. 41–62. URL: <https://doi.org/10.7592/ejhr.2025.13.2.932>.
10. Breton A. Anthology of black humour. URL: <https://theanarchistlibrary.org/library/andre-breton-anthology-of-black-humour>

11. Diachenko N., Usatij A. War in Ukraine: humor vs fear (communicative and pragmatic aspect). Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2022. No. 3 (98). С. 106–115. URL: [https://doi.org/10.35433/philology.3\(98\).2022.106-115](https://doi.org/10.35433/philology.3(98).2022.106-115).
12. Evans V. How words mean: Lexical concepts, cognitive models, and meaning construction. Oxford; New York: Oxford University Press, 2009. 377 p.
13. Frankl V. Man's Search for Meaning. Boston: Beacon Press, 2019. 160 p.
14. Kharchenko O. Media communication, cognitive aspects, war-time Ukrainian humorous discourse. *Integrated communications*. 2023. Vol. 15. No. 1. P. 57–67. URL: <https://doi.org/10.28925/2524-2644.2023.158>.

УДК 821.161.2-94

ПРОМОУТЕР І МЕЦЕНАТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ЄВГЕН ЧИКАЛЕНКО КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ

Дарія МАКСИМЕЦЬ

Науковий керівник – Мар'яна ГДАКОВИЧ, доцент кафедри мовної підготовки,

кандидат філологічних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Євген Харлампійович Чикаленко – визначний український громадський діяч, меценат, публіцист і промоутер національної культури, який відіграв важливу роль у формуванні українського національного руху кінця XIX – початку XX століття. Він послідовно підтримував розвиток української мови, освіти, науки та преси, фінансував видання українських газет, книжок, наукових праць, сприяв становленню політичної та культурної еліти. Його діяльність стала прикладом самовідданого служіння ідеї національного відродження та культурного самоствердження українського народу.

Євген Чикаленко народився 9 грудня 1861 року в селі Перешори на Херсонщині (тепер — Подільський район Одеської області, Куяльницька громада). Дитячі роки провів серед селян, у середовищі народних звичаїв і традицій. У дев'ятирічному віці батьки відправили його навчатися до приватного пансіону Рандаля в Одесі, а згодом він продовжив освіту в іншій гімназії. У 1875 році юнак вступив до училища в Єлисаветграді. Після його закінчення Чикаленко прагнув вступити до київського університету, проте не зміг через обмеження для випускників не класичних навчальних закладів. У цей час він зав'язав знайомства з відомими діячами — Панасом Тобілевичем, Володимиром Антоновичем,

Миколою Лисенком і Дмитром Багалієм. Разом із ними долучився до праці над словниковою комісією, яка згодом підготувала «Словарь української мови» під редакцією Бориса Грінченка.

Євген Чикаленко належав до тих діячів, які не лише словом, а й конкретними справами утверджували українську ідею. Як меценат, він став одним із головних фінансових і моральних опор українського культурного руху початку ХХ століття. Власним коштом підтримував видання українських газет «Громадська думка» та «Рада», які стали важливими осередками формування національної свідомості, поширення української мови й розвитку публіцистики.

Він систематично допомагав українським письменникам, ученим і діячам культури — Іванові Франку, Володимиру Винниченку, Михайлові Грушевському, Борисові Грінченку та іншим — фінансуючи їхні видання, книжки, наукові дослідження та освітні ініціативи. Саме завдяки його підтримці побачили світ праці, які сприяли утвердженню української мови, історії та культури в добу, коли вона зазнавала утисків.

Як промоутер української культури, Чикаленко прагнув не лише матеріально допомагати, а й популяризувати українську справу серед широких верств населення. Він переконував співвітчизників підтримувати національні ініціативи, закликаючи «любити Україну не лише до глибини душі, а й до глибини кишені» — вислів, що став символом його громадянської позиції.

Євген Чикаленко активно підтримував розвиток музичного та театрального мистецтва в Україні. Він фінансував видання музичних творів, підтримував композиторів і аматорські театральні колективи, надавав кошти та майданчики для постановок. Ця підтримка сприяла популяризації національної пісні та драматургії серед широкої публіки, а також збереженню народних традицій.

Оселя та маєтки Чикаленка стали важливими місцями зустрічей інтелігенції: у них збиралися письменники, науковці та діячі сцени для обговорення проєктів, координації видавничої справи та створення спільних ініціатив. Це «мережеве» промоутерство – гостьові зустрічі, з'їзди, регулярні зібрання – перетворювало розрізнені локальні починання на системну культурну інфраструктуру.

Через фінансування преси, видань та культурних проєктів Чикаленко не лише підсилював культурний простір, а й створював політичний капітал: його видання формували громадську думку, консолідували національно свідому еліту та впливали на суспільні дискусії про державність і реформи. Такий синтез культурної й політичної підтримки посилював роль інтелектуалів у націотворенні та сприяв підготовці суспільства до державних інституцій.

Наслідком меценатської та промоутерської діяльності Чикаленка стала багата епістолярна та мемуарна спадщина, а також тривалий вплив його ініціатив на українську культуру XX століття. Повернення уваги до його постаті у 1990-х – видання «Спогадів», «Щоденників» та праць дослідників – дозволило систематизувати документацію про його роль і по-справжньому оцінити внесок у формування культурно-інформаційної інфраструктури нації. Спогади (1861–1907) - це перше видання мемуарів Євгена Чикаленка, опубліковане у 1955 році Українською Вільною Академією Наук у Нью-Йорку. У книзі подано розгорнуту характеристику громадського та культурного руху в Україні кінця XIX - початку XX століття. Читач знайде чимало цікавих та маловідомих фактів про діяльність таких видатних представників української інтелігенції, як Б. Грінченко, М. Лисенко, В. Антонович, М. Комаров, Д. Пильчиков, В. Науменко, брати Тобілевичі, П. Стебницький, Л. Жебуньов та інші. «Щоденники» Євгена Чикаленка - це серія його особистих записів, що охоплюють періоди з 1907 по 1924 рік. Ці записи є цінним джерелом для вивчення політичного, культурного та соціального життя України початку XX століття. Вони висвітлюють діяльність газети «Рада», громадське й політичне життя України напередодні та під час Першої світової війни, стан справ в українському визвольному та культурному русі.

Листування Євгена Чикаленка з іншими українськими діячами є безцінним джерелом для дослідження історії українського національного руху. Воно дозволяє глибше зрозуміти погляди, переконання та стратегії, які формували культурну та політичну діяльність того часу. Ці листи також допомагають відновити контекст подій та ініціатив, в яких брав участь Чикаленко, і оцінити його внесок у розвиток української культури та державності. Євген Чикаленко активно листувався з Володимиром Винниченком, одним із провідних діячів українського національного руху. Ці листи відображають основні етапи їхньої діяльності на фоні соціально-політичного життя України, ставлення до багатьох відомих постатей, роздуми про майбутнє української державності. Листування також містить факти особистого життя обох авторів, творчої лабораторії письменника В. Винниченка, роль мецената Є. Чикаленка у його долі. Євген Чикаленко також листувався з Сергієм Єфремовим, українським публіцистом, літературознавцем, громадським діячем. Це листування є важливим джерелом для дослідження українського національного руху початку XX століття, оскільки відображає погляди та позиції обох діячів щодо ключових питань того часу. Листування між Євгеном Чикаленком та Петром Стебницьким, українським громадським діячем, є ще одним важливим джерелом для вивчення історії українського руху. Ці листи висвітлюють аспекти громадської та культурної діяльності обох осіб, їхні погляди на розвиток української нації та культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко Ю. Євген Чикаленко – видавець першої україномовної щоденної газети «Рада». file:///C:/Users/HP/Downloads/rks_2014_18_35.pdf.
2. Старовойтенко І. Євген Чикаленко та його спадщина в українській історіографії. *Історіографічні дослідження в Україні*. 2008. 18. С. 151-163.
3. Євген Чикаленко: меценат, який любив Україну до глибини кишені. – radiosvoboda.org. (<https://www.radiosvoboda.org/>)
4. Євген Чикаленко – фундатор українського руху початку ХХ століття. – uinp.gov.ua. (<https://uinp.gov.ua/>)

УДК 130.2

НЕВИДИМИЙ ФРОНТ: БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Катерина ЛУКАНІНА

Науковий керівник - Василенко Лілія Анатоліївна, викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Національна академія Національної гвардії України

Як відомо українська культура — це багатовіковий феномен, у якому відбито дух народу, його історичну пам'ять, ментальність та прагнення до свободи. Вона формувалася на перехресті цивілізаційних шляхів, увібравши в себе елементи різних культурних впливів, але при цьому зберегла власну унікальність, що ґрунтується на глибокій духовності, поетичному світосприйнятті та тісному зв'язку з природою.

Протягом історії український народ зазнавав утисків, спроб знищення мови та пам'яті, саме культура виступала внутрішнім осердям, що зберігало національну ідентичність. В сучасному контексті, зокрема під час повномасштабного російського вторгнення, роль культури як джерела стійкості та конструювання національної самосвідомості набуває особливої ваги.

За даними Київської міської військової адміністрації станом на 25 квітня 2025 року загальна кількість пошкоджених пам'яток культурної спадщини в Україні становить 1453 об'єкти. З них 142 — значення національного рівня; 1210 — місцевого значення; 101 — об'єкти, нещодавно виявлені. За даними Міжнародного комітету з охорони культурної спадщини (МКСК) зазнали збитків 2286 об'єктів культурної інфраструктури, з яких 425 (18,6%) знищені. Географічний розподіл втрат є концентраційним; найбільші втрати зафіксовані у Донецькій, Харківській, Херсонській, Київській, Миколаївській, Запорізькій та Сумській областях [3]. Серед відомих пам'яток, що зазнали руйнацій під час російської агресії, виділяють Маріупольський художній музей ім. Куїнджі, Іванківський історико-краєзнавчий

музей, Святогірську лавру, Єлецький монастир у Чернігові, Георгіївську церкву в Заворичах, Донецький обласний драмтеатр та Дніпровський будинок органної та камерної музики. Втрати культурної спадщини є масштабними, однак Україна продовжує відстоювати культурну ідентичність.

Актуальність теми зумовлена збереженням культурного коду як фактору мобільності та адаптивності суспільства, роллю спадщини у підтримці громадянського суспільства та формуванні пам'яті міжпоколінного діалогу, а також потребою інтегративних освітніх та наукових програм, що охороняють мовну та духовну різноманітність. Важливим чинником збереження є активна популяризація як всередині країни, так і за кордоном. Одним із найбільш ефективних підходів виступає проведення міжнародних виставок, що репрезентують українське мистецтво — від класики до сучасності.

У музеях Європи, Північної Америки та Азії зростає інтерес до української тематики. Так, у Національному музеї Тіссен-Борнеміса в Мадриді 2022 року відбулася виставка «В епіцентрі бурі: модернізм в Україні 1900–1930-х», що стала першим масштабним дослідженням українського модернізму за кордоном [2]. У Тренто, в Палаццо делла Альбере, пройшов проєкт «Українські соняшники», де представлено 60 робіт Марії Примаченко з колекції Національного музею імені Тараса Шевченка. Міжнародна співпраця також дала змогу українським музеям убезпечити частину колекцій — наприклад, 49 творів із Національного музею «Київська картинна галерея» нині зберігаються та експонуються у Швейцарії.

Нові культурні інституції стають осередками сучасного українського мистецтва. Так, у Копенгагені відкрився Український Дім у Данії, який розпочав роботу виставкою «Музи не мовчать», присвяченою мистецтву воєнного часу. Подібні заходи не лише нагадують про велич українських творців минулого, а й показують, як сучасні митці осмислюють війну через творчість, перетворюючи біль на натхнення.

В епоху цифрових технологій особливе значення мають онлайн-проєкти — *Ukraine Everywhere*, *Culture Ukraine*, *Save Ukrainian Art 22*, ініціативи *Ukrainian Institute* та Міністерства культури. Вони перетворили українське мистецтво на глобальний феномен, роблячи його доступним мільйонам людей у світі. Розвиток й вдосконалення цього напрямку роботи набуває все більшої значущості.

Особлива увага приділяється збереження мистецьких цінностей, держава та музейні працівники ще до початку повномасштабного вторгнення розробили системи евакуації експонатів. У січні 2022 року музеї Одеси вже готували переміщення найцінніших об'єктів на захід країни, а багато архітектурних пам'яток було укріплено захисними конструкціями [1].

Як ми бачимо, боротьба за збереження та відродження української культури під час війни демонструє зростаючу ефективність завдяки координації між державними інституціями, музеями, академічними установами та міжнародними партнерами, а також розвиткові цифрових архівів та онлайн-експозицій. Поступове посилення міжнародної співпраці, відкритих даних та стандартів опису сприяє реплікації досліджень, збереженню колекцій у рамках тимчасових розміщень за кордоном та підвищенню глобальної доступності української культури.

Водночас для подальшого зміцнення культурної стійкості необхідно системно поглиблювати культурну освіту, формувати ціннісну ідентичність молоді, посилювати державну підтримку творчих спільнот, а також інтегрувати культурну політику у загальнонаціональні стратегії розвитку. Важливим напрямом залишається створення дієвих механізмів цифрової охорони культурних пам'яток, розширення міжкультурного діалогу та стимулювання громадської участі у збереженні культурної спадщини. Збереження та популяризації української культури є ключовою для підтримки національної ідентичності та культурного впливу на глобальній арені під час та після кризових періодів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гулюк С. “Ми не повинні втратити те, що руйнує ворог”: Як Україна відновлює культурні та історичні пам'ятки під час війни. URL: <https://bzh.life/ua/gorod/1714387599--mi-povinni-vtratiti-te-shcho-ruynue-vorog/>
2. Степанюк І. Мадрид, Нью-йорк, Краків: 7 виставок українських митців закордоном URL: <https://www.esthetgazeta.com/post/7-vystavok-ykrayinskyh-mytsiv-zakordonom>
3. Укрінформ. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3988458-v-ukraini-pid-cas-povnomasstabnoi-vijni-poskodzeni-1453-pamatki-kulturnoi-spadsini.html>

УДК 78.071.1 (477)

ЯК ЗВУЧАТЬ РІЗНІ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ: МУЗИЧНИЙ ПРОЄКТ ЄВГЕНА ФІЛАТОВА

Ольга ЛЕВИЦЬКА

*Науковий керівник – Галина Григорівна ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасна українська культура дедалі активніше осмислює власну ідентичність у звуковому вимірі. У добу цифровізації музика стає не лише формою мистецького

самовираження, а й способом відтворення національної пам'яті. Як зазначає Н. Рябуха, «звуковий образ культури — це дзеркало духовного досвіду суспільства, яке навчається чути себе» [3, с. 26]. Саме тому в останнє десятиліття в Україні спостерігається підвищений інтерес до етнічних мотивів, автентичного співу, народних інструментів і локальних звуків, що стають матеріалом для новітніх музичних форм.

Одним із найпомітніших прикладів такого осмислення є музичний проєкт «Як звучить Україна», ініційований композитором і продюсером Євгеном Філатовим (The Maneken). Митець відомий своїм прагненням поєднувати електроніку з народними елементами, створюючи синтез, у якому традиція набуває сучасного звучання. За словами самого Філатова, мета його творчості — «показати, що українська музика може бути сучасною і водночас глибоко національною» [4].

Ідея проєкту полягає в осмисленні акустичного портрета України. Музикант подорожує різними регіонами, збираючи унікальні звуки середовища: співи жителів, гру народних інструментів, дзвони церков, шум транспорту, шелест вітру, тріск вогню. Усе це стає складниками музичних композицій, які передають неповторну атмосферу кожної області. Така форма музичного документування поєднує в собі елементи польової етномузикології, саунд-арту й культурної антропології [1, с. 29].

Особливістю проєкту є його аудіовізуальний характер: кожен епізод супроводжується відеорядом, що відтворює життя регіону — від Карпат до Півдня України. Глядач і слухач одночасно спостерігає, як із побутових звуків народжується музика, а звичайна вулиця чи село перетворюються на сцену. Така естетика відповідає сучасному культурному напрямку, який у науці називають «акустичною екологією», тобто вивченням гармонії звукового середовища й людини.

У першому сезоні проєкту представлені Київ, Львів, Одеса, Чернігів та Карпати. Київ у Філатова звучить ритмічно й урбаністично: шум метро, кроки людей, гул машин і музика вуличних виконавців — своєрідна симфонія мегаполіса. Львів — поєднання старовинних трамваїв, дзвонів собору, гри на скрипці й співу хору. Місто постає як простір європейської культури, що поєднує минуле та сучасність. Карпати — велична природна симфонія: трембіта, скрипка, народний спів, шум вітру. Цей трек передає духовну силу гірського простору. Південь України — це шум моря, крики чайок, голоси рибалок — відчуття відкритості й свободи.

Таким чином, кожен регіон отримує свою звукову ідентичність, а вся країна — цілісний акустичний образ. Науковий інтерес до подібних проєктів пояснюється тим, що вони поєднують мистецький, етнографічний і культурологічний рівні. Філатов, як і чимало

українських митців нового покоління, реалізує ідею синтезу: «минуле й сучасність не протистоять одне одному, а створюють гармонійну єдність» [2, с. 39]. Ця думка перегукується з концепцією музичної ідентичності нації, яку Х. Охітва визначає як «індикатор культурної цілісності та самоусвідомлення» [2, с. 41].

Проект «Як звучить Україна» можна також розглядати як освітньо-культурний феномен. Він знайомить молоде покоління з традиційними музичними формами, демонструє, що український фольклор є живим і здатним до оновлення. У цьому контексті звуковий ландшафт виступає не лише мистецьким, а й пізнавальним середовищем, у якому слухач «вчиться чути» країну, її мову, людей і природу [1].

У ширшому сенсі проєкт Філатова є виявом тієї культурної тенденції, яку можна назвати акустичною реконструкцією національної пам'яті. У часи, коли війна й міграційні процеси змінюють соціальний ландшафт України, фіксація звуків регіонів набуває символічного значення — як акт збереження автентичності. Це підтверджує тезу, що звукова культура є однією з форм духовної стійкості нації [1; 3].

Отже, ініціатива Євгена Філатова «Як звучить Україна» — це не просто мистецький експеримент, а форма культурної медитації, у якій звук стає способом пізнання себе. Традиція постає не як архаїчна пам'ять, а як живий простір сучасного слухання, у якому минуле та сьогодення зливаються у спільну мелодію української культури [1; 4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Звуковий ландшафт як об'єкт культурологічних досліджень // Культура і мистецтво. – 2023. – № 4. – С. 26–32.
2. Охітва Х. Національна музична ідентичність як чинник формування культурного простору України. – Київ: НАКККиМ, 2021. – 56 с.
3. Рябуха Н. Звуковий образ як феномен культури: досвід міждисциплінарного підходу // Культура і сучасність. – 2014. – № 1. – С. 25–30.
4. Філатов Є. Як звучить Україна [YouTube-канал]. – URL: <https://www.youtube.com/@themaneken>.

УДК 791.43(477)

МСТИСЛАВ ЧЕРНОВ: КУЛЬТУРА СВІДЧЕННЯ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

Дарина ГУСАК

*Науковий керівник – Галина ХЛИПАВКА, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації, кандидат педагогічних наук*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У ХХІ столітті культура повертається до своєї сутності — збереження людського досвіду у світі, де панує руйнування. Як зазначає М. Попович, «культура — це пам'ять людства, його здатність усвідомлювати трагедії, не втрачаючи гідності» [4, с. 112]. В умовах війни мистецтво втрачає дистанцію: воно перетворюється на акт свідчення, на спосіб залишити слід правди й співчуття. Саме ця риса формує феномен культури свідчення, який в українському контексті набув особливої ваги після 2014 року.

Документалістика є мистецтвом правди. Вона не лише відтворює реальність, а й виявляє її духовний сенс. Український кінокритик Д. Дроздовський наголошує, що «у добу катастрофи документаліст стає літописцем духу, який записує не лише події, а й цінності» [2, с. 47]. Сучасна українська документалістика, що виросла на досвіді Революції Гідності та війни, стала простором духовного опору. Вона не лише зберігає історію, а й формує суспільну свідомість. Як зауважує О. Забужко, «війна оголює справжні сенси культури — показує, чи є в ній людяність» [3, с. 59].

Мстислав Чернов — один із ключових представників нового покоління українських митців-свідків. Його шлях — це перехід від журналістики до мистецтва, у якому камера стає формою молитви. Почавши як фоторепортер у харківському агентстві MediaPort, він поступово сформував власну етику спостереження. Чернов не просто фіксує події — він залишається поруч із людиною в її стражданні. Його професійна біографія поєднує відвагу репортера і чутливість митця. Як свідчить сам Чернов, «я не можу не знімати, бо якщо ми не покажемо правду, її перепише ворог» [6].

Фільм «20 днів у Маріуполі» (2023) — не просто кінохроніка облоги, а сповідь очевидця. Його сила — у стриманості. Камера Чернова не судить, не коментує, вона співчуває. За словами кінокритика Л. Брюховецької, «цей фільм повертає гідність тим, кого хотіли позбавити імен» [1, с. 23]. Стрічка отримала премію «Оскар» у 2024 році, але її головне значення — духовне. Це документ совісті, який перетворює біль на спільну пам'ять. У ньому мистецтво виконує функцію катарсису: очищення через правду.

Наступна робота Чернова — «2000 метрів до Андріївки» (2024) — відкриває нову площину культури свідчення. Фільм змонтовано з матеріалів камер українських військових. Це не лише зображення війни, а філософська медитація про межу між страхом і гідністю. Чернов досліджує війну як внутрішній досвід людини. Його документалізм — це діалог із совістю. Як зазначає Д. Дроздовський, «український документаліст стає літописцем епохи, що говорить мовою болю, але від імені надії» [2, с. 50].

Естетика Чернова вирізняється стриманістю, що перетворює кадр на місце зустрічі правди й співчуття. Він уникає пафосу, зберігаючи повагу до глядача. Це «етика погляду», у якій кожен план — акт довіри. Його фільми можна розглядати як продовження традиції Олександра Довженка, де мистецтво — це спосіб відстояти людяність. Як пише Н. Чернявська, «свідчення в культурі — це не лише документ, а вияв духовної зрілості нації» [5, с. 34].

Мистецтво Мстислава Чернова — це моральна територія сучасної України. Його творчість доводить, що культура — це не прикраса реальності, а форма духовного опору. Культура свідчення, яку він утілює, є феноменом людського духу, бо об'єднує естетичне, етичне й історичне начала. У час, коли руйнується світ, вона стає засобом його відновлення через пам'ять і правду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брюховецька Л. Документ правди: сучасна українська документалістика. — Київ: Арт-Книга, 2024. — 152 с.
2. Дроздовський Д. Етика пам'яті у воєнному кінематографі України. // Всесвіт, 2023, №3. — С. 45–51.
3. Забужко О. Планета Полин. Культура в час війни. — Київ: Комора, 2023. — 256 с.
4. Попович М. Нарис історії культури України. — Київ: АртЕк, 2006. — 727 с.
5. Чернявська Н. Мистецтво і правда: культурна комунікація доби катастроф. — Харків: Фоліо, 2021. — 240 с.
6. Чернов М. «Ми повинні показати правду, бо інакше її перепише ворог»: інтерв'ю // Українська правда. — 2023. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.pravda.com.ua/articles/2023/12/15/chernov_interview/

Секція 4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ

УДК 811.111:004.738.5+372.45

USING INTERNET BLOGS IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING

Olesia MINENKO

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor

*Associate Professor of the Language Training Department
of National University of Civil Protection of Ukraine*

Natalia YEREMEIEVA

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
Associate Professor of the Language Training Department
of National University of Civil Protection of Ukraine*

The law on the English language comes into force in Ukraine. Within its framework, all government bodies and private institutions must duplicate their services in English, and language courses will be launched at the general level. Therefore, English will become the official language of international communication in Ukraine. According to the document, English will be introduced at a mandatory level for some civil servants, military personnel, customs officers or emergency services. In addition, English will be actively introduced in educational institutions, cultural and artistic institutions, the medical sector and other public spheres of life.

During the training of intercultural English-language communication in higher education institutions and language training centers in Ukraine, it is envisaged to form English-language intercultural communicative competence, which includes the following competencies: linguistic, speech, linguistic-sociocultural, and educational-strategic.

Within the framework of the specified topic for teaching intercultural English-speaking communication, we propose to consider the use of Internet blogs. Multimedia learning tools such as Internet blogs create the most favorable conditions for the development of cognitive interest and creative abilities of participants in the educational process, the use of their individual characteristics during learning, etc.

The colossal development of information technologies has led to the emergence of such a phenomenon as blogging, which plays an important role in the life of a modern person. Bloggers, or as they are also called "opinion leaders", are charismatic individuals who in a certain way influence others and are an example to follow for many people. Bloggers are familiar with the secrets of manipulating people's consciousness in the information space, especially those who are not capable of analysis and critical thinking. Given the rapid spread of blogging and its striking impact on people of different ages and social status, the study of the phenomenon of blogging in social networks from the standpoint of implementing its multifunctionality is relevant and determined by the needs of modern humanities, in particular information science and sociology.

Blogging has a huge impact on modern society, and it is quite difficult to predict the trajectory of its further development. Already now, the tendency of humanity is to flaunt their lives, like the heroes of the series "Black Mirror". The desire to become popular, receive gifts and earn big money

is the goal of blogging, makes it massive, which leads to even greater interest in blogging and using social networks.

Today, the peculiarity of blogs is the ease of adding new entries and their structuring: short posts are arranged in reverse chronological order. Modern bloggers use a variety of platforms and formats for blogging. There is no single standard for how and what to talk/write about, or what template a blog should have. However, in order to become popular today and encourage people to follow a blog, you need to make a lot of effort, create really high-quality and interesting content, and gather a group of people with common interests around you. There are many types of blogs by thematic focus: from news to blogs about travel, learning a foreign language, food, or health. However, they all have common features: 1) the charisma of the content author. The author of a blog is always an interesting person who has something to say and is willing to share this information; 2) the novelty and relevance of the information disseminated [2].

A blog is a kind of news source that is unique, has its own audience and influences it. Let's find out the content characteristics of blogs on the Instagram network. The first thing that attracts the attention of Instagram users is high-quality and interesting photos and videos. To interest people, they create entire stories and images for photos, process them in the style of "cartoons", etc. At the same time, they do not neglect the text part of the post. Bloggers formulate their opinion concisely and eloquently, because they understand that in the modern world it is becoming increasingly difficult to keep people's attention through text messages. In addition, Instagram has restrictions on the number of characters: you can only place text up to 2200 letters. Bloggers pay significant attention to the title of the post, because when scrolling through the news feed, the user sees only the first two lines and it is based on them that they determine whether this or that information will be useful to them. Posts that exceed the character limit and continue the text in the comments have less reach, as few people read the message to the end and respond to it.

Independent study of a foreign language through online blogs has a number of advantages:

- Current news and trends: blog authors follow the latest events and trends in the world of English and provide fresh information to their readers.
- Exchange of experience and advice: in the blog, authors share their experience of learning a language, offer effective learning methods and give advice on overcoming difficulties.
- Expansion of vocabulary: the blog helps readers learn new vocabulary and understand the context in which it is used [1].

So, modernity makes our existence easier with various devices, such as cars that park without our participation, phones that become transparent and thin... And what about education? There are

also changes here that make learning more exciting and interesting. So we suggest considering the educational benefits of Instagram, which offers us a non-trivial approach to learning English.

Makashovskiy is an influencer from Ukraine who hosts language marathons. The author of this content will surprise you with his informal approach and fun videos. It is both interesting to watch him and productive to learn English with his presentation. In this account you will find an analysis of typical mistakes in the pronunciation of various words, and replenish your vocabulary with thematic vocabulary. His easy style of communication will motivate you to postpone all other things and stay up until the morning, having fun and learning at the same time.

Englishmakesnosense - ESL teacher-native speaker from the USA

This account will satisfy those for whom just knowing the language is not enough. If you want to immerse yourself not only in the world of rules, but also in the everyday life of foreigners - welcome! Here you will be able not only to study, but also to learn the smallest details in the pronunciation and meaning of words.

then_blog – a teacher from Ukraine

A teacher from Ukraine who specializes in British pronunciation. In this account you will find entertaining and instructive videos with an analysis of the pronunciation of individual words, phrases and sentences.

So, when you are tired of textbooks and the classical approach to education – Instagram becomes a great option. After all, here you can choose the most productive learning method for yourself: watch short videos that leave behind the impression of communication with the author, or listen to the analysis of songs or real phrases from native speakers for every day, etc. Thus, the theoretical and methodological justification for the use of Internet blogs in the educational space demonstrates that the use of Internet blogs contributes to the development and formation of English-speaking intercultural communicative competence in students.

REFERENCES

1. Лабудько. С.П. Блог як засіб розвитку професійної компетентності вчителів. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2013. № 6, С. 9–12.
2. Strampel K, Oliver R., Blogging for Learning: Improving Teaching Strategies for Implementing Blogs in Higher Education June 2009 World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications.

УДК 34:316.77

РОЛЬ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ФОРМ КОМУНІКАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Оксана БІЛОКОПИТА

*Науковий керівник – Ялова Оксана Володимирівна,
професор кафедри ділової української та іноземних мов
навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія внутрішніх справ*

Організація ефективної діяльності та взаємодії людей у сучасному суспільстві неможлива без комунікації, яка виступає основним інструментом встановлення взаємозв'язків, координації спільної діяльності та досягнення взаєморозуміння. У сфері права комунікація має особливе значення, адже від її ефективності залежить не лише успішність професійної діяльності юриста, а й забезпечення правопорядку, дотримання законності та формування правової культури суспільства.

У енциклопедичній літературі поняття «комунікація» подається у різних значеннях: як шлях повідомлення, зв'язок одного місця з іншим; як спілкування, передача інформації від людини до людини, що здійснюється за допомогою мови [2, с. 534].

І. Кондратюк наголошує, що комунікація є найважливішим механізмом становлення індивіда як соціальної особистості. Вона виступає провідником соціальних настанов, формує групові цінності, забезпечує соціальну інтеграцію, а також коригує асоціальні прояви індивіда або групи. Як соціальний процес, комунікація формує суспільство, виконуючи в ньому функцію зв'язку [5].

Є. Романенко підкреслює, що ефективна комунікативна взаємодія можлива лише за умови усунення комунікативних бар'єрів, які традиційно існують у системі взаємодії між різними соціальними інститутами. Особливо важливо це для налагодження правової комунікації між правоохоронними, правозахисними та судовими органами [10, с. 192].

У цьому контексті варто погодитись із В. Кривенком, який визначає комунікацію як процес взаємодії між індивідами або групами, що передбачає передачу та обмін інформацією, ідеями, почуттями чи думками за допомогою знакових систем (мовлення, жестів, символів), а метою цього процесу є досягнення взаєморозуміння між учасниками, формування належних відносин та вплив на поведінку або свідомість інших [6, с. 76].

У правовій сфері комунікація набуває специфічного характеру. Правова комунікація – це сукупність процесів і суб'єктів, які забезпечують цілеспрямований обіг і

поширення нормативно-правової інформації та правових знань у сучасному інформаційному просторі. У процесі правової комунікації виникають міжсуб'єктні правові відносини, що є джерелом прав та обов'язків [9, с. 38].

Правова комунікація функціонує як інструмент взаємодії між державою, громадянами та громадянськими інституціями, що забезпечує правову інформованість, підвищує рівень правової культури та сприяє формуванню довіри до інститутів правосуддя. Вона є невід'ємною складовою управлінської діяльності, оскільки слугує засобом прийняття управлінських рішень, їх роз'яснення та легітимізації у суспільстві. Саме способи передавання змісту, вибір мовних засобів і невербальних сигналів визначають ефективність комунікативного процесу у правовій сфері. Для юриста важливо не лише володіти термінологічно точною правовою мовою, але й розуміти психологічні та невербальні аспекти взаємодії, які впливають на сприйняття, довіру та переконливість. Тому подальший аналіз доцільно зосередити на характеристиці вербальних і невербальних засобів комунікації як основних компонентів професійного спілкування у галузі права.

Вербальна комунікація – це спілкування, що здійснюється за допомогою мови, усної чи письмової. Мова і мовлення утворюють знакову систему, найменшою предметно-значущою одиницею якої є слово, поєднане з іншими словами за певними правилами. У сукупності слова є засобом розуміння думки співрозмовника і водночас – інструментом сприйняття змісту через призму власного досвіду [1, с. 4].

Вербальна комунікація забезпечує змістовий аспект взаємодії та взаєморозуміння. У правовій сфері вона реалізується через усне мовлення (судові дебати, виступи адвокатів, допити, переговори) та письмове мовлення (складання процесуальних документів, законопроектів, договорів, рішень). Точність розуміння висловлювання є ключовою умовою успішної комунікації між юристами. Це відбувається завдяки зміні комунікативних ролей, коли реципієнт стає комунікатором і реагує на отримане повідомлення. Такий процес забезпечує двосторонній зв'язок і дозволяє уникнути комунікативних непорозумінь [7].

У юриспруденції особливого значення набувають точність, ясність і логічність висловлювань. Помилки чи двозначності у формулюваннях можуть спричинити юридичні колізії, тому правова мова має бути стандартизованою, логічною, позбавленою емоційного забарвлення, але водночас зрозумілою для суспільства.

Натомість невербальна комунікація – це передача інформації без слів, за допомогою міміки, жестів, пози, погляду, інтонації, дотиків, просторової дистанції тощо. Вона впливає передусім на емоційну сферу та підсвідомість людини, тоді як вербальна спрямована до свідомості та раціонального сприйняття. До основних видів невербальних засобів належать:

кінетика (жести, міміка, контакт очима); просодика (тембр, гучність, інтонація, ритм, темп мовлення); екстралінгвістика (паузи, сміх, кашель, зітхання); проксемика (використання простору, дистанції між співрозмовниками); такесика (гаптика) – дотики, рукостискання; хронеміка – використання часу (тривалість, своєчасність спілкування); окулесика – мова очей, візуальний контакт [4, с. 127-128].

У юридичній практиці невербальні сигнали відіграють надзвичайно важливу роль у процесі професійної комунікації. Вони виконують функцію додаткових смислових маркерів, що уточнюють або підсилюють зміст вербального повідомлення, а в окремих випадках – стають самостійним інструментом впливу на комунікативного партнера. Суддя, адвокат чи слідчий мають володіти навичками інтерпретації невербальних проявів – міміки, пантоміміки, жестів, інтонації, пози, темпу мовлення, зорового контакту. Ці елементи часто виступають індикаторами психологічного стану особи, її щирості, рівня впевненості чи емоційної напруги, що дозволяє більш об'єктивно оцінювати поведінку учасників процесу та ефективніше реалізовувати комунікативні цілі.

Водночас надмірна жестикуляція, невідповідна поза чи недоречні мімічні реакції можуть бути інтерпретовані як прояв непрофесійності, нестриманості або неповаги до учасників судового процесу. Тому професійна невербальна поведінка юриста повинна характеризуватися стриманістю, виваженістю, впевненістю та відповідністю ситуації спілкування. Оптимальне використання невербальних засобів комунікації формує позитивний професійний імідж, сприяє встановленню довіри з боку клієнтів, колег і представників судових органів, а також підсилює переконливість аргументації.

Відповідно до характерних рис комунікаційної системи правової сфери належать: функціонування через обмін інформацією правового характеру; реалізація передачі правової інформації через усне та письмове мовлення; тісний зв'язок з документальним відображенням і поширенням правової інформації; взаємодія з теорією і практикою документознавства; переважання процесів створення, зберігання та поширення документальних носіїв над усними формами, що формує феномен документальності правової думки; надання мовленню якостей правильності, точності, логічності, лаконічності при нівелюванні образності та емоційності [3, с. 82].

Ця комунікаційна система забезпечує цілісність правової сфери, стабільність управлінських процесів і сприяє підвищенню рівня довіри громадян до інститутів правосуддя та державної влади. Ефективна взаємодія між суб'єктами права неможлива без правильно організованих комунікативних зв'язків, у яких поєднуються як вербальні, так і невербальні форми передавання інформації. Саме завдяки поєднанню логічно виваженого мовлення,

чітких юридичних формулювань і відповідної невербальної поведінки (інтонації, тону, темпу мовлення, пози, погляду) досягається взаєморозуміння та професійна довіра між учасниками правової комунікації.

У професійній діяльності комунікація виступає ключовим чинником ухвалення управлінських і правових рішень. Її ефективність залежить не лише від точності змісту повідомлень, що передаються офіційними каналами, а й від якості міжособистісного спілкування – уміння висловлювати думки чітко, аргументовано й етично, контролюючи при цьому невербальні прояви. Офіційні канали комунікації гарантують достовірність і законність переданої інформації, тоді як неформальні способи взаємодії сприяють оперативності, налагодженню партнерських відносин і підвищенню ефективності професійного спілкування [8, с. 98].

Комунікація у сфері права є складним соціально-правовим процесом, який не може існувати у відриві від суспільства. Вона базується на взаємній довірі, відкритості та постійному зворотному зв'язку між суб'єктами правової діяльності – державними інституціями, правниками та громадянами. Відсутність цих складових призводить до деформації правових відносин, зниження авторитету правових інститутів і виникнення комунікативних бар'єрів у суспільстві.

У цьому контексті надзвичайно важливою є роль вербальних і невербальних форм комунікації, адже саме вони забезпечують ефективний обмін інформацією, точність юридичних формулювань, переконливість аргументації та довіру між учасниками правового процесу. Юридична спільнота повинна системно розвивати комунікативну компетентність своїх представників, удосконалювати культуру професійного мовлення та формувати навички ефективної невербальної взаємодії.

Отже, вербальні та невербальні форми комунікації є фундаментом ефективної взаємодії у правовій сфері. Вербальні засоби забезпечують точність і логічність передавання змісту, тоді як невербальні – створюють емоційний фон, впливають на довіру та сприйняття інформації. У сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства вдосконалення комунікативних навичок у правовій сфері є необхідною умовою професійної компетентності, а поєднання вербальних і невербальних засобів комунікації – запорукою досягнення високої ефективності юридичної діяльності. При цьому варто пам'ятати, що правова комунікація – це не лише обмін інформацією, а складний соціально-правовий процес, що формує відносини між суб'єктами права, забезпечує функціонування державних інститутів та сприяє зміцненню демократичних засад суспільства. Її ефективність визначається рівнем професіоналізму, мовної культури, етичних стандартів і здатності юристів забезпечувати соціальний компроміс.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 336 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.
3. Гребенюк А. В. Комунікаційна система правової сфери: характерні риси та поняття (в аспектах галузевого документознавства). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 4. С. 76–84. URL: https://elib.nakkkim.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4134/Bibliotekoznavstvo_4_21-76-84.pdf
4. Кекош М., Кекош О. Невербальні засоби комунікації в професійній діяльності педагога. *Молодь і ринок*. 2025. № 5–6 (237–238). С. 126–132. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/332803/321993>
5. Кондратюк І. Б. Психологічний дисбаланс у процесі комунікації. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблеми перекладу : тези доповідей Всеукр. наук. конф. пам'яті доктора філол. наук, проф. Д. І. Квеселевича (Житомир, 13 трав. 2016 р., ЖДУ імені Івана Франка)*. 2016. URL: <https://eprints.zu.edu.ua/21756/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%8E%D0%BA%20%D0%86.%D0%91..pdf>
6. Кривенко В. В. Комунікація: поняття, сутність, зміст. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 84 (1). С. 71–77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2024_84%281%29_11
7. Курило О. Й., Розман І. І. Вербальні та невербальні аспекти культури спілкування. *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 114–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4.3_30
8. Майстренко К. М. Комунікації у діяльності органів публічної влади. *Публічне урядування*. 2022. № 1 (29). С. 93–98. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1\(29\)-13](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2022-1(29)-13)
9. Макеева О. М. Поняття і сутність правової комунікації в сучасному інформаційному просторі. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2017. № 3. С. 35–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2017_3_7
10. Романенко Є. Комунікативна взаємодія органів державної влади та громадськості: сутність та особливості налагодження. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2. С. 190–201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_2_22

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МОВНА БЕЗПЕКА: НОВІ ВИКЛИКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Олеся Войтюк

науковий керівник – Магеровська Тетяна Валеріївна, доцент кафедри інформаційних технологій Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат фізико-математичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Анотація

У статті розглянуто взаємозв'язок між розвитком штучного інтелекту та загрозами мовній безпеці в умовах гібридної війни. Показано, що сучасні генеративні моделі можуть використовуватись не лише для розвитку технологій, а й як інструменти інформаційно-психологічного впливу. Окреслено основні напрями протидії цим загрозам та підкреслено, що мовна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, адже саме мова формує сприйняття реальності та є ключем до інформаційного суверенітету держави.

Ключові слова:

штучний інтелект, мовна безпека, deepfake, дезінформація, гібридна війна, інформаційна безпека, когнітивні атаки, критичне мислення, генеративні моделі.

Актуальність теми. Сьогодні людство живе в епоху, коли інформація поширюється миттєво, а довіра до джерел - стає дедалі більш крихкою. Штучний інтелект, який донедавна асоціювався із прогресом, тепер перетворюється на інструмент, що одночасно викликає і захоплення, і створює загрозу. Його використання у сфері інформаційних технологій докорінно змінило сам характер сучасних конфліктів. Тепер війна — це не лише протистояння на полі бою, а й боротьба за свідомість людей, за контроль над інформацією, мовою і сприйняттям реальності.

Розвиток генеративних моделей, таких як ChatGPT, Midjourney, Sora чи ElevenLabs, зробив можливим створення абсолютно реалістичних текстів, зображень і навіть голосів, що важко відрізнити від справжніх. Технології deepfake і синтезу мови дають змогу імітувати відомих політиків, військових або суспільних діячів, змінюючи контекст повідомлень так, щоб вони виглядали достовірними. Така підробка знімає межу між правдою й вигадкою, а отже - створює сприятливе середовище для маніпуляцій, дезінформації та пропаганди.

Особливо гостро ці проблеми проявилися під час російсько-української війни. Ворог активно використовує новітні технології для ведення інформаційно-психологічних операцій. Deepfake-відео із фейковими закликами від імені українського керівництва, фальшиві аудіозаписи «зізнань» військових, маніпулятивні повідомлення у соціальних мережах - усе це приклади використання штучного інтелекту у війні за довіру. Подібні атаки спрямовані не

лише на дезорієнтацію військових, а й на зниження морального духу цивільного населення, розкол у суспільстві та посилення недовіри до офіційних джерел.

Ці процеси формують нову реальність, у якій боротьба ведеться не за території, а за інтерпретацію фактів і значень. Мова, що є носієм культури і свідомості, перетворюється на зброю. Тому питання мовної безпеки сьогодні є не лише лінгвістичним чи культурним - воно стало елементом національної безпеки.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що штучний інтелект, попри величезний потенціал для розвитку науки, освіти й технологій, водночас став інструментом підризу довіри та деформації сприйняття реальності. Саме тому дослідження впливу AI на мовну безпеку - це не просто академічне завдання, а питання виживання інформаційного суверенітету держави у XXI столітті [1].

Основні механізми загроз.

Мова — це не лише засіб спілкування, а й основа сприйняття реальності. Саме через мову формується довіра, приймаються рішення й визначається, що є правдою, а що — вигадкою. Тому вплив на мовну сферу стає однією з головних цілей інформаційних атак у гібридній війні. Штучний інтелект надає цим атакам небаченої сили, дозволяючи створювати тексти, аудіо й відео, які здаються автентичними, але є повністю сфальсифікованими.

Одним із найнебезпечніших інструментів є deepfake-відео — зображення, у яких міміка, голос та жести людини синтезуються алгоритмом нейромережі. Такі відео здатні переконливо імітувати виступи лідерів, генералів чи дипломатів, поширюючи неправдиві заяви. Відомим прикладом став відеофейк 2022 року, на якому Президент України нібито закликав військових скласти зброю. Це стало спробою підірвати моральний дух українців, використавши довіру до авторитетного голосу. В основі такого впливу лежить саме мовний аспект — глядач чує знайомі інтонації, впізнає стиль мовлення, і мозок автоматично сприймає сказане як правду [6].

Не менш небезпечним є синтез голосу (speech deepfake). Сучасні системи здатні відтворити тембр, акцент, паузи й навіть емоційні нюанси людського голосу з кількох секунд запису. Згідно з дослідженням, опублікованим на платформі arXiv, середній користувач розпізнає підроблений голос лише у 73 % випадків — тобто майже кожна четверта людина помиляється. Це відкриває шлях до фейкових дзвінків, «зливів» аудіозаписів нібито від імені посадовців, шантажу або створення інформаційних провокацій. Мовний образ людини — її інтонація, лексика, ритм — стає вразливим для підміни [3].

Третім напрямом загроз є маніпулятивне створення текстового контенту. Генеративні моделі здатні аналізувати мільйони публікацій, визначати домінуючі настрої, ключові слова,

теми, що викликають емоційну реакцію, і миттєво створювати повідомлення, які звучать «полюдьски». Це означає, що штучний інтелект може не лише писати фейкові новини, а й адаптувати стиль і лексику під конкретну групу людей. Наприклад, одному користувачу подається патріотичне звернення, іншому — антивладна критика, а третьому — емоційний заклик до миру будь-якою ціною. Так формується мовне середовище, у якому люди чують лише те, що підтверджує їхні переконання. Цей ефект «ехо-камери» посилює розкол суспільства та знижує здатність критично мислити.

Ще одним чинником поширення дезінформації є автоматизоване тиражування контенту через мережі ботів і підроблених акаунтів. Програмні алгоритми створюють і поширюють тисячі коментарів, репостів і цитат, які начебто «підтримують» певну точку зору. Особливо небезпечно, коли ці повідомлення побудовані грамотно, з природною мовною логікою та використанням розмовних конструкцій. Така мова виглядає живою, а тому викликає довіру. За даними аналітичних оглядів Small Wars Journal, ці системи не просто розганяють інформацію — вони змінюють мовну структуру публічного простору, перетворюючи соціальні мережі на поле керованих емоцій і фраз.

Таким чином, головна небезпека штучного інтелекту полягає не лише у створенні неправдивих фактів, а у підміні самої мови — її тону, стилю, смислів. Коли фейк звучить знайомим голосом, написаний звичною лексикою або повторює звичні фрази, він здається правдоподібним. І саме тому мова — найвразливіший, але водночас і найважливіший елемент у боротьбі з дезінформацією.

Методи протидії [2]

У відповідь на зростання загроз, пов'язаних із використанням штучного інтелекту в інформаційних війнах, формується багаторівнева система протидії, яка поєднує технологічні, правові, освітні та комунікаційні інструменти.

Одним із ключових напрямів є AI-детекція deepfake-контенту. Сучасні дослідження у сфері комп'ютерного зору та машинного навчання розробляють алгоритми, здатні виявляти підробки навіть тоді, коли модель раніше не бачила аналогічних зразків. Так звані zero-shot-підходи працюють за принципом пошуку дрібних невідповідностей у структурі зображення, ритмі голосу чи оптичних артефактів, що залишаються після генерації. Вони дають змогу виявляти фейки в реальному часі без попереднього тренування на конкретних прикладах [4]. Розвиток таких систем є важливим кроком у забезпеченні мовної безпеки, адже deepfake-технології часто спрямовані саме на спотворення мовлення публічних осіб.

Не менш важливим напрямом є створення політик для фактчекінгу та маркування синтезованого контенту. Європейські держави, серед них Німеччина, Франція й Україна, активно розробляють нормативні стандарти для позначення цифрово створених відео та текстів спеціальними мітками або цифровими «водяними знаками». Це має підвищити прозорість медіапростору та унеможливити неконтрольоване поширення фейкових матеріалів. Згідно з аналітичним оглядом на платформі arXiv [5], такі підходи не лише сприяють виявленню підробок, а й підвищують довіру до достовірних джерел.

Третій напрям — освітній і просвітницький. Навіть найкращі технологічні інструменти будуть безсилі, якщо громадяни не вміють критично мислити й аналізувати інформацію. Саме тому сьогодні у навчальних закладах, військових академіях і поліцейських вишах з'являються курси з медіаграмотності, цифрової безпеки та етики штучного інтелекту. Мета таких програм — навчити слухачів розпізнавати маніпулятивні тексти, підозрілі відео, фальшиві голоси й розуміти механізми психологічного впливу у цифровому середовищі. Для курсантів це означає формування компетенцій, які дають змогу не лише виявляти загрози, а й ефективно реагувати на них у своїй службовій діяльності.

Окреме значення мають національні інституції інформаційної безпеки, які координують протидію дезінформації. В Україні цю роль виконує Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки при Міністерстві культури та інформаційної політики. Його завдання полягає у моніторингу медіапростору, верифікації джерел, підготовці аналітичних звітів та налагодженні співпраці між державними структурами, медіа і громадськими організаціями. Наявність таких центрів дозволяє забезпечити системний підхід до інформаційної оборони та своєчасне реагування на гібридні атаки.

Отже, ефективна протидія маніпуляціям штучного інтелекту має ґрунтуватися на поєднанні технологічних інновацій, правової регуляції, освітньої грамотності та державної координації. Лише синергія цих напрямів дає шанс зберегти інформаційний суверенітет, культурну ідентичність і мовну безпеку держави.

Висновки. Отже, сьогодні штучний інтелект — це, по суті, двосічна зброя. Він може бути потужним помічником у навчанні, комунікації й навіть у службі, але водночас — небезпечним інструментом для маніпуляцій і поширення неправдивої інформації. Все залежить від того, в чийх руках він опиниться і з якою метою буде використаний.

Захист мовної безпеки — це не лише про техніку, програми чи алгоритми. Це насамперед питання культури, освіти та нашої особистої відповідальності. Якщо ми не вміємо розрізняти правду й фейк, якщо бездумно довіряємо будь-якому повідомленню чи “відео з офіційного джерела”, — тоді навіть найкращі технологічні системи не врятують.

Для нас, курсантів і майбутніх офіцерів, важливо розуміти, що інформація теж може бути зброєю. Ми маємо навчитися аналізувати її так само уважно, як будь-яку оперативну обстановку: перевіряти джерела, мислити критично, не піддаватися емоціям. Знання основ роботи штучного інтелекту, уміння розпізнавати маніпуляції та фейки — це вже елемент професійної підготовки сучасного правоохоронця.

Отже, у світі, де технології змінюють реальність щодня, наш головний обов'язок — залишатися людьми, здатними мислити, відчувати і захищати правду. Бо саме це є найкращим захистом від будь-яких інформаційних атак.

ЛІТЕРАТУРА

1. Osadchuk R. *AI tools usage for disinformation in the war in Ukraine* [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: https://dfrlab.org/2024/07/09/ai-tools-usage-for-disinformation-in-the-war-in-ukraine/?utm_source=chatgpt.com
2. Paziuk A., Lande D., Shnurko-Tabakova E., Kingston P. Decoding manipulative narratives in cognitive warfare: a case study of the Russia-Ukraine conflict // *Frontiers in Artificial Intelligence*. – 2025. – Vol. 8. – DOI: 10.3389/frai.2025.1566022.
3. Sar A., Roy S., Choudhury T., Abraham A. *Zero-shot visual deepfake detection: Can AI predict and prevent fake content before it's created?* // *Foundations and Trends in Signal Processing*. – 2025. – DOI: 10.48550/arXiv.2509.18461v1
4. Sar A., Roy S., Choudhury T., Abraham A. *Zero-shot visual deepfake detection: Can AI predict and prevent fake content before it's created?* [Електронний ресурс]. – September 2025. – DOI: 10.48550/arXiv.2509.18461
5. Shoaib M. R., Wang Z., Taleby Ahvanooei M., Zhao J. *Deepfakes, misinformation, and disinformation in the era of frontier AI, generative AI, and large AI models* [Електронний ресурс] // *IEEE International Conference on Computer and Applications (ICCA)*. – 2023. – DOI: 10.48550/arXiv.2311.17394
6. Twomey J., Ching D., Aylett M. P., Quayle M., Linehan C., Murphy G. *Do deepfake videos undermine our epistemic trust? A thematic analysis of tweets that discuss deepfakes in the Russian invasion of Ukraine* // *PLOS ONE*. – 2023. – Vol. 18, No. 10. – e0291668. – DOI: 10.1371/journal.pone.0291668
7. Zhao, H. et al. (2024). *Zero-shot Deepfake Detection via Cross-modal Feature Learning*. arXiv:2403.18461.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Діана ГУДЗИК

студентка групи ПС-31с спеціальності 053 Психологія

Факультет психології та соціального захисту

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності.

Науковий керівник – Ольга ЛОЗИНСЬКА викладач кафедри

практичної психології та педагогіки.

Анотація. В тезах розглядаються соціально-психологічні чинники формування національної ідентичності. Вказуються науковці як українські, так і зарубіжні що досліджували дане питання. Акцент в даній роботі поставлений на шість чинників які відіграють ключову роль у процесі формування національної ідентичності. Вони відображають вплив соціального середовища, соціальних норм, культурних особливостей та групової динаміки на особистість і суспільство загалом. Автор розглядає національну ідентичність яка формується не лише через зовнішні чинники, а й через внутрішній досвід особистості

Ключові слова: національна ідентичність, соціально-психологічні чинники, історична пам'ять, культура та традиції, сім'я, фактор громадської активності, соціальні мережі.

Для кожного з нас велике значення в житті має національна ідентичність, адже вона надає відчуття приналежності до національної спільноти на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає внаслідок сформованої системи уявлень про традиції, культуру, мову, політику, а також прийняття групових норм і цінностей. Вона має власні засади в конструюванні індивідом своєї тотожності.[1]

Формування національної ідентичності є однією з ключових проблем сучасності. Актуальним є вивчення соціально-психологічних чинників цього процесу, оскільки вони визначають, як люди усвідомлюють свою належність до нації, сприймають спільні цінності, історичну пам'ять, символи та ритуали, надають орієнтири для розвитку та захищають від руйнівної порожнечі, а для держави є основою єдності та сили. В умовах повномасштабної війни ці чинники набувають особливого значення, адже національна ідентичність стає не лише елементом самосвідомості, а й важливим психологічним ресурсом, що підтримує солідарність, взаємну підтримку. Аналіз соціально-психологічних механізмів формування ідентичності дозволяє глибше зрозуміти, як люди реагують на загрози, переглядають цінності та активно включаються у суспільні процеси, що робить дослідження цієї теми особливо важливим у сучасних умовах.

Питання національної ідентичності та її соціально-психологічних чинників вивчали як українські, так і зарубіжні науковці. Серед українських дослідників варто відзначити Івана Беха, Олександра Вишневського, Світлану Василенко, Ірину Гарбузюк та Наталію Грабовську,. Вони у своїх працях аналізували психологічні механізми формування національної свідомості, роль виховання та освіти, а також ціннісні орієнтації особистості у процесі набуття ідентичності. Серед зарубіжних учених значний внесок у дослідження цієї проблеми зробили Бенедикт Андерсон, Ерік Гобсбаум та Ентоні Сміт, які досліджували роль історичної пам'яті, уявних спільнот та соціальних умов у становленні національної ідентичності. Їхні напрацювання створюють надійну теоретичну основу для подальших досліджень соціально-психологічних чинників формування ідентичності, що особливо актуально в умовах сучасних викликів і криз.

Соціально-психологічні чинники відіграють ключову роль у процесі формування національної ідентичності. Вони відображають вплив соціального середовища, соціальних норм, культурних особливостей та групової динаміки на особистість і суспільство загалом. Першим важливим чинником є мова, що виступає не лише засобом комунікації, а й символом державності та культурної відмінності. Дослідження показують, що саме мовна поведінка стала потужним об'єднуючим фактором ідентичності у суспільстві. Перехід багатьох громадян на українську мову в побуті та публічному житті свідчить про те, що мова сприймається як форма спротиву й підтвердження своєї належності до нації.[7] Цей процес є не лише результатом державної політики, а й наслідком внутрішнього бажання людей дистанціюватися від сусіда агресора.

Другим чинником є історична пам'ять та спільне минуле, що слугує фундаментом національної самосвідомості. Колективне згадування минулого, особливо подій війни та боротьби за незалежність, дозволяє людям відчувати свою причетність до спільної долі. Через ритуали, пам'ятні дати, шкільну освіту та масову культуру закріплюються символи, що підсилюють відчуття єдності. [8] Історична пам'ять та спільне минуле: голодомору, репресій, ГУЛАГу, Чорнобиля, війни з 2022 року набуває ще більшої ваги, оскільки це допомагає інтерпретувати теперішні події як продовження тривалої боротьби за свободу.

До третього чинника належить культура та традиції. Усвідомлення та прийняття культурної спадщини пісень, казок, сімейних ритуалів. Традиції та звичаї народу, формують тісний зв'язок між поколіннями та допомагають відчувати себе частиною його історії та коріння. Традиції є носіями життєвої мудрості та настанови щодо способу життя, які передаються від покоління до покоління.

Провідну роль у формуванні національної ідентичності та громадянської свідомості відіграє четвертий чинник сім'я та освіта.[3] Саме через сім'ю, яка закладає основні моральні цінності та систему виховання, а через навчання молоде покоління отримує знання про історію, культуру, громадянські цінності. У шкільних і університетських програмах закладена інформація про націю, що сприяє формуванню відчуття належності до неї. Освітні програми розвивають критичне мислення, яке захищає від пропаганди й дезінформації, а отже, стає важливим психологічним ресурсом у часи війни.

Не менш важливим є п'ятий чинник - фактор громадської активності. Волонтерський рух, взаємодопомога, участь у культурних і соціальних проєктах сприяють не лише вирішенню практичних завдань, а й зміцненню національної ідентичності. Людина починає відчувати себе частиною спільноти не лише на рівні переконань, але й через власний досвід участі у спільній справі. Це створює почуття гордості та відповідальності за майбутнє країни.[5]

Шостим чинником є роль інформаційного простору. Соціальні мережі та ЗМІ одночасно виступають і ресурсом, і загрозою для ідентичності. З одного боку, вони поширюють патріотичні наративи, підсилюють солідарність і дають можливість підтримувати контакт між людьми навіть за межами країни. З іншого боку, інформаційні маніпуляції та пропаганда можуть підривати довіру, послаблювати єдність і формувати хибні уявлення про національні інтереси. Саме тому медіаграмотність та вміння критично сприймати інформацію стають необхідними психологічними якостями сучасного свідомого громадянина.[4]

Національна ідентичність формується не лише через зовнішні чинники, а й через внутрішній досвід особистості. Війна змушує людей переосмислювати власні цінності, ставлення до країни, бачення свого майбутнього. Для багатьох ідентичність стає особистим вибором — не просто фактом народження в Україні, а свідомим рішенням бути українцем, говорити українською, думати українською, відчувати частинкою своєї душі силу і велич потужного народу держави Україна.

Отже, національна ідентичність у сучасній Україні формується через усвідомлення та прийняття кожного з нас цих вище вказаних чинників, що призводять до стійкого емоційного зв'язку з національною спільнотою. Протягом усього життя відбувається цей процес під впливом різноманітних соціальних чинників, допомагаючи кожному з нас зрозуміти своє місце на цій землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Енциклопедія Сучасної України. *Institute of Encyclopedic Research Academic Repository*. 2001. URL: <https://doi.org/10.37068/b/966022074x>

2. Кириченко В. Колективні травми українців та національна ідентичність. *Журнал соціальної та практичної психології*. 2024. № 4. С. 56–60. URL: <https://doi.org/10.32782/psy-2024-4-9>.
3. Михеєва Т. Особливості формування національної ідентичності української молоді. *Proceedings of the national aviation university. series: pedagogy, psychology*. 2024. Т. 2, № 25. С. 15–22.
4. Остапенко І. В., Соснюк О. П. Психосемантичне дослідження національної ідентифікації та уявлень про майбутнє молоді різних регіонів України. *Науковий вісник ужгородського національного університету. серія: психологія*. 2023. № 4. С. 35–39.
5. Dodonova V. Changes in the national identity of Ukrainians during the war. *Humanitarian studios pedagogics psychology philosophy*. 2024. Р. 66–77.
6. Formation of Ukrainian national identity of students and student youth in the system of national-patriotic education / О. Отравенко та ін. *Bulletin of luhansk taras shevchenko national university*. 2024. № 1 (360). С. 142–152.
7. Homon A., Biletska I. Language as a symbol of national identity in the context of the Russian-Ukrainian conflict. *EUROPEAN CHRONICLE*. 2024. Vol. 9, no. 2. Р. 17–27.
8. Klymenko L. Forging Ukrainian national identity through remembrance of World War II. *National identities*. 2019. Т. 22, № 2. С. 133–150. URL: <https://doi.org/10.1080/14608944.2019.1590810>

УДК 81'25

АПЕЛЮВАННЯ ДО ФІЗІОЛОГІЧНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ПОТРЕБ ЧИТАЦЬКОЇ АВДИТОРІЇ В АНГЛІЙСЬКО- ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ НОВИН

Олексій ДЕЙКУН, Петро ДЕЙКУН

*доктор філософії в галузі філології, асистент, ННІФ КНУ ім. Т. Шевченка;
викладач-методист іноземної мови, Ніжинський фаховий коледж НУБіП України*

Новинні повідомлення – це тексти, що інформують читачів про недавні події без надання оцінок чи емоцій, водночас залучаючи для людські потреби для ефективного привернення уваги [1; 2]. До потреб зараховують *фізіологічні*, необхідні для виживання; *безпекові*, пов'язані із захистом від загроз; *соціальні*, тобто належність до суспільних груп; *репутаційні*, що полягають у визнанні досягнень у соціумі; а також *самореалізаційні*, тобто застосування своїх здібностей [1]. Серед людських потреб, до яких найчастіше відбувається

апеляція через мовні одиниці в заголовках онлайн-новин BBC News останніх років (<https://www.bbc.com/news>), виокремлюємо фізіологічні й безпекові як базові.

Фізіологічна потреба є першою та пов'язана з підтриманням життєдіяльності людського організму, тобто споживанням їжі, відпочинком, продовженням роду, смертю тощо[1]. У заголовках інтернет-звісток оригіналу й перекладу фізіологічну потребу зазвичай активують за допомогою дієслів або іменників.

За допомогою дієслів позначають процес народження дітей, пор.: *South African woman gives birth to 10 babies in Pretoria - reports* – *Як це - народити одразу 10 дітей. Жінка побила світовий рекорд* (09 Jun 2021); смерть відомих особистостей, пор.: *Queen Elizabeth II has died, Buckingham Palace announces* – *Королева Єлизавета II померла - Букінгемський палац* (08 Sept 2022); виведення продуктів життєдіяльності, пор.: *William Amos: Politician apologises after urinating during video call* – *Політик вибачився за те, що мочився під час відеодзвінка* (28 May 2021); потребу у відпочинку тощо, пор.: *Ukraine war: Two generations share bed after Russian strikes* – *Два покоління змушені спати в одному ліжку. Росіяни зруйнували їхній будинок* (04 Dec 2022). Водночас за допомогою іменників позначають потребу в споживанні їжі, пор.: *The everyday foods that could become luxuries* (23 Sept 2021) – *Кава, спеції й м'ясо можуть стати предметом розкоші* (02 Oct 2021); або також у відпочинку, пор.: *Five hours' sleep is tipping point for bad health* (18 Oct 2022) – *Скільки треба спати, щоб зберегти здоров'я* (19 Oct 2022).

Апелювання до потреби в безпеці ґрунтується на її розумінні як захисту від фізичних і психологічних загроз із боку навколишнього світу [1], пор.: *Millions of lives under threat in Ukraine this winter - WHO* - *Цієї зими в Україні під загрозою життя мільйонів людей* – *ВООЗ* (21 Nov 2022). У вищевказаних заголовках до безпекової потреби в оригіналі та перекладі апелюють мовні одиниці *Millions of lives under threat* – *під загрозою життя мільйонів людей*. На матеріалі англійськомовного медіадискурсу виокремлено різні аспекти цієї потреби у безпеці: підтримання, втрата, порушення та відновлення безпеки, ступінь загрози [3]. Аналіз англійськомовних заголовків та їхніх перекладів виявив, що їхні мовні засоби апелюють до всіх п'яти різновидів безпекової потреби.

Підтримання безпеки, спрямоване на гарантування збереження цілі [3], активується мовними засобами на позначення отримання допомоги, пор.: *Ukraine War: UK reveals £6m package for cyber defence* (01 Nov 2022) – *Як Британія допомагає Україні відбивати російські кібератаки* (02 Nov 2022).

Втрата безпеки або власне загроза, котра виникає внаслідок деструкції цілі, позначається дієсловами, що вказують на два різновиди завданої шкоди [3]: несмертельну, пор.: *Turbulence injures dozens on Hawaiian Airlines flight* – *Пасажири "мало не злітали з*

крісел". Через турбулентність на рейсі десятки людей в лікарнях (19 Dec 2022); та смертельну, пор.: "Російські солдати вбили мою сім'ю, коли вона тікала" – Ukraine war: 'Russian soldiers killed my family while they fled' (04 Mar 2022).

Порушення безпеки або потенційна небезпека, що імплікує ймовірне завдання шкоди, зазвичай активується предикатами з семантикою протидії між джерелом і ціллю [3], пор.: *Can we stomach the latest emerging food innovations?* (01 Nov 2021) – *Чи впорається наш шлунок з модною альтернативною їжею* (06 Nov 2021).

До відновлення безпеки апелюють мовні засоби, що позначають загальом блокування джерела загрози, пор.: *Dimorphos: Nasa flies spacecraft into asteroid in direct hit* – *Зонд-камікадзе DART врізався в астероїд. Це має допомогти захистити Землю* (27 Sept 2022); покарання винних, пор.: *Irmgard Furchner: Nazi typist guilty of complicity in 10,500 murders* – *Секретарку нацистського концтабору засудили за співучасть у 10 тисячах убивств* (20 Dec 2022); а також усунення різнорідних перепон, пор.: *Switzerland same-sex marriage: Two-thirds of voters back yes* – *Швейцарці проголосували за одностатеві шлюби* (BBC 26 Sept 2021).

Високий ступінь загрози відображено за допомогою вживання в заголовках емотивів [3], які, наприклад, можуть вказувати на людську злість, пор.: *Sicilian Mafia: Anger as 'people slayer' Giovanni Brusca freed* – *100 вбивств на рахунку. На свободу вийшов відомий мафіозі, родичі жертв обурені* (01 June 2021).

Отже, у заголовках сучасних онлайн-повідомлень зазвичай відбувається апеляція до фізіологічних і безпекових потреб читацького загалу для привернення його уваги й спонукання до перегляду тексту звістки повністю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Maslow A. H. *Motivation and Personality*. N.Y. : Harper & Row Publishers, 1970.
2. Šimková E., Holzner J. *Motivation of Tourism Participants* // *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2014. Vol. 159. С. 660–664. DOI: [10.1016/j.sbspro.2014.12.455](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.12.455).
3. Потапенко С. І. *Сучасний англомовний медіа-дискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти* : монографія. Ніжин : Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2009.

УДК 004.9:008

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ

Ангеліна РУБАЙ

*Науковий керівник – Христина ВЕРБИЦЬКА, доцент
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,
кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У ХХІ столітті людство вступило в етап, який можна визначити як епоху цифрової культури або кіберкультури. Актуальність теми зумовлена тим, що інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) стали не лише інструментом передачі знань, а й новою, домінуючою формою існування культури, що охоплює всі сфери людської діяльності: освіту, науку, мистецтво, комунікацію, етику та суспільну поведінку. Ця трансформація не є поверхневою; вона проникає в саму суть культурного буття, змінюючи механізми продукування та споживання смислів. Особливої уваги вимагає інтеграція штучного інтелекту (ШІ), який радикально змінює поняття авторства та творчого процесу.

Метою дослідження є визначення системоутворюючої ролі ІКТ у трансформації культурного середовища сучасного суспільства та окреслення місця і функцій штучного інтелекту (ШІ) у цьому процесі як провідного чинника розвитку новітньої культури.

Методологічну основу становлять концепції інформаційного суспільства (М. Кастельс, Е. Тоффлер), теорії цифрової культури (Л. Манович, Ю. Лотман), а також сучасні філософські підходи до розуміння ролі технологій у формуванні людської свідомості та постгуманістичні теорії. Використовуються методи системного аналізу для вивчення ІКТ-культури як цілісної системи, феноменологічний підхід для опису нових культурних практик та компаративний аналіз для зіставлення традиційних та цифрових культурних парадигм.

Гіпотеза полягає у припущенні, що ІКТ не лише відображають, а й активно створюють нові культурні сенси, забезпечуючи дематеріалізацію спадщини та децентралізацію творчості. ШІ при цьому стає не просто інструментом, а квазі-суб'єктом культурного процесу, що співпрацює з людиною у творчій діяльності, формуючи гібридну творчість.

1. ІКТ як середовище культурної взаємодії та мережева культура.

Сучасна культура функціонує в умовах глобальної мережевої комунікації, де головну роль відіграють цифрові технології. Інтернет, соціальні мережі, онлайн-платформи та мультимедійні ресурси перетворилися на фундаментальний простір формування нових форм культурної поведінки та ідентичності. ІКТ забезпечують інтерактивність, доступність та універсальність, що робить культурні процеси відкритими для широких мас населення.

Зникає традиційний ієрархічний розрив між виробником і споживачем культурного продукту: користувач, завдяки простоті цифрових інструментів (блоги, відеогостинги, платформи для спільної роботи), сам стає творцем (прос'юмером). Так формується явище

«мережевої культури», де творчість набуває колективного, горизонтального характеру, а інформація, її оперативність та доступність, стає основною цінністю. Водночас відбувається демократизація культури — будь-хто, маючи гаджет і доступ до інтернету, може впливати на культурний простір, що призводить до плюралізму культурних голосів та фрагментації єдиного культурного наративу.

2. Віртуалізація культурного простору та цифрова спадщина.

Віртуальні технології (VR, AR, метавсесвіти) сприяють формуванню нової культурної реальності, у якій традиційні форми мистецтва доповнюються цифровими. Онлайн-музеї, цифрові архіви, 3D-виставки та віртуальні театри змінюють підхід до сприйняття культурної спадщини. Технології VR і AR дають змогу глядачеві стати учасником мистецького процесу, забезпечуючи глибше емоційне та фізичне залучення, що раніше було неможливим.

Встановлено, що ІКТ виконують не лише функцію передачі, але й стратегічного збереження культурного коду. Завдяки цифровим технологіям мистецькі твори, наукові тексти, музика та кіно стають доступними для всіх і не підлягають фізичному знищенню (пожежам, стихійним лихам). Це сприяє формуванню колективної цифрової пам'яті людства та забезпечує спадкоємність культури в умовах глобальних криз. Цифровізація вимагає розробки нових стандартів цифрового архівування та метаданих для ефективної навігації у величезних масивах культурної інформації.

3. Штучний інтелект як новий суб'єкт і медіатор культури.

Найяскравішим і найбільш дизруптивним проявом еволюції ІКТ є розвиток штучного інтелекту (ШІ). ШІ вже не обмежується суто технічними сферами, а активно входить у культурну діяльність, виступаючи як ко-творець. Системи генеративного ШІ (нейромережі на кшталт DALL·E, ChatGPT, Midjourney, Suno) стали потужними інструментами культурного виробництва, здатними створювати оригінальні музичні композиції, літературу, візуальні твори та архітектурні концепти.

Аргументується, що така співпраця породжує гібридну творчість, де людська інтуїція, емоційна глибина та досвід поєднуються з алгоритмічним мисленням ШІ, його здатністю до швидкої обробки величезних масивів стилів і даних. Це підвищує продуктивність та відкриває непередбачувані естетичні форми.

Значення ШІ полягає не лише у створенні культурного продукту, але й у формуванні нових цінностей та трендів. Алгоритми рекомендацій, що лежать в основі платформ, персоналізують інформацію, визначають інформаційні тренди, формують смаки аудиторії — тим самим створюють алгоритмічну культуру. Визначено, що цей процес, хоча й підвищує релевантність контенту, водночас створює ризики: уніфікація мислення, формування

«інформаційних бульбашок», залежність від машинних рекомендацій та зниження рівня критичного сприйняття культурних явищ.

4. Етичний та філософський вимір ІІІ-культури.

Використання ІІІ в культурі ставить перед суспільством гострі етичні та філософські питання, які вимагають негайного вирішення:

- Питання авторства та права: Хто є юридичним автором твору, згенерованого нейронною мережею – людина-користувач, розробник алгоритму чи сама програма? Це актуалізує необхідність реформування системи інтелектуальної власності у цифрову епоху.
- Автентичність та унікальність: Чи має машина право на творчість у гуманістичному сенсі? Якою є цінність твору, створеного шляхом комбінування існуючих стилів, а не на основі оригінального людського досвіду?
- Роль людини: Якою є роль людини в культурі, де технологія здатна наслідувати емоції та генерувати продукти, що викликають глибокі естетичні переживання?

У культурологічному вимірі ці питання актуалізують поняття автентичності, свідомості та креативності. ІІІ водночас викликає страх втрати унікальності та відкриває нові горизонти людського самовираження через співпрацю з технологією. Його поява стимулює переосмислення сутності творчості як процесу, що поєднує емоцію, інтелект і технологію.

5. Культурна відповідальність у цифрову добу: формування ІКТ-культури особистості.

Цифрова культура вимагає формування нової етики — етики інформаційної взаємодії. Користувач має бути не лише пасивним споживачем контенту, а й відповідальним учасником культурного процесу. Класифіковано основні виклики: поширення фейків, мови ворожнечі, плагіату та маніпулятивних технік у цифровому середовищі.

Це вимагає розвитку комплексу цифрової грамотності (вміння знаходити, оцінювати та використовувати інформацію), критичного мислення (здатності протистояти маніпуляціям ІІІ-алгоритмів) та поваги до інтелектуальної власності. Отже, формування ІКТ-культури особистості стає найважливішою складовою сучасної освіти та виховання. Вона передбачає уміння користуватися технологіями етично, творчо та відповідально, перетворюючи їх з джерела потенційних загроз на інструмент культурного розвитку.

У ході дослідження встановлено, що інформаційно-комунікаційні технології визначають нову парадигму розвитку культури, перетворюючи її на мережеву, інтерактивну та динамічну систему – кіберкультуру.

Визначено, що штучний інтелект виступає як домінуючий чинник не лише технічного, а й культурного поступу, оскільки створює нові моделі творчості, мислення та сприйняття світу, функціонуючи як медіатор між культурною спадщиною та сучасним споживачем.

Класифіковано основні форми культурного впливу ІКТ та ІІІ: цифровізація спадщини (дематеріалізація), віртуалізація простору (новий досвід занурення), гібридна творчість (співпраця людини й алгоритму) та етична трансформація споживацьких практик (алгоритмічна культура).

Аргументовано, що гармонійне співіснування технологій і культури можливе лише за умови збереження гуманістичних цінностей та творчої ролі людини як головного носія смислу та етичної відповідальності.

Практичне значення отриманих результатів полягає у необхідності формування нової системи цифрової освіти, розвитку медіаграмотності та етичної культури користувача, а також у використанні ІІІ як продуктивного інструменту культурного самовираження та збереження спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кастельс М. Становлення суспільства мережевих структур: Суспільство інформаційної епохи. Економіка, суспільство і культура. К.: Ваклер, 2018. 547 с.
2. Манович Л. Мова нових медіа. К.: Медіацентр, 2017. 400 с.
3. Харріс С. Алгоритми та демократія: формування інформаційних бульбашок // Глобальні комунікації, 2023. Т. 10, № 4. С. 33-47.
4. Флорі К. Штучний інтелект і творчість: новий виклик для естетики // Сучасне мистецтвознавство, 2021. Т. 15, № 2. С. 112-125.
5. Зубченко А. В. Цифрова спадщина та проблеми її збереження: теоретичний аспект // Вісник НАН України, 2022. № 1. С. 88-95.

УДК 069:004.738

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ ТА ОНЛАЙН-АРХІВИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Владислав ЛИТВИНЮК

Науковий керівник – Роксолана ЗАПОТІЧНА, доцент кафедри мовної підготовки,

кандидат економічних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Культурна спадщина є невід’ємною частиною історичної пам’яті та соціокультурної ідентичності будь-якої нації. Вона охоплює як матеріальні об’єкти – пам’ятки архітектури, художні твори, історичні документи, – так і нематеріальні елементи, такі як традиції, обряди, усна історія та музика. Збереження цієї спадщини має ключове значення не лише для

досліджень минулого, але й для формування сучасного культурного ландшафту, підтримки освіти та розвитку творчого потенціалу суспільства.

Проте традиційні методи збереження культурної спадщини, зокрема музейні колекції та архіви, стикаються з низкою викликів. Серед них – фізичне руйнування матеріалів, обмежений доступ для громадськості, географічна ізоляція деяких експонатів, а також фінансові та організаційні бар'єри для утримання колекцій. Пандемія COVID-19 та глобалізаційні процеси додатково посилили потребу у дистанційних рішеннях для доступу до культурних ресурсів.

Відповіддю на ці виклики стала цифровізація культурної спадщини, яка охоплює створення віртуальних музеїв та онлайн-архівів. Ці платформи дозволяють зберігати, систематизувати та надавати доступ до культурних артефактів у цифровому форматі, розширюючи аудиторію далеко за межі фізичних стін музеїв та бібліотек. Вони також відкривають нові можливості для освітньої та наукової діяльності, забезпечуючи інтерактивне та мультимедійне представлення історичних, художніх та наукових матеріалів.

Таким чином, віртуальні музеї та онлайн-архіви не лише доповнюють традиційні форми збереження культурної спадщини, але й створюють новий рівень доступності та взаємодії з культурними ресурсами. Вивчення їхнього функціоналу, переваг та обмежень є актуальним завданням сучасної науки, що поєднує культурологію, інформаційні технології та освітні практики.

Віртуальний музей – це цифровий простір, що моделює фізичний музей у онлайн-середовищі, дозволяючи користувачам взаємодіяти з експозиціями та колекціями без фізичного відвідування. Основна відмінність такого музею від традиційного полягає в тому, що всі експонати представлені у цифровому форматі, часто із застосуванням мультимедійних технологій, 3D-моделювання, відео- та аудіоматеріалів. Віртуальні музеї можуть бути незалежними онлайн-платформами або частиною існуючих музейних ресурсів.

Однією з ключових функцій віртуальних музеїв є збереження та документування культурних об'єктів. Цифровізація експонатів через фотографування, 3D-сканування та оцифрування архівних матеріалів дозволяє створити довготривалу копію, що зменшує ризик втрати або пошкодження оригіналу. Крім того, цифрові платформи забезпечують глобальний доступ до колекцій, дозволяючи користувачам ознайомлюватися з експонатами незалежно від їхнього географічного розташування. Віртуальні музеї також відіграють важливу освітню та наукову роль, створюючи інтерактивні освітні ресурси, включаючи віртуальні екскурсії, мультимедійні презентації та навчальні програми, що сприяють розвитку культурної грамотності та наукового мислення серед студентів, дослідників і широкої громадськості.

Сучасні технології дозволяють віртуальним музеям виходити за межі простого перегляду експонатів, забезпечуючи інтерактивність та персоналізацію досвіду користувача. Завдяки застосуванню технологій віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) відвідувачі можуть відчувати ефект присутності та взаємодіяти з об'єктами, які фізично неможливо демонструвати поза музеєм. Мобільні додатки та адаптація контенту для смартфонів роблять музейні ресурси доступними у будь-який час і в будь-якому місці, а колаборації міжнародних музеїв і цифрових платформ, таких як Google Arts & Culture або Europeana, об'єднують колекції з різних країн, створюючи нові можливості для дослідження та популяризації культурної спадщини. Інтеграція із соціальними мережами та освітніми платформами дозволяє залучати молодь та широку аудиторію через знайомі цифрові середовища, формуючи нові моделі взаємодії між культурними інституціями та суспільством [1].

Таким чином, віртуальні музеї не лише забезпечують збереження культурної спадщини, а й стають інноваційним інструментом її популяризації та освітньої діяльності, створюючи новий рівень доступності та взаємодії з культурними ресурсами.

Онлайн-архіви представляють собою цифрові сховища документів, фотографій, аудіо- та відеоматеріалів, що відтворюють історичні, соціальні та культурні процеси. Вони виконують важливу функцію збереження культурної спадщини, забезпечуючи довготривале зберігання матеріалів незалежно від їхнього фізичного стану. Оцифровані документи та архівні матеріали зменшують ризик їхнього пошкодження, втрати або фізичного зносу, що особливо актуально для старовинних або вразливих об'єктів.

Однією з ключових переваг онлайн-архівів є широкодоступність їхнього контенту. Дослідники, студенти, освітяни та широке коло користувачів можуть звертатися до архівних матеріалів без географічних обмежень, що значно розширює можливості для наукової роботи, підготовки освітніх програм та самоосвіти. Крім того, сучасні архівні платформи надають інструменти для пошуку, систематизації та класифікації матеріалів, що підвищує ефективність роботи з джерелами та спрощує доступ до потрібної інформації.

Сучасні онлайн-архіви дедалі частіше інтегрують інтерактивні та мультимедійні функції, що дозволяє користувачам не лише переглядати документи, а й досліджувати їх у контексті культурних, історичних та соціальних явищ. Використання технологій візуалізації, картографування та гіпертекстових зв'язків створює додаткові можливості для навчання та досліджень. Міжнародні проєкти, такі як Europeana, демонструють приклад успішної колаборації музеїв, бібліотек та архівів, об'єднуючи мільйони оцифрованих матеріалів з різних країн Європи та роблячи їх доступними у єдиному цифровому середовищі.

Варто зазначити, що онлайн-архіви не лише зберігають культурну спадщину, а й формують нові моделі взаємодії суспільства з історичною інформацією. Вони сприяють популяризації знань про минуле, підтримці наукових досліджень та розвитку освітніх програм, створюючи умови для більш глибокого та інтерактивного пізнання культурних надбань. При цьому важливим аспектом залишається забезпечення правового використання матеріалів, авторського права та підтримка сучасної цифрової інфраструктури для довготривалого функціонування архівів.

Таким чином, онлайн-архіви, поряд із віртуальними музеями, стають важливим інструментом збереження культурної спадщини, відкриваючи нові горизонти для доступу, дослідження та освітньої діяльності, і закріплюють роль цифрових технологій як основного механізму інтеграції минулого у сучасний культурний та освітній простір.

Віртуальні музеї та онлайн-архіви відкривають нові можливості для збереження та популяризації культурної спадщини. Вони забезпечують широкий доступ до колекцій та архівних матеріалів, дозволяючи користувачам із різних куточків світу ознайомлюватися з культурними цінностями незалежно від їхнього фізичного місця розташування. Крім того, цифрові платформи надають інноваційні освітні ресурси, сприяючи розвитку культурної грамотності та наукового мислення серед студентів, дослідників і широкої громадськості. Використання інтерактивних технологій, віртуальної та доповненої реальності дозволяє створювати новий рівень взаємодії з культурними об'єктами, що підвищує залученість аудиторії та ефективність навчальних процесів.

Разом із тим, впровадження та розвиток віртуальних музеїв і онлайн-архівів пов'язані з певними викликами. До них належать технологічні обмеження, необхідність модернізації цифрової інфраструктури, значні фінансові витрати на оцифрування та підтримку платформ, а також правові аспекти, пов'язані з авторським правом та легальним використанням цифрового контенту. Крім того, важливим є питання збереження автентичності та наукової точності цифрових копій, оскільки якість оцифрування безпосередньо впливає на дослідження та освітні програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Поліщук, С. В. Віртуальний музей як феномен сучасної культури : дипломна робота бакалавра / С. В. Поліщук. Одеса, 2023. 57 с.
2. Левчук О. Архівні електронні інформаційні ресурси як джерело історичної інформації / О. Левчук // Архіви України. 2020. № 4. С. 52—70.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Юрій СУДНІЦИН

*Науковий керівник – Ігор КОВАЛЬ, заступник начальника факультету психології та
соціального захисту, кандидат педагогічних наук*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

З плином часу, суспільство переживає глибоку цифровізацію, що зумовлює потребу переосмислення традиційних підходів до навчання та виховання. Проаналізувавши сучасні реалії, зумовленні зброєю агресією рф, статистику виникнення пожеж, вважаємо, що культура фахівців з пожежної безпеки формується не лише на основі засвоєння знань, а й за умови створення інформаційно-комунікаційного середовища, яке моделює реальні небезпечні ситуації, сприяє емоційному залученню та усвідомленню відповідальності за власні дії. Особливої ваги ця проблема набуває у системі професійної підготовки, де культура безпеки особистості виступає ключовою професійною компетентністю.

Інформаційно-комунікаційні технології створюють нові педагогічні можливості для формування професійної компетентності фахівців з пожежної безпеки, а саме:

- Візуалізація небезпечних ситуацій через використання віртуальної та доповненої реальності (VR/AR) дозволяє моделювати умови пожежі, евакуації, ліквідації надзвичайних ситуацій без ризику для життя [3].
- Онлайн-симулятори та тренажери сприяють розвитку практичних навичок прийняття рішень у стресових умовах.
- Цифрові платформи навчання (Moodle, Google Classroom, MS Teams) забезпечують інтерактивну взаємодію, зворотний зв'язок, можливість формування індивідуальних освітніх траєкторій.
- Соціальні мережі та медіаконтент можуть бути використані як інструмент формування позитивних моделей поведінки, поширення культури безпечного способу життя.
- Інформаційно-комунікаційні проєкти (створення відео, цифрових буклетів, інфографіки) стимулюють активність здобувачів освіти, розвивають медіаграмотність та соціальну відповідальність.

Враховуючи вищезазначене, вважаємо, що інформаційно-комунікаційні технології є не лише технічними засобами комунікації, а також педагогічною складовою, що продукує пізнавальний, емоційний та ціннісний підхід до освітнього процесу.

Інформаційно-комунікаційні технології впливають на формування культури безпеки життєдіяльності фахівців. Їх застосування дозволяє підвищити ефективність навчання, створити інтерактивне середовище, у якому формується відповідальне ставлення до безпеки – як особистої та колективної цінності. У перспективі подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення методик інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у підготовку фахівців з пожежної безпеки та розбудову цифрової культури безпеки у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль І. С. Формування готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до неперервного саморозвитку: монографія / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності. Львів: ЛДУБЖД, 2025. 486 с.
2. Коваль М. С., Коваль І. С.. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику: навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу. Львів: ЛДУ БЖД, 2022. – 252 с.
3. A. Y. Abdullahi, & M. A. Baballe. (2024). Benefits and Drawbacks of Robotic Firefighting. In Global Journal of Research in Engineering & Computer Sciences (Vol. 4, Number 1, pp. 6–10). DOI: 10.5281/zenodo.10493053.
4. Вовчаста Н. Я.. Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців пожежно-рятувальної служби: дис. ... канд. пед. наук : спец.: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Наталія Ярославівна; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.- Вінниця, 2010.- 271 с.

УДК 811.1

ПРАВОВА КОМУНІКАЦІЯ ТА ФОРМАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ У СФЕРІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ

Степанець Надія

доцент кафедри журналістики, кандидат філологічних наук,

Львівський університет бізнесу та права

Будь-який різновид або форма людської діяльності (гра, керівництво, виховання) виявляються через спілкування й навіпаки. *Формальне спілкування* є частиною певної сумісної діяльності людей, служить засобом підвищення якості цієї діяльності і є способом її організації. Спрямоване воно здебільшого на те, чим займаються зараз люди, а не на їх внутрішній світ, внутрішні проблеми.

Ефективність спільної трудової діяльності в правовій системі неможлива без спілкування. У значній мірі вона визначається і рівнем розвитку особистості її суб'єктів. Досвід та результати активного соціально-психологічного дослідження свідчать, що для досягнення раціонального спілкування бажано формувати у собі перш за все такі якості, як відповідальність, ініціативність, самоконтроль, контактність, комунікабельність, відкритість. Розвиток названих та інших якостей правників значною мірою залежить від їх потреб та установок, зокрема комунікативних. Виникнення, закріплення та трансформація цих феноменів, у свою чергу, впливають на ефективність ділового спілкування в цілому. Спілкування пронизує всю життєдіяльність правників. Вся професійна діяльність явно чи опосередковано завжди включає в себе суб'єктивно – об'єктивні відношення спілкування, вона здійснюється як спільна діяльність. Формою її організації виступає професійний колектив, у якому проходить життєдіяльність працівників, що спрямована на розв'язання перш за все професійних завдань. Спілкування працівників відбувається формально та неформально, у двох напрямках – вертикальному та горизонтальному.

Формальне спілкування зумовлене соціальними функціями людини, регламентоване за формою та за змістом (керівник – підлеглий). Конкретна форма його залежить також від виду структурного підрозділу. Формальне спілкування залежить також від підбору персоналу, системи управління, професійних завдань, навіть пори року та інших умов. Працівник, спілкування якого має формальний характер, виступає у взаємодії з підлеглими тільки як виконавець відповідної соціальної ролі, чітко стежить за дотриманням статусно-рольової дистанції, соціальних норм і правил професійно-рольового спілкування, приховує свої особисті почуття за маскою офіційності і конвенційної самопрезентації, уникає близьких, персоналізованих, емпатійних контактів з колегами. Вміння гнучко користуватися різними рівнями спілкування в умовах як службової, так і позаслужбової діяльності – це ознака керівника, як високопрофесійної людини в справі управління.

Проблема мовлення у професійному спілкуванні правника є актуальною як у теоретичних, так і в практичних аспектах.

Професійна діяльність відноситься до суб'єкт-суб'єктної, тобто досягнення її цілей відбувається в системі „людина-людина”. Відповідно успішність такої діяльності багато в чому визначається умінням грамотно і професійно будувати своє спілкування. Правник як суб'єкт різних міжособистісних контактів активно бере участь у різних видах ділового спілкування. Йому постійно доводиться вступати в контакт з різними посадовцями, з керівниками місцевих органів влади, з представниками підприємств та установ. Спілкування з ними

певним чином опосередковано впливає на ухвалення рішень організаційного, процесуального характеру або в цілому на всю його діяльність.

Складність контролю за протіканням формального спілкування пов'язана із його характеристиками. Ці характеристики є загальними для всіх професіоналів, що працюють у сфері юридичної діяльності. Найбільш вагомими характеристиками є:

Нормативна регламентація. Діяльність юриста досить чітко регламентована різними нормативними документами (Кримінально-процесуальний кодекс, Закон України “Про оперативно-розшукову діяльність”, відомчі нормативні акти тощо). Нормативні рамки, в яких юрист здійснює свою професійну діяльність, сприяють формуванню прагнення суворо дотримуватись правових норм, визначають відповідні стереотипи поведінки і спілкування. З одного боку, нормативна регламентація полегшує процес спілкування, його структуру, визначає соціальні ролі, права й обов'язки учасників. З іншого боку, ця характеристика виступає не тільки як фактор, що позитивно розвиває, дисциплінує юриста, але й як фактор, що ускладнює виконання професійних обов'язків. Очевидно, що виконання роботи регламентованої правовими нормами вимагає від юриста постійного контролю за своїми діями, змушує приймати рішення в чітко визначений термін. Усе це припускає наявність визначеного набору особистісних характеристик (емоційно-вольових, інтелектуальних) і умінь ефективно будувати процес спілкування й керувати ним [1, с.96].

Часові обмеження. Ця характеристика професійного спілкування пов'язана з його цільовою спрямованістю і нормативною регламентованістю. Ситуації професійного спілкування орієнтовані на досягнення конкретних професійно значущих цілей і завдань, час на вирішення яких визначено нормативними актами. Часові і нормативні рамки обмежують свободу маневру у спілкуванні, підвищують його інтенсивність. Це може призвести до того, що юрист буде ставитися до актів професійного спілкування формально. Наприклад, формально брати пояснення, щоб вкластися в термін, встановлений для отримання та опрацювання оперативного матеріалу. Такий підхід не має наслідком створення професіонального підходу в спілкуванні, навпаки, виробляє мовні штампи для проведення "стандартних" бесід [3, с.28].

Владний характер професійних повноважень. Ця характеристика впливає з попередньої, оскільки Закон наділяє юриста (особливо представника державної служби) досить широкими владними повноваженнями. Реалізація владних повноважень нерідко може набувати конфліктного характеру. До відомих стереотипів такого „владного” спілкування відносяться: „ Питання тут ставлю я!”, „ Ви розумієте, куди потрапили?”, „ Від нас так просто не

йдуть!”. Зокрема, це властиво юристам, представникам силових структур. Спілкування в такому стилі може бути ефективним з юридично неграмотним суб'єктом чи з людиною слабкою в особистісному плані. Однак, силові правоохоронні структури покликані боротися із серйозними злочинами, протистояти організованій злочинності, що припускає протистояння сильного й хитрого супротивника. У цьому випадку юристи повинні бути озброєні ефективними засобами професійного спілкування.

Вимушений характер спілкування. Ситуації професійного спілкування юриста мають переважно вимушений характер для його співрозмовників. Як правило, ці ситуації пов'язані з юридичними проблемами як у сфері кримінального, так і цивільного законодавства. У процесі вирішення таких проблемних ситуацій передбачаються не просто потенційно конфліктні відносини, але і досить жорсткі форми конфліктної взаємодії, аж до відкритої протидії. Натомість, вимушеним у суб'єктивному змісті спілкування буває і для самого юриста [4, с.35].

Рольовий характер спілкування. Юрист є носієм цілком визначеної соціальної ролі, що припускає наявність широкого кола прав і обов'язків. Наприклад, соціальна роль представника державної служби накладає на професійне спілкування юриста вже розглянуті нами характеристики (регламентованість, вимушений характер, відповідальність тощо).

Таким чином, за видом своєї діяльності кожна особа повинна не просто контролювати процес спілкування, а ще й аналізувати його, враховуючи виділені специфічні характеристики професійного спілкування у сфері своєї діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Радомський І.П. Професійне спілкування в юридичній діяльності // Вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка: Зб. наук.праць. – Київ: ІВЦ “Політехніка”, 2006. – № 2(17). – С. 30 – 134.
2. Токарська А. С. Довідник із фахового мовлення для працівників правоохоронних органів. – 2-ге вид., доп. і випр. – Львів: ПАІС, 2004. – 140 с.
3. Токарська А. С. Комунікація у праві та правоохоронній діяльності // Львівський юридичний інститут МВС України. – Львів, 2005. – 284 с.
4. Токарська А. С., Кочан І. М. Культура фахового мовлення правника: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2003. – 312 с.

КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО МИСЛЕННЯ

Ангеліна СЛЕПКО

*Науковий керівник – Тетяна КУМЕДА, професор кафедри теорії, історії та
філософії права ННПП, кандидат мистецтвознавства, доцент*

Національна академія внутрішніх справ

Формування наукового мислення є однією з ключових тем сучасної психології, філософії та педагогіки. У ХХІ столітті науку дедалі частіше розглядають не лише як набір знань, а як динамічну систему смислів, цінностей і культурних орієнтирів, що визначають спосіб мислення людини. Наукове мислення стає не просто набором навичок логічного мислення чи раціонального аналізу, а комплексною характеристикою особистості, яка формується в специфічному соціокультурному та психологічному контексті.

У цьому ракурсі поняття культурно-психологічного простору набуває особливого значення. Це не лише зовнішнє середовище, в якому розвивається наука, але й внутрішній духовно-смысловий простір, де взаємодіють культура, свідомість, цінності й способи мислення. Такий простір визначає рамки інтелектуальної діяльності, формує стиль мислення, підходи до інтерпретації реальності і навіть етичні принципи дослідження. Метою цієї роботи є теоретичне осмислення ролі культурно-психологічного простору у формуванні наукового мислення, а також виокремлення його основних структурних компонентів і закономірностей впливу на дослідницьку особистість.

Поняття культурно-психологічного простору використовується для позначення сукупності умов, що забезпечують розвиток інтелектуальної діяльності людини. Цей простір об'єднує два ключові аспекти: культурний, що включає цінності, норми, знання, традиції та символи, і психологічний, що охоплює потреби, мотивацію, мислення та емоції. У таких умовах особистість не лише сприймає навколишній світ, але й здатна його переосмислювати. Як зазначає В. Андрущенко, культура формує спосіб сприйняття реальності, а наука виступає лише однією з форм прояву культурного самовираження людства [1, с. 44]. У цьому контексті наукове мислення розглядається не як окрема когнітивна здатність, а як органічна складова ширшої системи культурно-психологічного простору.

Культурно-психологічний вимір наукової діяльності охоплює як об'єктивні елементи, такі як наукові інституції, традиції та спеціалізована мова, так і суб'єктивні складові, зокрема ціннісні орієнтації, внутрішню мотивацію й світоглядні установки. Саме взаємодія цих факторів визначає характер мислення майбутнього науковця — чи буде воно репродуктивним чи творчим, догматичним чи сповненим критичної рефлексії.

Наукове мислення виникає внаслідок цілеспрямованого розвитку когнітивних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, уява, аналіз, синтез і узагальнення. Водночас ці процеси ніколи не функціонують ізольовано: вони завжди взаємодіють із культурним контекстом, мовою та смисловими структурами, які формують базис для розуміння навколишнього світу. За твердженням О. Гуменюк, мислення вченого передусім є інтерпретативною діяльністю, яка реалізовується крізь призму певних культурних парадигм, символів і наукових традицій [2, с. 81]. Це означає, що навіть найбільш абстрактні наукові поняття мають культурне підґрунтя і є результатом конкретного історичного способу мислення.

Рефлексивність відіграє вирішальну роль у розвитку такого мислення. Вона дає змогу дослідникові критично проаналізувати власні методи, погляди та логіку дослідження, виходити за межі усталених шаблонів і генерувати інноваційні ідеї. Рефлексивне мислення — це не лише здатність працювати з фактами, але й усвідомлювати механізми їх здобуття. У результаті культурно-психологічне середовище сприяє формуванню критичного й рефлексивного типу мислення, який є необхідною умовою для ефективної наукової діяльності.

Наукове мислення не обмежується виключно раціональністю. У його основі міститься емоційно-мотиваційна складова, така як цікавість, натхнення та прагнення до істини. Без емоційної залученості справжнє дослідження неможливе. Як зазначав Г. Костюк, мислення є не лише процесом пізнання, а й проявом особистісного ставлення до оточуючого світу [3, с. 91]. Мотивація дослідника формується у взаємодії з культурою, зокрема через усвідомлення соціальної значущості науки, відчуття спільності з іншими мислителями та віру в гуманістичну мету наукових пошуків. Саме ціннісна мотивація надає мисленню стабільності й перетворює його на форму духовного самовираження.

Крім того, культурно-психологічний простір відіграє важливу роль у підтримці емоційного аспекту наукової діяльності. У цьому просторі народжується відчуття сенсу, зацікавленості та задоволення від процесу пізнання нового. Позитивний емоційний фон стимулює когнітивні процеси, сприяючи креативності, гнучкості і глибшому усвідомленню проблематики.

Наукове мислення розвивається не у відриві, а в рамках спільноти, через взаємодію, обмін ідеями, дискусії та спільну діяльність. Соціальне середовище впливає на стиль мислення, систему аргументації, мовні засоби, а також на цінності, яких дотримується дослідник. Комунікація виступає не лише способом передачі знань, але й важливим засобом формування інтелектуальної ідентичності. Під час професійної взаємодії майбутній науковець засвоює норми дослідницької культури, вчиться ефективно презентувати здобутки, критично

аналізувати інформацію та відстоювати свої переконання. Як зазначає Гуменюк, саме через мовну взаємодію відбувається соціалізація мислення — його інтеграція в культурний контекст науки [2, с. 82].

Психологічний клімат у науковому середовищі відіграє ключову роль у розвитку мислення. Атмосфера підтримки, взаємної поваги та визнання сприяє зростанню інтелектуальної активності та відкриттю творчого потенціалу. На противагу цьому, конкуренція без елементів співпраці може пригнічувати креативність, викликати емоційне виснаження і перешкоджати продуктивній роботі. Відтак, соціокультурний аспект є невід’ємною частиною культурно-психологічного простору: він формує етос науки, визначає її гуманістичне наповнення і принципи комунікативної етики.

Становлення зрілого наукового мислення неможливе без розвитку глибоких духовно-ціннісних орієнтирів. Як зазначає С. Максименко, процес пізнання є формою самореалізації людини, що вимагає високої внутрішньої культури, етичної відповідальності та духовної спрямованості [4, с. 16]. Культура визначає не лише способи мислення, але й його ціннісні межі: які аспекти вважаються істинними, вагомими, морально значущими. У цій перспективі культурно-психологічний простір виконує роль регулятора етичних норм науки — таких як чесність, відкритість і відданість істині. Духовна складова наукового мислення проявляється у здатності інтегрувати логічне з екзистенційним, раціональне з гуманістичним. Учений, занурений у культурно насичене середовище, не обмежується пошуком відповідей — він формулює запитання, важливі для всього людства.

Культурно-психологічний простір є багатогранною системою, що поєднує когнітивні, емоційно-мотиваційні, соціокультурні й духовно-ціннісні аспекти. Саме через їх взаємодію формується платформа для розвитку зрілого наукового мислення, заснованого на рефлексивності, творчості, моральній відповідальності та відкритості до нового. Осягнення наукового мислення потребує не лише засвоєння знань, але й активної інтеграції особистості в культурно-психологічний простір науки. У цьому просторі мислення стає не тільки інструментом для здобуття знань, але й способом самопізнання та співтворення світу. Отже, істинна наука є більше, ніж засіб пізнання — це форма духовної діяльності людини, спрямована на досягнення гармонії між знаннями та цінностями, між раціональністю та внутрішнім світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Культура і наука: філософсько-психологічні аспекти. Київ: Педагогічна думка, 2018. 212 с.

2. Гуменюк О. І. Психологія мислення: сучасні підходи і дослідження. Львів: Видавництво ЛНУ, 2020. 184 с.

3. Костюк Г. С. Психологічні основи формування пізнавальної діяльності особистості. Київ: Радянська школа, 2021. 240 с.

4. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості. Київ: Видавництво «КММ», 2019. 320 с.

УДК 316.77

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВА КУЛЬТУРА: ТІКТОК, МЕМИ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ДІПФЕЙК

Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ

*Науковий керівник- Марія ІВАНЧЕНКО кандидат філологічних наук, доцент, доцент
кафедри українознавства та міжкультурної комунікації ЛДУ БЖД
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасне суспільство вступило в еру цифрової культури, де інформаційні технології, зокрема TikTok, меми, штучний інтелект та deepfake, які суттєво змінюють способи створення, поширення та сприйняття інформації [1]. Сучасні технології дозволяють відмовитися від традиційних моделей комунікації, переходячи до інтерактивної, динамічної та персоналізованої форми контенту, де кожен користувач отримує можливість не лише споживати, а й активно створювати культурні тексти [1].

TikTok є одним із найвизначніших прикладів такої трансформації, адже платформа орієнтується на короткі відеоролики тривалістю від 15 до 60 секунд, що відповідають сучасним вимогам швидкого споживання інформації. Алгоритми, вбудовані в платформу, аналізують поведінку користувачів і забезпечують високу залученість, що сприяє як демократизації контенту, так і його вірусному розповсюдженню. Такий підхід дозволяє користувачам активно брати участь у формуванні нових культурних норм та стандартів, що розмиває традиційні межі між творцем і споживачем [2, 3].

Мемі виступають ще одним ключовим елементом цієї цифрової революції, адже вони представляють собою стислі форми комунікації, здатні передати складний набір культурних сенсів, гумору та іронії у компактній візуальній формі. За рахунок швидкого поширення через соціальні мережі, меми стають потужним інструментом самоідентифікації молодих аудиторій, формуючи специфічні спільноти з власними мовними та культурними кодами [4]. Цей феномен дозволяє не лише спростити складну інформацію, але й виступає засобом критичного осмислення сучасних соціальних процесів.

Штучний інтелект радикально змінює підходи до створення цифрового контенту, забезпечуючи генерацію індивідуалізованого контенту, який відповідає вподобанням користувачів. За допомогою ІІІ платформи здатні прогнозувати та впливати на поведінку аудиторії, створюючи умови для «алгоритмічної соціалізації», де культурні норми та цінності стають результатом автоматизованих процесів [4]. Одночасно з цим, технології deepfake, що базуються на штучних неймережах, дозволяють створювати реалістично виглядаючі, проте штучно згенеровані відео та зображення. Таке застосування викликає виклики щодо традиційних критеріїв автентичності, підриваючи розмежування між правдою та вигадкою і створюючи нові можливості для маніпуляції інформацією [2].

Разом із позитивними аспектами, що стимулюють швидке поширення культурних продуктів і залучення широких аудиторій, цифрова медіа культура водночас супроводжується ризиками маніпуляції інформацією та спрощенням складних соціальних проблем до гіперфрагментованих форматів, що може зменшувати глибину аналізу та критичне мислення [6, 7]. Такий потенціал маніпулювання підкреслює необхідність розвитку медіаграмотності та етичних норм використання штучного інтелекту, що є ключовими завданнями для сучасного суспільства [5].

Цифрова трансформація також сприяє появі нових форм соціальної взаємодії та громадської участі, коли користувачі стають активними творцями культурного простору, який відзначається високою інтерактивністю та гнучкістю [8]. Інформаційні технології дозволяють синтезувати глобальні тенденції з локальними культурними рисами, сприяючи розвитку інноваційних платформ для обміну знаннями, ідей та культурних традицій [9].

Таким чином, інформаційні технології у вигляді TikTok, мемів, штучного інтелекту та deepfake є складною і багатошаровою системою, що поєднує оперативність, візуальну естетику та персоналізований підхід до комунікації. Цей процес приносить як нові можливості для творчості та суспільної мобілізації, так і виклики, пов'язані з етикою, інформаційною безпекою та критичним мисленням, що вимагає подальшого дослідження і уваги з боку наукової спільноти [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаврійчук В. О. Візуалізація в системі сучасної медіа культури: кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: 034 «Культурологія» / КНУТД. Інститут культури і креативних індустрій. - Київ, 2025. - 59 с. URL: <https://er.knutd.edu.ua>
2. Давидюк О. Кваліфікаційна робота. Львів: ВНУ, 2025. 92 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/27934/1/davydiuk_2025.pdf.

3. Маташ О. Монографія. Київ: КНУТД, 2023. 150 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/29064/3/Monografi_Matajsch.pdf.
4. Гаврилюк О. П. Соціальні мережі як явище цифрової культури та платформа презентації нових культурних практик. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/diser/gavreluk/gavreluk_dis.pdf.
5. Діська О. Кваліфікаційна робота. Миколаїв: ЧНУ, 2023. 78 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua>
6. Козлова А. Кваліфікаційна робота. Дніпро: УДМС, 2025. 65 с. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/8064/1/2025_Kozlova_061_Bak.pdf.
7. Боган О. Кваліфікаційна робота. Миколаїв: ЧНУ, 2023. 90 с. URL: <https://krs.chmnu.edu.ua>
8. Іваненко О. Сучасні методи аналізу даних. Освіта. 2019. Т. 52, № 1–2. С. 78–89. URL: [https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52\(1-2\)-9](https://doi.org/10.33930/ed.2019.5007.52(1-2)-9).
9. Латипова О. Дисертація. Київ: ОА, 2023. 180 с. URL: <https://theses.oa.edu.ua/>
10. Bielousova, N., & Tsios, Z. (2025). Digital art as an instrument of modern propaganda in the mass communication system URL: <https://ahpsxxi.org/index.php/journal/article/view/142>.

УДК 131.66.316.42

КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ НАУКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Анна ІВАНІВ

Викладач кафедри соціальної роботи, управління і суспільних наук

У добу глобалізації провідними чинниками суспільної динаміки стають знання, інформація та освіта. В умовах економіки знань головним рушієм прогресу виступає людина, адже саме вона є творцем і носієм знань. Важливу роль у цьому процесі відіграє система освіти, яка формує людський капітал і забезпечує розвиток інтелектуального потенціалу суспільства [1]. Водночас наука у сучасному світі постає не лише засобом пізнання й освоєння дійсності, а й потужним чинником культуротворення. Її досягнення формують нові ціннісні орієнтири, змінюють соціальні практики та впливають на колективну ідентичність. Під впливом глобалізаційних процесів наукові ідеї поширюються надзвичайно швидко, інтегруючи різні культурні простори й створюючи спільний інформаційно-комунікаційний простір.

У такому контексті особливого значення набуває соціально – психологічний аспект культуротворчої ролі науки. Адже саме він дозволяє зрозуміти, яким чином наукові

досягнення впливають на ціннісні орієнтації особистості, трансформують її світогляд та визначають нові моделі поведінки. Глобалізація не лише відкриває безпрецедентні можливості для обміну знаннями, але й породжує виклики, пов'язані з ризиком уніфікації культур, інформаційним перевантаженням і зростанням соціально – психологічних напружень. Саме тому дослідження науки як фактора культуротворення вимагає врахування як макросоціальних процесів інтеграції, так і мікрорівня – впливу на свідомість на ідентичність окремої людини.

Як підкреслюють Л. Рогозіна та І. Головащенко, наука в сучасному суспільстві набуває статусу соціокультурного феномену, що не лише продукує знання, але й формує систему цінностей, суспільні норми та культурні значення [5]. У цьому ж контексті О. Кубальський наголошує, що конкуренція в науці має розглядатися не лише як двигун прогресу, але й як чинник, який вимагає збереження культурно-гуманістичних цінностей у глобалізованому суспільстві [2]. Проте вплив науки не обмежується лише сферою виробництва знань чи культурних значень – він поширюється на формування суспільної свідомості, соціальних практик та моделей взаємодії.

У цьому вимірі наука стає важливим інструментом соціалізації, адже через систему освіти, наукову комунікацію та інноваційні практики вона інтегрує індивідів у ширший культурний і глобальний простір. Це зумовлює появу нових ідентичностей, а також формує здатність суспільств адаптуватись до швидких змін, що породжує як позитивні ефекти – зростання інтелектуального потенціалу, так і певні виклики – інформаційне перевантаження, ціннісні конфлікти чи психологічну фрагментацію. Саме тому соціально – психологічний аспект культуротворчої ролі науки є ключовим для розуміння її місця у сучасному глобалізованому світі. На думку С. Кулікової, сучасна наукова діяльність є одним із ключових чинників розвитку соціокультурної активної особистості, адже саме через неї відбувається інтеграція людини у глобальний культурний простір [3].

У цьому вимірі наука постає як важливий соціальний інститут, що не лише забезпечує розвиток технологій і знань, але й впливає на формування світогляду особистості. Вона задає нові моделі мислення, сприяє формуванню критичного підходу до реальності та стимулює розвиток творчого потенціалу людини. Наукова діяльність, будучи колективною за своєю природою, формує особливий тип соціальної взаємодії, заснований на співпраці, обміні інформацією та взаємній відповідальності. Саме ці риси перетворюють науку на чинник соціальної інтеграції, який об'єднує представників різних культур і поколінь навколо спільних цінностей пізнання, істини та прогресу. Дослідники О. Патлайчук, О. Ступак та О. Гончарова

наголошують, що саме наукова й освітня діяльність відіграють ключову роль у формуванні духовно –інтелектуального потенціалу суспільства [4].

Як зазначають О. Патлайчук, О. Ступак та О. Гончарова, сучасна наука дедалі більше виконує функцію не лише пізнання, а й формування культурного простору через систему освіти, що визначає рівень духовного та інтелектуального розвитку суспільства [4]. Подібної думки дотримується С. Кулікова, підкреслюючи, що наукова діяльність є одним із чинників розвитку соціокультурної активності особистості в умовах глобалізації [3].

З соціально-психологічної точки зору, наука виступає механізмом гармонізації взаємодії між індивідом і суспільством. Вона сприяє розвитку когнітивних здібностей, підвищує рівень рефлексії та формує відчуття особистої причетності до загальнолюдського поступу. Одночасно з цим наукова діяльність може бути джерелом психологічних напружень, адже вимагає високого рівня адаптивності, критичного мислення й етичної відповідальності. Таким чином, вплив науки на особистість є амбівалентним: з одного боку, вона стимулює інтелектуальний і духовний розвиток, а з іншого — ставить людину перед новими викликами глобалізованого інформаційного середовища.

В умовах глобалізації наука дедалі частіше стає каналом міжкультурної комунікації, засобом взаєморозуміння між суспільствами та носієм універсальних гуманістичних ідей. Саме через науковий дискурс відбувається інтеграція національних культур у світовий контекст, при цьому зберігаючи їхню самобутність і унікальні інтелектуальні традиції. Тому культуротворча роль науки полягає не лише у продукуванні нових знань, а й у формуванні цілісного світогляду, який поєднує раціональне, етичне й духовне начала людського існування.

Отже, у сучасних умовах глобалізації наука виступає не лише рушійною силою технічного прогресу, а й важливим чинником культуротворення та формування нової соціальної реальності. Її роль виходить далеко за межі суто пізнавальної функції — вона забезпечує розвиток духовно-інтелектуального потенціалу суспільства, впливає на становлення особистісних і колективних цінностей, формує соціальні норми та моделі поведінки. Через систему освіти, комунікацію й інноваційні практики наука сприяє соціалізації людини, інтегрує її у глобальний культурний простір і стимулює розвиток критичного мислення, креативності та відповідальності.

Соціально-психологічний аспект культуротворчої ролі науки полягає у здатності наукової діяльності гармонізувати взаємодію між індивідом і суспільством, формувати почуття особистої причетності до спільного поступу людства. Водночас глобалізаційні процеси ставлять перед наукою нові виклики — необхідність збереження гуманістичних

цінностей, подолання інформаційного перевантаження та уникнення нівелювання культурних відмінностей.

Таким чином, наука у XXI столітті постає не лише як засіб пізнання світу, а як потужний чинник духовного розвитку, культурної інтеграції та гуманізації суспільства. Її культуротворчий потенціал стає ключовим ресурсом у формуванні цілісного, гармонійного й етично зорієнтованого глобального соціуму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Красовська О. Ю.. Роль освіти в сучасних глобальних умовах. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2011. № 1 (4). С. 182 – 188.
2. Кубальський О.. Конкуренція в науці та культурно-гуманістичні цінності. *Філософія освіти*. 2022. № 11 (88). С. 128 – 137.
3. Кулікова С. В. Розвиток соціокультурної діяльності у дослідженнях науковців. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. С. 211 – 215.
4. Патлайчук О. В., Ступак О. П., Гончарова О. О. Наука як соціокультурний феномен: практикум з дисципліни «Філософія науки» для аспірантів та здобувачів наукового ступеня PhD (доктор філософії). 2020. С. 192.
5. Рогозіна Л. А., Головащенко І. О.. Наука як соціокультурний феномен. *Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня*. 2017. С. 1 – 3.

004:316.73

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВА ПАРАДІГМА КУЛЬТУРНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ

Оксана СТОЛЯРЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов,

Вінницький національний технічний університет

Олена СТОЛЯРЕНКО,

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки і освітнього менеджменту,

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), починаючи з кінця XX століття, спричинив фундаментальні зміни не лише в економічній та соціальній сферах, але й у самому способі існування культури. Культура, що історично базувалася на інститутах (бібліотеки, музеї, театри, видавництва) та лінійних моделях комунікації (від автора до читача/глядача), сьогодні переживає тектонічний зсув. Це зміна не просто інструментів, а глибинної логіки її організації.

Метою цієї статті є обґрунтування того, що ІКТ є рушійною силою формування нової парадигми культурної самоорганізації. Замість централізованого, вертикального контролю, така парадигма характеризується горизонтальною, мережевою, розподіленою та самокерованою структурою. Дослідження зосереджується на виявленні механізмів, за допомогою яких ІКТ забезпечують цю трансформацію.

Традиційна культура була організована за принципом ієрархії: культурні інститути (державні та приватні) виступали гейткіперами, контролюючи доступ до ресурсів, фінансування та аудиторії [3]. Інформаційно-комунікаційні технології, особливо Інтернет та соціальні медіа, зруйнували цю вертикаль.

Нова парадигма ґрунтується на мережевій архітектурі. Мережа – це не лише інфраструктура, а й ціла філософія, яка передбачає поліцентричність, що виявляється у відсутності єдиного центру впливу чи прийняття рішень. Окрім того, мережева логіка вирізняється гнучкістю і динамічністю, що забезпечує легкість утворення та розпаду тимчасових спільнот, як-от різноманітні фан-спільноти чи колаборативні проєкти. Третьою ключовою властивістю є емерджентність – поява нових культурних форм і значень, які часто не були передбачені жодним із окремих учасників системи [5]. Прикладом такої самоорганізації є розвиток Wiki-проєктів, відкритого коду (Open Source) та краудсорсингових ініціатив у мистецтві, де кінцевий культурний продукт є результатом колективних, добровільних і розподілених зусиль.

Ключовим елементом нової парадигми є зміна ролі індивіда. У традиційній моделі людина була пасивним споживачем (consumer). В умовах ІКТ вона перетворюється на "прос'юмера" (prosumer) – активного учасника, який одночасно виробляє та споживає контент [8].

ІКТ надають інструменти для цифрової партисипації, які є доступними і легкими у використанні, охоплюючи як створення контенту – де блоги, відеохостинги (YouTube), подкастинг та соціальні мережі дозволяють будь-якій особі стати творцем, так і кураторство та ремікс. Індивіди не лише створюють оригінали, але й активно фільтрують, коментують, реміксують та поширюють наявний контент, створюючи нові культурні значення, що суттєво змінює традиційне поняття авторського права та оригінальності [6]. Водночас, ця культурна самоорганізація може призводити до формування "ехо-камер" – утворення гомогенних спільнот за інтересами, що хоча й створює певні виклики для міжкультурного діалогу, є прямим наслідком вільного вибору індивіда. Таким чином, масова індивідуальна творчість і колективне фільтрування стають основним механізмом самоорганізації культурного простору, замінюючи професійну критику та інституційну цензуру на творчість і колективне

фільтрування стають основним механізмом самоорганізації культурного простору, замінюючи професійну критику та інституційну цензуру.

Нова парадигма культурної самоорганізації висуває вимоги до переосмислення функцій класичних культурних інститутів. Музеї, бібліотеки та університети більше не можуть виступати лише сховищами та трансляторами знань; вони мають стати платформами для взаємодії та креативними хабами. Це досягається, по-перше, через оцифрування фондів: надання відкритого доступу до колекцій, як-от через Google Arts & Culture, перетворює їх із фізичних сховищ на глобальні, розподілені ресурси, які можуть бути використані для реміксу та освіти. По-друге, це вимагає залучення аудиторії, адже культурні інститути використовують ІКТ для діалогу, інтерактивних виставок та краудфандингу, інтегруючи аудиторію в процес творення та підтримки. І, нарешті, необхідна адаптація освітніх програм: університети та мистецькі школи повинні інтегрувати цифрові навички та принципи мережевої взаємодії у свої програми, готуючи фахівців, здатних орієнтуватися у децентралізованій культурній екосистемі [2]. Саме здатність традиційних інститутів інтегруватися у мережеву логіку визначить їхню релевантність у новій парадигмі. Саме здатність традиційних інститутів інтегруватися у мережеву логіку визначить їхню релевантність у новій парадигмі.

Інформаційно-комунікаційні технології безповоротно змінили логіку культурних процесів, сформувавши нову парадигму культурної самоорганізації. Ця парадигма характеризується, перш за все, децентралізацією та мережевою структурою. Крім того, вона знаменує перехід від простого споживання до цифрової партисипації, або так званого прос'юмерства. Нарешті, сутність цієї нової організації полягає у динамічній емерджентності нових культурних форм. Ця трансформація ставить перед суспільством низку викликів, водночас відкриваючи безпрецедентні можливості для глобальної культурної взаємодії., зокрема, питання цифрової нерівності, достовірності інформації та необхідність перегляду правових норм (авторське право). Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці етичних та правових рамок, які б відповідали динамічному характеру цієї нової, самоорганізованої кіберкультури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малєєв К. В. Кіберкультура та медіаосвіта: нові виклики та перспективи. Київ: Науковий вісник, 2022. 210 с.
2. Столяренко Ол. В., Столяренко Ок. В., Московчук О. С., Магас Л. М. Інноваційні підходи у підготовці педагогічних та керівних кадрів освіти засобами інформаційних технологій. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional

Training: Methodology, Theory, Experience, Problems, 2024. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», Вип. 71. 245 с. С. 40-53. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2024-71-40-53>

3. Castells, M. The Rise of the Network Society. Malden, MA: Blackwell Publishers, 2000. 592 p.

4. Jenkins, H. Convergence Culture: Where Old and New Media Collide. New York: New York University Press, 2006. 308 p.

5. Johnson, S. Emergence: The Connected Lives of Ants, Cities, and Software. New York: Scribner, 2001. 288 p.

6. Lessig, L. Remix: Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy. New York: Penguin Press, 2008. 336 p.

7. Toffler, A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980. 544 p.

УДК 004.8:008(477)

ІНТЕЛЕКТ ЛЮДИНИ ТА AI: КОНТЕКСТ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Софія ТРЕТЯК

*Науковий керівник – Ренат РІЖНЯК, завідувач кафедри загальноправових дисциплін
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції
України, доктор історичних наук, професор
Донецький державний університет внутрішніх справ*

У ХХІ столітті людство увійшло в епоху співіснування людського та штучного інтелектів. З моменту появи першого інтерактивного чат-боту, що використовував штучний інтелект для надання відповідей користувачам технології машинного навчання зробили величезний крок вперед. Сьогодні немає сфери людського життя де б не використовувались інструменти, які базуються на ШІ, саме тому штучний інтелект (Artificial Intelligence, AI) активно впроваджується у всі сфери суспільного життя – від права до культури. Однією з найважливіших є сфера збереження культурної спадщини, де технологічні можливості поєднуються з гуманітарними цінностями, адже розвиток технологій ШІ створює як нові можливості, так і виклики доступу до культурних ресурсів, збереження культурної спадщини, забезпечення культурного розмаїття та фундаментальних прав людини у контексті культури.

Культурна спадщина – це матеріальні й духовні надбання нації, що формують її історичну пам'ять і культурну ідентичність [1]. В умовах війни та глобальної цифровізації проблема її захисту й відновлення набуває стратегічного значення.

Інтелект людини є системним утворенням, яке поєднує когнітивні, емоційні, соціальні й етичні компоненти [2]. Його унікальність полягає у здатності до моральної рефлексії,

критичного мислення та творчого осмислення дійсності. Людський інтелект є не лише інструментом пізнання, а й носієм культурних смислів, цінностей і традицій. Саме тому питання збереження культурної спадщини виходить за межі технічного – воно стає моральним і цивілізаційним викликом. У той же час, AI – це не просто технологічний механізм, а нова когнітивна система, здатна до аналізу великих обсягів інформації. Її можливості у сфері культури охоплюють: оцифрування архівів і музейних фондів, автоматичне розпізнавання текстів і зображень, цифрову реставрацію пошкоджених артефактів, створення віртуальних музеїв та інтерактивних карт культурних об'єктів. Світові приклади (проекти Google Arts & Culture, UNESCO AI Heritage) демонструють потенціал AI у забезпеченні доступності культурних цінностей [3]. В Україні подібні ініціативи реалізуються у рамках програм E-Heritage UA, Музей у смартфоні, Open Heritage 3D [4].

Сучасні технології 3D-сканування та реконструкції дають змогу створювати точні цифрові копії пам'яток культури, які можуть бути використані для реставрації пошкоджених або втрачених об'єктів. Ці технології надзвичайно важливі, адже за наявності збройних конфліктів або стихійних лих культурні пам'ятки можуть зникати або руйнуватися миттєво. Яскравим прикладом використання ШІ для збереження культурної спадщини є реставрація пам'яток у Сирії, зокрема стародавнього міста Пальміра, яке було зруйноване внаслідок війни. Завдяки 3D-реконструкції та цифровим архівам, пам'ятки Пальміри були відновлені в цифровому вигляді, що дало змогу зберегти частину культурної спадщини для нащадків, а також надати доступ до них для всіх, хто бажає вивчати це історичне місто [5, С. 111].

Ще одним із помітних прикладів застосування штучного інтелекту у міждисциплінарних дослідженнях став проєкт HYPERION. Її метою було вивчення впливу змін клімату та природних явищ на культурну спадщину. Оскільки врахувати всі чинники складно, команда зосередилася на об'єктах, найбільш вразливих до екологічних загроз — землетрусів, вивержень вулканів і екстремальних погодних умов. Пілотні дослідження проводилися в Родосі, Венеції, Тонсберзі та Гранаді. За допомогою атмосферного моделювання, супутникових знімків і даних із сенсорів дослідники визначили стан пам'яток і вплив клімату на їхнє руйнування. Штучний інтелект автоматично аналізував зображення, створюючи супутникові карти високої роздільної здатності за допомогою глибоких нейронних мереж. Завдяки цьому вдалося не лише оцінити темпи руйнування об'єктів, а й змодельовати умови їхнього збереження та підібрати ефективні захисні матеріали [6, с. 279].

Яскравим прикладом оцифрування культурної спадщини став спільний проєкт Ізраїльського управління старожитностей і компанії Google із цифрового збереження сувоїв Мертвого моря, започаткований у 2010 році. Ці стародавні тексти, знайдені бедуїнами ще в

1947 році біля Кумрана, охоплюють період від II ст. до н. е. до I ст. н. е. і містять найдавніші біблійні та апокрифічні записи, ймовірно створені есеями. У межах проєкту понад 5 тисяч фрагментів було відскановано у високій роздільній здатності з використанням інфрачервоної зйомки при шести довжинах хвиль. Отримані зображення об'єднали для більшої чіткості та виклали у відкритий доступ, що дозволило всім охочим досліджувати тексти без ризику пошкодження оригіналів.

Схожий підхід застосовано під час оцифрування рукописів Леонардо да Вінчі. Першим став спільний проєкт Британської бібліотеки та Microsoft — оцифрування «Кодексу Арундела» (1478–1518 pp.), який нині доступний онлайн у вигляді 570 аркушів високої якості. Згодом Музей Вікторії та Альберта оцифрував «Кодекс Форстера» — три томи блокнотів із нотатками Леонардо, виконаними його знаменитим «дзеркальним письмом».

Крім окремих ініціатив, реалізуються масштабні програми цифрового збереження фондів провідних світових бібліотек і архівів — Ватикану, Бібліотеки Конгресу США, Королівської бібліотеки Нідерландів, Британської бібліотеки, Японського центру азійських історичних записів та інших.

З початком повномасштабної війни в Україні активізувалися численні міжнародні ініціативи — правові, гуманітарні, дослідницькі — спрямовані на порятунок і збереження культурної спадщини. Дослідження Комітету Європейського парламенту з питань культури та освіти (Campfens E., 2023) наголошує на необхідності вдосконалення механізмів захисту культурних об'єктів під час збройних конфліктів і звертає увагу на обмежену ефективність чинного міжнародного пам'яткоохоронного законодавства. Оскільки більшість існуючих протоколів зосереджуються на збереженні нерухомих пам'яток уже на етапі відновлення, фахівці пропонують робити акцент на попередній цифровізації архітектурної спадщини, архівів та інвентарів, що дозволить зберегти інформацію навіть у разі фізичного знищення культурних об'єктів.

За три роки від початку повномасштабного вторгнення росія зруйнувала або пошкодила 1390 об'єктів культурної спадщини й 2205 об'єктів культурної інфраструктури. За даними Міністерства культури та інформаційної політики станом на 24 лютого 2025 року, фіксація втрат триває, адже знищення культурної спадщини є систематичним наслідком російської [7, с. 428].

В Україні, попри активний розвиток ІТ-сфери та успішні кроки у діджиталізації, взаємодія між культурою й цифровими технологіями лише набирає обертів. Уже з'являються перспективні ініціативи, які заслуговують на підтримку. Зокрема, у межах проєкту «Кишенькова країна» планується оцифрувати 40 архітектурних пам'яток з різних регіонів

України. Також реалізується ідея «Культура у смартфоні», спрямована на розкриття потенціалу української культури й науки через інноваційну платформу «Український національний інтелект» [8, с. 220-221].

1 березня 2022 року з ініціативи міжнародних наукових і культурних організацій було започатковано онлайн-проект «Збереження української культурної спадщини онлайн» (Saving Ukrainian Cultural Heritage Online, SUCHO). Його мета – зберегти цифрові дані українських культурних установ, що опинилися під загрозою знищення через війну. До проекту долучилися понад 1500 волонтерів із 38 країн світу під координацією фахівців зі Стенфордського університету, Університету Тафтса та Європейського університетського інституту. Основна робота SUCHO полягає у веб-архівуванні сайтів українських музеїв, бібліотек та архівів. Уже збережено понад 15 тисяч веб-ресурсів і 51 терабайт даних. Партнери з Гарвардського університету та університету Альберти надали необмежене хмарне сховище для безпечного збереження цих матеріалів. Також створено віртуальний виставковий простір, де представлено 176 об'єктів, понад 1400 українських військових мемів і 4500 записів для інтернет-архівів [9, с. 144].

Взаємодія людського та штучного інтелектів ґрунтується на принципі взаємодоповнюваності. Штучний інтелект здатен аналізувати великі обсяги інформації, виявляти закономірності, які недосяжні для людського сприйняття, але позбавлений емоційної й моральної рефлексії, що притаманна людині [2]. Людський інтелект, навпаки, спирається на інтуїцію, ціннісні судження та культурний досвід, які неможливо алгоритмізувати [1]. У сфері збереження культурної спадщини AI може виконувати функції аналітичного інструмента – розпізнавати пошкоджені тексти, класифікувати зображення, прогнозувати ризики руйнування пам'яток, створювати цифрові копії артефактів. Проте саме людина визначає, які дані мають культурну вагу, яким є етичний контекст їх використання, і якою мірою реконструкція може вважатися достовірною [3]. Як підкреслює Г. Гарднер, інтелект – це не лише раціональна здатність, а «сукупність множинних здібностей, що поєднують логіку, емоцію, творчість і моральність» [2, с. 58]. Тому роль людини полягає не лише в управлінні алгоритмами, а й у гуманістичній інтерпретації результатів. Для майбутніх офіцерів поліції така взаємодія особливо важлива: аналітичні можливості AI можуть бути використані для захисту культурних об'єктів, запобігання контрабанді артефактів і моніторингу культурних злочинів, але лише людський розум здатен оцінити культурну, моральну й правову значущість таких дій [10].

Використання технологій штучного інтелекту у сфері культурної спадщини відкриває нові можливості, але водночас породжує значну кількість етичних і правових викликів. Постає

питання авторства: хто є власником результатів, створених за допомогою AI – розробник алгоритму, оператор чи інституція? [11]. Європейська комісія наголошує, що результати діяльності AI не можуть розглядатися як «творчість без автора», тому остаточна відповідальність залишається за людиною [11]. AI може відтворювати зруйновані пам'ятки, але це створює ризик підміни оригіналу технологічною реплікою. ЮНЕСКО вимагає, щоб цифрова спадщина зберігала наукову достовірність і контекст [1]. Крім того, розвиток AI вимагає правового регулювання захисту даних: цифрові архіви містять інформацію, що має комерційну або історичну цінність. Європейські «Етичні принципи довірливого AI» (2019) передбачають прозорість, відповідальність і недискримінацію [11].

Як висновок, зазначимо, що взаємодія людського та штучного інтелектів у сфері збереження культурної спадщини відкриває нові горизонти для науки, освіти й культури. ШІ значно розширює технічні можливості аналізу, збереження та відтворення культурних цінностей, тоді як людський інтелект забезпечує моральну, етичну й гуманістичну складову цього процесу. Приклади міжнародних проєктів – від HYPERION до SUCHO – демонструють, що цифрові технології стають важливим інструментом захисту культурної пам'яті, особливо в умовах воєнних загроз. Для України подальший розвиток цифровізації культурної спадщини є не лише проявом технологічного прогресу, а й елементом національної безпеки та збереження ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. ЮНЕСКО. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. Париж, 1972.
2. Гарднер Г. Структура розуму: Теорія множинного інтелекту. Київ: Основи, 2020. 384 с.
3. Google Arts & Culture. Digital Heritage Projects [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artsandculture.google.com>
4. Ministry of Culture of Ukraine. E-Heritage UA. – Режим доступу: <https://mkip.gov.ua>
5. Кравчук С. Вплив штучного інтелекту на культурні права людини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: "Юридичні науки". Том. 12, № 1 (45). 2025 С. 108-119. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.45.108>
6. Коцюбівська, К., Тимошенко, О., & Василевський, А. (2024). Інструменти штучного інтелекту для збереження та популяризації культурної спадщини. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*, 7(2), 275–282. DOI: <https://doi.org/10.31866/2617-796X.7.2.2024.317736>

7. Логвіненко, К.О. Цифрові фотоархіви як чинник збереження культурної спадщини й формування національної ідентичності в Україні. *Культурологічний альманах*, (2). 2025. С. 426–431. DOI: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.2.51>
8. Кулиняк, М. А. Цифрова культурна спадщина як феномен цифрової культури. *Культурологічний альманах*, (3). 2022. С. 218–227. URL: <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.28>
9. Мирончук А., Арсеєнко Т. Цифровізація культурної спадщини - невід'ємна складова діяльності бібліотек в умовах глобальних викликів і загроз. 2023 С. 142-145. URL: <https://share.google/FQhWKZKADVslaEMrP>
10. ICOMOS Україна. Звіт про втрати культурної спадщини внаслідок агресії РФ. Київ, 2023.
11. European Commission. Ethics Guidelines for Trustworthy AI. Brussels, 2019.

УДК 008:004.8

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КУЛЬТУРІ: МІЖ ТВОРЧІСТЮ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ

Дарина ДУДИЧ

Науковий керівник – Надія САЛАМІН,

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У ХХІ столітті людство переживає черговий етап технологічної революції, і однією з найвпливовіших її складових став штучний інтелект (ШІ). Те, що ще донедавна здавалося науковою фантастикою, сьогодні стало частиною нашого повсякденного життя. ШІ застосовується не лише у сфері науки, медицини чи бізнесу, а й активно проникає у світ мистецтва та культури.

Він використовується для створення музики, картин, літературних текстів і навіть кіно. Програми на основі ШІ можуть генерувати мелодії, підбирати гармонії, створювати ритми або писати тексти й сценарії. У сфері візуального мистецтва — генерують картини, стилізовані під відомих художників або створені у власному, унікальному стилі.

Програми на зразок *DALL·E*, *Midjourney* або *ChatGPT* уже допомагають митцям у всьому світі реалізовувати їхні ідеї, експериментувати зі стилями, сюжетами, композиціями. До прикладу, художник може задати тематику і стиль майбутньої картини, а програма створить десятки варіантів — від класичного реалізму до футуристичних абстракцій.

ШІ також виявляє приховані шари на полотнах, які були переписані або замальовані іншими митцями чи самим автором. Завдяки технології глибокого аналізу зображень можна “побачити” початковий ескіз або першу версію картини, відновлюючи таким чином втрачені частини історії мистецтва. [3]

Однак постає питання: чи можна вважати такі роботи справжнім мистецтвом?

Дж. Зилінська досліджує питання «Чи можуть комп'ютери бути творчими?» і порівнює механізми прийняття рішень у процесі творчості людиною та комп'ютером, що обробляє дані на основі алгоритму. Дослідниця дійшла очевидного висновку, що одним із ранніх методів залучення штучного інтелекту до мистецтва є імітація. «Цей спосіб художнього виробництва відходить від класичної концептуалізації мистецтва з точки зору мімезису, тобто імітації природи та її репрезентації» [4, с. 42]

Традиційно творчість сприймалася як результат людського досвіду, натхнення та унікальних здібностей. ШІ ставить під сумнів цю концепцію, автоматизуючи процеси, що раніше вважалися суто людськими. У роботах, створених ШІ, творча діяльність більше нагадує алгоритмічне комбінування та відтворення вже існуючих шаблонів. Проте, деякі науковці стверджують, що це не просто копіювання, а новий вид співтворчості, де ШІ виконує роль «асистента» [1, с. 81]

ШІ справді здатен відтворювати художні елементи — колір, форму, ритм, композицію, — проте йому бракує головного: людських емоцій і переживань. Мистецтво завжди пов'язане з емоціями, почуттями та духовним досвідом людини. У творах мистецтва ми бачимо відображення людської душі — радості, болю, любові, натхнення. Алгоритм може наслідувати стиль, але не може відчувати натхнення, біль чи радість, які спонукають людину до творчості. Тому твори, створені штучним інтелектом, радше слід сприймати як результат співпраці людини й технології, а не як повністю самостійне мистецтво.

Попри це, роль людини у творчості не зникає. Навпаки, вона набуває нового змісту. Людина формує ідею, задум, задає емоційний і концептуальний напрямок, тоді як ШІ виступає інструментом реалізації цих задумів. Можна сказати, що тепер людина і машина працюють у парі: автор створює задум, а технологія допомагає його втілити швидше й точніше. Така взаємодія робить процес творчості більш відкритим, динамічним і гнучким.

Отже, роль людини змінюється — з автора вона перетворюється на куратора творчого процесу, який керує, спрямовує, відбирає найкращі результати. У цьому й полягає новий тип творчої відповідальності: не лише створити, а й осмислити те, що створено разом із машиною.

Штучний інтелект активно використовується й для створення ілюстрацій та обкладинок. Подібні дискусії не минули й Україну.

Наприклад, українське “Видавництво Старого Лева” нещодавно експериментувало з використанням ШІ Midjourney для створення ілюстрацій до книги Марини Пономаренко “Книжка любові та люті”. Цей підхід викликав дискусії щодо художньої цінності та авторських прав на такі зображення. Художниця Ксенія Забродська, яка й займалася

ілюстраціями до книги, заявила, що створює візуальні враження за допомогою різних інструментів, які відрізняються одне від одного: це можуть бути як графічні та 3D-редактори, так і комплексні рішення, навіть рушії, що вимагають навичок програмування.

“Коли з'явився інструмент, який дозволив «запрограмувати» створення візуального враження просто правильним вибором слів, – я була однією з перших, хто підписався і був запрошений у бету. Далі – розуміння, що можливості штучного інтелекту при створенні зображень безмежні, і можна поєднати непоєднуване”, — розповідає сама Забродська. [2]

Також нещодавно, видавництво «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» опинилося в центрі суперечки через використання згенерованого ШІ зображення (яке своєю чергою могло бути створеним з іншого ШІ-арту) для обкладинки нового видання.

Деякі критики обурилися, що дизайн обкладинки створювався не в класичній моделі колективної роботи з ілюстратором. Але, можливо, ми є свідками народження нового типу автора? Того, хто отримує ще більше варіантів для вибору — у процесах, інструментах, техніках, а головне — у доступності реалізації задумів. І в цьому сенсі читач завжди має можливість обрати серед широкого спектра творчих підходів. [5]

Обкладинки для своїх книжок за допомогою ШІ уже створює:

- видавництво "Темпора" — "Краще не читай" Каті Орловської, "Правік та інші часи" Ольги Токарчук;
- "Бородатий Тамарин" — Анне Свєрдруп-Тайгесон "Жаль, дзижчи, кусай. Навіщо нам комахи".
- видавництво "Ранок" — "Хочу на Марс", під керівництвом редакторки Мар'яни Горянської та дизайнера Олександра Ковалєвського

Отже, штучний інтелект — це та реальність, у якій ми вже існуємо. Нейромережі будуть розвиватися й надалі, а людство вчитиметься, як з ними співіснувати, приймати нові виклики та намагатися контролювати.

Попри це, взаємодія людини й ШІ відкриває нову епоху співтворчості, у якій технології стають не конкурентом, а союзником. Вони допомагають людині виходити за межі звичного, експериментувати з формами, стилями й ідеями. Це особливо важливо у сучасному світі, де творчість перестає бути привілеєм небагатьох і стає доступною кожному, хто має бажання творити.

Тому, головне завдання сучасного митця — зберегти людяність у цифровому світі, використовуючи штучний інтелект не як заміну, а як інструмент для посилення власного голосу. Саме у цьому полягає майбутнє культури — у гармонійному поєднанні розуму й емоцій, технології й духовності, алгоритму й натхнення

ЛІТЕРАТУРА

1. Антіпіна, І. (2024). Штучний інтелект як інструмент трансформації культурологічних ідей. *Часопис Національної музичної академії України ім.П.І.Чайковського*, (3(64)), 74–90. [https://doi.org/10.31318/2414-052X.3\(64\).2024.314744](https://doi.org/10.31318/2414-052X.3(64).2024.314744)
2. Бондарева В. Штучний інтелект у книжковій індустрії: про ШІ у літературі. *DeTalks*. URL: <https://www.detalks.media/post/shtuchnyi-intelekt-u-knyzhkovii-industrii-novi-horyzonty-tvorchosti>
3. Івчик Н. Як штучний інтелект допомагає відтворювати втрачені картини. URL: <https://nataliaivchyk.com/yak-shtuchnyj-intelekt-dopomagaye-vidtvoryuvaty-vtracheni-tvory-mystetstva/>
4. Чібалашвілі, А. (2021). Штучний інтелект у мистецьких практиках. *Збірник наукових праць СУЧАСНЕ МИСТЕЦТВО*, (17), 41–50. <https://doi.org/10.31500/2309-8813.17.2021.248425>
5. Як ШІ використовують в літературі та мистецтві: досвід України та світу. *AIN – новини IT, бізнесу та стартапів в Україні*. URL: <https://ain.ua/2025/04/05/ai-v-mistectvi-kolonka/>

УДК 008:426.459.4(033.1)

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕСТЕТИЧНІ СТАНДАРТИ СУСПІЛЬСТВА

Христина СТОРОЩУК, Назарій АГАФОНОВ

Науковий керівник – Анна СЕРГІЇВНА МАРМУЛЯК,

*Доктор філософії, викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології формують нову культурну парадигму, яку дослідники визначають як цифрову культуру. Вона охоплює всі сфери життєдіяльності людини — від освіти й комунікації до мистецтва та моралі. Цифрова культура є не лише результатом технічного прогресу, а й якісно новою формою соціокультурної взаємодії, у межах якої відбувається переосмислення понять етики, естетики й творчості [1, с. 12].

Цифрова культура — це не просто технологічне нововведення, а новий спосіб буття людини у світі інформації. У цифровому середовищі змінюються цінності, комунікативні норми, критерії краси, а також сам механізм творчості. Людина дедалі частіше взаємодіє зі світом не безпосередньо, а через технологічних посередників — екрани, платформи, алгоритми, системи штучного інтелекту. Це породжує культуру, у якій провідну роль відіграють не матеріальні артефакти, а цифрові образи [2, с. 77].

Цифровізація впливає на три основні виміри культури: комунікаційний, естетичний і моральний. По-перше, змінюється структура комунікації. Якщо традиційна культура ґрунтувалася на вертикальній передачі знань (учитель — учень, автор — читач), то цифрова — на горизонтальній взаємодії, де кожен користувач є водночас споживачем і творцем контенту. Соціальні мережі, блоги, відеоплатформи зробили творчість масовим явищем, але водночас — поверхневим і короткотривалим [3, с. 45].

По-друге, естетика цифрової епохи дедалі більше визначається технічними можливостями медіа. Алгоритми рекомендацій, фільтри, генератори зображень і текстів, VR-середовища формують нові візуальні коди, які задають суспільству стандарти краси. Класичні естетичні категорії — гармонія, міра, змістовність — відходять на другий план, поступаючись «візуальній привабливості», «лайковості» чи «вірусності» контенту. Це спричиняє появу феномену алгоритмічної естетики, коли поняття прекрасного визначається не митцем, а машиною [4, с. 103].

По-третє, цифрова культура формує нові етичні виклики. В епоху відкритого інтернет-простору актуалізуються питання авторства, достовірності, приватності та відповідальності за створений контент. Використання технологій штучного інтелекту (ChatGPT, Midjourney, DALL-E тощо) засвідчує, що техніка вже не лише допомагає людині, а й бере участь у творчому процесі. Це зумовлює потребу в переосмисленні понять «творець», «оригінальність», «цінність» та формує основу цифрової етики — системи моральних норм у віртуальному просторі [5, с. 214].

Особливо помітним є вплив цифрових технологій на естетичні стандарти сучасного суспільства. Культура образу, характерна для соціальних мереж, спричиняє уніфікацію візуальної мови: фотографії, відео, дизайн і навіть зовнішність людей адаптуються до алгоритмічних вимог платформ. Естетика стає стандартизованою, залежною від кількості переглядів, кольорових фільтрів і трендів. Таким чином, цифрові технології не лише відображають, а й конструюють естетичну реальність, перетворюючи індивідуальність на елемент масового стилю [6, с. 59].

Поряд із цим виникають нові художні практики, що поєднують мистецтво, технологію та соціальний досвід: digital art, VR-інсталяції, NFT-твори, інтерактивні перформанси. Вони демонструють, що технологія може виступати не лише інструментом, а й носієм естетичного змісту. Такі практики апелюють не стільки до краси у класичному сенсі, скільки до враження, емоційної залученості та інтерактивності — ознак нової цифрової чуттєвості.

Значного значення набуває й трансформація культурної пам'яті. Архіви, музеї, бібліотеки переходять у цифровий формат, що забезпечує збереження культурної спадщини,

але водночас породжує ризик «віртуального забуття». Надмір інформації призводить до фрагментарності сприйняття, розвитку так званого кліпового мислення, яке впливає на здатність людини до глибокого осмислення [7, с. 97].

Водночас цифрова культура відкриває безпрецедентні можливості для культурної демократизації. Завдяки інтернету кожен користувач може стати автором, митцем чи дослідником. Онлайн-освіта, цифрові бібліотеки, віртуальні музеї роблять культурні ресурси доступними широкій аудиторії. Це формує новий гуманістичний підхід — цифровий гуманізм, у центрі якого перебуває людина, здатна усвідомлено взаємодіяти з технологіями [8, с. 41].

Найважливішим завданням сучасного суспільства є пошук балансу між технологічним і духовним. Цифрові технології повинні не витіснити культуру, а розвивати її. Саме тому освіта має сприяти формуванню критичного мислення, медіаграмотності та етичної відповідальності в умовах інформаційного перенасичення. Лише так можна зберегти людяність у техноцентричному світі.

Отже, цифрова культура є новим етапом цивілізаційного розвитку, у якому поєднуються технологічні досягнення, соціальні практики й естетичні пошуки. Вона змінює уявлення про красу, творчість і цінності, водночас ставлячи перед людством нові моральні виклики. Майбутнє культури залежить від того, чи зуміє людина поєднати технологічний прогрес із духовною зрілістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауман З. *Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства*. — К.: КМА, 2008. — 200 с.
2. Кастельс М. *Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура*. — К.: Ваклер, 2004. — 608 с.
3. Флоріді Л. *Четверта революція. Як інфосфера змінює людину і суспільство*. — К.: Наш Формат, 2020. — 320 с.
4. Манновіч Л. *Мова нових медіа*. — К.: ArtHuss, 2018. — 480 с.
5. Постман Н. *Технополіс: підкорення культури технологією*. — К.: Ніка-Центр, 2019. — 312 с.
6. Турченко Г. *Цифрова естетика та культура візуальності XXI століття*. — Львів: Світ, 2021. — 254 с.
7. Jenkins H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. — New York: NYU Press, 2006. — 282 p.
8. Negroponte N. *Being Digital*. — New York: Vintage Books, 1995. — 256 p.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Веста ПРЯНЧИКОВА

*Науковий керівник – Каріна БОРТУН, доцент кафедри ділової української та іноземних мов навчально-наукового інституту права та психології кандидат філологічних наук,
доцент*

Національна академія внутрішніх справ

Штучний інтелект (далі – ШІ) постає однією з ключових технологій сучасності, що інтегровано в різні сфери суспільного життя, зокрема в правову галузь. Сучасні інтелектуальні системи, побудовані на алгоритмах машинного навчання та нейромережах, демонструють інтенсивний розвиток і постійне підвищення продуктивності, що прискорює їх практичне впровадження.

На відміну від традиційних інформаційних інструментів, ШІ здатний не лише виконувати допоміжні функції, але й виконувати завдання, які раніше вимагали людського інтелекту. Це породжує нові теоретичні та прикладні виклики для правничої науки та практики [4, с. 231].

Актуальність вивчення викликів та перспектив використання штучного інтелекту у юриспруденції обумовлена стрімким поширенням інтелектуальних систем, що змінюють традиційні підходи до професійної діяльності юристів та створюють нові вимоги до освітніх програм і стандартів фахової підготовки. Одночасно інтеграція ШІ породжує низку правових, етичних і процедурних викликів – від забезпечення прозорості алгоритмів і захисту персональних даних до визначення меж відповідальності розробників і користувачів, що зумовлює необхідність формування ефективних нормативно-правових механізмів і систем контролю.

Ефективне правове регулювання застосування штучного інтелекту в юриспруденції ґрунтовано переважно на двох взаємопов'язаних елементах: наявності відповідних нормативних приписів та чіткому визначенні базових термінів. Формування понятійно-категоріального апарату має ключове значення, оскільки від точності законодавчого тлумачення поняття «штучний інтелект» залежить коло регуляторних зобов'язань, предмет правового контролю та механізми відповідальності.

Спроби вироблення правових основ для регулювання застосування систем штучного інтелекту почали набирати систематичного характеру з 2020 року. Так, 2 грудня 2020 р. Кабінет Міністрів України затвердив «Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні», у якій ШІ визначено як організовану сукупність інформаційно-технологічних засобів, здатних

розв'язувати складні комплексні завдання шляхом застосування наукових методів дослідження й алгоритмів обробки інформації, у тому числі інформації, що генерується в процесі роботи; документ також підкреслює можливість формування такими системами власних баз знань, моделей прийняття рішень і алгоритмів інформаційної обробки, а також визначення способів досягнення поставлених цілей; окреслено й напрями діяльності галузі ШІ [3].

У науковому дискурсі з питань правового впорядкування технологій ШІ виокремлюються дві принципово різні позиції. Одна група дослідників вважає за доцільне інтегрувати регламентацію ШІ в межі існуючих галузей права шляхом розробки відповідних норм і адаптації діючих правових інститутів; інша – обґрунтовує необхідність створення окремої спеціалізованої галузі права або правового інституту, що мав би комплексно регулювати розробку, впровадження та відповідальність, пов'язану з використанням ШІ [5, с. 211]. Саме тому постають питання про пріоритетність закріплення ключових положень на рівні закону замість підзаконних актів, що визначатиме юридичну визначеність понять, обсягу повноважень та механізмів відповідальності.

На міждержавному та регіональному рівнях процеси нормативного оформлення також розвивалися динамічно. У квітні 2021 р. в Європейському Союзі розпочали підготовку The Artificial Intelligence Act як проекту комплексного регулювання ШІ на рівні Союзу. Подальша робота в цій царині привела до ухвалення відповідного нормативного акта у 2024 р., у якому застосовано ризик-орієнтований підхід та класифікацію систем за ступенем потенційної шкоди. У статті 3 цього акта вміщено визначення «системи штучного інтелекту» як програмного забезпечення, що для заданих людиною цілей формує результати – контент, прогнози, рекомендації або рішення – і може впливати на фізичне чи віртуальне середовище [6-7, с. 603].

Одночасно міжнародні інституції активізували координацію дій у сфері безпечного й етичного застосування ШІ. У липні 2023 р. відбулося перше засідання ООН з проблем штучного інтелекту; було висловлено ініціативи щодо створення міжнародного органу або механізмів для узгодження світових стандартів регулювання. Генеральна Асамблея ООН 21 березня 2024 р. ухвалила резолюцію «Використання можливостей безпечних, захищених і надійних систем штучного інтелекту для сталого розвитку», у якій підкреслено потребу забезпечити участь країн, що розвиваються, у процесі цифрової трансформації та розширити їх доступ до цифрової інфраструктури й технологічних інновацій; у цьому контексті Л. Томас-Грінфілд наголосила, що міжнародна спільнота має «керувати ШІ, а не допустити, щоб він керував людьми» [8].

З огляду на національні концептуальні напрацювання та міжнародні регулювальні ініціативи, завдання формування узгодженої і достатньо чіткої правової конструкції щодо ШІ постає як першочергове. Це означає необхідність як точного понятійного закріплення відповідних термінів, так і визначення масштабу регуляторного втручання – від вибору моделі інтеграції норм у наявні галузі права до опрацювання спеціалізованих правових інструментів і механізмів відповідальності.

Розвиток інноваційних технологій і впровадження систем штучного інтелекту спричинили суттєві зміни на ринку юридичних послуг. Трансформації відбуваються у структурі та змісті професійної діяльності, зокрема у сфері захисту персональних даних (онлайн-сервіси, цифрові платформи), під час пошуку й аналізу правової інформації (GPT-чати, Bing тощо), у регулюванні фінансових операцій (зокрема з криптовалютами), а також у галузі електронної комерції.

Отже, що штучний інтелект стає визначальним чинником модернізації юриспруденції, змінюючи її методологічні, етичні та практичні засади. Його впровадження сприяє автоматизації рутинних процесів, удосконаленню аналітичних інструментів і підвищенню доступності правових послуг, однак одночасно породжує низку викликів, пов'язаних із прозорістю алгоритмів, захистом персональних даних і визначенням юридичної відповідальності. Розвиток правового регулювання у сфері ШІ має ґрунтуватися на принципах етичності, безпечності та підзвітності, що забезпечить збалансоване поєднання технологічного прогресу й верховенства права. У перспективі очікуємо формування цілісної нормативної моделі, яка дозволить ефективно інтегрувати інтелектуальні системи у правову практику, зберігаючи провідну роль фахівців у сфері права як гарантів справедливості й правового порядку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бортун К.О. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ (МОВНИЙ КОМПОНЕНТ). Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи [Текст]: матеріали XX Всеукр. наук.-практ. конф. З проблем розвитку та функціонування держ. мови до Дня укр. писемності та мови (Київ, 31 жовт. 2024 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2024. С. 67–71.
2. Лінник К.О., Бортун К.О. Перспективи розвитку цифрових правових сервісів на основі штучного інтелекту (ШІ) для україномовних користувачів. Застосування інформаційних технологій у правоохоронній діяльності: матеріали круглого столу, м. Харків, 12 грудня 2024 р./ МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків. ХНУВС, 2024. С. 239 – 242.

3. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>. (дата звернення: 05.10.2025).

4. Скляренко І.В. Перспективи застосування штучного інтелекту в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія ПРАВО*. 2024. №81. ч. 1. С. 231-237.

5. Цигульський С. М. Проблеми правового регулювання поняття штучного інтелекту. *Штучний інтелект у правовій практиці: межі та можливості : збірник тез круглого столу* (14 березня 2025 року) / упор. О. О. Барабаш. Львів : ЛьвДУВС, 2025. 238 с. С. 211-213.

6. Чанишев Р.І. Проблеми розвитку та правового регулювання штучного інтелекту. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) : у 2 т. / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса. 2023. С. 603-606.

7. Artificial intelligence act. a9-0188/2023. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0188-AM-808808_EN.pdf. (дата звернення: 05.10.2025).

8. Bortun, K., Chekaliuk, V., Kravchenko, O., Soroka, I., & Asadova Yagub, A. (2024). Detection of Typical Aggressive Lexical Markers Through Authorisation of Publicistic Texts. *Forum for Linguistic Studies*, 6(6), 172–183. <https://doi.org/10.30564/fls.v6i6.7051>

УКД 004.738.5 : 316.77: 005.57 (174)

ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ ЯК НОВА НОРМА КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ

Олександра ГРИЩЕНКО

курсантка 2-го курсу, факультет цивільного захисту

Марина КУЛЬЧИЦЬКА, к. філолог. н., доцент,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Науковий керівник - Марина КУЛЬЧИЦЬКА, к. філолог. н., доцент,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Життя сучасного суспільства з кожним роком стає щораз динамічнішим, а тому потребує змін комунікативних засобів. Особливо важливим за останні десятиліття став віртуальний комунікативний простір, у якому застосовують новий інструментарій для обміну інформацією. За таких обставин зростання вагомості мережевого спілкування у гіпердинамічному світі, коли більшість спілкування відбувається через екрани комп'ютерів і

мобільних пристроїв, щораз актуальнішою стає і проблема культури ведення віртуального діалогу. Тому у зв'язку з цим виформувалися головні засади так званого цифрового або онлайн-етикету, який окреслюють понятійними неологізмом «нетикет» (утворений внаслідок логічно вмотивованого поєднання слів «мережа» (net) та «етикет»).

Нетикет (мережевий етикет) стає важливим загальноприйнятим орієнтиром у віртуальному спілкуванні, основою для успішної й конструктивної онлайн-комунікації, найголовнішою засадою якого взято золоте правило етики: вести себе з іншими людьми в мережі так, як би ви хотіли, щоби вели себе з вами. Зрозуміло, що ввічливе, коректне спілкування демонструє взаємоповагу, значно полегшує налагодження ділових і соціальних контактів, тому дотримання етичних норм створює враження про учасників спілкування як про приємних, цікавих, компетентних особистостей, із якими варто розвивати взаємини та співпрацю. Отож, безсумнівно, дотримання засад нетикету сприятливо впливає на ефективність віртуального спілкування, адже учасникам вдається: а) уникати непорозумінь, конфліктних ситуацій завдяки відсутності не завжди вмотивованих і не завжди коректно трактованих невербальних засобів; б) формувати позитивний імідж (особистості чи організації), підвищувати авторитет, репутацію; в) зберігати належну конфіденційність інформації; г) створювати атмосферу комфорту й розвивати культуру спілкування.

Однією з важливих рис мережевого етикету на початках була відсутність невербальних сигналів (міміки, жестів, інтонації), які значною мірою зазвичай збільшують ризик неправильного тлумачення конкретних повідомлень. Звісно, основним ефективним комунікативним засобом була письмова мова, завдяки засобам якої можна була приглушувати емоційні складники інформаційних повідомлень. Водночас це збільшувало ризик неправильного тлумачення повідомлень та виникнення непорозумінь між співрозмовниками.

Згодом відсутність невербаліки у мережевому діалогуванні компенсував відеозв'язок, який надав змогу спостерігати замімікою, жестикуляцією, безпосередніми реакціями на озвучені думки й ідеї співрозмовників, відчувати їхній емоційний стан та безпосередню (дотикову) присутність. Звичайно, із появою мережевої відеокommунікації істотно зtratилася засада анонімності онлайн-спілкування, що дещо зменшило можливості вільно висловлювати емоції й ідеї без страху осуду, долати різні психологічні табу, відчуття дискомфорту невпевненості тощо.

Тому потрібно зважати й на те, що й віртуальна комунікація зіштовхується з численними викликами, які часто детермінують як психологічні, семантичні, стилістичні та логічні бар'єри, що можуть ставати вагомими перешкодами для адекватного обміну інформацією між учасниками спілкування, внаслідок чого інформація спотворюється або

відчутно змінюється її зміст. Властиво засади нетикету створюють сприятливий простір для коректного й комфортного мережевого спілкування: завдяки йому учасники онлайн-діалогу легко можуть уточнити семантику тих чи інших думок, ініціатив, дій (семантичний бар'єр); уникнути непорозумінь, які можуть виникати в безпосередньому чи дистанційному (до прикладу, ділове листування) контакті, коли, скажімо, на думку того чи іншого учасника його візаві обрав не цілком коректний стиль мовлення (стилістичний бар'єр); долати дистанційно в синхронному режимі труднощі розумінні логіки викладу, аргументації, узгодження потрібних ресурсів тощо (логічний бар'єр).

За умов глобальної диджиталізації (цифровізації) використання онлайн-комунікацій допомагає ефективно формувати власний імідж, адже важливо враховувати те, що добра репутація за нашого часу успішно виформовується завдяки ефективному застосуванню нових комунікативних можливостей у налагодженні успішних взаємин із цільовою аудиторією. Саме тому так важливо сьогодні бути представленим і в різних комунікативних віртуальних середовищах. Переконливим прикладом може слугувати рекрутингова компанія того чи іншого закладу вищої освіти, коли дуже важать кожна конкретна стратегічна дія, зокрема: а) забезпечення оперативного зворотного зв'язку через інтерактивні засоби (вебінари, чати, безпосередні віртуальні консультації «телефони довіри» тощо); б) постійне висвітлення подій у режимі онлайн (ефект присутності); в) застосування сучасних віртуальних технологій для репрезунтування унікального досвіду, здобутків, еволюційних етапів тощо; г) формувати унікальну ціннісну пропозицію, яка зрозуміла й вигідно вирізняє організацію (підприємство) на основі функціональних та емоційних переваг.

Новітні виклики реального життя зумовили потребу в гібридному форматі ведення діяльності, у тому числі надання освітніх послуг, ведення бізнесу. Так, у бізнесі (зокрема в Україні) спрацювала формула «Офіс там, де ви» [2].

Щоби зберігати оперативність, мобільність і бути готовим до будь-яких несподіванок (зокрема, до локдаунів), гібридний формат роботи створює можливості залишатися завжди продуктивним, як того вимагає сучасний динамічний світ. Важливою складовою гібридного формату діяльності є онлайн-комунікація. Новий спосіб ділової взаємодії показав потребу введення нових комунікативних правил. Тому бізнесмени, експерти-практики, коучі з успішної віртуальної комунікації випрацювали головні правила нетикету, які важливо узгодити зі співпрацівниками, партнерами, клієнтами тощо, а саме: 1) у робочих чатах – лише реальні імена (уникати всяких «Агентів-007», «Зайок» тощо); 2) вмикати відео під час роботи, адже це повага до колег, співучасників комунікативного акту; 3) усім бажано вміти поширювати свій екран (це сприяє пришвидшенню обміну інформацією); 4) заздалегідь

домовлятися про наступні чати й обов'язково фіксувати план у календар); 5) уникати обговорення складних (дискусійних) питань у чаті (якщо забагато повідомлень, краще безпосередній телефонний формат); 6) усі домовленості після телефонної розмови потрібно фіксувати в листуванні поштою або в чаті (це створює можливість принагідно повернутися до першоджерела в постановці завдань і їх вирішенні); 7) розплановувати регулярні наради (щотижневі статуси триматимуть колектив у тонусі); 8) для обміну жартами, мемчиками тощо краще створювати окремий чат (це не буде зайвиною, адже підтримує неформальне спілкування колективу навіть у віддаленому режимі) [11].

Глобалізаційні процеси у світі, які дуже часто впливають безпосередньо на кожного землянина (як нещодавній карантин під час ковіду), які (як розповсюдження таких глобальних брендів, як McDonald's, iPad та ін.) можуть зумовлювати уніфікацію всіх і вся, нівелювання культурної ролі товарів, технологій і послуг у різних країнах, змушують задуматися над перспективою новітніх форм ведення діяльності, зокрема й обережного, але не менш ефективного застосування технологій (відбувається перехід від хаотичного до стратегічного й індивідуального підходу до цифрових комунікацій).

Звісно, в Україні ще спостерігаємо досить низький рівень цифрової грамотності населення України (53% нижче базового рівня), що вимагає адаптації більшості контенту та постійного навчання. Як знаємо, для підвищення загальної цифрової грамотності використовують різні форми навчання, але найбільш популярними стали віртуальні конференції (пленарні засідання з виступами головних доповідачів; панельні дискусії з експертами; вебінари, майстер-класи та тренінги; нетворкінг-сесії, мета яких обмін досвідом та ін.).

Досить стрімко онлайн-комунікація стає однією із необхідних компетенцій сучасної людини і важливою нормою новітньої культури ділового спілкування, яка створює нові можливості й передбачає дотримання відповідних правил поведінкової та онлайн-мовленнєвої взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бесараб А.В. Елементи комунікації у вищій юридичній освіті. 2023. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3799/1/Besarab_563_568.pdf
2. Гібридний формат роботи бізнесу. Покрокова інструкція переходу. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/gibrydnyj-format-roboty-biznesu-pokroкова-instrukciya-perehodu>
3. Григор'єва Т.Д. Актуальні питання медіакомунікацій. *MDES*. 2024. №2 (12). С. 14-19. URL: [file:///C:/Users/111/Downloads/MDES-2024-N2+\(12\)+14-19.pdf](file:///C:/Users/111/Downloads/MDES-2024-N2+(12)+14-19.pdf)

4. Ковальчук О.С. Основи професійної комунікації. *ВЛП*. 2022. URL: https://vlp.com.ua/files/57_0.pdf
5. 11 правил мережевого етикету (нетикету). *TAS Life: Блог*. 2024. URL: <https://taslife.com.ua/blog/11-netiquette-rules>
6. Мельник Л.О. Етико-психологічні аспекти комунікації в умовах дистанційного навчання. *ResearchGate*. 2022. URL: https://www.researchgate.net/publication/366275645_Etiko-psihiologichni_aspekti_komunikacii_v_umovah_distancijnogo_navcanna
7. Петренко В.А. Вплив цифрових технологій на економічні показники. *Економічний вісник КНТУ*. 2023. Вип. 11 (44). URL: [https://economics.kntu.kr.ua/pdf/11\(44\)/19.pdf](https://economics.kntu.kr.ua/pdf/11(44)/19.pdf)
8. Психологічні особливості спілкування в онлайн-середовищі: як ефективно взаємодіяти в дистанційних комунікаціях. *Fact-News*. 2024. URL: <https://fact-news.com.ua/psixologichni-osoblivosti-spilkuвання-v-onlajn-seredovishi-yak-efektivno-vzaemodiyati-v-distantsijnix-komunikatsiyax>
9. Цифрові комунікації: створюємо нову нормальність. *Простір.ua*. 2023. URL: <https://www.prostir.ua/?library=tsyfrovi-komunikatsiji-stvoryujemo-novu-normalnist>
10. Зайцев М.С. Вплив інформаційних технологій на економічні процеси // Економіка та держава. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/82.pdf
11. Як покращити ділові комунікації: 10 порад для ефективного спілкування. URL: <https://hub.kyivstar.ua/articles/yak-pokrashhyty-dilovi-komunikacziyi-10-porad-dlya-efektyvnogo-spilkuвання>

УДК 811.161.2

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОВНОГО ПАНСІОНУ

Анна ШАРГОРОДСЬКА

Науковий керівник – Інна ЧУХРІЙ

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

Однією з провідних тенденцій розвитку сучасної освіти України є переорієнтація педагогічного процесу на людиномірні, гуманістичні цінності. Освітній простір, визначений у концепції Нової української школи, розглядається як середовище розвитку, у якому безпека, взаємоповага, підтримка та культура взаємодії стають системоутворюючими чинниками ефективного навчання й виховання. Створення безпечного освітнього середовища передбачає

не лише наявність нормативно-правових гарантій, а й високий рівень соціально-педагогічної культури всіх працівників закладу освіти.

Згідно з положеннями Закону України «Про освіту» [6, с. 4], освітній процес має здійснюватися у безпечному, інклюзивному, психологічно комфортному середовищі, що ґрунтується на повазі до гідності особистості. Це положення набуває особливої ваги у контексті діяльності закладів повної загальної середньої освіти з умовами повного пансіону, де учасники освітнього процесу перебувають у постійній взаємодії. У таких закладах педагог виступає не лише виконавцем навчальної функції, а й ключовою фігурою у підтриманні морально-психологічної стабільності колективу, гарантуючи неперервність виховного впливу та духовну опору для вихованців.

Соціально-педагогічна культура працівника освіти є багатокомпонентною категорією, що об'єднує професійні знання, моральні переконання, етичні принципи, соціальні вміння та здатність до емоційно зрілої комунікації. Вона виступає критерієм професійної зрілості та показником рівня гуманізації освітнього процесу. Г. Васянович визначає педагогічну культуру як систему духовно-практичних орієнтирів, що забезпечують реалізацію педагогічної діяльності на основі поваги до людини, її унікальності та права на саморозвиток [1, с. 34].

Соціально-педагогічна культура формується у процесі професійної діяльності й проявляється у таких характеристиках, як культура спілкування, культура поведінки, культура мислення та культура професійної відповідальності. Відповідно до досліджень І. Беґа, рівень педагогічної культури визначається здатністю вихователя організовувати взаємодію на засадах гуманізму, довіри та партнерства [2, с. 12]. Саме від особистісної культури працівника залежить якість соціальних відносин у колективі, рівень психологічного благополуччя дітей та емоційна стабільність освітнього простору.

У педагогічній практиці соціально-педагогічна культура виявляється через щоденну поведінку, манеру спілкування, стиль керівництва, вміння слухати та підтримувати. Вона формує атмосферу, у якій вихованці почуваються прийнятими, почутими та захищеними. У пансіоні така атмосфера має вирішальне значення, адже освітній процес виходить за межі навчального дня і охоплює всі сфери життєдіяльності дітей.

Культурологічний аспект проблеми полягає у тому, що кожен заклад освіти є носієм власної внутрішньої культури — сукупності норм, цінностей, традицій і правил взаємодії, які визначають моральний облік колективу. Як зазначає О. Савченко, педагогічна культура колективу формується через спільну діяльність, ціннісну узгодженість і послідовність педагогічних впливів [4, с. 8]. Коли педагогічна культура має системний характер, вона стає

чинником безпеки, адже створює атмосферу довіри й емоційної стабільності, що знижує ризик агресивної або девіантної поведінки серед вихованців.

Психологічний вимір соціально-педагогічної культури полягає у здатності працівників освітнього закладу усвідомлювати власні емоційні стани, регулювати поведінку, забезпечувати підтримку та допомогу іншим. Л. Карамушка підкреслює, що психологічна безпека освітнього середовища залежить від наявності у колективі емпатійних стосунків, відкритості до діалогу й відсутності страху перед покаранням або приниженням [5, с. 46]. Це особливо важливо для вихованців пансіонів, які часто мають досвід соціально-емоційних втрат або підвищену потребу у стабільності.

Соціально-педагогічна культура працівників пансіону включає здатність організовувати спільну життєдіяльність дітей у режимі взаємоповаги, колективної підтримки та справедливого розподілу відповідальності. Працівник закладу має виступати посередником у процесах соціалізації, допомагати у формуванні позитивних моделей поведінки, навчати навичок конструктивної взаємодії. За даними Державної служби якості освіти України [11], ключовими індикаторами безпечного освітнього середовища є довіра між педагогами та здобувачами освіти, нульова толерантність до приниження, відкрита комунікація та наявність процедур розв'язання конфліктів.

Важливою складовою безпеки є узгоджена робота педагогічного, психологічного і соціального персоналу. Згідно з Положенням про психологічну службу в системі освіти України [9], працівники мають спільно забезпечувати психопрофілактику, консультивання, створення умов для розвитку позитивних міжособистісних відносин. Система командної взаємодії у педагогічному колективі сприяє зміцненню його професійної єдності та попередженню емоційного вигорання.

Умови повного пансіону зумовлюють особливий рівень педагогічної відповідальності: педагог виступає не лише наставником, а й основним дорослим, який формує у дітей уявлення про безпеку, довіру, взаємодопомогу. Педагогічна культура виявляється у здатності підтримувати дисципліну без тиску, організовувати співпрацю замість підпорядкування, сприяти розвитку самоконтролю, а не страху покарання. У таких умовах культура взаємодії перетворюється на головний засіб профілактики агресивних проявів, булінгу, емоційної ізоляції вихованців.

Досвід вітчизняних науковців (Н. Бібік, О. Пометун, Л. Карамушка, О. Савченко) свідчить, що формування культури довіри в педагогічному колективі сприяє підвищенню професійної ефективності, зниженню рівня конфліктності, покращенню морально-психологічного клімату [3; 4; 5]. Соціально-педагогічна культура, яка інтегрує гуманістичні,

правові й психологічні засади, виступає системоутворюючим фактором безпечного освітнього простору.

У цьому контексті актуальним є розвиток програм підвищення соціально-педагогічної культури педагогів, спрямованих на формування навичок емоційного інтелекту, ненасильницької комунікації, кризового реагування та роботи з учнями груп ризику. Особливої уваги потребують питання наставництва молодих педагогів і створення внутрішньої системи підтримки у педагогічних колективах.

Отже, соціально-педагогічна культура працівника закладу повної загальної середньої освіти в умовах повного пансіону є визначальним чинником формування безпечного освітнього середовища. Вона забезпечує єдність цінностей, сприяє гармонізації стосунків між педагогами і вихованцями, створює умови для особистісного розвитку кожного учасника освітнього процесу. Без належного рівня культури взаємодії, підтримки та емпатії неможливо досягти стійкого позитивного соціально-психологічного клімату в освітній установі.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є розроблення методик формування соціально-педагогічної культури в педагогічних колективах пансіонних закладів, оцінка її впливу на рівень безпеки та соціальної адаптації вихованців, а також удосконалення механізмів інтеграції психологічного та соціального супроводу у практику повсякденної діяльності працівників освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васянович Г. Педагогічна культура вчителя: ціннісний вимір. – Львів: Сполом, 2015.
2. Бех І. Духовний розвиток особистості в освітньому процесі. – Київ: Либідь, 2018.
3. Бібік Н., Пометун О. Партнерська педагогіка в НУШ. – Київ: Педагогічна думка, 2020.
4. Савченко О. Гуманізація навчально-виховного процесу в школі. – Київ: Либідь, 2018.
5. Карамушка Л. Психологічний клімат і безпека в освітній організації. – Київ: НАНП України, 2020.
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII.
7. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX.
8. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 №2229-VIII.
9. Положення про психологічну службу в системі освіти України, наказ МОН від 22.05.2018 №509.
10. Національна стратегія у сфері прав дитини на 2021–2026 роки.

11. Державна служба якості освіти України. Безпечне освітнє середовище: нові ви-
міри. – Режим доступу: <https://sqe.gov.ua>

УКД 316.77:004.738.5

ІНТЕРНЕТ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ

Дмитро ГНІЗДЮХ

Науковий керівник - Оксана ПИЛИПЕЦЬ, викладач кафедри

українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Інтернет у ХХІ столітті став невід’ємною складовою життя сучасної людини та одним із найпотужніших культурних явищ нашого часу. Його вплив охоплює всі сфери суспільного життя — від освіти, науки та економіки до мистецтва, політики й повсякденного спілкування. Завдяки інтернету людство отримало безмежний доступ до інформації, можливість вільного самовираження та створення нових форм культури. У мережі виникають унікальні спільноти, нові жанри мистецтва, цифрові традиції та мови спілкування. Інтернет не лише об’єднав людей з різних куточків світу, а й змінив спосіб, у який ми сприймаємо культуру — зробив її динамічною, інтерактивною та глобальною. Саме тому інтернет можна розглядати не просто як технічний винахід, а як справжній культурний феномен, що формує свідомість і цінності сучасного суспільства.

Інтернет давно перестав бути просто технологією — він увійшов у повсякденне життя як невід’ємна частина сучасної культури. Як зазначають Калімулін, Калімулліна та Мазітова, мережа стала «особливим глобальним інформаційним простором», трансформуючи комунікаційні практики й закріплюючи себе як складову духовної культури суспільства. Це означає, що через інтернет формується не лише спосіб спілкування, але й нові культурні цінності, звички, форми самоідентифікації. Він дає можливість належати до віртуальних спільнот, створювати та споживати культуру поза традиційними інституціями. Одночасно мережа інтегрується в повсякденність, що підкреслює її значення: зошит, бібліотека чи зустріч з друзями тепер часто доповнюються або замінюються онлайн-форматом. У підсумку, Інтернет виступає не просто інструментом, а активним учасником культурних процесів нашої епохи.

У контексті попереднього розгляду ролі інтернету в сучасній культурі варто звернути увагу на те, як він стає майданчиком для створення й поширення культурних цінностей онлайн. Завдяки мережевим платформам кожен може брати участь у виробництві контенту — від блогів та відео до цифрових проєктів, що поширюють культурні сенси. Згідно зі статтею

«Sharing of cultural values and heritage through storytelling in the digital age», цифрові платформи відкривають нові можливості для передачі культурних цінностей молодшим поколінням через «спільнотні, цільно-орієнтовані» проекти. Це означає, що культура тепер не залишається лише у межах музеїв чи академій — вона виходить у мережу, залучає ширшу аудиторію, стає інтерактивною. Водночас саме участь користувачів у створенні та розповсюдженні контенту змінює статус споживача: він перетворюється на активного творця культурного досвіду.

Сам Інтернет виступає як міст між людськими спільнотами, що дає змогу людям із різних країн обмінюватися культурним досвідом, долати часові та просторові бар'єри. Як показує дослідження «Increasing the Role and Position of Internet Media in Activation of Intercultural Communication», мережа дозволяє організовувати веб-конференції, об'єднувати представників різних культур у віртуальних клубах і групах, незалежно від географії чи часових зон. Завдяки цьому зростають шанси на формування глобальної культурної солідарності: люди дізнаються про традиції іншого народу, беруть участь у спільних онлайн-проектах, створюють нові культурні практики, що поєднують локальне та глобальне. У результаті Інтернет стає не просто платформою для контенту, а справжнім каналом взаєморозуміння між культурами.

У сучасному світі, де інтернет став основою культурної взаємодії, важливо розуміти, що поряд із безліччю переваг він несе й певні ризики. З одного боку, мережа сприяє розвитку творчості, відкритості та швидкому поширенню культурних цінностей. Вона допомагає людям об'єднуватися навколо спільних інтересів, ділитися ідеями та створювати нові форми мистецтва. Проте, з іншого боку, інтернет-культура породжує і проблеми: поширення дезінформації, залежність від соціальних мереж, втрата приватності, поява агресивних чи токсичних спільнот. Часто віртуальна взаємодія підміняє реальне спілкування, що може призвести до соціальної ізоляції. Таким чином, інтернет-культура має подвійний характер — вона здатна як розвивати, так і руйнувати моральні та культурні основи суспільства. Головним завданням сучасної людини є навчитися використовувати її з користю та відповідальністю.

Отже, Інтернет у XXI столітті став не просто технічним явищем, а потужним культурним феноменом, який глибоко змінив спосіб життя, мислення й спілкування людей. Він став простором для створення, поширення та взаємного збагачення культурних цінностей, об'єднав народи різних країн, зробив культуру доступною кожному користувачу. Завдяки цьому людство отримало нові можливості для самовираження та міжкультурного діалогу. Водночас інтернет-культура не позбавлена ризиків — надмірне використання мережі, поширення неправдивої інформації та втрата реального соціального зв'язку становлять серйозні виклики сучасності. Тому головним завданням сьогодні є розвиток відповідальної

цифрової поведінки, що дозволить максимально використовувати переваги Інтернету, зберігаючи при цьому духовні та моральні цінності суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Красненко, О. (2023). Інтерактивність як явище культурного простору кінця XX – початку XXI століття. *Питання культуролог*, 42, 163–172. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.42.2023.293771>
2. Учасники проєктів Вікімедіа. Інтернет-культура – Вікіпедія. *Bikinedia*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Інтернет-культура> (дата звернення: 21.10.2025).
3. Frontiers | Sharing of cultural values and heritage through storytelling in the digital age / Ç. Zort et al. *Frontiers*. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2023.1104121/full> (date of access: 21.10.2025).
4. Internet culture. *Choice Reviews Online*. 1997. Vol. 35, no. 02. P. 35–0627a–35–0627a. URL: <https://doi.org/10.5860/choice.35-0627a> (date of access: 21.10.2025).
5. UNGUREANU E. A phenomenon of digital culture: the internet memes. *Dialogica*. 2020. Vol. 2. P. 89–96. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3978103> (date of access: 21.10.2025).

УДК 159.9:614.253.4

ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАЦІЙ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ

Вікторія КУЧЕР

*Науковий керівник – Людмила КУЧЕР, доцент кафедри УПДВ та ТЗ,
кандидат економічних наук*

*Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного*

Ефективна комунікація між пацієнтами та медичним персоналом є основою якісної медичної допомоги та важливим фактором успішного лікування. Вона охоплює не лише передачу інформації про діагноз і лікування, але й створення довірливих відносин, емоційну підтримку та забезпечення участі пацієнта у прийнятті рішень щодо власного здоров'я. Якість спілкування безпосередньо впливає на задоволеність пацієнтів, дотримання медичних рекомендацій та клінічні результати лікування.

Дослідження показують, що якісна комунікація між лікарем і пацієнтом призводить до кращих медичних результатів. Коли пацієнти розуміють свій діагноз, план лікування та можливі ризики, вони краще дотримуються призначень, своєчасно повідомляють про зміни в самопочутті та активніше беруть участь у процесі одужання. Навпаки, погана комунікація

може призвести до медичних помилок, невірного діагнозу або неефективного лікування [2, с. 315].

Медична комунікація має значний психологічний вплив на пацієнтів. Емпатичне спілкування, уважне слухання та підтримка з боку медичного персоналу знижують рівень тривожності та стресу, покращують емоційний стан пацієнта та сприяють швидшому одужанню. Відчуття, що тебе чують і розуміють, має терапевтичний ефект і допомагає пацієнтам краще справлятися з хворобою.

Належна комунікація є не лише медичною необхідністю, але й етичним і правовим обов'язком медичних працівників. Згідно з чинним законодавством України, існує підхід інформованої згоди на медичне втручання та доступність повної, зрозумілої інформації щодо лікування. Пацієнти мають право знати правду про свій стан здоров'я та брати участь у прийнятті рішень щодо медичних втручань.

Розглянемо основні принципи медичної комунікації:

Принцип активного слухання. Активне слухання є фундаментом ефективної комунікації між лікарем та пацієнтом. Воно передбачає не просто чути слова пацієнта, а й розуміти їхній зміст, емоційний стан та невисловлені занепокоєння. Медичний працівник повинен підтримувати візуальний контакт з хворими; не перебивати пацієнта під час розповіді; застосовувати відповідні жести та вирази; перефразовувати отриману інформацію для підтвердження розуміння; звертати увагу на невербальні сигнали.

Зрозуміла мова. Медичний персонал повинен адаптувати свою мову до рівня розуміння пацієнта, уникаючи надмірного використання медичної термінології. Складні терміни слід пояснювати простими словами, використовуючи аналогію та приклади. Важливо переконатися, що пацієнт дійсно зрозумів інформацію, попросивши його повторити своїми словами почуте.

Емпатія та повага. Емпатія – здатність розуміти та відчувати емоції іншої людини – є ключовою якістю медичного працівника. Демонстрація співчуття, турботи та поваги створює атмосферу довіри та відкритості.

Чесність та прозорість. Пацієнти мають право на правдиву інформацію про свій стан здоров'я, навіть якщо новини несприятливі. Чесність будує довіру та дозволяє пацієнтам приймати обґрунтовані рішення. При цьому важливо подавати інформацію делікатно, враховуючи емоційну готовність пацієнта та надаючи необхідну підтримку.

Попри важливість ефективного спілкування між медичним працівником і пацієнтом, на практиці цей процес не завжди відбувається безперешкодно.

Реальні умови роботи в медичній сфері – брак часу, емоційна напруга, різний рівень освіти й життєвого досвіду пацієнтів – створюють низку проблем і бар'єрів комунікації. Саме ці труднощі можуть спотворювати зміст переданої інформації, знижувати рівень довіри й навіть впливати на якість лікування. Тому важливо не лише знати принципи професійного спілкування, а й розуміти, які перешкоди найчастіше виникають у медичній комунікації та як їх подолати [3, с. 118-120].

На наш погляд, основними бар'єрами в комунікаціях медичної сфери є:

Мовні та культурні бар'єри. В сучасному суспільстві медичні працівники часто стикаються з пацієнтами, які спілкуються іноземною мовою або мають інші культурні цінності. Це може призвести до непорозумінь щодо симптомів, лікування або очікувань від результатів медичного втручання. Використання перекладачів, культурно-адаптованих матеріалів та навчання культурної компетентності допомагає подолати ці бар'єри.

Емоційні бар'єри. Страх, тривога, сором або гнів можуть заважати відкритій комунікації. Пацієнти можуть приховувати важливу інформацію через сором'язливість або страх осуду. Медичні працівники також відчують емоційне навантаження, особливо при повідомленні поганих новин або роботі в стресових умовах. Створення безпечного, неосудливого середовища допомагає зменшити емоційні бар'єри та покращити ефективність взаємодії.

Різниця в рівні знань. Суттєва різниця між медичними знаннями лікаря та пацієнта може створювати прірву в розумінні. Пацієнти можуть відчувати себе наляканими або пригніченими складною медичною інформацією, а медичні працівники можуть неусвідомлено застосовувати складну термінологію. Важливо оцінювати рівень медичної грамотності пацієнта та відповідно адаптовувати комунікацію.

Обмеження часу. Дефіцит часу є однією з найбільших перешкод для якісної комунікації в медичних закладах. Перевантаженість медичного персоналу призводить до скорочення часу на спілкування з кожним пацієнтом, що може обмежити можливості для глибокого обговорення проблем та встановлення довірливих відносин.

Технологічні бар'єри. Впровадження електронних медичних записів та цифровізація медицини підвищують ефективність та швидкість процесів. Однак, це може відволікати увагу медичного працівника від безпосереднього спілкування з пацієнтом. Важливо знаходити баланс між використанням технологій та збереженням особистого контакту.

Розуміння проблем і бар'єрів у медичній комунікації – це лише перший крок до їх подолання. Наступним етапом є оволодіння ефективними техніками спілкування, які

допомагають лікарю встановити довіру, зменшити напруження й забезпечити точне розуміння інформації.

Саме комунікативні методи й професійні прийоми стають тим інструментом, що перетворює звичайну розмову на співпрацю між лікарем і пацієнтом, засновану на взаємній повазі, емпатії та відповідальності.

Прийомів удосконалення комунікаційного процесу є досить багато, їх застосування визначається рядом чинників: хто здійснює комунікації, мета спілкування, рівень емоційного навантаження тощо.

Вважаємо, що ефективними техніками покращення комунікації при спілкуванні між лікарем та пацієнтом є:

Модель SPIKES (Setting, Perception, Invitation, Knowledge, Emotions, Strategy) є одним із найбільш визнаних та науково обґрунтованих протоколів для повідомлення несприятливих новин пацієнтам. Розроблена онкологом Робертом Бакманом у 2000 році, ця шестиетапна модель допомагає медичним працівникам структурувати складні розмови та зменшити емоційний травматизм як для пацієнта, так і для лікаря у відповідній атмосфері.

Техніка "Teach-back". Метод дослівно українською мовою звучить "поясни мені назад" і передбачає отримання зворотнього зв'язку від пацієнта. Після надання інформації медичний працівник просить пацієнта власними словами повторити почуте. Це дозволяє переконатися в правильності розуміння та виявити прогалини в знаннях, які потребують додаткових роз'яснень.

Використання візуальних матеріалів таких як діаграми, рисунки, моделі та письмові інструкції допомагають пацієнтам краще зрозуміти медичну інформацію. Візуалізація особливо корисна при поясненні анатомії, процедур або механізмів дії окремих медичних препаратів.

Мистецькі засоби як інструмент комунікації і терапії. Живопис, музика, театральне мистецтво допомагають пацієнтам виражати емоції, долати страхи та стрес, а лікареві дають можливість краще зрозуміти внутрішній стан людини. Таке поєднання медицини й мистецтва поглиблює взаєморозуміння та створює більш гуманні та комфортні умови лікувального процесу.

Необхідною умовою ефективності комунікацій в медицині є варіативне спілкування з різними групами пацієнтів. Спілкування з дітьми та підлітками потребує особливої чутливості, терпіння й творчого підходу. Дитина часто не розуміє суті медичних процедур і може боятися лікаря, тому важливо створити дружню, спокійну атмосферу. Медичний працівник має говорити лагідним голосом, використовувати прості слова, уникати залякування. Ефективним

є пояснення через гру, казку або знайомі образи, щоб дитина відчула себе у безпеці. У спілкуванні з підлітками важливо дотримуватися балансу між довірою й відповідальністю. Вони цінують відвертість і повагу до своєї думки, тому лікар має уникати моралізаторства, натомість говорити з ними як із дорослими, визнаючи їхню потребу в автономії. Важливо: залучати ігрові елементи та візуалізацію, чесно відповідати на питання, враховувати присутність батьків, але також звертатися безпосередньо до дитини, з підлітками обговорювати питання конфіденційності [1, с. 199].

Люди похилого віку – це особлива категорія пацієнтів, для яких спілкування часто є не лише медичною процедурою, а й формою емоційної підтримки. Важливо, щоб медичний працівник демонстрував повагу, терпіння і щирий інтерес до розповідей пацієнта. Якщо людина має проблеми зі слухом або зором, необхідно адаптувати спілкування: сидіти обличчям до пацієнта, уникати зайвого шуму, за потреби надати письмові інструкції. Повага до досвіду літньої людини, доброзичлива усмішка й уважне слухання допомагають знизити її тривожність і відчуття самотності.

Пацієнти з обмеженими можливостями потребують передусім рівноправного, гідного ставлення. Медичний персонал має усвідомлювати, що такі пацієнти не потребують жалю, а лише доступного середовища та чіткого, зрозумілого спілкування. Якщо пацієнт має порушення слуху, слід використовувати письмові повідомлення або залучати перекладача жестової мови. У випадку порушення мовлення необхідно бути терплячим, дати людині достатньо часу для висловлення думки. Головне — не робити вигляду, що “краще знати”, що відчуває чи думає пацієнт, а підтримувати його участь у прийнятті рішень щодо лікування. Це зміцнює відчуття гідності та довіри до медичного персоналу.

Найделікатнішою є комунікація з термінально хворими пацієнтами, для яких важливішими стають не лише слова, а й тон, тиша, присутність. У таких випадках медичний працівник має проявляти максимальну емпатію і тактовність. Необхідно чесно, але обережно повідомляти інформацію про стан здоров'я, враховуючи готовність людини сприйняти її. Надзвичайно важливо підтримувати гідність пацієнта, не зводячи його роль лише до “хворого”. Спокійна розмова, увага до потреб, готовність вислухати чи просто побути поруч часто мають більшу силу, ніж будь-яке лікування. Окремої уваги потребує і родина пацієнта – медичний персонал має підтримувати її, допомагаючи прийняти ситуацію й забезпечити належну психологічну опору.

Ефективна комунікація між пацієнтами та медичним персоналом є невід'ємною складовою якісної медичної допомоги. Вона впливає на точність діагностики, успішність лікування, задоволеність пацієнтів та загальний результат. Розвиток комунікативних навичок

медичних працівників, подолання існуючих бар'єрів та використання сучасних технологій для покращення спілкування повинні бути пріоритетами сучасної системи охорони здоров'я.

Інвестиції в навчання медичного персоналу навичкам комунікації, створення підтримуючого середовища для відкритого діалогу та визнання важливості часу, витраченого на спілкування з пацієнтами, є необхідними кроками для покращення якості медичної допомоги. Лише через справжнє партнерство між пацієнтами та медичними працівниками, засноване на довірі, повазі та взаєморозумінні, можна досягти оптимальних результатів у лікуванні та підтримці здоров'я.

ЛІТЕРАТУРА

1. Площенко Ю.О. Покращення комунікативних навичок лікарів-анестезіологів під час навчання на курсах тематичного удосконалення як шлях до підвищення професійної компетенції. Збірник наукових праць Національного медичного університету ім. О.О. Богомольця. 2016. С. 197-202.
2. Робота Я.С. Етичні принципи та комунікація в стоматологічній практиці. Актуальні питання сучасної медицини та фармації - 2025. Збірник тез доповідей 85 всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів з міжнародною участю. Запоріжжя. 2025. С. 315.
3. Чабан О.С., Хаустова О.О., Коваль І.А. та інші. Комунікативні навички лікаря: підручник для студ. вищих мед. навч. закл. та фахівців практ. мед. заг. ред. О.С. Чабана. 2-ге вид., переробл і доповн. – К.: Видавець Заславський О.Ю., 2021. – 429 с.

УДК 316.77

ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Надія КАЛИНЯК

Науковий керівник - Юрій ВІНТЮК, доцент кафедри практичної психології

та педагогіки, кандидат психологічних наук

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасному світі комунікація є не лише засобом обміну інформацією, а й важливим соціально-психологічним механізмом формування особистості. Розвиток цифрових технологій, соціальних мереж та мобільних комунікацій докорінно змінив способи взаємодії людей, особливо молодого покоління. Якщо раніше основою соціалізації були живі зустрічі, вербальні та невербальні контакти, то сьогодні значна частина спілкування перемістилась у віртуальний простір.

Молодь, яка зростає в епоху інформаційного суспільства, сприймає цифрові платформи як природне середовище для комунікації. Проте така зміна не є однозначно позитивною: разом із новими можливостями з'являються ризики поверховості, соціальної ізоляції та залежності від зовнішньої оцінки.

Метою дослідження є вивчення особливостей спілкування сучасної молоді, визначення тенденцій, проблем та потенціалу комунікації в умовах цифровізації. Об'єктом виступає аналіз анонімного опитування серед 100 людей віком від 16 до 25 років. До вибірки увійшли студенти, учні та молоді фахівці (60% жінок та 40% чоловіків). Також застосовані методи спостереження та напівструктурованого інтерв'ювання.

Анкета складалась з 15 запитань, які стосувалися частоти використання соціальних мереж, переваг у способах комунікації, емоційного стану під час спілкування та впливу цифрового середовища на реальні стосунки.

Результати оброблено з урахуванням соціально-психологічних чинників, це дозволило визначити основні тенденції комунікативної поведінки молоді.

Результати дослідження

1. Трансформація комунікації

Дані опитування засвідчили, що комунікаційна поведінка молоді суттєво трансформувалась. 62% опитаних проводять у соціальних мережах понад 3 години на день, а 25%- понад 5 годин.

Спілкування переміщується у віртуальну площину, де межа між особистим і публічним простором стає розмитою. Соціальні мережі створюють новий тип соціальної динаміки, у якому цифрова присутність часто має більшу вагу, ніж реальна.

2. Домінування соціальних мереж

Найпопулярнішими платформами серед молоді виявилися Instagram (85%), TikTok (72%) і Telegram (68%). Вони стали не лише засобом спілкування, а й ареною для самопрезентації, демонстрації успіху і формування соціального капіталу.

Візуальність, короткі формати та швидкий обмін контентом формують нову культуру комунікації, де головними є емоційність і динамічність.

3. Зміщення акценту від онлайн до онлайн спілкування

54% респондентів зазначили, що частіше спілкуються онлайн, 36%- поєднують обидві форми і лише 10% обирають живе спілкування.

Серед причин переваги цифрових форматів названо: зручність, швидкість, відсутність страху висловлюватись та можливість контролю власного образу. Це підтверджує тенденцію поступового витіснення живої взаємодії цифровою.

4. *Феномен «цифрової маски»*

58% молодих людей зізнались, що створюють у соціальних мережах образ, який частково або повністю відрізняється від реального. Цей феномен відомий як «цифрова маска»- спроба показати себе впевненішим, успішнішим, кращим, ніж у житті.

Така поведінка має подвійний ефект: з одного боку, підвищує само презентаційні навички, з іншого- породжує невпевненість і психологічне навантаження, коли «ідеальний образ» стає стандартом.

5. *Проблема якості міжособистісної взаємодії*

63% респондентів вважають, що соціальні мережі частково погіршують навички живого спілкування. Зазначено, що дедалі частіше під час зустрічей друзі користуються телефонами, що знижує щирість діалогу.

Комунікація стає фрагментарною, емоційно спрощеною, переважно вираженою через короткі реакції. Це сприяє формуванню «поверхневого» спілкування, у якому глибина емоційних зв'язків зменшується.

6. *Позитивний потенціал цифрового середовища*

Попри ризики, цифрова комунікація має і позитивні аспекти. 64% молоді відзначили, що онлайн- спілкування допомагає підтримувати зв'язки з друзями, які живуть в інших містах.

Соціальні мережі також виступають платформою для навчання, волонтерства, самореалізації та поширення культурних ініціатив, чим респонденти активно користуються. Таким чином, віртуальний соціальний простір сприяє розвитку горизонтальних соціальних зв'язків та колективних форм активності.

7. *Психологічні ризики*

Результати дослідження вказують, що активна онлайн присутність не завжди гарантує емоційне благополуччя. 40% респондентів визнали, що попри постійне спілкування в мережі, вони часто відчують самотність. Надмірне перебування в соціальних медіа може провокувати соціальну тривожність, емоційне виснаження та залежність від зовнішньої оцінки (пайків, коментарів, реакцій). Це створює ілюзію соціальної залученості при фактичному дефіциті глибоких контактів.

8. *Гендерні відмінності у спілкуванні*

Дослідження показало, що дівчата частіше використовують соціальні мережі для емоційного обміну, підтримки дружби та комунікації з близькими (78%), тоді як хлопці-для обговорення інтересів та новин (65%).

Це відображає класичні гендерні відмінності у мотиваційних аспектах спілкування: жінки схильні до соціально-емоційного, чоловіки- до раціонально-інформаційного типу.

9. Необхідність розвитку цифрової культури

Проблеми спілкування сучасної молоді зумовлюють потребу у формуванні цифрової культури. Молоді люди повинні не лише користуватися технологіями, а й усвідомлювати їхній вплив на психіку, соціальні стосунки та самоідентичність.

Розвиток медіаграмотності, критичного мислення, емоційного інтелекту й етики онлайн- поведінки є ключовим чинником підвищення якості сучасної комунікації.

10. Баланс між онлайн і офлайн комунікацією

36% респондентів наголосили, що найоптимальнішою є комбінація в спілкуванні. Це свідчить про усвідомлену потребу молоді у балансі між технологічними зручностями та людською присутністю. Відновлення живих соціальних контактів через культурні, навчальні чи волонтерські ініціативи допомагає підтримувати автентичність стосунків і зменшує ризик емоційного відчуження.

Аналіз отриманих результатів

Отримані дані свідчать, що комунікаційна поведінка молоді є складним багатовимірним явищем. Вона поєднує елементи традиційної соціальної взаємодії з новими формами цифрової комунікації. Соціальні мережі водночас виконують суперечливі функції: вони сприяють зв'язку, але й можуть викликати ізоляцію, відкривають простір для самовираження, але водночас формують стандарти, що обмежують індивідуальність.

Сучасна молодь прагне не лише до ефективності спілкування, а й до контролю над власним образом у комунікативному просторі. Це свідчить про зростання ролі соціальних мереж як інструменту побудови особистісного бренду. Разом із тим, проблема емоційної поверховості та залежності від цифрової взаємодії потребує психологічної уваги.

Висновок:

Проведене дослідження підтвердило, що спілкування сучасної молоді перебуває в стані структурної трансформації. Соціальні мережі стали центральним каналом взаємодії, що змінює моделі поведінки, способи самовираження і міжособистісні зв'язки.

Попри ризики емоційного відчуження, цифрове середовище відкриває значний потенціал для соціального розвитку, самореалізації та глобальної комунікації. Найбільш ефективною є модель збалансованого поєднання онлайн- і офлайн-спілкування, у якій зберігаються емоційна щирість, повага до співрозмовника та культура взаємодії.

Отже, головним завданням сучасного суспільства є формування цифрової культури спілкування, що поєднує технічну компетентність із людяністю. Саме гармонія між

технологіями та емоційною глибиною комунікації визначатиме якість стосунків майбутнього покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дьяків, С. В. Психологія особистості та її вимірювання. Харків: ХНУ, 2021. – 288 с.
2. Савчук, Н. В. Медіаосвіта та цифрова культура молоді. Львів: Видавництво ЛНУ, 2021. – 216 с.
3. Яременко, О. П. Психологія комунікації та міжособистісних відносин. Київ: Освіта, 2018. – 298 с.
4. Яценко, Т. І. Соціальні мережі та сучасна молодь: тенденції та ризики. Харків: ХНУ, 2022. – 224 с.

МОВА, ЯК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУСПІЛЬСТВА В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ

Ростислав НАГОРНИЙ

Науковий керівник – Ольга АНДРІЯНОВА, професор кафедри гуманітарних наук, кандидат філологічних наук, доцент

*Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного*

У ХХІ столітті війна дедалі рідше обмежується традиційними формами збройного протистояння – натомість формується новий тип конфлікту, у якому битви точаться не лише за території, а й за свідомість людей. Гібридна війна — це війна смислів, наративів і психологічних впливів, де інформація перетворюється на стратегічну зброю, а слово — на інструмент управління масами. У цьому контексті мова постає не просто засобом комунікації, а могутнім чинником, що визначає межі мислення, структуру колективної пам'яті та моделі поведінки суспільства. Як зазначає український дослідник Г. Почепцов, «гібридна війна є війною за контроль над інтерпретаціями, де перемога здобувається не лише на полі бою, а й у головах людей» [8].

Психолінгвістичний вимір мови в цьому процесі є ключовим, адже саме через мовні = структури, символічні образи й емоційно насичені наративи формуються уявлення про реальність, ідентичність та «свого» і «чужого». Наприклад, використання ворожою пропагандою таких термінів, як «визволення», «захист російськомовних» чи «денацифікація», не лише спотворює факти, а й створює альтернативну картину світу, де агресія постає як «миротворчість». Такі мовні конструкції виконують функцію когнітивного перепрограмування суспільної свідомості, спрямованого на легітимацію насильства та послаблення національної єдності.

Українські науковці підкреслюють, що мова в умовах гібридної агресії стає індикатором психологічної стійкості народу. Лінгвіст О. Сербенська наголошує, що «боротьба за українське слово є боротьбою за українську свідомість», а психолінгвіст І. Бех зазначає, що мовна ідентичність безпосередньо пов'язана з національною самосвідомістю та здатністю протистояти маніпуляціям. Таким чином, у добу гібридної війни мова виступає не лише дзеркалом культури, а й щитом духовної безпеки — інтелектуальним фронтом, на якому вирішується питання майбутнього нації. Саме тому дослідження мови як психолінгвістичного елемента суспільства набуває особливого значення: воно дозволяє зрозуміти, як слова формують реальність, і як, захищаючи мову, ми захищаємо власну ідентичність і свободу. [9] [10]

Гібридна війна передбачає маніпулювання мовними кодами, використання цілеспрямованих смислових конструкцій, що запускають когнітивні й емоційні реакції аудиторії. Формується інформаційне середовище, де мова стає ключовим інструментом дезінформації, підміни понять та створення паралельної картини світу. У цьому процесі психолінгвістика виступає як науковий підхід до вивчення того, як саме мова програмує мислення, активує стереотипи, впливає на емоційну оцінку подій і мотивує до певної дії або бездіяльності.[1]

Вивчення мови як психолінгвістичного елементу в умовах гібридної війни є особливо актуальним для України, яка з 2014 року і понині перебуває в полі цілеспрямованої інформаційної агресії. Маніпулятивне використання мови ворогом не лише спотворює факти, а й впливає на самоідентифікацію, міжгрупові відносини та рівень довіри в суспільстві. [1]

Метою даної статті є з'ясування ролі мови як психолінгвістичного чинника в механізмах гібридної війни, а також опис основних мовно-психологічних засобів впливу на масову свідомість у конфліктних інформаційних середовищах.

Мова не просто слугує засобом передачі інформації, вона визначає спосіб, у який людина організовує свої думки. Відповідно до гіпотези лінгвістичного відносництва Сепіра-Ворфа, структура мови впливає на те, як носії цієї мови сприймають світ і формують уявлення про нього. Наприклад, граматичні категорії, як-от час, рід, число чи спосіб дієслова, сприяють формуванню певних когнітивних схем. Люди, що говорять різними мовами, по-різному відчують і інтерпретують час, простір, причинно-наслідкові зв'язки. [7]

Як стверджує швейцарський психолог Карг Густав Юнг, колективна свідомість — це сукупність спільних уявлень, цінностей, норм і традицій, які об'єднують соціальні групи, формуючи їхню ідентичність. Мова виступає головним інструментом для кодування і передачі цих культурних смислів від покоління до покоління. Через мовні знаки та символи суспільство транслює свої історичні наративи, моральні цінності, релігійні уявлення і соціальні правила. Важливу роль тут відіграють фразеологізми, метафори, поняття, що несуть у собі глибокий

емоційний заряд і стимулюють соціальну згуртованість. Таким чином мова не просто відображає реальність, а творить соціальні уявлення, які визначають поведінку і світогляд суспільства.

У сучасних умовах інформаційних війн мова використовується як потужний інструмент маніпуляції колективною свідомістю. Вибір певної лексики, зміна значення слів або створення нових термінів можуть змінити сприйняття подій, впливати на емоційний стан і формувати потрібні наративи. Як зазначає український дослідник Володимир Вакулич, «мовна політика та контроль над інформаційним простором стають ключовими елементами сучасних військових конфліктів, адже саме через мову формується наратив, який визначає сприйняття реальності». Вибір певних слів, фраз та наративів створює необхідну емоційну атмосферу, що може породжувати страх, зневіру, ненависть або, навпаки, надію та єдність.[4]

Евфемізми в руках російських ЗМІ стали так званою “новомовою”, поняття, яке ввів англійський письменник Джордж Орвелл для опису мови вигаданої тоталітарної держави. Ще з 2014 року росіяни широко використовували словосполучення “громадянська війна”, “конфлікт на Донбасі” обходячи слово “війна” або “вторгнення”, впливаючи не тільки на сприйняття російсько-української війни в Україні та Росії, але й в країнах Заходу. Але й з початком повномасштабного вторгнення в 2022, війну війною назвати не наважилися, натомість обмежуючись евфемізмом “спеціальна військова операція”. Як стверджує Вікторія Кульженко, *“ігнорування терміна «війна» допомагає применшити серйозність ситуації та знизити градус напруги в суспільстві. До того ж, відкрито оголосити війну означає визнати себе агресоркою, а Росія стверджує, що першою напала не вона, а Україна, якою прикривається НАТО.”* Втрату острова Зміїний росіяни назвали “жестом доброї волі”, ракетні удари по українських житлових будинках “гуманітарними”, а вибухи на території прикордонних областей рф хлопками”.

Отже, розглянуті механізми мовних маніпуляцій демонструють, що мова у сучасному інформаційному просторі виходить далеко за межі засобу комунікації, набуваючи функцій психолінгвістичного інструменту впливу на масову свідомість. У контексті гібридної війни цей вплив стає особливо значущим, адже інформаційні операції спрямовані не лише на поширення певних наративів, а й на формування потрібних емоційних і когнітивних реакцій суспільства. Повторення ключових меседжів, використання емоційно забарвлених лексем та створення ефекту «єдиної думки» сприяють дестабілізації соціальних структур, підриву довіри до інституцій та формуванню маніпульованої громадської позиції. Таким чином, мова постає як центральний психолінгвістичний елемент суспільства в умовах гібридної війни — інструмент, через який здійснюється не лише передавання інформації, але й стратегічне моделювання

свідомості та поведінки мас. Як зазначає дослідниця О. Семенова, у сучасних конфліктах мовний вплив дедалі частіше використовується як зброя, що діє на рівні мислення та емоцій людини. Це підтверджує, що мова є не просто носієм культури, а також потужним чинником психологічної безпеки держави [5].

Поширення правдивої інформації, усвідомлене використання української мови як символу національної єдності та протидія ворожим наративам — це важливі чинники спротиву психологічному тиску. Відомий філософ і соціолог Сергій Кривоніс підкреслює: «Захист мови — це захист ідентичності, це фундаментальний чинник національної безпеки у війні, де інформація і свідомість стають основними фронтами» [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Царьова, І. В. (2022). Сучасний дискурс інформаційної війни. Політичне життя, (1–2), 41–42. <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/861/844>
2. Яворська, Г. М. (2016). Гібридна війна як дискурсивний конструкт. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 43–46. <https://ippi.org.ua/sites/default/files/yavorskaya.pdf>
3. Шульська, Н. М., & Зінчук, Р. С. (2022). Медіаманіпуляції в умовах російсько-української війни (на прикладі локальних ЗМІ). Політичне життя, (1–2), 70–74. <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/819/812>
4. Вакулич, В. (2023). Російська пропаганда агресії проти України. Український інформаційний простір, (1(11)).
5. Семенова, О. (2021). Російська пропаганда у соціальних медіа: загрози та шляхи протидії. Українознавство, (4(81)).
6. Кривоніс, С. (2022). Мова і національна безпека: соціологічний погляд. Філософія і суспільство, (3).
7. Кульженко, В. (2023, січень 30). Новомова: як російська пропаганда намагається конструювати реальність росіян і деморалізувати українців за допомогою слів. MediaSapiens. <https://ms.detector.media/trendi/post/31087/2023-01-30-novomova-yak-rosiyska-propaganda-namagaietsya-konstruyuvaty-realnist-rosiyan-i-demoralizuvaty-ukraintsiv-za-dopomogoyu-sliv/>
8. Почепцов, Г. (2016). Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавництво «Спадщина». <https://dspace.vspu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/dce0df26-99c7-4800-b059-50c8973cb82f/content>
9. Сербенська, О. (2018). Мовна норма і національна безпека. Львів: ЛНУ імені Івана Франка.

10. Бех, І. (2020). Психолінгвістичні засади формування національної ідентичності. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАН України.

УДК 008:426.459.4(033.1)

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕСТЕТИЧНІ СТАНДАРТИ СУСПІЛЬСТВА

Христина СТОРОЩУК, Назарій АГАФОНОВ

Науковий керівник – Анна СЕРГІЇВНА МАРМУЛЯК,

Доктор філософії, викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасному світі інформаційно-комунікаційні технології формують нову культурну парадигму, яку дослідники визначають як цифрову культуру. Вона охоплює всі сфери життєдіяльності людини — від освіти й комунікації до мистецтва та моралі. Цифрова культура є не лише результатом технічного прогресу, а й якісно новою формою соціокультурної взаємодії, у межах якої відбувається переосмислення понять етики, естетики й творчості [1, с. 12].

Цифрова культура — це не просто технологічне нововведення, а новий спосіб буття людини у світі інформації. У цифровому середовищі змінюються цінності, комунікативні норми, критерії краси, а також сам механізм творчості. Людина дедалі частіше взаємодіє зі світом не безпосередньо, а через технологічних посередників — екрани, платформи, алгоритми, системи штучного інтелекту. Це породжує культуру, у якій провідну роль відіграють не матеріальні артефакти, а цифрові образи [2, с. 77].

Цифровізація впливає на три основні виміри культури: комунікаційний, естетичний і моральний.

По-перше, змінюється структура комунікації. Якщо традиційна культура ґрунтувалася на вертикальній передачі знань (учитель — учень, автор — читач), то цифрова — на горизонтальній взаємодії, де кожен користувач є водночас споживачем і творцем контенту. Соціальні мережі, блоги, відеоплатформи зробили творчість масовим явищем, але водночас — поверхневим і короткотривалим [3, с. 45].

По-друге, естетика цифрової епохи дедалі більше визначається технічними можливостями медіа. Алгоритми рекомендацій, фільтри, генератори зображень і текстів, VR-середовища формують нові візуальні коди, які задають суспільству стандарти краси. Класичні естетичні категорії — гармонія, міра, змістовність — відходять на другий план, поступаючись «візуальній привабливості», «лайковості» чи «вірусності» контенту. Це спричиняє появу

феномену алгоритмічної естетики, коли поняття прекрасного визначається не митцем, а машиною [4, с. 103].

По-третє, цифрова культура формує нові етичні виклики. В епоху відкритого інтернет-простору актуалізуються питання авторства, достовірності, приватності та відповідальності за створений контент. Використання технологій штучного інтелекту (ChatGPT, Midjourney, DALL-E тощо) засвідчує, що техніка вже не лише допомагає людині, а й бере участь у творчому процесі. Це зумовлює потребу в переосмисленні понять «творець», «оригінальність», «цінність» та формує основу цифрової етики — системи моральних норм у віртуальному просторі [5, с. 214].

Особливо помітним є вплив цифрових технологій на естетичні стандарти сучасного суспільства. Культура образу, характерна для соціальних мереж, спричиняє уніфікацію візуальної мови: фотографії, відео, дизайн і навіть зовнішність людей адаптуються до алгоритмічних вимог платформ. Естетика стає стандартизованою, залежною від кількості переглядів, кольорових фільтрів і трендів. Таким чином, цифрові технології не лише відображають, а й конструюють естетичну реальність, перетворюючи індивідуальність на елемент масового стилю [6, с. 59].

Поряд із цим виникають нові художні практики, що поєднують мистецтво, технологію та соціальний досвід: digital art, VR-інсталяції, NFT-твори, інтерактивні перформанси. Вони демонструють, що технологія може виступати не лише інструментом, а й носієм естетичного змісту. Такі практики апелюють не стільки до краси у класичному сенсі, скільки до враження, емоційної залученості та інтерактивності — ознак нової цифрової чуттєвості.

Значного значення набуває й трансформація культурної пам'яті. Архіви, музеї, бібліотеки переходять у цифровий формат, що забезпечує збереження культурної спадщини, але водночас породжує ризик «віртуального забуття». Надмір інформації призводить до фрагментарності сприйняття, розвитку так званого кліпового мислення, яке впливає на здатність людини до глибокого осмислення [7, с. 97].

Водночас цифрова культура відкриває безпрецедентні можливості для культурної демократизації. Завдяки інтернету кожен користувач може стати автором, митцем чи дослідником. Онлайн-освіта, цифрові бібліотеки, віртуальні музеї роблять культурні ресурси доступними широкій аудиторії. Це формує новий гуманістичний підхід — цифровий гуманізм, у центрі якого перебуває людина, здатна усвідомлено взаємодіяти з технологіями [8, с. 41].

Найважливішим завданням сучасного суспільства є пошук балансу між технологічним і духовним. Цифрові технології повинні не витіснити культуру, а розвивати її. Саме тому освіта має сприяти формуванню критичного мислення, медіаграмотності та етичної

відповідальності в умовах інформаційного перенасичення. Лише так можна зберегти людяність у техноцентричному світі.

Отже, цифрова культура є новим етапом цивілізаційного розвитку, у якому поєднуються технологічні досягнення, соціальні практики й естетичні пошуки. Вона змінює уявлення про красу, творчість і цінності, водночас ставлячи перед людством нові моральні виклики. Майбутнє культури залежить від того, чи зуміє людина поєднати технологічний прогрес із духовною зрілістю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бауман З. *Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства*. – К.: КМА, 2008. – 200 с.
2. Кастельс М. *Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура*. – К.: Ваклер, 2004. – 608 с.
3. Флоріді Л. *Четверта революція. Як інфосфера змінює людину і суспільство*. – К.: Наш Формат, 2020. – 320 с.
4. Манновіч Л. *Мова нових медіа*. – К.: ArtHuss, 2018. – 480 с.
5. Постман Н. *Технополіс: підкорення культури технологією*. – К.: Ніка-Центр, 2019. – 312 с.
6. Турченко Г. *Цифрова естетика та культура візуальності XXI століття*. – Львів: Світ, 2021. – 254 с.
7. Jenkins H. *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. – New York: NYU Press, 2006. – 282 p.
8. Negroponte N. *Being Digital*. – New York: Vintage Books, 1995. – 256 p.

Секція 5

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У КУЛЬТУРІ

УДК 32.4

БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У КІНОСТРІЧЦІ «ДОДОМУ»

Анна ДУБАНИЧ

*Науковий керівник – Ірина БАБІЙ, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Вивчення та осмислення кримськотатарського питання привертає увагу сучасних політиків, медійників, істориків та митців, й зокрема кіномитців, адже кіно є найбільш дієвим інструментом для актуалізації гострих проблем сьогодення, надає їм широкого розголосу. Підвищений інтерес до Криму, зумовлений насамперед історичними випробуваннями кримців у ХХ ст., а саме: складним процесом репатріації й облаштування на історичній батьківщині, яке розпочалось у 1989 році після масової депортації у 1944 р, а також необхідністю пересилитися на материкову Україну через анексію півострова у 2014 р. Прикметно, що кожен з нас переживає чимало особистих проблем і часто блокує те, що відбувається поза межами його «маленького світу», тобто інформація про проблеми окремих народів, навіть тих, що живуть із тобою поруч, часто залишається непоміченою. Але мова, якою апелює до нас кіно є простою й ненав'язливою. За допомогою візуалізації, діалогів фільм мимоволі включає людину в контекст, навіть якщо вона до цього мало була знайома з проблематикою, й розкриває історію та культуру кримців.

Драматичний фільм «Додому» українського режисера та сценариста кримськотатарського походження Нарімана Алієва вперше показали на 72-му Каннському кінофестивалі у програмі «Особливий погляд». У 2019 році стрічку висували як національного претендента від України на «Оскар» за найкращий фільм іноземною мовою. Фільм з Ремзі Біяловим та Ахтемом Сеїтаблаєвим у головних ролях є яскравим прикладом того, як багатомовність відображає культурний контекст та дозволяє глибше розкрити внутрішній світ персонажів. Глядача знайомлять з історією Мустафи, кримського татарина, який втрачає старшого сина в російсько-українській війні, й вирушає з молодшим сином Алімом у подорож з Києва до Криму. Центральною темою стає пошук «дому» не лише в географічному сенсі. Він оповідає про родину та її трагедію, зовсім різних Мустафу та Аліма (батька з сином), їхню подорож додому, збереження традицій і пам'яті. Глядач переживає не лише історію однієї родини, а й репрезентацію ширших суспільних процесів – міграції, втрати, адаптації та пошуку культурних орієнтирів. Своєю стрічкою режисер порушує теми, які турбують сьогоденне суспільство: війна на Донбасі, анексія Криму. Це авторська рефлексія на ці події: *«Звісно я намагаюся якось продискувати це в фільмі, тобто підняти теми, які мені важливі для того,*

щоб для себе їх проговорити, та, може, мати дискусію з глядачем з приводу того, що з нами сьогодні відбувається», зазначає режисер під час бесіди на радіо НВ [2, с.32].

Однією з проблем, що порушено у фільмі є багатомовність, що безпосередньо пов'язана з мультикультуралізмом і є одним з його проявів, передбачаючи існування більше, ніж одного, різновиду ідентичності або різну ідентичність членів одного суспільства, навіть однієї родини, які є носіями різних мов [3, с.7]. Зокрема, у кінострічці можна почути три мови: кримськотатарську, українську, російську. Такий прийом віддзеркалює мовну ситуацію в Україні. Саме через мови режисер демонструє взаємодію різних спільнот. Особливо показовим є перехід між ними (перемикання мовних кодів), що символізує зміну соціального статусу. Мови також є основою конфлікту поколінь, розриву традицій, дистанції між батьком та сином. Адже для Мустафи кримськотатарська є рідною мовою, символом дому та коріння, зв'язку зі своїм родом. Вона є маркером етнічної приналежності, підкреслюючи історичну пам'ять та відчайдушний опір асиміляції. Він прагне передати це світосприйняття синові. Зазначимо, що для режисера фільму особливо важливим було те, аби з екрана звучала кримськотатарська мова, яка слугує потужним засобом драматургії, додає фільму темпоритму і певної фактури персонажам. Тоді як для Аліма, який виріс переважно в російськомовному середовищі Києва, кримськотатарська є чужою. Щоб асимілюватись у соціумі він використовує російську та вивчає українську. У стрічці показано, що російська – це мова відчуження, мова повсякденного виживання. Адже через окупацію вона, на жаль, стала основною у всіх сферах життя. Це вкотре підтверджує, що мова є не просто засобом спілкування, вона маркує етнічну приналежність, соціальний статус. Попри те, що музичного супроводу у фільмі немає, глядач чітко може відчутти самотність, ізолюваність – і для цього ефекту достатньо лише багатомовності діалогів.

Переглядаючи фільм, можна відстежити, що мова – це не просто інструмент спілкування, у ній закумульовано багатющу культуру кримців. У мові відображаються особливості світогляду, мислення, цінностей, традицій, звичаїв, обрядів, релігійних вірувань, історичних подій та інших аспектів культури народу, який нею розмовляє [1, с.7].

Отож, багатомовність є художнім засобом, що підкреслює боротьбу кримських татар за збереження ідентичності в умовах втрати території та війни. Відтак мова стає формою культурної пам'яті. Вона демонструє взаємодію культур і соціальних груп та створює більш глибоке й емоційно насичене сприйняття героїв та їхнього світу. Фільм «Додому» нагадує нам про багатонаціональність нашого суспільства, і навіть коли ми ділимо одну територію та маємо схожі погляди й проблеми проте ми також різні, з різними підходами до життя і неповторною культурою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аліфіровець М. М. Мова та культурна багатомовність: дослідження взаємодії мов та культур в сучасному світі: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 035 – філологія / наук. кер. С. О. Швачко. Суми: Сумський державний університет, 2023. 96 с.
2. Ільченко О. Роль міжкультурної взаємодії в інтеграції кримських татар - внутрішніх переселенців в Україні після анексії півострова Крим: Бакалаврська робота: (034 «Культурологія») / О. Ільченко / Український католицький університет. Кафедра культурології; наук. кер: к. філол. н. І. Старовойт. Львів: УКУ, 2021. 62 с.
3. Яковлева О. В. У лабіринтах багатомовності. Багатомовність українського суспільства як регулятивний фактор освіти і виховання в системі ВНЗ у контексті світового досвіду: монографія, 2015. 250 с.

UDC 316.774:355.48(477):791.229

MEDIA PERCEPTION OF THE WAR IN UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND INTERNATIONAL AUDIENCES BASED ON THE FILM “20 DAYS IN MARIUPOL”

Mariana BEZZUBKA

*Research Supervisor – Tetiana TOMASCHUK, Senior Lecturer, Department of Ukrainian Studies and Intercultural Communication
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine*

This work is devoted to analyzing the global community's uneven awareness of the full-scale war in Ukraine, which has revealed the problem of “information fatigue” abroad, while interest in Ukraine remains critically high. The study compares media consumption statistics with the impact of documentary films and identifies the film “20 Days in Mariupol” as an “emotional bridge” that breaks through the barrier of fatigue, transforming a geopolitical conflict into a deeply human tragedy and successfully returning international attention to the cost of war.

The full-scale Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022, became an event that reshaped the global information space. However, the level of awareness and understanding of events in Ukraine remains uneven across different countries.

The war has revealed deep differences in media consumption, trust in sources, and the ability of global media to maintain focus on a prolonged crisis. In the first months after the invasion, attention was at its peak, but over time, global media and their audiences faced the phenomenon of “information fatigue,” which led to a significant decline in coverage, especially in countries outside Europe.

In our study, we analyzed statistical data on public awareness of the war in Ukraine both among Ukrainians and foreign audiences and compared these indicators with the artistic and documentary image of events in the film “20 Days in Mariupol.”

According to the Institute of Mass Information (IMI) and sociological surveys, more than 90–95% of Ukrainians receive news about the war daily or almost daily, with about 55–60% expressing trust in Ukrainian media (as of late 2023 – early 2024, with minor fluctuations, but the trust rate remains consistently higher than for political institutions). The main sources are television (particularly the national telethon in the regions), Telegram channels, and official resources (the Armed Forces of Ukraine, government).

According to foreign studies such as Eurobarometer (EU), only 36% of Europeans continue to actively follow news about Ukraine. In the United States, the level of ongoing interest has decreased to about 20-25% (depending on the survey, e.g., Pew Research Center). The reasons include “war fatigue,” a shift in media focus, and the emergence of other crisis topics (Israel/Gaza, climate change, domestic elections), among others.

Ukrainians perceive the war as a personal tragedy, while foreign audiences often view it as a distant geopolitical or political event. This gap is deepened by informational filters and the lack of emotional context in the news, which often focuses on military reports or political decisions rather than human stories.

The movie “20 Days in Mariupol” is as an Emotional Bridge. In this context, the documentary “20 Days in Mariupol” (directed by Mstyslav Chernov) gains special importance as a communication tool for foreign audiences. The film, created by Associated Press journalists, serves as a direct, uncensored testimony of war crimes and the humanitarian catastrophe in the besieged city of Mariupol.

The film breaks through the barrier of information fatigue by presenting events not through dry statistics or political statements but through a deeply personal, emotionally charged experience. For foreign audiences who may have become desensitized to war news, the film confronts them with inexpressible human suffering and sacrifice, making the conflict “real” and “close.”

The perception of the film was amplified by its historic victory at the Academy Awards. Director Mstyslav Chernov’s acceptance speech became a vivid example of media influence. His words that he “wished he had never had to make this film” and that he “would trade the award for peace” carried a powerful emotional and moral message. Broadcast to millions of viewers worldwide, his speech clearly articulated the human cost of war and transformed the moment of cinematic recognition into a political statement, strengthening international empathy and support for Ukraine.

The level of awareness about the war remains critically high in Ukraine but significantly lower abroad. This is caused by information fatigue and competition from other global crises.

Documentary cinema, particularly “20 Days in Mariupol” – serves as an “emotional bridge” between dry facts and genuine understanding of the war’s cost. The movie “20 Days in Mariupol” is not only evidence of war crimes but also an exceptionally powerful informational tool that successfully restores international attention to Ukraine and its struggle on a profoundly human level.

So, foreigners perceive the information war in Ukraine in different ways. Some understand well what is happening, support Ukrainians and spread true news, while others succumb to Russian propaganda. Ukrainians feel this war much more acutely, because it affects each of us - our life, security, home and the future of the country. For us, this is not just a struggle on the Internet, but part of a real war for truth and freedom.

Knowledge of the English language is of great importance for every Ukrainian today. It gives us the opportunity to communicate with people from all over the world and tell the truth about the war in Ukraine. We can write scientific articles, create films, make reports at international conferences and maintain pages in social networks that are read by foreigners. Thanks to this, the world better understands what is really happening in our country and why Ukraine needs support. When Ukrainians speak English, they become the voice of their country on the world stage. This helps to fight against false information, explain our position to others and strengthen trust in Ukraine in the world.

REFERENCES

1. Institute of Mass Information (IMI). *Trust in Ukrainian Media and News Consumption During the War (2023–2024)*. Kyiv: IMI, 2024. Retrieved from <https://imi.org.ua>
2. Eurobarometer. *Public Opinion in the European Union: Awareness and Attitudes Toward the War in Ukraine*. Brussels: European Commission, 2023. Retrieved from <https://europa.eu/eurobarometer>
3. Pew Research Center. *Americans’ Attention to Ukraine War Declines as Other Issues Dominate the News*. Washington, D.C.: Pew Research Center, 2024. Retrieved from <https://www.pewresearch.org>
4. Ukrainian World Congress. *The Information Front: Fighting Russian Disinformation Worldwide*. Toronto: UWC, 2023. Retrieved from <https://www.ukrainianworldcongress.org>
5. Freedom House. *Freedom and Media Resilience in Ukraine During Wartime*. Washington, D.C.: Freedom House, 2024. Retrieved from <https://freedomhouse.org>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА: МОВНО-КУЛЬТУРНІ БАР'ЄРИ

Злата ВОЛОБОЄВА

Науковий керівник – Оксана ЧОРНОУС, доцент кафедри мовної підготовки

кандидат філологічних наук, доцент

Донецький державний університет внутрішніх справ

Мовно-культурні бар'єри є важливим аспектом професійної діяльності юриста з урахуванням зростання міжнародних контактів у діловому світі, де комунікативні перешкоди набувають нового значення. Пропонована робота має на меті простежити, як мовно-культурні бар'єри впливали на роботу фахівців загалом та юристів зокрема в минулому та яку роль вони відіграють сьогодні в умовах міжнародної комунікації.

У XX столітті міжкультурна комунікація значно активізувалася, що особливо помітно на тлі світових війн. Так, одним із засновників науки міжкультурної комунікації вважається Е. Голл (E. Hall), який досліджував, як люди з різних культур відчують навколишній простір та спілкування, яке значення має контекст та ступінь поінформованості суспільства щодо предмету комунікації [2, с. 86]. Саме з того часу з'являються книги й університетські курси, що слугували джерелами інформації про культурну специфіку різних країн. У США, наприклад, ідея необхідності подолання труднощів у спілкуванні з представниками інших країн була практично втілена через заснування університету. У ньому здійснювали підготовку дипломатів, міжнародних військових та волонтерів, яких надалі направляли за кордон для обміну знаннями та набуття культурного досвіду. Одним із пріоритетів було підвищення рівня володіння іноземними мовами, оскільки їх незнання ускладнювало торгівельну та дипломатичну співпрацю між тогочасними державами. Знаменною подією для розвитку міжкультурної комунікації було утворення після Другої світової війни міжнародної організації ООН, яка була потрібна для вирішення непорозумінь у сфері права різних держав. З часом міжкультурна комунікація перетворилася на важливий чинник не лише для діяльності юристів та дипломатів, а й для представників багатьох інших сфер та професій.

На початку XXI століття, коли комунікація між різними країнами ще більше посилилася, чимало труднощів, пов'язаних з мовно-культурним бар'єром, було успішно вирішено, однак деякі проблеми й досі лишилися. З-поміж них виклики, які постають не стільки перед державою загалом, скільки перед окремими юристами через незнання традицій, норм, культури та мови іншого народу: у міжкультурному спілкуванні неможливо встановити єдині правила поведінки, оскільки вони залежать від культурного контексту, що призводить до непорозумінь у звичних ситуаціях, як-от вітання чи вибачення, а подолати ці бар'єри

можна через усвідомлення і врахування культурних особливостей партнерів [3]. Так, юрист-міжнародник, який більш детально заглиблений у правові відносини між різними державами та народами, має особливо ретельно дотримуватися прийнятих у конкретній державі етичних норм та мовних особливостей, щоб не дискримінувати співрозмовника-представника цієї держави та не порушувати його права [1, с. 45]. Це необхідно, бо національні законодавства та різні документи іноземною мовою можуть істотно відрізнятися своїм трактуванням права, яке потім може призвести до необґрунтованого висновку юриста. У судах або при укладанні договору юрист має враховувати не тільки точність, а й культурний код клієнтів, щоб своїм незнанням не порушити певні норми та не зруйнувати імідж професіонала.

Отже, якщо порівняти минулий та сучасний стан проблеми, можна побачити, як суспільство намагається подолати мовно-культурні бар'єри: у минулому юристи здебільшого покладалися на формальні переклади законів, текстів договорів тощо, культурні відмінності враховувалися доволі рідко, натомість сьогодні міжкультурна комунікація вимагає більш ґрунтовного вивчення та дотримання певних етичних норм, а юристи мають враховувати у своїй роботі не лише знання мови клієнта, а й культурний та психологічний аспект для запобігання можливим конфліктам через порушення певних культурних, соціальних та етичних норм клієнта. Це свідчить про поступове подолання мовно-культурних бар'єрів шляхом руху від суто користування перекладом до вивчення особливостей цієї мови, що запобігатиме неправильному трактуванню тексту закону чи договору, ризику помилок у професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Експрес-довідник із правової міжкультурної комунікації / за заг. ред. А. С. Токарської. Львів, 2010. 340 с.
2. Максимович О. Міжкультурна комунікація як предмет міждисциплінарного теоретизування. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»*. 2017. Вип. 39. С. 85–89.
3. Нехаєнко О. В. Бар'єр культурний. Велика українська енциклопедія. URL: https://vue.gov.ua/%D0%91%D0%B0%D1%80%27%D1%94%D1%80_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9 (дата звернення: 17.10.2025).

ПОГЛЯД КУРСАНТІВ, СТУДЕНТІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ДСНС НА СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ілля ДЕНИСЕВИЧ

*Науковий керівник – Тетяна ТОМАЩУК, старший викладач кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасному світі англійська мова посідає провідне місце серед засобів міжнародного спілкування, де є основною мовою науки, техніки, бізнесу та Інтернету. Тому питання ефективного її вивчення стає одним із найважливіших завдань освіти XXI століття. Сучасні методи навчання відрізняються гнучкістю, практичністю та орієнтацією на реальне.

Вивчення іноземних мов, зокрема англійської, сьогодні є невід'ємною складовою професійного та особистісного розвитку людини. У світі глобалізації та інформаційних технологій знання англійської відкриває доступ до міжнародного освітнього простору, наукових джерел, кар'єрних можливостей і культурного обміну. Для майбутніх фахівців різних галузей уміння ефективно спілкуватися англійською мовою стає не просто перевагою, а необхідною умовою професійної компетентності.

Одним із найпоширеніших підходів є *«комунікативний метод»*, який базується на розвитку мовленнєвої компетенції. Його головна мета – вживання англійської в реальних ситуаціях. Під час занять акцентується увага не на граматичних правилах, а на практичному спілкуванні, обговоренні життєвих тем, практичних іграх та виконанні творчих завдань. Такий підхід допомагає подолати мовний бар'єр і розвиває впевненість у користуванні мовою.

Окрім методичних підходів, важливу роль у процесі вивчення англійської відіграє мотивація та індивідуальний стиль навчання. Здобувачі вищої освіти, які мають чітку мету (наприклад, спілкування за кордоном або кар'єрний розвиток), засвоюють матеріал у 1,5–2 рази швидше. Значну роль відіграє також психологічний комфорт: створення доброзичливої атмосфери на заняттях, підтримка викладача та можливість самовираження іноземною мовою сприяють підвищенню впевненості у власних силах. У сучасній педагогіці це відображено у концепції *learner-centered approach* – навчанні, орієнтованому на потреби та інтереси здобувача освіти.

Ще одним ефективним методом є *використання цифрових технологій*. Сучасні онлайн-платформи, такі як Duolingo, BBC Learning English, Coursera, YouTube або Quizlet дозволяють вивчати англійську інтерактивно. Вони поєднують текст, звук, відео та елементи гри, що значно підвищує мотивацію. Завдяки мобільним додаткам користувачі можуть тренувати вимову,

аудіювання, письмо та граматику в ігровій формі, що робить процес навчання цікавим і доступним.

Метод контент-орієнтованого навчання (Content-Based Learning) передбачає вивчення англійської через теми, які справді цікавлять студента спорт, подорожі, технології, кіно, історію тощо. Цей підхід дозволяє одночасно розширювати словниковий запас і пізнавати нову інформацію. Таким чином, мова стає не метою, а засобом отримання знань.

Все більшої популярності набуває «гейміфікація» впровадження ігрових елементів у процес навчання. Завдяки системам балів, рівнів, досягнень і нагород, студенти відчують змагальний інтерес, що стимулює регулярність занять. Гейміфіковані програми також допомагають закріплювати вивчений матеріал і створюють емоційно позитивну атмосферу.

Важливу роль у вивченні мови відіграє «аудіовізуальний метод», який полягає у використанні фільмів, серіалів, музики та подкастів англійською. Такі матеріали допомагають розвивати навички розуміння на слух, збагачують словниковий запас сучасними виразами й покращують вимову. Перегляд фільмів без перекладу або з англійськими субтитрами сприяє формуванню відчуття мовного середовища.

Одним із найсучасніших підходів є інтерактивне навчання в онлайн-спільнотах. Платформи типу Tandem, HelloTalk або Speaky дозволяють спілкуватися з носіями англійської мови у режимі реального часу. Такі розмови не лише удосконалюють мовні навички, а й формують міжкультурну компетентність – здатність розуміти й поважати інші культури.

Окрім цього, варто згадати про самостійне навчання (*self-learning*). Завдяки доступу до величезної кількості ресурсів у мережі, кожен може створити власну програму вивчення мови. Головне регулярність, мотивація та практика. Щоденне прослуховування аудіо, ведення щоденника англійською або участь в онлайн-форумах можуть забезпечити стабільний прогрес без офіційних занять.

Ми провели анонімне опитування у google-формі серед працівників та здобувачів вищої освіти Львівського державного університету безпеки життєдіяльності щодо найсучасніших методів вивчення англійської. Головна мета нашого дослідження – популяризація найефективніших методів вивчення іноземної серед здобувачів вищої освіти немовних спеціальностей. Серед людей яких ми опитали 40% студенти, 29,2% курсанти, 16,9% неатестовані працівники та 13,8% атестовані працівники.

Згідно опитування для курсантів найефективнішим методом виявилось самостійне вивчення англійської мови із використанням мобільних додатків та онлайн-ресурсів. Такий формат дозволяє їм поєднувати навчання з напруженим графіком служби, обираючи зручний час для практики. Студенти переважно надають перевагу комунікативному методу, який сприяє

розвитку усного мовлення та вмінню вільно висловлювати думки під час групових занять і дискусій. Неатестовані працівники відзначили ефективність аудіовізуального методу, оскільки перегляд фільмів і прослуховування подкастів допомагає покращити розуміння мови без стресу й у невимушеній формі. Атестовані працівники, у свою чергу, частіше використовують контент-орієнтований підхід, поєднуючи вивчення мови з професійною тематикою, що підвищує практичну цінність отриманих знань і дозволяє застосовувати англійську у службових ситуаціях.

Таким чином, сучасні підходи до вивчення англійської мови базуються на засадах активної участі здобувача освіти, високого рівня мотивації та максимального наближення до автентичного мовного середовища. Комплексне застосування зазначених принципів забезпечує не лише ефективність навчального процесу, але й підвищує його привабливість та динамічність. Результативність оволодіння іноземною мовою значною мірою залежить не стільки від обсягу витраченого часу, скільки від систематичності мовної практики, її якості та внутрішньої готовності студента до щоденного використання мови. У зв'язку з цим оптимальним є поєднання традиційних методик із сучасними освітніми технологіями, що сприяє формуванню конкурентоспроможного, інтегрованого у глобальний простір фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Richards J., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. Cambridge University Press, 2014.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. Pearson Education, 2015.
3. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge University Press, 2012.
4. Greenforest. Сучасні методи вивчення англійської мови. <https://greenforest.com.ua/>
5. Richards, J. C., & Rodgers, T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. — Cambridge: Cambridge University Press, 2020.
6. Бакуліна Г. І. Сучасні технології навчання іноземних мов у закладах вищої освіти. — Київ: Видавництво ЛНУ, 2021.
7. Brown, H. D. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. — New York: Pearson Longman, 2014.
9. Littlewood, W. Communicative Language Teaching: An Introduction. — Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

ЯК МИСТЕЦТВО ВПЛИВАЄ НА СУСПІЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ПРИКЛАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОЄКТІВ

Ярослав МЕЛЬНИК

*Науковий керівник – Роксолана ЗАПОТІЧНА, доцент кафедри мовної підготовки,
кандидат економічних наук, доцент*

Львівський державний університет внутрішніх справ

Мистецтво виступає не лише як віддзеркалення соціальної реальності, а й як активний агент суспільних перетворень, зокрема у питаннях гендерних уявлень. Візуальні образи, театральні наративи, кінематографічні репрезентації та культурні ініціативи формують смисли, через які широкі кола населення інтерпретують ролі, очікування та норми, пов'язані з чоловічістю і жіночістю. Через символічну мову мистецтва відбувається неформальна освіта громадян, легітимація або деконструкція стереотипів і переконань, а також створення просторів для альтернативних гендерних ідентичностей.

Актуальність дослідження продиктована кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, попри зростання публічних дискусій про гендерну рівність, соціальні практики та культурні наративи часто відстають від нормативних зусиль у сфері політики та прав людини. По-друге, культурні програми в Європі дедалі частіше отримують підтримку публічних інституцій і фондів, що відкриває можливості для масштабних проєктів із соціальною складовою; однак ефекти цих проєктів на суспільне сприйняття залишаються недостатньо задокументованими. По-третє, науковий інтерес до ролі мистецтва у виробленні соціальної чутливості до гендерних питань потребує емпіричного підкріплення: кожна мистецька ініціатива має свої механізми впливу, аудиторії і культурний контекст, що вимагає порівняльного підходу.

У межах цієї статті під «мистецтвом» ми розуміємо сукупність художніх практик (візуальне мистецтво, театр, кіно, перформанс, кураторські проєкти), що мають суспільно орієнтований характер і спрямовані на аудиторну взаємодію. «Гендерна рівність» розглядається як суспільна мета та соціальна норма, що передбачає рівні права, можливості та статус для осіб різних гендерів. Під «суспільним сприйняттям» мається на увазі система колективних уявлень, установок і практик, через які громадськість інтерпретує гендерні ролі й ідентичності.

Метою цього дослідження є з'ясувати, яким чином мистецькі проєкти впливають на суспільне сприйняття гендерної рівності в європейському контексті, виявити ключові механізми впливу та окреслити критерії ефективності таких ініціатив.

Дослідження впливу мистецтва на суспільство має давню традицію. Соціологи та культурологи підкреслюють, що мистецтво не лише відображає реальність, а й формує її, впливаючи на погляди людей, їхні цінності та моделі поведінки. У XX столітті ця ідея особливо посилилася в працях представників культурних студій, які доводили, що художні образи здатні змінювати суспільне мислення.

У контексті гендерної рівності мистецтво стає важливим інструментом для подолання стереотипів. Наприклад, жіночий образ у класичному живописі часто відображався через призму патріархальних уявлень. Проте сучасні художні практики (театр, перформанс, кіно, виставкові проєкти) намагаються показати жінок і чоловіків у нових, більш рівноправних ролях. Це сприяє тому, що глядачі починають інакше сприймати питання рівності, а також критичніше ставитися до традиційних гендерних норм.

Європейські культурні програми (наприклад, «Креативна Європа») прямо підтримують мистецькі ініціативи, які мають соціальне спрямування, зокрема гендерну тематику. Це означає, що мистецтво розглядається не лише як сфера творчості, а й як засіб суспільного розвитку.

Таким чином, з теоретичної точки зору, можна виділити кілька механізмів впливу мистецтва на суспільне сприйняття гендерної рівності:

1. **Репрезентація** — створення нових образів і сюжетів, де жінки й чоловіки зображені як рівні партнери.
2. **Емоційний вплив** — через мистецькі твори людина може пережити досвід іншого, що сприяє розвитку емпатії.
3. **Освітня функція** — культурні проєкти поширюють знання про права, рівність і неди-скримінацію.
4. **Суспільний діалог** — мистецтво створює простір для обговорення, де різні групи можуть висловлювати свої погляди й досвід.

Отже, мистецтво виступає своєрідним «мостом» між науковими ідеями про рівність та їхнім практичним сприйняттям у суспільстві.

Щоб зрозуміти, як мистецтво впливає на суспільне сприйняття гендерної рівності, розглянемо кілька реальних прикладів культурних ініціатив у різних країнах Європи.

1. Кіно і медіа: фестиваль “Films de Femmes” (Франція). Щорічний фестиваль у Кретеїлі став майданчиком, де демонструються фільми, створені жінками, або ті, що стосуються жіночих прав і гендерних відносин. Особливістю є те, що фестиваль не лише презентує фільми, а й організовує майстер-класи та зустрічі з режисерками, які розповідають про власний досвід роботи у сфері, що традиційно була чоловічою. Завдяки

цьому формується нове покоління кінематографісток і змінюється сприйняття ролі жінок у кіноіндустрії. У 47-й редакції (2025) темою стало "130 років кіно", з фокусом на гумор і жіночу аудиторію, з акцентом на комедію, пленарні виступи та програму для молоді. У рамках 46-ї редакції у 2024 році піднімалися теми гендеру й #MeToo — з образами режисерок та обговореннями про сексуальні домагання у кіноіндустрії [1].

2. Міжнародні ініціативи: проєкт “Herstory” у межах програми Creative Europe.

Цей проєкт об'єднав митців із Польщі, Чехії та Словаччини. Вони створили спільну серію виставок та інсталяцій, присвячених історіям жінок у XX столітті — від учасниць антифашистського руху до сучасних активісток. Мета полягала у тому, щоб «переписати» історію не лише через війни й політичні події, але й через особисті жіночі долі, які часто залишалися невидимими. Експозиції відвідали тисячі людей, серед яких були школярі та студенти, а дискусії, що супроводжували виставки, стали важливим освітнім елементом [2].

Таким чином, ці ініціативи доводять, що мистецтво у різних формах — театр, живопис, кіно чи міждисциплінарні проєкти — може бути ефективним способом залучення суспільства до теми гендерної рівності. Мистецтво стає не лише сферою естетичного вираження, але й майданчиком для суспільних змін. Воно здатне актуалізувати тему гендерної рівності у публічному просторі, сприяти відкритому діалогу та мотивувати громадян до переосмислення власних установок. Досвід європейських країн підтверджує, що поєднання культурних практик та соціальних ініціатив може стати дієвим шляхом до формування більш справедливого і рівноправного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Festival International de Films de Femmes de Créteil et du Val-de-Marne. (n.d.). *Créteil International Women's Film Festival*. Retrieved September 9, 2025, from <https://filmsdefemmes.com/>

2. HerStory Consortium. (n.d.). *About the project*. Citizens, Equality, Rights and Values (CERV-2022-GE) programme. Retrieved September 9, 2025, from <https://herstoryproject.eu/about-the-project/>

УДК 811.161.2' 276.6

**МОВНА МОДА: РОЛЬ АНГЛІЦИЗМІВ У ФОРМУВАННІ БРЕНДІВ УКРАЇНСЬКОГО
ОДЯГУ**

Марія ПОПЧУК

*Науковий керівник – Тетяна ТОМАЩУК, старший викладач кафедри
українознавства та міжкультурної комунікації
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сьогодні українська мова, як і більшість мов світу, стикається з численними викликами сучасності, що сприяють активному розвитку та змінам. Невід’ємною частиною сучасного спілкування стали слова іншомовного походження, зокрема англіцизми. Англіцизми – це слова та вирази, що запозичуємо з англійської мови, адаптуємо та використовуємо у повсякденному спілкуванні.[1] Вони проникають у наше повсякденне життя, здебільшого, через соціальні мережі, моду, технології, освіту та медіа. Серед випробувань, що постали перед українською мовою, особливе місце посідає війна. Це стало причиною тісної взаємодії нашої держави з міжнародними партнерами, унаслідок чого українська мова збагачується новими словами та поняттями, що відображають спільний досвід і нову реальність.

Також важливо пам’ятати про те, що англійська мова є мовою міжнародного спілкування. Відомі бренди, які користуються популярністю у багатьох країнах публікують інформацію англійською мовою для зручності користувачів. Однією з важливих переваг слів іншомовного походження є здатність передати ціле поняття одним словом. Як приклад, розглянемо слово *grandparents* (від англ. *grandparents* – «бабуся і дідусь»), яке немає одного українського відповідника і дослівно перекладається двома словами.

Instagram, як одна з найпопулярніших соціальних мереж, є потужною платформою для взаємодії брендів зі своєю цільовою аудиторією. Саме там часто використовують сучасні мовні тенденції для ефективної комунікації з користувачами.

Українські бренди прагнуть не відставати від світових тенденцій, тому активно використовують англіцизми у своїй діяльності. Англійські слова стали звичними для українських споживачів, а це в свою чергу дозволяє збільшувати цільову аудиторію. Використання слів іншомовного походження все частіше поширюється серед українських компаній, адже англіцизми сприймаються як символ сучасності та прогресивності.

Аналізуючи соціальні мережі, ми сфокусувалися на Instagram-магазинах українських брендів одягу: *Romashka*, *CHER’17* та *ONE BY ONE*, з метою дослідити мовні особливості комунікації в digital-просторі fashion-індустрії. Особливу увагу було приділено вживанню іншомовних слів, що активно інтегруються в рекламні та описові тексти брендів, формуючи певний дискурс та впливаючи на мовну норму.

У процесі контент-аналізу було виявлено найчастіше вживані слова іншомовного походження, зокрема:

Оверсайз (від англ. *oversize* – «надмірний розмір», «завеликий») – це стиль одягу, який має збільшений, вільний крій, тобто річ спеціально виглядає так, ніби вона більша за твій реальний розмір.

Кежуал (від англ. *casual* – «невимушений», «повсякденний») – це стиль у моді, який поєднує зручність, простоту та охайність.

Шоурум (від англ. *showroom* – «кімната для показів») – це простір, де демонструють товари: одяг, взуття, аксесуари.

Бестселер (від англ. *bestseller* – «той, що найкраще продається») – це одяг, взуття або аксесуари, які стали дуже популярним і мають великі продажі.

Лонг (від англ. *long* – «довгий») – це футболка або світшот подовженого крою, тобто довший за звичайний. Його ще називають **лонгслівом**, якщо має довгі рукави (*long sleeve* – «довгий рукав»).

Аутфіт (від англ. *outfit* – «вбрання», «комплект одягу») – це поєднання речей, яке людина одягає для певного випадку.

Лук (від англ. *look* – «вигляд», «образ») – це зовнішній образ людини, тобто те, як вона виглядає в певному одязі, зачісці, макіяжі тощо. У рекламних матеріалах часто фігурує у словосполученнях типу «total look», «вечірній лук», тощо.

Крім наведених, серед активних іншомовних запозичень у текстах брендів трапляються також такі терміни:

Дроп (від англ. *drop* – «випускати», «запускати») – це офіційний вихід нової колекції або обмеженої партії товару, який доступний для продажу у певний день і час.

Колаборація / колаб (від англ. *collaboration*) – спільний проєкт двох або більше брендів. Часто використовується для залучення ширшої аудиторії та створення унікального продукту.

Капсула / капсульна колекція (від англ. *capsule collection*) – невелика колекція, створена з обмеженої кількості речей, які добре поєднуються між собою.

Брендинг (від англ. *branding*) – процес створення й управління брендом, його особистим брендом та позиціонуванням на ринку.

Instagram, як приклад однієї з соціальних мереж, є потужним джерелом використання слів іншомовного походження для комунікації. Використання англіцизмів в нашій мові свідчить про прагнення до стислості та зручності у спілкуванні, а також про бажання створити сучасний імідж, який буде доступний для великої аудиторії. Англійські слова є невід’ємною частиною сучасного мовного простору, адже саме вони створюють динамічність та гнучкість

українських брендів. Проте ми маємо пам'ятати про важливість збереження певних українських відповідників, що є основою нашої культурної ідентичності.

Переважання англомовних термінів свідчить про глибоку інтеграцію українського fashion-сегменту в глобальні тренди та комунікативні практики. Проте така мовна адаптація викликає дискусію щодо доцільності, нормативності та впливу на українську мову в публічному просторі. Подібна лексика сприяє формуванню нової модної термінології, але водночас зумовлює ризики витіснення українських відповідників.

Аналізуючи результати дослідження, можна стверджувати, що використання іншомовних термінів у комунікації українських fashion-брендів є не лише результатом глобалізації, а й свідомим елементом побудови іміджу сучасного, стильного та «в курсі трендів» бренду. Така лексика дозволяє створювати відчуття причетності до світової модної спільноти, водночас формуючи нову культурну норму серед цільової аудиторії – переважно молоді, яка активно споживає контент у соціальних мережах. Проте актуальним залишається питання мовного балансу: як зберегти конкурентоспроможність у міжнародному контексті, не втрачаючи при цьому мовної ідентичності та національного культурного коду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Country G. Англіцизми в українській мові: як зрозуміти свою дитину. [Електронний ресурс]
URL: <https://greencountry.com.ua/journal/read/anglicizmi-v-ukrainskij-movi-yak-zrozumiti-svoyu-ditinu>
2. Instagram-сторінка українського бренду (@romashka_ua_) [Електронний ресурс]
URL: https://www.instagram.com/romashka_ua/
3. Словник англійської мови Cambridge: значення та визначення. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. [Електронний ресурс]
URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/>

УДК 316.7:008

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІСТЬ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: БАЛАНС У ЧАСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Надія САЛАМІН

викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації,

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасному світі глобалізація спричинила інтенсивні міжкультурні контакти, обмін цінностями, мовами й традиціями. Мультикультурність стала невід'ємною рисою багатьох

суспільств. Водночас виникла потреба захисту й утвердження національної ідентичності. Проблема полягає у пошуку рівноваги між відкритістю до культурного різноманіття та збереженням власної культурної самобутності.

Збереження балансу між мультикультурністю та національною ідентичністю є одним із ключових викликів епохи глобалізації. Глобалізація сприяє взаємодії та обміну між різними культурами, але водночас може загрожувати унікальним національним особливостям, тоді як мультикультурність вимагає інтеграції різних культурних груп в одне суспільство. Досягнення гармонії в цьому питанні вимагає від держав гнучкої політики та усвідомленого підходу як на загальнодержавному, так і на індивідуальному рівнях.

М. Козловець зазначає: «Суперечність універсальних глобальних цінностей і вимог на місцях зберегти свою самобутність становить зміст і визначає напрям соціальних змін в сучасному глобалізованому світі. Глобалізація зовсім не є тільки показником інтеграції і гармонії. Виявляються також ознаки відмінностей, роз'єднання, розмежувань, дискримінації і розбіжностей.» [2, с.155]

Тому можна вважати, що глобалізація може призвести до домінування однієї, культури, що загрожує самобутності та багатству локальних традицій. Масове поширення популярної культури, уніфікованих споживчих звичок і стилів життя може послабити унікальні риси національних культур.

З. Бауман наголошував, що сучасна людина живе в “плинній модерності”, де ідентичності постійно змінюються під впливом глобальних процесів.

Водночас, формування національної ідентичності залишається базовим чинником стабільності та духовного розвитку суспільства. На думку М. Макарової: «Глобалізація культури «живить» обмін культурними цінностями різних країн, підтримує зближення традицій.» [3, с. 54]

У ХХІ столітті національна ідентичність відрізняється від національної ідентичності інших історичних періодів тим, що «за глобальної доби національна ідентичність водночас і міцніша завдяки ефективним стратегіям побудови нації, і набагато відкритіша чужим впливам, які неможливо контролювати та не пускати в національний простір» [1, с. 201]. Особливо гостро це спостерігається в сучасних умовах.

Отже, ідентичність не є закритою системою — вона може збагачуватися через діалог з іншими культурами, не втрачаючи своєї унікальності.

Український контекст показує, що мультикультурність може виступати не загрозою, а ресурсом для національної єдності. Україна — держава з багатою етнокультурною палітрою, у якій представлено десятки національних спільнот.

Для України, питання національної ідентичності особливо важливе в умовах воєнних викликів і культурного тиску з боку агресора. Мультикультурність українського суспільства (етнічна, мовна, релігійна різноманітність) є потенціалом для розвитку, якщо вона ґрунтується на спільному розумінні української державності, мови та культурної єдності.

Попри загрози глобалізації для національних культур відкриваються нові можливості в посиленні міжнародного культурного обміну через використання цифрових платформ для просування національного мистецтва, а також зміцнення національної ідентичності через усвідомлення її унікальності у глобальному контексті.

Наприклад, українські художники та музиканти дедалі частіше виходять на міжнародний рівень завдяки соцмережам і стрімінговим платформам. Також відбувається відродження народних ремесел через онлайн-продажі. На національні культури найбільше впливають процеси економічної, політичної, культурної глобалізації. Економічна глобалізація позначається на національній культурі та змінює структуру локальних економік, призводячи до стандартизації товарів і послуг, це може загрожувати культурному різноманіттю, де продукти і стиль життя західної культури стають домінуючими у багатьох країнах (McDonald's або Coca-Cola). Це спричиняє культурне вирівнювання

Водночас можливим та важливим є пошук шляхів гармонійного поєднання мультикультурності та національної ідентичності:

Діалог і взаємна повага: Замість того, щоб сприймати мультикультурність як загрозу, її можна розглядати як можливість для діалогу та взаємозбагачення. Відкритість до змін і взаємна повага між культурами є ключовими складовими успішної інтеграції.

Формування "громадянської" ідентичності: Національну ідентичність можна переосмислити не лише як етнічну, а як громадянську. Це означає, що ідентичність базується на спільних цінностях, територіальній приналежності, інституціях та історії, а не на етнічній однорідності. Такий підхід може забезпечити лояльність усіх громадян, незалежно від їхнього походження.

Збереження культурної спадщини через освіту: Освітні системи повинні готувати учнів до взаємодії з глобальним світом, водночас прищеплюючи їм міцне розуміння власного культурного коріння. Завдяки інтеграції культурної спадщини в навчальні програми можна зміцнювати почуття гордості та приналежності.

Підтримка локальних культур: Захист і розвиток етнічного, релігійного та культурного розмаїття в межах держави має важливе практичне значення. Підтримка місцевих митців, традицій та мови допомагає зберегти унікальні національні риси.

Баланс між мультикультурністю та національною ідентичністю не є грою з нульовою

сумою, де одна сторона обов'язково програє. Це процес адаптації, де культури можуть еволюціонувати, інтегруючи нові елементи, водночас залишаючись вірними своїм основним цінностям. Ключ до успіху полягає в гармонійному співіснуванні, що досягається завдяки міжкультурному діалогу, взаємній повазі та гнучким підходам до управління культурним розмаїттям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гібернау М. Ідентичність націй / пер. з англ. П. Таращука; ред. Л. Марченко. Київ: Темпора, 2012. 303 с.
2. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 558 с. URL: https://eprints.zu.edu.ua/6217/1/kozlovez_monograf.pdf
3. Макарова М. В. Взаємозв'язок глобалізації та культури у сучасному світі. *Питання культурології*. 2022. № 40. С. 54–61. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.40.2022.269356>
4. Zygmunt Bauman – Liquid Modernity. 2000. | SozTheo. *SozTheo*. URL: <https://soztheo.com/sociology/key-works-in-sociology/zygmunt-bauman-liquid-modernity-2000/>

УДК 340.113

НАЦІОНАЛЬНА МОВА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Олег СИМОНЕНКО

*Науковий керівник – Оксана ІВАЩЕНКО, завідувач кафедри мовної підготовки,
кандидат педагогічних наук, доцент*

Національний університет цивільного захисту України

Мова є одним із найважливіших надбань людства. Вона не лише засіб спілкування, а й потужний чинник, що впливає на формування культури, національної ідентичності та соціальних відносин. Мова виникла й розвивалася разом із суспільством, відображаючи його особливості та зміни. У цій доповіді розглянемо мову як суспільне явище, її функції, зв'язок із культурою та роль у формуванні особистості.

Мова існує лише в межах людського суспільства. Вона виникла як результат колективної діяльності людей і є невід'ємною частиною соціального життя. Основні особливості мови як суспільного явища такі: колективний характер – мова формується та розвивається в суспільстві, її норми встановлюються через комунікацію між людьми; зміна та еволюція – мова постійно оновлюється, змінюючись відповідно до потреб суспільства; з'являються нові слова, змінюється граматики, зникають застарілі мовні явища; різноманітність – у світі існує велика кількість мов, які відображають унікальність різних культур і народів.

Мова виконує кілька важливих функцій у суспільстві: комунікативна – основна функція мови, яка забезпечує передачу інформації між людьми; когнітивна (пізнавальна) – мова є засобом формування та вираження думки, допомагає структурувати знання та досвід; емоційна – за допомогою мови людина виражає свої почуття, переживання, ставлення до подій та інших людей; культурноносна – мова зберігає та передає культурні традиції, знання, звичаї, що передаються з покоління в покоління; ідентифікаційна – мова є основним чинником національної та особистісної ідентичності, вона об'єднує людей у спільноти.

Усе життя людини-це її спілкування з оточенням і взаємний вплив один на одного. Досліджуючи закони спілкування, психологи визначили, що контакти людини зі світом вкладаються у сім кіл спілкування, перше з яких - це сім'я, де вона народилася, а найширше, сьоме, - спілкування зі світом (цього сьогодні сприяють розвинені інформаційні технології). Поміж ними - стосунки між друзями, партнерами, колегами, "службовими людьми", земляками. У кожному з цих кіл людина формує свою мовну поведінку. Професійне спілкування - одна з важливих ланок цього ланцюга.

Мова є важливою складовою культури. Вона відображає світогляд народу, його історичний досвід, менталітет. Через мову передаються міфи, казки, прислів'я, традиції. Саме тому зникнення мови часто означає і втрату унікальної культури. Формування особистості також тісно пов'язане з мовою. Людина мислить мовними категоріями, через мову вчиться висловлювати свої думки, взаємодіяти з іншими. Недостатній рівень мовної компетенції може ускладнювати спілкування, навчання, професійний розвиток.

Мова - засіб обміну інформацією у всіх суспільно важливих сферах комунікації: політиці, науці, у галузі економіки, виробництві і діловій сфері, в освіті, культурі та ін. Обслуговуючи потреби суспільства у забезпеченні інформаційних процесів, мова утверджує свою полі-функціональність, повнокровність і силу. Спілкування дає життя самій мові, адже мова, якою ніхто не спілкується, стає мертвою. Мова – це не просто засіб спілкування, а важливий соціальний феномен, який впливає на всі сфери життя суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сайко О. Мова і нація: філософський та психологічний аспекти. Вісник Львівського університету, 2004, № 25, с. 488 – 491.

UDK [811.111'374 + 811.161.2'374]:355.48

A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND UKRAINIAN WAR TERMINOLOGY

Yuriy STETSYK

*Research Supervisor – Tetiana TOMASCHUK, Senior Lecturer, Department of Ukrainian Studies and Intercultural Communication
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine*

Language shapes how wars are understood, justified, and remembered. serving not only as a tool for communication but also as a mechanism of influence, framing, and narrative construction. Through carefully chosen words, metaphors, and discourse, media and political actors can present conflicts in ways that evoke sympathy, anger, fear, or national pride. For instance, terms like “*liberation*,” “*aggression*,” or “*defense*” carry ideological weight and can guide public perception toward a particular interpretation of events. Moreover, the language used in news reports, documentaries, and social media contributes to the collective memory of war, influencing how future generations will recall and interpret historical events. In this way, language becomes a powerful actor in the politics of representation, especially in conflicts such as the war in Ukraine, where information and narrative control are integral components of the broader struggle.

This study explores the similarities and differences between English and Ukrainian war terminology, focusing on linguistic, cultural, and contextual factors that shape the meaning and usage of such terms. The research analyzes how each language reflects perspectives on the ongoing war through vocabulary, media discourse, and official communication. The findings highlight the role of language informing public perception and understanding of conflict. Given the centrality of terminology in shaping narratives of conflict, the present study conducts a comparative analysis of English and Ukrainian war-related terminology. The research aims to identify linguistic and ideological differences in how each language conceptualizes and communicates the realities of war. By examining media discourse, official statements, and public communication, the study seeks to uncover how language not only reflects but also constructs perspectives on the ongoing conflict.

According to media examples and discourse research, we can argue that euphemistic labels can normalize aggression and reduce perceived severity, translated terms create asymmetries across audiences, and journalists and translators have an ethical duty to signal contested framings.

With its armed aggression, Russia unleashed the first continental war in Europe in the 21st century, undermining the system of collective world security established after World War II. The world has again faced a regime that seeks a forceful revision of borders and is heading towards the latest totalitarianism. This regime was called “*rashism*” to define pseudo-ideology, involved in a combination of the ideas of fascism and Bolshevism, Nazism and Eurasianism, revanchism and xenophobia, which are covered by “*Orthodoxy*” and “*the greatness of Russian culture*.”

Scholars of political language and media framing have documented how authoritarian regimes deploy euphemisms and “*newspeak*” to soften public perception of coercive acts; the “*special military*

operation” is a contemporary case study of that strategy. Research on war reporting shows systematic use of euphemism and dysphemism by different actors: government spokespeople often prefer narrow, technical vocabulary, while the aggrieved side and many independent outlets use stronger lexical choices such as “*invasion*,” “*aggression*,” or “*war*.” NGOs and legal analysts have also highlighted that certain labels are legally misleading and can obscure violations of international humanitarian law.

In English, the term war is generally used in a neutral or historical sense (the Iraq War, World War II). In Ukrainian, war carries a profound emotional and existential weight, often personalized as «war» Russia against Ukraine. The English Term tends to sound detached, whereas the Ukrainian equivalent conveys collective trauma and national struggle.

The English «*invasion*» denotes an “*unlawful entry*” or «attack» by one state against another. The Ukrainian «invasion» mirrors this meaning but also implies an immediate moral condemnation. English-language media adopted the term after confirming Russia’s “*full-scale attack*”, while Ukrainian discourse used it from the outset, framing the act as «undeniable aggression».

The phrase “*special military operation*” originates from Russian official rhetoric. In English contexts, it is usually accompanied by quotation marks or modifiers such as so-called, to signal distance and skepticism. In Ukrainian, the term is used exclusively with ironic or critical intent, underscoring its propagandistic function.

The English expression *occupied territories* is primarily a legal term under international law, often used in diplomatic or analytical contexts. The Ukrainian equivalent, occupied territories, carries a strong emotional and political charge, associated with loss, resistance, and national grief.

In English, “*defenders*” refers neutrally to those who protect positions or territories. The Ukrainian “*defenders*”, however, have an almost sacred resonance, symbolizing courage, sacrifice, and patriotism.

The English “*resistance*” generally denotes political or military opposition (resistance movement). The Ukrainian resistance embodies a collective act of survival and moral steadfastness in the face of aggression, transforming the term into a symbol of national resilience.

Today, Ukraine effectively deters Russian armed aggression thanks to efforts on the military, diplomatic, information fronts, as well as powerful international assistance. We will fight until we free the last inch of Ukrainian land from the occupier. Therefore, our society must continue to remain consolidated to defeat the aggressor and build a democratic rule of law in the family of European nations.

This comparative overview highlights a clear semantic and emotional asymmetry between English and Ukrainian war terminology. English discourse emphasizes objectivity, detachment, and

legal precision, aligning with journalistic and diplomatic norms. Ukrainian discourse, by contrast, integrates ethical evaluation, emotional intensity, and lived experience. These differences stem from divergent communicative positions: English-speaking societies are primarily observers and commentators, whereas Ukrainian speakers are direct participants and witnesses of war. Consequently, Ukrainian terminology does not merely describe the conflict – it embodies national identity, resistance, and collective memory.

LITERATURE

1. Романюк Н. М. Медіа як інструмент репрезентації війни: вплив на громадську думку / Н. М. Романюк // Наукові записки Інституту журналістики. – 2022. – Т. 3. – С. 45–52.
2. Словник англійської мови Cambridge: значення та визначення. Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus. [Електронний ресурс]
URL: <https://dictionary.cambridge.org/uk/dictionary/english/>
3. Borodina O. English Military Terminology in the Context of Contemporary Armed Conflicts / O. Borodina // Scientific Bulletin of Military Sciences. – 2021. – No. 2(45). – P. 33–40.
4. Crystal D. A Dictionary of Linguistics and Phonetics / David Crystal. – 7th ed. – Oxford: Blackwell Publishing, 2014. – 560 p.

АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «КОЛОНІЯ. НОВІ ТЕМНІ ВІКИ»

Юлія ДАЛЯВСЬКА

Науковий керівник – Олеся Сколоздра-Шепітко,

доцент кафедри української мови імені Івана Ковалика, кандидат філологічних наук

Львівський національний університет імені Івана Франка

Власні назви є невід'ємною складовою художнього твору, адже саме вони допомагають зрозуміти задум автора. Антропоніми можуть вказувати на походження, соціальний статус, характер, а деколи й на долю персонажів.

Л. Белей обстоює використання терміна «літературно-художня антропонімія», а не просто «літературна антропонімія», адже якщо перша досліджує тільки власні назви персонажів у літературно-художніх творах, то інша – антропоніми в усіх текстах, що належать до літературної мови [1, с. 6]. Саме його класифікацією будемо послуговуватися під час аналізу антропонімів у романі Макса Кідрука «Колонія. Нові темні віки».

Згідно з Л. Белеєм, усі літературно-художні антропоніми (далі ЛХА) можна розділити на чотири групи за стилістичною функцією: номінативні, характеристичні, ідеологічні та дейктичні. Вони ж корелюються із такими функціями: нейтральні, характеристичні, ідеологічні та дейктичні. Стилiстична значущiсть нейтральних ЛХА – у "чистому" виконанні номінативної функції. Характеристичні ЛХА мають чотири види стилістичної значущості:

соціальна, національно-регіональна, часова, інформаційно-оцінна. Ідеологічним ЛХА притаманна політико-оцінна стилістична значущість, дейктичним, або вказівним – власне ідентифікаційна[1, с. 6-9].

Роман «Колонія. Нові темні віки» належить до жанру наукової фантастики, тому події одночасно відбуваються на двох планетах - Землі та Марсі.

Загалом у романі виокремлено 224 мовні одиниці. Усі оніми виконують номінативну функцію, також для деяких із них властиві ще характеристична, ідеологічна та/або дейктична.

Синкретизм номінативної та ідеологічної функцій демонструють оніми Дональд Трамп, Мао Цзедун, Пол Пот, Сталін, путін, Башар аль-Асад, Лукашенко та Чаушеску.

Поєднання характеристичної та дейктичної функцій представлено в назвах Лесь Кордас (псевдопротеза Лесь Курбас – Лесь Курбас), Лужний (псевдопротеза Залужний – Лужний), Макс Хоткевич (псевдопротеза Гнат Хоткевич – Макс Хоткевич).

Найчисельнішу групу складають оніми із синкретизмом номінативної та характеристичної функцій. Більшість із них – національно-регіонально значущі, тобто за допомогою прізвищ та/або імен автор характеризує персонажа за національністю. Найяскравішими прикладами є такі антропоніми:

Абдул Фаттах аль-Аталлах (الله اعطى ال ف تاح ع بد):

1. раб, слуга ع بد

2. одне із 99 імен Алахха, що має таке значення: Хто відкриває скарби Своєї милості Своїм слугам ال ف تاح

3. дар, дарунок عطا

4. Аллах الله

Фарид аль-Акбарі (الأكبرى فريد):

1. індивідуальний, єдиний, неповторний, унікальний

2. утворене від слова أكبر – найбільший, найвеличніший

فريد- може означати належність до роду, місцевості

«той, хто належить до роду Акбар» або ж «нащадок/послідовник Акбара» (Акбар I Великий).

Цудзіхара Моромео – японський вчений, Рувен О'Гормлі – голова ірландців на Марсі, Кассія Руеда – іспанка, вчителька у школі на Марсі.

Ще однією категорією є характеристичні хронологічно значущі антропоніми *Іван Мазепа* та *генерал Залужний*. Оскільки події відбуваються у 2100-х роках, то іменовані персонажі були людьми, після яких залишилися портрети та записи у книгах з історії.

Деякі такі оніми мають прихований символізм, указують на певні риси характеру, статус персонажа або його долю. Наприклад:

Горан Загарія – Горан – горан, той, що зверху [2, с. 219], Загарія – Захарія, Ягва все знає [2, с. 286], ім'я персонажа цілком відповідає його характеристиці. Адже Горан Загарія живе на Марсі, тобто є зверху відносно Землі та де-факто керує червоною планетою, він як той Ягве, від якого нічого не приховаєш.

Веремій Реус – Веремій – Ягве(Бог) піднесе / бути високим [3, с. 112], Реус-Ревус-Грегус-Грегот-Грегот-Грегорій – пильний, уважний, спостережливий [2, с. 197] – автор недаремно обрав таке прізвище для персонажа, оскільки Веремій був дуже спостережливим. «Місяць тому мешканці Кам'янки почали помічати дещо дивне під час користування месенджером. Власне, саме Веремій першим забив на сполох».

Устим «Бенджі» Марич – Устим – справедливий [3, с. 104], Марич-Мариш-Мариц-Марко-вояк, войовничий [2, с. 457, 458], Бенджі (англ. Benji скор. від Benjamin) – Веніамін – улюблений син. [3, с. 47]. Устим дійсно був улюбленим сином, на що натякає його псевдонім, однак він справедливим та завжди ліз на рожен, особливо у розмовах зі старшими.

Ольга Караман – Ольга - свята, Караман-Карам-Караїм-Аврам [2, с. 326] – отець піднесений, батько багатьох народів [2, с. 35]. Була першою українкою на Марсі й своєрідною матір'ю українців на новій планеті.

Майя Велет – Майя – походить від імені грецької богині Маї, яка була найстаршою з семи сестер-плеяд, мати бога Гермеса, а також символізує родючість та материнство, Велет – велетень. «Майя Велет — войовнича чорнявка з обсипаним ластовинням обличчям і косою до пояса.»

Іво Марич – Іво – точного походження цього імені немає. Прізвище походить від Марич-Мариш-Мариц-Марко-вояк, войовничий. Якщо припустити, що Іво походить від Іов, що значить «той, кого переслідують», то цілком зрозуміла мотивація оніма. Іво – один із найвідданіших та найбільш войовничих соратників Горана Загарії. Іво робить нелегальний самогон, за що його переслідували ірландські виробники нелегального віскі.

Рувен О'Гормлі – Рувен – переносне вживання прізвища Рован (Rowan), яке має ірландське походження і є англізованою формою гельського прізвища Ruadhán «маленький рудий» [5, с. 236]. О'Гормлі (сучасна ірландська: *Ó Garmaille*) — ірландське прізвище. Воно походить від гельського *Ó Goirmleadhaigh*, що означає «нащадок Гормгла» [7]. Гормгал — стародавнє ірландське ім'я, що означає «синя хоробрість» або «темна хоробрість», походить від слів *gorm* (синій, темний, благородний) і *gal* (хоробрість, відвага). Воно є коренем декількох ірландських прізвищ, таких як *Ó Gormghaile* [6].

Це один із найскладніших для аналізу антропонімів, але має найпрозоріше значення. Ірландець Рувен О'Гормлі має руде волосся, що є характерною рисою його народу, і він благородний та відважний, навіть коли йдеться про ворогів.

Еландон Торндайк – походження та значення імені Еландон невідоме. Торндайк - «Thorndike» - локативна назва від втраченого топоніма, що складається з середньоанглійського *thorn* «колючка» + *dike* «рів, дамба» (давньоанглійське *þorn* + *dīc*)[4, с. 2656]. Автор влучно підібрав прізвище першого народженого на Марсі, він був як колючка, яка заважала Раді Дев'ятнадцяти.

Власні назви є ключовим інструментом художньої характеристики та реалізації авторського задуму. Усі 224 виокремлені оніми виконують номінативну функцію, проте їхня стилістична значущість посилюється через синкретизм функцій: ідеологічна функція маркує історичне тло (Сталін, путін), дейктична (Лесь Кордас, Лужний) відсилає до українського контексту, а характеристична функція є домінантною. Остання розкривається через національно-регіональну значущість (Абдул Фаттах аль-Аталлах, Рувен О'Гормлі), що вказує на етнічну приналежність, та інформаційно-оцінну значущість, де етимологія імені чи прізвища прямо корелює з долею, статусом або рисами персонажа.

Прихований символізм є найглибшим шаром антропонімії: Горан Загарія («той, що зверху» + «Ягве все знає») точно відповідає його ролі голови українців на Марсі; Ольга Караман («свята» + «отець піднесений») символізує роль матері-засновниці; а Еландон Торндайк (від «колючка» + «рів, дамба») характеризується як перешкода для влади.

Таким чином, Макс Кідрук у своєму романі добирає антропоніми так, що вони мали багатий етимологічний та історичний контекст для створення багатовимірних образів та ідейного наповнення науково-фантастичного світу. Антропоніми в романі функціонують як закодовані підказки, необхідні для повного розуміння тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белей Л. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історія. Ужгород, 2002. 176 с
2. Ірклівський В. Етимологічний словник українських прізвищ – прізвищезнавство. Мюнхен. 1987. 912 с.
3. Скрипник Л., Дзятківська Н. Словник-довідник. Власні імена людей. Київ : Наук. думка, 2005. 334 с.
4. Hanks P., Coates R., McClure P. The Oxford Dictionary of Family Names in Britain and Ireland. Oxford : Oxford University Press, 2016. 2992 p.

5. Hanks P., Hardcastle K., Hodges F. A Dictionary of First Names. Oxford : Oxford University Press, 2006. p. 236 452
6. <https://en.geneanet.org/surnames/GORMLEY>
7. <https://www.gaois.ie/en/surnames/10978>

УДК 378.147

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗУМІННЯ ІНШИХ КУЛЬТУР

Олена МИКИТКА

Науковий керівник - Тетяна ЛИПЧЕНКО, викладач кафедри українознавства та міжкультурної комунікації

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мова є невід'ємною частиною культури народу, адже саме через неї формується і ви-
являється національна свідомість, ментальність та система духовних цінностей. Вона відобра-
жає історичний досвід, традиції, світогляд і спосіб мислення нації [1, с. 79–80]. Мова забезпе-
чує спадкоємність поколінь, зберігає культурну пам'ять і виступає засобом консолідації сус-
пільства. Мова — це не лише інструмент спілкування, а й основа національної ідентичності та
культури [2, с. 4 – 5]. Мова також формує спосіб сприйняття світу, адже саме через мовні за-
соби людина осмислює навколишню дійсність і визначає своє місце в ній. У кожній мові за-
кладені унікальні образи, символи, поняття, які відображають особливості культури народу
[3]. Завдяки цьому мова стає своєрідним «дзеркалом ментальності» — у її структурі, фразео-
логізмах, прислів'ях та звичних формах спілкування відображено цінності, звички та спосіб
мислення нації [2, с. 10 – 12].

Розвиток мови й культури відбувається взаємопов'язано: зі зміною культурних реалій
оновлюється й мовна система, з'являються нові слова, зникають застарілі. Тому збереження
рідної мови є необхідною умовою для збереження культурної самобутності народу [1, с. 80].
Мова відіграє важливу роль у міжкультурній комунікації, оскільки дозволяє не лише переда-
вати інформацію, а й розуміти культурні контексти інших народів [4]. Через вивчення мов
людина набуває здатності сприймати різні культурні цінності, звичаї та норми поведінки, що
сприяє розвитку міжкультурної компетентності. Крім того, мова стимулює критичне мис-
лення, адже при перекладі та осмисленні понять із однієї культури в іншу виникає необхідність
аналізувати значення слів і висловів, враховуючи культурні особливості. Таким чином, знання
мови не лише забезпечує комунікативну функцію, а й відкриває доступ до багатства культур-
ного досвіду інших народів, сприяє толерантності та розширює світогляд [4]; [5].

Вивчення іноземної мови не лише розширює знання, а й допомагає глибше зрозуміти
інші культури, їхню історію, традиції та спосіб мислення. Завдяки цьому людина позбувається

упереджень і стереотипів, стає більш відкритою до різноманітності світу. Знання кількох мов сприяє розвитку толерантності, гнучкості мислення та вмінню бачити події під різними кутами зору [6, с. 19]. Кожна нова мова відкриває інший світ образів, понять і цінностей, що дозволяє краще усвідомити як особливості інших народів, так і власну культурну ідентичність. Вивчення іноземної мови допомагає людині глибше зрозуміти світ і подолати культурні бар'єри [6, с. 21]. Зі знайомством з іншою мовою відкривається доступ до нових ідей, традицій, способів мислення, що формують ширший світогляд. Людина починає сприймати події багатосторонньо, розуміє, що різні культури мають власні погляди на життя, мораль, спілкування. Крім цього, навчання іноземним мовам розвиває повагу до різноманітності та вчить бачити в іншій культурі не протилежність, а цінний досвід. Опанування іноземної мови робить людину більш толерантною, відкритою до нових знань і здатною до взаєморозуміння у глобальному суспільстві [6, с. 22]. Вивчення іноземної мови сприяє розвитку критичного мислення та здатності оцінювати власні погляди й переконання. Людина порівнює культурні цінності, розуміє причини існування певних традицій та норм поведінки в інших народів. Це формує відкритість, гнучкість мислення та готовність до співпраці з людьми з різних культурних середовищ. Знання мов дозволяє отримувати інформацію з першоджерел і глибше занурюватися у культурний контекст, що розширює горизонти пізнання та сприяє особистісному розвитку.

У процесі навчання іноземної мови міжкультурна компетентність формується поступово та багаторівнево. Вона включає як когнітивний компонент — знання про культурні особливості, традиції, цінності та соціальні норми інших народів, так і практичний компонент — здатність застосовувати ці знання у спілкуванні [6, с. 20]. Студенти вчаться враховувати різні способи висловлення думки, стилі мовлення, невербальні сигнали та етикет, що значно підвищує ефективність взаємодії.

Крім того, розвиток міжкультурної компетентності передбачає формування емоційно-вольового компонента: уміння проявляти терпимість, емпатію та повагу до співрозмовника. Людина стає здатною усвідомлювати культурні відмінності, аналізувати їхні причини та наслідки, а також коригувати власну поведінку, щоб уникати конфліктів або непорозумінь.

Важливим аспектом є також саморефлексія — усвідомлення власних культурних стереотипів та упереджень. Це дозволяє критично оцінювати власну поведінку у міжкультурному спілкуванні і підвищує здатність адаптуватися до нових культурних умов. Практика включає рольові ігри, моделювання міжкультурних ситуацій, дискусії та аналіз культурних текстів, що допомагає закріпити знання та відпрацювати навички на практиці [6, с. 23].

Отже, розвинена міжкультурна компетентність забезпечує більш ефективну комунікацію, створює атмосферу взаємоповаги, сприяє формуванню довіри та успішній

співпраці у багатокультурному середовищі. Вона є ключовим фактором соціальної адаптації у глобалізованому світі та важливою складовою професійної підготовки сучасної людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дрогомирецька М. М. Мова як засіб національної ідентичності та консолідації. /Тези доповідей Всеукраїнської наукової конференції «Сучасні дослідження з національної безпеки». Тернопіль: ТНТУ, 2020. С. 79 – 80.
2. Тараненко О. Мова як дзеркало етнічної ментальності: так і ні. Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України, 2021. С. 3 – 23.
3. Бистрова Ю. Взаємодія мовних і ментальних структур у формуванні національної самосвідомості. Київ: НаУКМА, 2018. С. 13 – 18.
4. Сокурєнко В. В. Мова як засіб міжкультурної комунікації. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. 2021. № 93. С. 124 – 130.
5. Кравченко О. М. Вивчення іноземних мов як засіб формування толерантності та міжкультурного діалогу. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки. 2020. № 1(68). С. 112–117.
6. Кочмар Д. А., Поченюк Я. В. Технології формування міжкультурної компетентності здобувачів вищої освіти у процесі навчання іноземної мови. Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія, 2024. № 2. С. 18–23.

УДК 316.61

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ

Уляна ШТИБЕЛЬ

*Науковий керівник — Мар'яна ГДАКОВИЧ, доцент кафедри мовної підготовки,
кандидат філологічних наук Львівського державного університету внутрішніх справ*

Навчально-науковий інститут управління, психології та безпеки

Гендерна чутливість є однією з ключових характеристик сучасної демократичної культури та важливим показником соціальної зрілості суспільства. Вона передбачає усвідомлення та врахування соціальних, психологічних і культурних відмінностей між жінками та чоловіками, а також розробку практик, політик і стратегій, спрямованих на подолання нерівності та забезпечення рівного доступу до ресурсів. У світовій практиці гендерна чутливість розгля-

дається як складова прав людини, освіти, соціальної політики та безпеки, а її інтеграція у культурні процеси сприяє розвитку інклюзивного, гуманного та справедливого суспільства. В Україні ця проблема набуває особливої актуальності через війну, яка від 2014 року, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, радикально трансформувала соціальні структури, уявлення про гендерні ролі та психологічні аспекти їхнього переживання. Жінки дедалі активніше долучаються до бойових підрозділів, волонтерських організацій і громадського управління, водночас виконуючи традиційні ролі у сім'ї та на роботі. Чоловіки, що залишаються в тилу, беруть на себе «нетрадиційні» функції: догляд за дітьми, організація гуманітарних проєктів, координація волонтерських ініціатив. Ці зміни створюють нові соціальні моделі та вимагають розуміння того, як війна впливає на психологічне і соціальне благополуччя різних груп населення [1, с. 42].

Війна суттєво впливає на психологічний стан громадян та їхні уявлення про гендерні ролі. Жінки, що проходять службу в Збройних Силах України та добровольчих формуваннях, виконують не лише традиційні медичні та логістичні функції, а й керують підрозділами, стають снайперками, операторами дронів. Такі кейси наочно демонструють трансформацію стереотипів щодо жіночої ролі в суспільстві — від «берегині дому» до активного учасника бойових і управлінських процесів [1, с. 43]. Водночас психологічне навантаження у жінок значно зростає, оскільки вони поєднують професійні обов'язки, волонтерську діяльність та сімейні функції, що викликає синдром «подвійного навантаження». Дослідження наукових психологів у структурі ЛьвДУВС показують, що у таких умовах підвищується рівень тривожності, хронічного стресу, а також ризик психосоматичних захворювань [4, с. 62].

Чоловіки, що залишаються у тилу, часто переживають кризу ідентичності та почуття провини через неможливість брати участь у бойових діях. Це може проявлятися депресивними станами, агресивною поведінкою або зловживанням алкоголем. Наукові дослідження підтверджують, що чоловіки і жінки по-різному реагують на травматичні події: жінки частіше демонструють тривожність і схильність до соматичних проявів стресу, але водночас мають більш розвинуті копінг-стратегії через підтримку соціальних контактів. Чоловіки часто ховають емоції, що ускладнює процес психологічної адаптації. Тому гендерно-чутливі психологічні програми повинні враховувати різні способи переживання травми та пропонувати диференційовану підтримку для жінок і чоловіків [4, с. 63]. Особливо актуальною є робота з внутрішньо переміщеними особами, які стикаються з подвійним стресом: травма втрати дому та нестабільність нових умов проживання. Дослідження показують, що гендерно-чутливий підхід у кризовому консультуванні дозволяє швидше адаптуватися до нових соціальних умов і знизити ризик розвитку посттравматичних розладів [2, с. 18].

Війна змінила соціальні ролі чоловіків і жінок. Жінки активно долучаються до економічної та соціальної діяльності, беруть участь у волонтерських і гуманітарних ініціативах, координують роботу громадських центрів. Наприклад, у Львові та Харкові волонтерські штаби очолюють жінки, які організовують збір коштів, евакуацію цивільних та доставку гуманітарної допомоги [3, с. 27]. Водночас чоловіки у тилу беруть на себе роль вихователів, організаторів гуманітарних проєктів та лідерів місцевих громад [7, с. 57]. Соціальні зміни також торкаються сімейних моделей: зростає частка сімей, де жінка є основним джерелом доходу, а чоловік виконує функції догляду за дітьми та домашнім господарством. Це вимагає переосмислення традиційних уявлень про «чоловічу» та «жіночу» роботу і створює потребу у соціальній підтримці, орієнтованій на рівність [8, с. 113].

Культура активно відображає зміни в гендерних ролях. У літературі, кінематографі та медіа з'являються нові образи жінок-бійців, волонтерок та командирок. Документальні фільми та виставки показують внутрішні переживання та психологічні травми учасниць війни, руйнуючи стереотипи «жіночої слабкості» та «чоловічої виняткової сили» [6, с. 74]. Особливу увагу варто приділити медіа: ще багато видань відтворюють патріархальні кліше, зображуючи жінку переважно як матір або жертву. Це створює потребу у розвитку нових стандартів репрезентації, які відображають реальний досвід жінок і чоловіків у війні, сприяючи формуванню інклюзивної культури та підвищенню рівня соціальної солідарності [5, с. 40].

Львівський державний університет внутрішніх справ активно інтегрує гендерні аспекти у навчальні програми, організовує наукові семінари та видає збірники праць. Зокрема, збірник «Гендерні студії» містить дослідження участі жінок у миротворчих процесах, управлінні та правоохоронних органах [2, с. 18]. Освітні програми ЛьвДУВС формують майбутніх фахівців із компетентністю у сфері гендерної рівності, здатних впроваджувати гендерно-чутливі політики у соціальній та правовій сферах, що сприяє системному впровадженню принципів гендерної рівності у повсякденну практику суспільства [6, с. 76].

Війна загострила проблему гендерно зумовленого насильства. На тимчасово окупованих територіях зафіксовані випадки сексуального насильства як воєнного злочину, а в громадах, що переживають соціально-економічну кризу, зростає домашнє насильство [9, с. 31]. Громадські організації створюють кризові центри та мобільні групи допомоги, які надають психологічну та юридичну підтримку постраждалим. Документальні та мистецькі проєкти допомагають суспільству відкрито обговорювати травматичний досвід та створюють простір для солідарності та терапії [9, с. 29].

Не менш важливою є репрезентація чоловіків, які залишилися у тилу, і беруть участь у волонтерській діяльності, опікуються дітьми та літніми людьми, а також виконують управлінські функції у громадах. Це допомагає подолати стереотипи про «чоловічу силу» і формує нові моделі маскулінності [7, с. 57]. Психологічні та соціальні трансформації, що виникли в умовах війни, безпосередньо впливають на культурний розвиток. Гендерна чутливість проявляється у створенні нових художніх образів, літературних творів, кінопроектів і медійних матеріалів, які демонструють різноманітність досвіду жінок і чоловіків, руйнують стереотипи та формують інклюзивні культурні практики. Таким чином, гендерна чутливість у сучасній українській культурі є багаторівневим феноменом, що охоплює психологічні стани, соціальні практики та культурні наративи, формує нові культурні образи, сприяє подоланню стереотипів, забезпечує підтримку різних форм ідентичності та відкриває простір для соціальних інновацій. У післявоєнній перспективі інтеграція гендерно-чутливих практик у психологію, культуру, медіа та освіту стане важливим чинником побудови інклюзивного та стійкого суспільства [10, с. 36].

ЛІТЕРАТУРА

1. Рудінська О. В. Психологічні аспекти формування гендерної рівності в умовах суспільної трансформації та війни // *Psychology*. – Львів: ЛьвДУВС, 2025. – С. 40–48.
URL: dspace.lvduvs.edu.ua
2. Гендерні студії: міждисциплінарні дослідження актуальних проблем соціальних відносин : зб. тез наук. семінару. – Львів: ЛьвДУВС, 2023. – С. 14–21.
URL: dspace.lvduvs.edu.ua
3. У ЛьвДУВС обговорили актуальні проблеми соціальних відносин у контексті гендерної рівності // Офіц. сайт ЛьвДУВС. – Львів, 2024. – С. 25–29.
URL: lvduvs.edu.ua
4. Маргалич М.-А. Психологічні особливості гендерної ідентичності у жінок : кваліфікаційна робота. – Львів: ЛьвДУВС, 2024. – С. 59–66.
URL: dspace.lvduvs.edu.ua
5. Гендерні студії: міждисциплінарні дослідження актуальних проблем соціальних відносин : зб. наук. праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2023. – С. 35–42.
URL: dspace.lvduvs.edu.ua
6. Кікінежді О. М. Неотрадиціоналізм чи егалітаризм? Молодіжні культурні практики в Україні // *Вісник ЛьвДУВС*. – Львів: ЛьвДУВС, 2024. – С. 70–78.
URL: journals.lvduvs.lviv.ua

7. Матеріали з гендерної проблематики // Репозиторій ЛьвДУВС. – Львів: ЛьвДУВС, 2023–2024. – С. 53–60.
URL: dspace.lvduvs.edu.ua

8. Гендерний профіль країни: Україна. – Київ: EU4Gender, 2023. – С. 110–118.

9. Index гендерної рівності в Україні : аналіт. звіт. – Київ: UN Women, 2024. – С. 27–33.

10. Gradus. Гендерна рівність та психоемоційний стан жінок в Україні : дослідження. – Київ: Gradus Research, 2023. – С. 33–38. URL: gradus.app

УДК 377 (043.3)

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ КУРСАНТІВ І ОФІЦЕРІВ СТРУКТУРИ ДСНС

Тетяна ТОМАЩУК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

У сучасних умовах війни та масштабних гуманітарних викликів, що постали перед Україною, питання ефективної міжнародної співпраці у сфері цивільного захисту набуває особливої актуальності. Така співпраця є ключовою для забезпечення належного реагування на надзвичайні ситуації, координації дій між державними структурами, міжнародними організаціями та волонтерськими спільнотами. Обмін досвідом, технічною допомогою, сучасними технологіями та ресурсами дозволяє підвищити рівень готовності до кризових ситуацій, мінімізувати людські втрати та матеріальні збитки. Крім того, розширення міжнародного партнерства сприяє інтеграції України у глобальну систему безпеки та зміцненню її спроможності ефективно протистояти викликам мирного та воєнного характеру.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) активно взаємодіє з партнерами з Європейського Союзу, НАТО, ООН та іншими міжнародними структурами у сфері реагування на надзвичайні ситуації, ліквідації наслідків воєнних дій і гуманітарного розмінування.

Іноземна мова, а саме англійська у цьому контексті виступає не лише засобом комунікації, а й інструментом професійної взаємодії, який забезпечує ефективний обмін досвідом, участь міжнародних проєктах, підвищенні кваліфікації та у спільних навчаннях. Саме тому питання мовної підготовки курсантів і офіцерів ДСНС потребує системного науково-методичного осмислення.

Міжнародна діяльність ДСНС охоплює участь у міжнародних програмах співпрацю з рятувальними структурами Польщі, Німеччини, Словаччини, Румунії, Канади, а також спільні гуманітарні місії.

Під час таких заходів офіцери й курсанти повинні ефективно спілкуватися англійською мовою, координувати дії у багатонаціональних командах, обмінюватися оперативною інформацією та звітувати про виконані завдання. У цьому контексті англійська мова стає робочою мовою міжнародної взаємодії, що об'єднує представників різних культур і професійних систем. Її володіння є також індикатором професійної готовності до участі у спільних рятувальних операціях, тренінгах, конференціях та міжнародних програмах цивільного захисту.

Рівень володіння англійською мовою стає показником професійної готовності сучасного рятувальника. В умовах війни та глобальних викликів здатність до оперативного англійського спілкування є критично важливою для координації дій, передачі інформації, участі у спільних гуманітарних операціях і міжнародних місіях.

У Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, як провідному закладі вищої освіти системи ДСНС, навчальні програми з англійської мови для курсантів зорієнтовані на професійно-комунікативну діяльність, зокрема ведення переговорів, участь у брифінгах, міжнародних програмах підвищення кваліфікації, читання технічної документації та написання службових звітів.

Під час процесу навчання англійської мови курсантів ЛДУБЖД враховується специфіка майбутньої професії та вимоги міжнародного середовища. Найефективнішими підходами є:

- CLIL-підхід, що поєднує фахові теми з мовною практикою (наприклад, Fire Safety, Emergency Response, Disaster Management).
- Case-based learning – аналіз реальних ситуацій: аварій, пожеж, повеней, евакуацій, де курсанти працюють з автентичними англійськими матеріалами.
- Role-play та simulation — моделювання пресбрифінгів, переговорів або рятувальних місій у міжнародному складі.
- Project-based learning — створення спільних англійських проєктів («Emergency Response Plan», «Rescue Operation Report»).
- Task-based approach – виконання практичних завдань: заповнення англійських форм, переклад протоколів, підготовка звітів.

Крім того, важливу роль відіграє використання цифрових технологій – інтерактивних платформ, навчальних симуляторів, онлайн-курсів з англійської мови для служб цивільного захисту.

Проведений у межах кафедральної роботи аналіз свідчить, що інтеграція професійно-орієнтованих тем і комунікативних методів підвищує мотивацію курсантів до вивчення англійської. Після запровадження елементів CLIL і симуляційних занять кількість курсантів, які демонструють рівень B1+, зросла на 20%. Курсанти зазначають, що вивчення мови через фахові сценарії допомагає відчувати її практичну користь і впевненіше брати участь у міжнародних заходах. Проведене дослідження підтверджує, що англійська мова у системі професійної підготовки курсантів і офіцерів ДСНС є не лише засобом спілкування, а стратегічним інструментом міжнародної взаємодії, професійного зростання та інтеграції України у світовий простір цивільного захисту.

Серед перспектив – розроблення єдиного стандарту англійської підготовки для всіх навчальних закладів ДСНС, створення модульних ESP-курсів для офіцерів і впровадження спільних програм з навчальними центрами країн ЄС.

Англійська мова у системі підготовки кадрів ДСНС є стратегічним інструментом міжнародної співпраці та професійного розвитку. Ефективне володіння нею забезпечує участь у міжнародних навчаннях, оперативних місіях і підвищує рівень безпеки під час спільних операцій. Найрезультативнішими методами навчання є:

- CLIL (Content and Language Integrated Learning) — інтегроване вивчення фахових дисциплін англійською мовою;
- Case-based learning — аналіз реальних ситуацій з практики ДСНС;
- Role-play / Simulation — моделювання професійної комунікації під час рятувальних операцій;
- Project-based learning — створення англійських проєктів, звітів, планів дій.

Ці методи підвищують практичність і результативність навчання, стимулюють самостійність курсантів і сприяють розвитку критичного мислення. Необхідно розробити стандартизовані навчальні програми з урахуванням вимог європейських партнерів та особливостей воєнного часу. Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінювання ефективності інтегрованих моделей навчання та розроблення цифрових курсів для службовців ДСНС.

Підготовка курсантів ЛДУБЖД з англійської мови має бути спрямована на формування професійно орієнтованої комунікативної компетентності. Використання сучасних технологій навчання (онлайн-платформи, віртуальні тренажери, мультимедійні ресурси) робить процес вивчення мови доступним навіть у складних умовах воєнного стану та дозволяє поєднувати навчання з практичною службовою діяльністю.

Необхідним є розроблення єдиних стандартів англomовної підготовки у системі ДСНС України, узгоджених із європейськими вимогами. Це сприятиме уніфікації підготовки, обміну викладацьким досвідом і забезпечить сумісність навчальних програм із міжнародними освітніми ініціативами. Подальші дослідження варто спрямувати на розроблення цифрових навчальних модулів, тестових систем для оцінювання професійного рівня англomовної компетентності та створення спільних програм підготовки з партнерами ЄС і НАТО.

Отже, англійська мова у сучасних умовах є невід’ємною складовою професійної культури майбутніх рятувальників і офіцерів ДСНС. Її ефективне викладання забезпечує не лише підвищення якості освіти, а й зміцнює міжнародний авторитет України як держави, здатної діяти професійно, координовано та відповідально у глобальному просторі цивільного захисту. Володіння англійською також відкриває доступ до світових стандартів навчання, сучасних методик реагування на надзвичайні ситуації та міжнародних практик обміну досвідом, що безпосередньо впливає на оперативність та ефективність роботи рятувальних підрозділів. Крім того, це сприяє формуванню у фахівців навичок міжкультурної комунікації, необхідних для спільних міжнародних операцій і гуманітарних місій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Dudley-Evans, T., St. John, M. J. *Developments in English for Specific Purposes*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
2. *Official Documents of the EU Civil Protection Mechanism*.
3. Програми дисциплін «Англійська мова (за рівнем)» ЛДУБЖД, 2023.
4. Програми дисциплін «Англійська мова (за рівнем)» ЛДУБЖД, 2024.
5. Програми дисциплін «Іноземна мова» ЛДУБЖД, 2024.
6. Матеріали міжнародних навчань EU MODEX та INSARAG Exercises, 2022–2024.
7. Резнікова, О. Інтеграція фахових знань у навчання англійської мови майбутніх рятувальників. // Педагогічні науки, 2023.
8. Офіційний сайт ДСНС України – <https://dsns.gov.ua>

UDC [811.111’373.611 + 811.161.2’373.611]:355.48

AFFIXAL WORD FORMATION IN MILITARY TERMINOLOGY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

Ivan CHIPCHYK

*Research Supervisor – Tetiana TOMASCHUK, Senior Lecturer, Department of Ukrainian
Studies and Intercultural Communication
Lviv State University of Life Safety*

Under wartime conditions, the study of military terminology has become relevant: new terms for military equipment and weapons have begun to appear. This has led to the emergence of new military terminology units that still need to be studied. Thus, structural analysis is extremely important for studying the creation of terms in the military terminology system.

In the military terminology of the English and Ukrainian languages, there are many terminological units that are formed by affixation. Affixation is a method of word formation in which new words are formed by adding word-forming affixes, i.e., prefixes and suffixes, to the bases of different parts of speech [1, p. 97]. So, let's see which affixal units dominate in the English terms we're looking at.

First of all, it's worth noting that one of the most productive affixal ways of forming terms in English is suffixation.

One of the most productive suffixes turned out to be the suffix *-ment*: *aerial bombardment*. This suffix is used to convey the meaning of a specific action, state, or even the result of an action.

Another productive suffix in English military terminology is undoubtedly the suffix *-ing*: *adjusting fire, harassing fire, tactical bombing*. This suffix is used not only to form nouns, but also to denote adjectives. This suffix is also special because it participates in the formation of the grammatical model “gerund.”

The suffix *-tion* (or *-sion*) is also quite common among terms: *concentration area, target acquisition*. Such suffixes have been borrowed into English and are used to form nouns that also denote a specific action, process, or even some abstract concepts.

The suffix *-er* (*-or*) is widely used: *dive-bomber, flamethrower, radar seeker*. Such suffixes are usually used to denote a person who performs a specific action [2, p. 50].

It should be emphasized that among the terms studied, one suffix was found to be used to form adverbs. Thus, the sample contained the following terminological units with the suffix *-ly*: *friendly forces*. As these examples illustrate, adverbs of this type are formed by adding the suffix *-ly* to nouns: *friend* + *ly* – *friendly*.

However, the suffix method of term formation in the military field is productive not only in English, but also in Ukrainian.

One of the most productive suffixes for term formation in the military field is the suffix *-ов*: *протитанкова артилерія, тилове забезпечення*. We can say that the suffix *-ov* is used with nouns

to denote adjectives. Relative adjectives of this type are used to denote a characteristic of a material or object.

Among other suffixes that participate in the formation of relative adjectives, it is worth highlighting the suffix -н: *кумулятивний снаряд, мінометний постріл, основна гармата, ескадрений міноносець, десантний корабель, радіоелектронна протидія, масований вогонь*. Thus, the suffix presented here forms adjectives that are used to denote the characteristics of an object.

The suffix -льн also participates in the formation of adjectives: *освітлювальний снаряд, наступальна операція*.

Of course, among the other terms studied, another adjectival suffix was found -ськ: *артилерійський снаряд, самохідна артилерійська установка, артилерійська інструментальна розвідка, артилерійський постріл*. Therefore, based on the analyzed terms, we can conclude that there are many adjectival suffixes in the Ukrainian language that are used in the formation of terminological units in the military field.

It is also worth mentioning that, in addition to suffix-based word formation, there is also prefix-based word formation, which is no less productive in the field under study.

Among the productive prefixes in English, the prefix re- is worth highlighting: *report line*. This prefix is used to denote an action that is either reversible or repeated. A good example is the term “*rearmament*,” because if we remove the prefix re, we get “*armament*,” which means “озброєння.” Thus, it is “*перезброєння*” where the prefix “пере” indicates a repeated action. Therefore, the use of this prefix indicates that something will be done again, i.e., repeatedly.

Another prefix used in military terminology is “dis-”: *dispersal point*. The peculiarity of this prefix is that it belongs to negative prefixes and carries a meaning opposite to terms or words that have a positive connotation.

The Ukrainian military terminology system also includes terms formed using prefixes. The following prefixes can be distinguished: the prefix проти-: *протитанкова артилерія, протитанковий ракетний комплекс, протитанкова гарматабоя*. This prefix is similar to the English prefix “anti-”. It is used to denote opposition to something.

Another prefix that is similar to the English prefix is the prefix само-: *самохідна артилерійська установка*. This prefix is similar to the prefix self- analyzed above. Therefore, this prefix indicates the independence of performing any action.

Among other terminological units, the following prefixes are also found:

- The prefix of foreign origin контр-: *контрескари*.

- The prefix де-: *детонація, демобілізація, дефлаграція* (-ція – the presence of a suffix). The prefix де- conveys the meaning of an action opposite to that indicated by the motivating base [1, 98]. For example, the term “*демобілізація*” denotes the reverse process of “*мобілізація*.”

- Prefix роз-: *розмінування*. A prefix of this type indicates the opposite, i.e., the reverse process. For example, if we remove this prefix, we get the verbal noun “*мінування*,” which means “to lay mines.” If we add the prefix роз-, we get the opposite process, i.e., “to defuse mines.”

- Prefix авто-: *автоматична система керування вогнем*. This prefix is of foreign origin and indicates that the action occurs independently. This type of prefix is similar to the Ukrainian prefix “само-” and the English prefix “self-”.

- Prefix ез-: *безвідкатна гармата, безпілотний літальний апарат*. (here we see the suffixes «-н» and «-льн»). In this case, the prefix is of prepositional origin. Former prepositions in newly formed adjectival bases became prefixes. Over time, former prepositions, now recognized as adjectival prefixes, acquired an independent meaning in adjectival word formation [3, p. 16].

The prefix-suffix method of term formation is also quite productive. Terminological units formed in this way were found in both the English and Ukrainian terminological systems. During the analysis of prefixes involved in the formation of military terms in English and Ukrainian, the presence of suffixes was also described. Thus, for each such unit, it was noted that there was also a suffix, not just a prefix, or vice versa.

Thus, during the structural analysis of military terminology, it can be argued that this study demonstrates that both the Ukrainian and English languages are known for their widespread use of suffixes and prefixes in the creation of military terminology units.

Of course, it should be added that the suffixal method of term formation proved to be the most productive in both languages among all other methods. Although the prefixal and prefixal-suffixal methods of term formation are also quite common in the studied terminological system.

REFERENCES

1. Pavlyuk, I. Affixation as a productive method of term formation (using fitness terms as an example). Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Philology series. 2016. Vol. 2, No. 25.
2. Goncharova V., Pestushko A. Specifics of translating prefixal and suffixal morphemes in English. Current Issues in Humanities. 2021. Vol. 7, No. 35. Pp. 46–51.
3. Kotsa, R. O. Formation of the prefixal and confixal systems of Ukrainian adjectives (11th–20th centuries): monograph. Kyiv: Naukova Dumka, 2017. 279 pp.

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У КУЛЬТУРІ

Максим КОЗЯР, Артур ГУТІВСЬКИЙ

*Тетяна БОТВИН, , доктор філософії, доцент кафедри українознавства та
міжкультурної комунікації*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, Україна

У сучасному глобалізованому світі питання взаємодії національних мов і культур набувають особливої актуальності. Національні мови не лише відображають специфіку культур, але й виступають інструментами їх збереження та розвитку. Одночасно гендерна чутливість як складова культури впливає на мовні практики та соціокультурні взаємини. Дослідження цих явищ дозволяє зрозуміти, як мова і культура взаємодіють у контексті сучасних викликів, зокрема гібридної війни та соціальних трансформацій.[1]

Національні мови є носіями культурної спадщини та ідентичності. Вони формують світогляд народу, відображають його історичний досвід і культурні цінності. Наприклад, українська мова, маючи багату історію, служить засобом збереження національної ідентичності в умовах зовнішніх загроз. Культурно-національна складова світової цивілізації проявляється через мову, мистецтво, традиції та релігію. Мовна картина світу є складовою частиною національної культури, що відображає особливості сприйняття дійсності конкретною лінгвокультурною спільнотою.[1]

В умовах глобалізації відбувається активна взаємодія мов і культур, що призводить до їх збагачення, а іноді й до викликів, пов'язаних із збереженням ідентичності. Інформаційно-комунікаційні технології стали новітньою формою існування культури, надаючи можливості для діалогу, але й створюючи ризики для менших мов і культур. Українська культура, зокрема, використовує ці технології для протидії гібридним загрозам та популяризації національного контенту.

Гендерна чутливість — це здатність усвідомлювати та реагувати на проблеми нерівності та дискримінації, пов'язані з статевою ознакою. Вона є важливою складовою сучасної культури, оскільки сприяє утвердженню принципів рівності та справедливості. Гендерна чутливість вимагає врахування різних соціальних ролей чоловіків і жінок і сприяє подоланню стереотипів. Феміністичний рух значно вплинув на культуру, зокрема на літературу, музику та кіно, створюючи простори для вираження жіночого досвіду та боротьби за права.

Мова є потужним інструментом формування гендерної культури. Гендерно чутливе мовлення передбачає використання інклюзивної лексики, уникання стереотипних

формулювань та врахування різноманітності соціальних ролей. Наприклад, в українській мові все частіше використовуються гендерно-нейтральні терміни, що відображає зростання обізнаності суспільства про проблеми гендерної рівності. Це також впливає на міжкультурну комунікацію, сприяючи більш ефективному діалогу між різними культурами. Феміністична наукова фантастика, як у творах Урсули Ле Гвін та Джоанни Расс, досліджує альтернативні моделі гендерних ролей, руйнуючи традиційні стереотипи.

Освіта відіграє ключову роль у формуванні гендерної чутливості. Викладання мов і культур з урахуванням гендерного аспекту допомагає студентам усвідомити важливість рівності та поваги до різноманітності. Наукові дослідження, такі як роботи Ботвин Тетяни Михайлівни, присвячені лінгвокультурології та перекладу, також сприяють розвитку гендерної чутливості, аналізуючи мовні явища через призму культурних та соціальних взаємин.

Національні мови та культури тісно пов'язані між собою, і їх специфіка визначає унікальність кожного народу. Гендерна чутливість як складова сучасної культури сприяє подоланню дискримінації та утвердженню рівності. Дослідження цих явищ, зокрема в контексті української мови та культури, має важливе значення для розвитку громадянського суспільства та протидії сучасним викликам. Подальші студії могли б більш глибоко дослідити взаємозв'язок між мовою, культурою та гендерною чутливістю, особливо в умовах глобалізації та гібридних конфліктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голубовська І.О. Мова та культура в їхній взаємодії та взаємовпливі. URL: <https://studfile.net/preview/11353478/page:4/> (дата звернення: 17.09.2025).
2. Національна мова як носій культурної спадщини ідентифікує народ та консолідує суспільство. Дослідники наголошують, що мова є «ознакою ментальності людини, мірилом її культури та освіченості», а також важливим «консолідуючим чинником суспільства» URL: <https://ukralmanac.univ.kiev.ua>. (дата звернення: 17.09.2025)
3. Гендерна чутливість і гендерна культура. URL: <https://osvita.ua/school/method/1009>
4. ГЕНДЕРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/6622/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_1%D0%97_zbor_18.51.58.pdf (дата звернення: 17.09.2025)
5. «ВПЛИВ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ НА ДІЛОВИЙ ЕТИКЕТ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ» URL:

https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6545/1/kv_rob_bak_2024_lyamc.pdf(дата звернення: 17.09.2025).

УДК 316.3

INDIAN CASTE SOCIETY: CHARACTERISTICS OF FORMATION AND COMPOSITION

Mohini Rola

University of Delhi

Faculty of Applied Social Sciences and Humanities

Modern Indian society is distinguished by its phenomenal mosaic composition. Numerous and diverse linguistic, ethnic, religious, and caste groups not only coexist, but are intricately intertwined within the fabric of the social organism.

The structural units of Indian traditional society are professionally specialized clan communities. Professions and jobs are passed on within this close circle of relatives, virtually closed to contact with “outsiders”. Communication between such communities is regulated by caste-based rules and taboos. Marital rules are particularly strict, and parents are obliged to arrange marriages for their children so as to ensure their kinship with members of their own caste. Marital and kinship ties form the maximal kinship group, the *jati*. The economy of traditional society is organized at the local level: in a village or city block, neighboring caste communities form, and representatives of different castes provide each other with virtually all necessary services, professional and ritual, which generally ensures the survival of this community. Every member of a caste community, in a given situation, either provides professional assistance to their neighbors or accepts it. This type of economy is not aimed at commodity production; it is based on barter. The caste community was the foundation of India's macroeconomy before the onset of modernization.

Caste ideology remains a phenomenally influential factor in social development today, thanks to the efforts of the Brahmins—India's priestly elite. The caste-based way of organizing social life dates back to archaic tribal culture, but has become timeless thanks to Hinduism and its social teachings *chatur-varna-ashrama-dharma* (literally, “the law of the four varnas and four stages of life”).

Brahmanic ideas reflect the social reality of ancient India and the tribal way of life, characteristic of the Vedic Indo-Aryans, with its patriarchal organization of clans and endogamy among tribes. From the perspective of the Brahmanical tradition and ancient Indian legal scholars, the *chatur-varna-ashrama* community is a community of *dharma*-observant adherents and participants in Vedic ritual. Full rights within it are enjoyed by married men in the prime of life and strength, young fathers of families (whose sons have not yet fathered sons of their own), and the primary providers and protectors of the community. Renounced hermits and wandering ascetics are excluded

from caste society, and caste society has the right to disregard their interests. Since the time of the Dharma Shastras, it has been known that a woman becomes a recognized member of the community, i.e., can participate in rituals, only as the wife of her husband and the mother of a son []. During the marriage ceremony, she is initiated into a social group, and participation in rituals becomes one of her primary concerns throughout her married life: Hinduism teaches that a wife is an inseparable part of her husband's being. Strictly speaking, the term "Indian caste society" today refers only to the Hindu community, in which caste values and regulations associated with religion determine all aspects of life—private and public. This constitutes 82% of the country's population, which is home to over 1.03 billion people. Castes, of which the Anthropological Survey of India lists approximately 3,500, are now politically correctly referred to as "communities." Foreigners often try to find out the caste of Indians when they meet, but this is tactless, and one cannot expect an accurate answer. Among his fellow Hindus, a Hindu typically makes no secret of his caste: it is evident in his first and last name, his behavior, and his social circle, manifesting itself in every detail of his life.

It shapes his religious beliefs and religious preferences, and even in the era of modernization, it largely determines his economic status, although now caste-based professions are not always preserved. Even the most modernized elements of Indian society are, in one way or another, embedded in caste relationships and therefore cannot break away from their caste roots. The traditions of caste organization are all-powerful in the realm of family rituals and rites, which only a few dare to disregard.

The cult and ritual aspect of Hinduism (let me remind you that in the original it is called the "religion of dharma", Hindu dharma) is "specifically" dependent on the social status of the group that professes this religion. Each such group fulfills its own kul-dharma (the dharma of the family and kinship group) and jati-dharma (the dharma of the caste). The jati-dharma of each caste defines hereditary professional occupation as the only appropriate means of earning a living and views labor sanctioned by caste society for the benefit of that society as religious service, deeds on the path of fulfilling dharma. In contrast, kul-dharma deals with the range of religious beliefs and types of ritual practice that are most often defined in literature as the "religion of Hinduism," although Hinduism's influence is not limited to these aspects, as noted above. Which gods and cult figures become a person's primary objects of worship depends on their familial, kinship, and caste group. In a caste society, this will always be their tribal cult. A Hindu does not choose his or her gods. And observing the rules of the caste system itself makes one a practicing Hindu.

Moreover, not only the ideological infrastructure is important, but also the political and economic ones, namely, the existence of a state of dharma, which for centuries was considered to be the so-called Hindu Raj (literally, "Hindu state"). For the success of Sanskritization, not only

Brahmins but also Dharmaraja rulers are needed, i.e., those who rule in accordance with dharma and in the name of dharma. And for long periods of history, their interest was a determining factor in the process of expanding the territory of Hinduism and the gathering of a community of “cultured” people, i.e., a caste society.

REFERENCES

1. Karade, Jagan (2014). *Development of scheduled castes and scheduled tribes in India*. Newcastle, UK: Cambridge Scholars. pp. 25, 23–28.
2. Singh, Khushwant (2004). *A history of the Sikhs*. New Delhi: Oxford University Press. pp. 155–156.
3. Markovits, Claude (2008). *The global world of Indian merchants, 1750–1947*. Cambridge: Cambridge University Press. p. 251.

UDC 811.111’373:316.722

THE CULTURALLY MARKED LEXICAL UNITS IN THE TEXTS ON CRIMINAL LAW OF THE USA

Sofia HONTA

*Scientific Advisor – Olena Zelenska, Professor of the Department of Language Training Skills,
Doctor of Pedagogics, Professor
Lviv State University of Internal Affairs*

The reflection of extralinguistic culture is defined as a national-cultural specificity of a language. The difference between two cultures is most obviously manifested on a lexical level. The lexical stock of each language has such units that represent the general cultural heritage of all the mankind (international words), and the units which reflect culture of the native speakers of this or that country, i.e. the vocabulary that has the national-cultural specificity. Such vocabulary is named either a culturally specific or culturally marked vocabulary. It has an extralinguistic background that accumulated the culturally specific information about the country, being the source of the socio-cultural information about the country. Thus, the culturally marked words are traditionally treated as the words which have a national-cultural component in the structure of their lexical meaning which reflects the national authenticity of culture of the country.

The interrelation of a language and culture is undeniable. A. Kroeber noted that culture began when speech appeared, and from that time the enrichment of one of them means the further development of the other [3]. A language is a social phenomenon which is created by the society and is unthinkable beyond the society. Culture, in its turn, is a phenomenon that impacts all the spheres of the social and individual life; without attracting to the spiritual treasury of the peoples of the world there cannot be any social progress, no self-improvement of a personality. The aim of using the

language is in communicating with other people, thinking, expressing one's opinion and outlook on life [2]. Thus, the language is a part of culture that impacts it, and a phenomenon that reflects culture and plays a significant role in it, because culture is impossible without the language.

Various aspects of the problem of the interrelation of the language and culture were investigated by many scholars among them S. Chase, T.A. van Dijk, B. Hrinchenko, W. von Humboldt, V. Kostomarov, C. Kramsch, D. Kroeber, D. O'Neil, I. Ohiyenko, M. Pentylyuk, O. Potebnya, K. Risager, G. Rocher, V. Sukhomlynskyi, E. Vereschahin, O. Zelenska and others. But some issues such as the language and culture as the components of the system of a personality formation, the possibilities of treating the phenomena of culture and some others are topical and need their theoretical analysis.

Our aim is to determine the lexical units that are used in the texts on criminal law of the USA and have a cultural component of the meaning (i.e. they are culturally marked lexical units) and to determine their origin. The presence of the cultural component in the meaning of a word is conditioned, first of all, by the processes of the formation of its meaning. Some scholars believe that the meaning of the word is formed under the influence of three factors: 1) objectively – by the qualities of the very object of the reality; 2) by the fact how the society learns the reality, that is, how people classify the objects, which qualities and properties of these objects are essential and interesting for them; 3) by the very language system (each new word is not simply added to the lexical subsystem of the language, but is incorporated into it, and it is reflected in this or that way in the meaning of this lexical unit [4]).

The analysis of the lexical units that are used in the texts on criminal law must be carried out taking into consideration the peculiarities of the national legal cultures and their belonging to the national legal systems.

The main peculiarity of any national legal language is its organic connection with the relevant legal system of a state. Though there is some similarity of the legal systems, first of all of the continental Europe, each state has its own nomocracy, its own specific legal norms, its own traditional forms and procedures of legal proceedings and its own legal language with the corresponding conceptual and terminological system.

The legal terminology also has the national-cultural component because jurisprudence as socio-political science is closely connected with the level of the socio-economic development of the society and its cultural and historical traditions.

Law in the USA belongs to the Anglo-Saxon legal family, according to which the main sources of criminal law are the statutes and judicial precedents. It has its own peculiarities, because it functions in a certain society and changes depending on the territorial and historical factors. The

inner and outer factors, linguistic and extralinguistic factors influenced the formation of the Anglo-Saxon legal system of the USA, its lexical basis, the cultural component being an integral part of it. The legal language of the USA belongs to the certain national variant of the English language, and it affects its units. Such an approach makes it possible to reveal the national specificity of the semantics of the units ... and is important for deeper understanding of the native language, mastering a foreign language, translation and intercultural communication [1]. It is also important for the deeper understanding and acquiring the material about criminal law of Ukraine in comparison with criminal law in other countries, for example, the USA.

The *realis* and background lexis belong to the culturally marked lexical units. The *realis* are the words that define the objects and phenomena which belong to one culture and are absent in another culture. The background lexis are the words which are in various cultures but their national background does not completely coincide.

Here are several examples of the culturally marked lexical units.

The Wickersham Commission – the National Commission on Law Observance and Enforcement, a federal inquiry into crime and the organization of justice in the United States. It is named after the former US attorney general George W. Wickersham who was the chairman of this Commission.

“Day Fines” – A criminal court in New York City initiated an experiment in 1988 intended to make the fines a more meaningful sentencing option. The judges have been adjusting the fines to account for the financial means of the offenders as well as the seriousness of the crime. These fines, furthermore, are referred to as the “day fines” because they are figured as the multiples of the offender’s daily net income.

Texas Rangers – The Texas Rangers are known well in both history and legend. Equipped by Stephen Austin, the 4th Secretary of State of Texas in office, in 1823 to help protect the settlers against the Indians, the rangers were organized as a corps of the irregular fighters at the outbreak of the Texas revolution against Mexico in 1835. After 1870, the Rangers evolved in an effective law enforcement agency.

Carroll Doctrine – the ruling from the Supreme Court’s decision in *Carroll’s v. United States*. The High Court’s decision maintained that an automobile or other vehicle may, upon probable cause, be searched without a warrant even though in a given situation there might be time to obtain one. Subsequent rulings made clear the breadth of the Carroll Doctrine. The Carroll Doctrine was reaffirmed in 1970 when the Supreme Court held that a warrantless search of an automobile that resulted in the seizure of weapons and other evidence, but conducted at a police station many hours after the arrests of the suspects, was lawful.

These examples testify that the culturally marked lexical units have a great quantity of the specific culturally important information, and its all-round analysis will help to explain and decipher the codes of appropriate culture. The United States developed according to their laws, traditions, customs, they have their own culture, the system of the social, spiritual and valuable orientations, their own mentality, the national specific peculiarity of the legal language that reflects the historical and national-cultural features of the legal system of the USA.

REFERENCES

1. Зеленська О.П. Порівняльний аналіз термінології кримінального права в українській і англійській мовах. Мова і культура: наукове видання. 2017. Вип. 19. Т. IV (184). С. 297-304.
2. Chase S. How language shapes our thoughts. Language: An introduction reader. New York: Harper and Row, Publishers, 1969. P. 97-108.
3. Kroeber A.L. Anthropology. New York, Harcourt: Grace and Company, 1923. 523 p.
4. Schippan Th. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. Leipzig: Bibliographisches Institut, 1987. 307 S.

УДК 347.96:81'27 (477) (082)

ВИКЛИКИ ДЛЯ ЮРИСТА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: МОВНИЙ АСПЕКТ

Софія ЗАМОРОЗ

*Науковий керівник – Оксана ЧОРНОУС, доцент кафедри мовної підготовки,
кандидат філологічних наук, доцент*

Донецький державний університет внутрішніх справ

Сучасний світ переживає активні процеси глобалізації, які охоплюють усі сфери суспільного життя – економіку, політику, культуру, освіту, науку тощо. З-поміж них на особливу увагу заслуговує право, оскільки глобалізоване середовище формує нові умови професійної діяльності юриста, вимагаючи від нього не лише глибоких правових знань, а й здатності ефективно комунікувати в багатомовному просторі. Пропонована робота має на меті описати значення мовної, перекладацької та міжкультурної компетентності юриста в умовах глобалізації, схарактеризувати їх місце в професійній діяльності фахівця з права, а також обґрунтувати необхідність інтеграції багатомовної підготовки в систему підготовки юриста.

Мовна компетентність юриста є однією з ключових складових його успішної роботи та конкурентоспроможності. Так, знання іноземної мови здатне істотно підвищити професійний рівень фахівця завдяки його участі в міжнародних конференціях, стажуваннях,

грантових програмах тощо, а юрист-практик, опанувавши кілька мов, матиме набагато кращі перспективи на ринку праці, адже зможе ефективніше надавати юридичні послуги іноземним клієнтам, спілкуючись із ними однією мовою [1, с. 21]. Також потрібно зважати на те, що сьогодні юрист не завжди обмежується тільки національним законодавством, оскільки має справу з міжнародними договорами, транснаціональними корпораціями, судовою практикою Європейського суду з прав людини та іншими інституціями. З огляду на це, володіння кількома мовами, насамперед англійською як мовою міжнародного права, стає ключовим чинником професійної компетентності. Крім того, у глобальному правовому полі зростає ризик «мовних непорозумінь», які можуть призвести до помилок у тлумаченні норм або змісту правових актів. Тому формування мовної компетентності юриста, яка включатиме не лише знання рідної мови, а й іноземної, – необхідна складова його успішної діяльності в умовах глобалізації як фахівця.

Мова права як знаряддя правотворчості та правозастосування формує смислову основу закону, а точність висловлювання визначає юридичну силу документа. При цьому в глобалізованому світі доволі часто виникає потреба самостійно перекладати фахові тексти (договори, документи тощо), зберігаючи при цьому точність та однозначність. У зв'язку з цим, не можна оминати увагою насиченість мови права вузькогалузевими термінами, професіоналізмами, сленговими словами, абрєвіатурами та скороченнями, розшифрування яких потребує специфічних знань та перекладацьких навичок. До того ж, комунікуючи з представниками інших країн, юристу доволі складно уникнути труднощів з низкою термінів з огляду на відсутність абсолютної еквівалентності між правовими системами різних країн, унаслідок чого переклад багатьох із них потребуватиме глибокого лінгвістичного та культурного розуміння [3, с. 181]. При цьому варто пам'ятати, що якісне надання інформації про правові концепції та процедури «може допомогти особам зрозуміти свої права та обов'язки, впевнено орієнтуватися в правовій системі» [2, с. 19], тож тут не може йтися про комунікаційні прогалини. Саме тому в таких випадках в арсеналі фахівця мають бути різні прийоми перекладу, з-поміж яких описовий переклад, калькування, транскрибування, транслітерація, переклад за допомогою використання різних прийменників тощо, якими юрист має уміти вільно послуговуватися у процесі взаємодії з іноземним клієнтом [3, с. 181].

Глобалізація об'єднує представників різних правових традицій, що вимагає від юристів високого рівня міжкультурної компетентності – уміння вести переговори, укладати угоди, вирішувати конфлікти тощо, враховуючи мовні та культурні відмінності сторін. Юридична мова повинна бути зрозумілою міжнародним партнерам [4, с. 244], особливо під

час складання міжнародних угод, коли від точності формулювань залежить юридична стабільність правочину.

У цьому контексті особливого значення набуває навчання таких фахівців закладами вищої освіти. Доцільно забезпечувати двомовну або багатомовну підготовку юристів, включаючи навчання юридичної англійської, юридичного перекладу, формування «умінь і навичок здійснювати спілкування в усній і письмовій формі у межах професійної сфери і тематики» [1, с. 22]. Доцільно поєднувати мовну підготовку з практичними аспектами права, щоб юрист міг застосовувати знання в міжнародній практиці.

Мовний аспект діяльності юриста в умовах глобалізації – це не лише питання володіння іноземними мовами, а насамперед уміння мислити правовими категоріями в міжкультурному контексті. Точність, логічність, стилістична коректність і культура мовлення формують професійну репутацію юриста.

Підсумовуючи, зазначимо, що майбутнє юридичної професії в глобалізованому світі – за мультимовними спеціалістами, які «знають особливості правової комунікації, щоб бути ефективними у своїй роботі, від складання юридичних документів до представлення аргументів у суді» [2, с. 18]. Виклики глобалізації відкривають нові можливості: роботу в міжнародних організаціях, участь у міжнародному арбітражі, адвокатуру у сфері прав людини тощо. Це дає підстави вважати мовну, перекладацьку та міжкультурну компетенції юриста стратегічним напрямом юридичної освіти та практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко В.А. Роль та значення іншомовної комунікації для фахівця у галузі права. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей*. Львів : ЛьвДУВС, 2020. С. 20–26. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/3775> (дата звернення: 22.10.2025).
2. Бондаренко В. А., Федішин О. М. Значення та особливості правової комунікації: зарубіжний досвід. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 15–19. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5405> (дата звернення: 22.10.2025).
3. Герасімова О. М. Особливості перекладу термінів (на прикладі прикордонного дискурсу). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2022. № 22. С. 180–182. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/5405> (дата звернення: 22.10.2025).
4. Медведенко С. В. Проблеми формування міжкультурної комунікативної компетентності у вищій правничій освіті. *Південно-Український юридичний вісник*. 2023. № 1. С. 42–49. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.1.42>

УДК 159.923

SOCIAL AND CULTURAL ADAPTATION OF FOREIGN CITIZENS: INTERDISCIPLINARY DISCOURSE

Tymoteusz Rorata

2^d year student, Faculty of Social Sciences,

Uniwersytet Wrocławski

Society faces the challenge of implementing a sound migration policy for the integration and adaptation of migrants into the social structure of the host society. The social structure of society is understood as the totality of interconnected, interacting elements (social communities, groups, organizations, social institutions, etc.) that make up its internal structure. Foreign citizens, as a social community, constitute an element of this social structure. The full functioning of this element, including in interaction with other structural elements—communities—depends on the extent to which the host state guarantees the unimpeded exercise of legal rights and freedoms, and provides support for the adaptation and integration of foreign citizens into the social environment.

The principle of equality before the law (equality) and the principle of legality are among the most important in the legislative system. It is the effective implementation of these principles that makes the enshrined rights and freedoms of foreign citizens tangible and unimpeded, creating conditions for foreign citizens to be included in the social structure of society without compromising their cultural, religious, moral, and other values.

Adaptation is a very broad concept. Its interpretation encompasses a significant number of psychological, social, and historical issues. Since adaptation is an integral process associated with the development of society, studying its problems is a priority for science. In ancient times, humans, having depleted the natural resources of a given region, migrated to another area, adapting to new climatic conditions and different flora and fauna. Shifting from gathering and hunting to herding and agriculture, creating new living conditions, humans adapted to them, creating new tools of production and changing their mentality.

The history of the study of adaptability (adaptation) originates from the idealistic teleology of Aristotle [2]. This phenomenon in living nature was considered an expression of organic expediency in the structure and functioning of organisms. Organic expediency was understood as the internal determination of the focus on self-realization, as a property inherent in all living things [3]. The second stage of the study of adaptation problems is associated with the works of the 17th-century French naturalist J. Buffon, who believed that the mechanisms of change and adaptation of an organism are directly dependent on environmental factors.

In the early 19th century, such scientists as G. Spencer, J. Saint-Hillier, J.-B. Lamarck [4], and C. Darwin devoted significant attention to the study of adaptation problems. Thanks to their works, further study of adaptation processes received a solid theoretical foundation. Thus, in his evolutionary concept, C. Darwin [5] was the first to point out that the expediency of adaptation is not absolute, but relative in nature: “adaptations, like any other properties of living things, are formed historically, and therefore are relative in time and space. An adaptation that is useful in some conditions becomes useless (for example, in the case of rudimentary organs) or harmful in other environmental conditions (in the case of hypermorphoses)” [6].

In modern science, there are several aspects the phenomenon of adaptation study. The first is the debate surrounding the concept of "adaptation" itself, which takes place in several directions. These are disputes about the essence of adaptation. Adaptation is a process, result, or state of equilibrium of the "organism-environment" system. The second aspect examines the relationship between the concepts of "adaptation" and "development" and the concepts of "adaptation" and "socialization" [5]. Without adaptation, it would be impossible to maintain normal life and adapt to various environmental factors. Adaptation (Latin *adaptio* - adjustment) is the ability of an object to maintain its integrity when environmental parameters change [8].

A fairly widespread non-behavioural definition of the term adaptation is reflected in the works of G. Eysenck and other scientists [7]. According to the non-behavioural concept, adaptation is understood as: a) a harmonious state between an individual and the host social environment, in which the demands and needs of both parties are fully satisfied; b) a process that results in the achievement of a harmonious state. According to the behavioural concept, “social adaptation” is understood as the process of accumulation of organisational, economic and social changes in socio-cultural relations and group behaviour, as a result of which the individual and the host society reach a state of social equilibrium [8]. This definition primarily implies the adaptation of groups; it does not refer to the personal changes that occur during the adaptation of an individual.

According to the interactionist theory of adaptation, as reflected in the works of L. Phillips [1], any type of adaptation process is influenced by a complex set of intrapsychic and external factors. In his works, he identifies two types of individual responses to external environmental influences: a) effective behavioral responses to the demands dictated by the surrounding social environment. b) the ability to change external circumstances and influence the surrounding social environment in order to shape events in the desired direction.

The main signs of effective adaptation of foreign citizens are: a) adaptation in the sphere of “impersonal” socio-economic activity, that is, a foreign citizen acquires knowledge, skills and abilities, achieves competence and mastery [2]; b) adaptation in personal relationships, that is,

intimate, emotional connections with people are established, and successful adaptation requires sensitivity, knowledge of the motives of human behavior, the ability to subtly and accurately reflect changes in relationships.

Based on the analysis of the studied material, four stages of adaptation of a foreign citizen personality in a new social environment can be distinguished: 1) the initial stage, when a foreign citizen or a group of migrants understand and are aware of the demands and expectations placed on them by the external environment, but they are not yet ready to act in accordance with the required value system; 2) the second stage, when a foreign citizen, a group of foreigners and the host society are in a state of mutual tolerance for the way of life, system of norms and values; 3) the third stage is accommodation, that is, recognition and acceptance by foreign citizens of the basic norms and values of the host society, while at the same time recognizing some values of migrants; 4) assimilation, that is, a complete coincidence of the value systems of a foreign citizen, a group of migrants and the host environment [3]. The role of socio-cultural adaptation is that it allows foreign citizens to be included in the processes taking place in the social environment, and at the same time is one of the means of changing foreign citizens and the host environment. In the process of adaptation, the group and the individual interact as complex systems.

Social adaptation is the process of active adjustment of an individual or individuals (a group of foreign citizens as an element of the social structure) to new social conditions. Social adaptation ensures the individual's integration into the host social environment through the ability to analyze current social situations, control and moderate one's behavior, and the ability to change and influence the social conditions in which adaptation occurs. The outcome of the social adaptation process is the achievement of social equilibrium, the absence of conflict with the environment, the development of self-awareness and role-playing behavior in the individual or group, and adequate connections with others.

Social status, material standard of living, the nature of work activity, and psychological satisfaction with the social environment are the main criteria for social adaptation. The concept of "socio-cultural adaptation" implies the process of mastering cultural values, norms, rules of conduct, and lifestyle characteristics in order to adapt individuals or groups to life in a foreign cultural and national environment. Of great importance are the legal and economic characteristics of this environment, the degree of socio-cultural differences between the resident country and the country of origin of migrants, and the degree of tolerance of the local population towards foreign customs and traditions.

The forms and methods of adaptation are directly dependent on the reasons for migration and the conditions and circumstances of life in the host social environment. It should be noted that

even temporary residence in the host social environment, with a different way of life, language, customs and traditions, also necessitates minimal intermediate forms of adaptation [6]. The adaptation process includes many aspects. Adaptation is inextricably linked with the development of society. Based on the analyzed material, it can be concluded that, in the broadest sense, adaptation is the process of a person's adjustment to new social, cultural, economic, and psychological conditions and lifestyle, the result of which is the achievement of equilibrium in the socio-economic system, the system of social interactions and relationships between individuals, and a harmonious state of the individual and the host environment. Adaptation can be divided into socio-cultural, economic, legal, psychological, and biological.

Socio-cultural adaptation is a multidimensional process of universal adjustment of foreign citizens or migrant groups to life in a foreign national and cultural environment. The outcome should be harmonious coexistence and social equilibrium, understood as the absence of conflict between migrants and the host society. The completion of adaptation is indicated by the development of a sense of conscious self-identification among foreign citizens within a particular social group in the new society (a new self-identity). It is worth noting that such adaptation, integration into a new socio-cultural environment, and complete assimilation within it can ultimately lead to the "effective disappearance of the minority's ethnic culture." Socio-cultural adaptation allows migrants to be included in processes occurring within the social environment, and at the same time, migrants are one of the means by which the host environment is transformed.

REFERENCES

1. Alsaad Khaled Saeed Mohammad. Psychosocial and mental health challenges of international students compared to British students in UK universities [dissertation]. Luton: University of Bedfordshire; 2017. 356 p.
2. Desmond DM, MacLachlan M. Coping strategies as predictors of psychosocial adaptation in a sample of elderly veterans with acquired lower limb amputations. *Social Science & Medicine*. 2006;62(1):208–216.
3. Hayes AF. Partial, conditional, and moderated moderated mediation: quantification, inference, and interpretation. *Communication Monographs*. 2018;85(1):4–40.
4. Noorbakhsh Najmeh, Besharat Mohammad Ali, Zarei Jamileh. Emotional intelligence and coping styles with stress. *Procedia-Social and Behavioral*. 2010;5:818–822.
5. Walker R, Stephens RS. Protective behavioral strategies mediate problem-focused coping and alcohol use in college students. *Addictive Behaviors*. 2014;39(6):1033–1037.

6. Wang Zihuan, Yu Wenlan. [Evaluation of the reliability and validity of the simplified version of the symptom self-rating scale (SCL-54) in the psychological evaluation of female medical staff]. Chinese Journal of Industrial Medicine. 2018;32(5):351–355.
7. Wen Zhonglin, Ye Baojuan. Different methods for testing moderated mediation models: competitors or backups? Acta Psychologica Sinica. 2014;46(5):714–726.
8. Rosenthal DA, Russell J, Thomson G. Social connectedness among international students at an Australian university. Social Indicators Research. 2007;84(1):71–82.

УДК 323.269

TO WHAT EXTENT HAS POPULAR CULTURE FORMS HAS BEEN REPRODUCED OR CHALLENGED DOMINANT INEQUALITIES IN SOCIETY

Anastasiia IVANCHENKO

4th year student, Humanities and Social Sciences Department

University of Roehampton in London

Cultural processes and phenomena differ in complexity and multifacetedness, combining science, education, literature, art, morality, and way of life with the determining role of worldview. Trends of modern culture are determined by social processes, such as globalization, which consists of the integration of the political, economic and cultural life of the world's countries. A characteristic feature of this process is the forming of a single planetary society. One of the aspects of globalisation is the migration processes of mankind on the scale of the entire planet, which contributes to the exchange of knowledge and the convergence of cultures of different countries. This led to the emergence of the concept - modern world culture, which is defined as a set of original cultures that are in dialogue and interaction with each other and "based on universal human values, the movement for the protection of individual rights, humanism, creative development of the individual, the spread of scientific knowledge and advanced technologies, mutual enrichment of national cultures" (Chikaryova, 2018, p. 45).

Orian Brook (2020), one of the authors of the book 'Culture Is Bad for You: Inequality in the Cultural and Creative Industries', which is devoted to the issue of cultural consumers, writes about the connection between inequality in society and art.

In John Fiske's (2010) book 'Understanding Popular Culture', there is a reflection of inequality through the television soap opera 'The Prisoner', which represents a metaphorical connection between two, at first glance, different institutional social structures, namely prisons and schools.

Leah A. Murray (2010), editor-in-chief of the scientific volume 'Politics and Popular Culture', which collects various essays on the interaction of politics and popular culture, suggests that 'Our political world has become popularized, or our popular world has become politicized. Politics has become a part of our daily lives in a new way, facilitated by the entertainment media and new technologies.' (Murray, 2010, Introduction).

The editor-in-chief Kusha Tiwari (2019) of the collection of scientific articles 'Gender and Popular Culture: Identity Constructions and Representations' set herself the goal of 'to bring together various facets of interactions between gender and popular culture' (Tiwari, 2019, Introduction). She sought to understand gender dynamics, including their material and symbolic meanings, which are closely intertwined with popular culture.

John Solomos (1996), in his book 'Races, Racism and Popular Culture', emphasized the lack of analysis of cultural and racial differences in popular culture.

Arthur Kean (1999) in one of his books 'Language, Symbolism, and Popular Culture', in the section 'Race and Ideology' talks about racial inequality which partly spreads different kinds of ideology through images, appeals and behaviour. He believes that racism is especially tightly woven into the fabric of America - the leader of the world economic community.

The article by Michael Lynch and Lenny A Krzycki (1998) 'Popular Culture as an Ideological Mask: Mass-produced Popular Culture and the Remaking of criminal justice-related imagery' examines the ideological transformation of popular culture due to the circumstances of historical and contemporary development. As an example, the mechanisms in popular culture that help to spread images of crime and criminal justice are presented, while changing ideological demands and remaking it into a kind of commodity.

Gabriel Bar-Haim (1990) in the book 'Popular Culture and Ideological Discontents: A Theory' gives an example that proves to us the difference between ideology and popular culture. He looked at the difference between religion and ideology, namely how one can compare, find the opposites and at the same time see the connection, and understand the construction of a belief system and acceptable expressions of culture.

Orian Brook (2020) and other authors note in the fourth chapter of the book that art culture is closely related to social hierarchy and inequality. It is also important to emphasize social inequality among representatives of the working class and the need to involve them in the development of popular culture from a young age (Brook, 2020).

'Culture and inequality also manifests in the way we think about categories of art and culture. Inequality is present in the language of elite and mass, avant-garde and popular, low-, middle-

, and high-brow. Culture and inequality are institutionalised in what states fund and support, and what they leave to markets, communities, and individuals to sustain.' (Brook et al.,2020, p.52)

According to John Fiske (2010), the play *The Prisoner* formulated a certain social experience among students and incarcerated people, which later grew into popular culture. It is about subordination and powerlessness of certain persons who are in institutional social structures. In this case, *The Prisoner* did not turn students and prisoners into a commodity, it provided them with a discursive repertoire, from which a kind of popular culture was later formed (Fiske, 2010).

'Popular discrimination, then, does not operate between or within texts in terms of their quality, but rather in the identification and selection of points of pertinence between the text and everyday life. This means that any one text can offer, potentially at least, as many relevances as there are different social allegiances of its readers.' (Fiske, 2010, p.103)

Today's politicians try to interact with their people through the use of popular shows and media. To distract their people from the problems around them and entertain them, politicians often appear on shows like 'Saturday Night Live' and 'The Colbert Report', while off-camera they are busy running their country (Murray, 2010). This is a vivid example of a kind of merging of popular culture with politics.

'From The Daily Show to Barack Obama's Blackberry to candidates' use of Facebook and MySpace, politics have opened up to new technologies as we come online for the next generation.' (Murray, 2010, Introduction)

Kusha Tiwari (2019) points to the blurring of the boundaries between physical and virtual reality, due to which there are multiple gender identities in popular culture. For example, the media representation of masculinity and femininity, which represent certain stereotypes regarding behaviour and gender roles in society, and this, in turn, affects the understanding and perception of the young generation of our environment (Tiwari, 2019).

The problem of racism lies in the fact that many scientists who deal with the issue of the structure of the racist image try to avoid revealing the oppression of non-elite whites and "coloureds", perceive stereotypes as a given, do not use macrostructures and justify their inability to form a fundamental conclusion in their scientific works (Kean, 1999).

Violence is the key to fueling and promoting goods in today's popular culture. With the advent of new technologies, comic books, theatres, movies, video games, magazines, and the Internet, real-life crime images have become increasingly visible in society (Lynch and Krzycki, 1998).

It's no secret that religion strives for transcendental reconciliation, while ideology pays more attention to earthly existence, to those reactions and interactions of individuals that occur every day (Bar-Haim, 1990). There are also certain aspects where religion and ideology have common

interpretations and meanings that help in the construction of social order and subsequently lead to social actions (Bar-Haim, 1990). In these activities, popular culture plays the role of analysis to understand the belief system.

Barack Obama had a lot of connection and interaction with gender inequality in America, and more precisely with the LGBT community. To show his respect and desire to be on the same level as the average American society, he became the first US president to be photographed for the cover of a magazine dedicated to the interests and life of the LGBT community (Hicklin, 2015). Thanks to Obama, same-sex marriage was legalized and the rights of sexual minorities were expanded (Hicklin, 2015).

Popular culture can use the means of mass communication to express its messages in the mass media and influence modern society (Adorno, 1991). Tiwari (2019) provides an example of the interaction between television media and gender differences as expressed in the advertising integration of children's clothing. As a rule, the image of a boy is interpreted as dirty, rebellious and naughty, while the image of a girl should combine tenderness and well-groomedness (Tiwari, 2019).

'It is as if girls cannot play in mud puddles, or boys are not innocent enough to promote beauty soaps' (Tiwari, 2019, Introduction).

A vivid example of the influence of the films of the 90s on the perception of racial inequality by the society of the scandalous and most controversial film of those days is the work of D. V. Griffith "Birth of a Nation" (Solomos, 1996). According to Solomos, 'The film portrayed southern blacks after the end of slavery as ignorant, uncouth and driven by sexual lust. It represented the Ku Klux Klan as the saviours of southern whites, and in particular as the protectors of white women from the desires of black men.' (1996, p.156).

Ideological mass culture has repeatedly used rap music or gangster films to popularize crime, and criminal justice in society by placing images of violence (Lynch and Krzycki, 1998). Gender inequality in popular culture has implications for politics, through public debates about the misrepresentation of LGBT people as deviant or queer in society (Lynch and Krzycki, 1998). This was manifested in the marginalization of the LGBT community in the media, dirty, homophobic jokes that generated gender phobia in society, and a simplified perception of the subtleties of gender expressions through cultural regimes (Lynch and Krzycki, 1998).

Modern industrial societies also contain features of mass popular culture (Fiske, 1993). More often than not, it is seen as a behavioural adaptation that appeals to the masses (Fiske, 1993). For example, piercings, different styles of clothing, tattoos and "midget-bowling". As Fiske (1993) pointed out, these forms of cultural expression, which are not typical for mass consumption, should be perceived as an example of resistance.

Adam Possamai (2005) contends that religious groups like the Church of Satan and the Church of All Worlds draw inspiration from popular culture, blurring the lines between religion and public consumption. A clear example of this is religious comics, cartoons or even video games featuring Jesus and other characters from the Bible.

Sheila Whiteley (2008) in 'Christmas, Ideology and Popular Culture' explains the relationship between Christmas ideology and popular culture. According to Whiteley, "The 'traditional' English Christmas was invented between the 1830s and 1880s. Its invention was directly connected to the processes of industrialization and urbanization and only indirectly connected to religion." (2008, p.17). Today, Christmas, which used to be perceived as a religious and profound celebration of the birth of the Messiah, has turned into a complete spending of money on gifts for relatives and another reason to get a vacation. This holiday became as popular as possible, society gradually simplified its religious meaning (Whiteley, 2008).

Conclusion

Popular culture encompasses all spheres of human life. It not only reflects the problems and challenges of the daily activity of an individual but to a large extent defines it. In various forms of expression such as movies, music, literature, games, advertisements, television programs and shows, etc., popular culture raises the issue of inequality in society. Inequality in society arises because of skin colour, class affiliation, gender preferences, political views, and ideological beliefs. All the mentioned aspects are in the focus of popular culture. As a result of the analysis, it can be concluded that popular culture in various forms of expression tries to overcome dissonance in society and looks for points of contact between individuals who, despite all existing differences, interact in everyday life.

REFERENCES

1. Brook, O., O'Brien, D. and Taylor, M. (2020). *Culture Is Bad for You: Inequality in the Cultural and Creative Industries*. Vol. 9. Manchester University Press.
2. Bar-Haim, G. (1990). *Popular Culture and Ideological Discontents: A Theory*. *International Journal of Politics, Culture and Society*. Vol. 3., No. 3. The Sociology of Culture.
3. Чікарькова М. Ю. (2018). *Сучасна культура: проблеми аксіології і термінології*. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. (Chikarkova, M. Y. (2018). *Modern culture: problems of axiology and terminology*. Kyiv: Dmytro Burago, Publishing House.)
4. Fiske, J. (2010). *Understanding Popular Culture*. 2nd edn. Taylor and Francis Group.
5. Lynch, M. J. and Krzycki, L. A. (1998). *Popular culture as an ideological mask: Mass-produced popular culture and the remaking of criminal justice-related imagery*. Vol. 24. *Journal of Criminal Justice*.

6. Murray, L. A. (2010). *Politics and Popular Culture*. Cambridge Scholars Publishing.
7. Possamai, A. (2008). *Religion and Popular Culture. A Hyper Real Testament. Gods, Humans and Religions*. Monographs.
8. Solomos, J. and Back, L. (1996). *Racism and Society*. London: Palgrave.
9. Tiwari, K. (2019). *Gender and Popular Culture: Identity Constructions and Representations*. Cambridge Scholars Publishing.
10. Whiteley, S. (2008). *Christmas, Ideology and Popular Culture*. Edinburg University Press.

УДК:378:316.454.52

УКРАЇНСЬКІ АНТРОПОНІМИ ЯК ФОРМА ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ І КУЛЬТУРИ

Василь ЖЕГУЛІН

*Науковий керівник - Оксана БОЙЧУК, учителька української мови і літератури,
кандидат педагогічних наук,*

*Вінницький ліцей безпекового спрямування та національно-патріотичного виховання
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

На ранніх етапах розвитку суспільства люди не мали прізвищ, проте навіть тоді вони не могли обходитися без особових імен. Із часом, коли виникла потреба розрізняти людей з однаковими іменами, а також закріплювати їх належність до певного роду, виникла необхідність у створенні постійних родових назв — прізвищ.

Першоосновою для творення прізвищ стали саме власні імена — передусім імена батька, матері або діда. Таким чином, значна кількість українських прізвищ походить саме від особових імен: Іванець, Іваник, Іванина, Іваночко, Івануха, Іванчина, Іванюра, Іванюта, Івансейко, Івасечко, Івасик, Івануник, Івасуник, Івашко, Івах, Івахно, Івасюта, Іванусь, Ванюсьо, Ваньо, Ваньчко, Ваник та багато інших.

Незначну частину, близько 6% серед відіменних, становлять прізвища, утворені від жіночих імен: Маланчин, Горпинич, Одокієнко, Гасюк, Гнатишин, Гнатишак, Павлишин, Павлишак. Це вказує на той факт, що коли батько був невідомий або давно помер чи виїхав і весь тягар утримання сім'ї і виховання дітей несла мати, діти одержували від неї прізвище. Те ж саме треба сказати про генезис прізвищ (не тільки від іменних), утворених від назви матері по чоловікові, тобто від назв Гнатиха, Павлиха. Назви, утворені від жіночих імен, наприклад Паращин, Оленчин, могли стати прізвищами не тільки дітей, а й чоловіка, якщо дружина була багатша за нього або більш знатного роду, або переважала особистими якостями — розумом, енергією тощо.

Серед українських прізвищ є скам'янілі назви чоловічих імен в родовому відмінку. І. Я. Франко вважав прізвища, оформлені у формі родового відмінка, одним із найдавніших типів — пережитком тих часів, коли люди ще не мали власної родової назви, і про когось питали не “хто?”, а “чий?": Іван Кривого, Федір Чорного, Василь Кривобокого, Максим Возної тощо. У процесі закріплення родових назв, ці незмінні іменування поступово вийшли з ужитку. Однак частково збереглися прізвища, створені саме таким способом: Давида, Демида, Захара, Карпа, Кліма, Свирида, Севера, Феда, Юхима, Якуба.

В українських прізвищах відображений стан українського суспільства другої половини 18 ст.: соціальне розшарування населення, основні заняття та професії, економіка й культура: Воєвода, Старостенко, Писарчук, Десятник; Богач, Кріпак, Боярський; Гетьман, Пушкаренко, Хорунжий, Солдатенко, Рекрут, Драгуненко; Пивовар, Ткаченко, Килимник, Бондаренко, Гончар, Колісниченко, Скринник, Слюсарчук; Купець, Крамаренко, Шинкар, Чумак, Чабаненко, Вівчарук, Конюх, Візник, Козаченко, Водовіз.

Деякі прізвища зберегли в собі назви професій, посад, ремесел тощо, які сьогодні вийшли з ужитку. Наприклад, Солтис – від слова „солтис”, що означало „сільський голова”, Бумиструк – від слова „буймистр” – „бургомистр” – голова міської управи, Мужурчук – від „мугир”, що означало бідного селянина, Цюра, Чура – від слова „джура” – козацький слуга, товариш.

Дуже багато українських прізвищ утворилося від колишніх прізвиськ людей, що характеризують особу за якоюсь відмітною рисою в її зовнішності, характері, поведінці тощо. Основою для створення прізвища могла бути як позитивна, так і негативна ознака, проте більшість прізвиськ цього роду мала насмішкуватий характер: Довгань, Кальченко, Куцак, Дебелий, Головатюк, Губань, Скорик, Жвавий, Моторний, Хитренко, Тюхтенко, Гнилюк тощо.

Прізвища кожного народу мають щось таке, що відрізняє їх від інших. Головним показником національної належності є наявність специфічних суфіксів. В українських прізвищах це: -енко (Петренко), -ів (Лаврів), -ук, -юк (Хитрук, Присяжнюк), -ак, -як (Антонюк), -ик (Петрик), -ець (Богданець), -ко (Шрамко) та інші. У багатьох прізвищах немає спеціальних суфіксів: Вітер, Мороз, Сокіл...

Звичайно, наявність певного прізвища не завжди означає, що його перший носій займався саме тією діяльністю, яку воно позначає. Такі назви виникали зі старих прізвиськ, походження яких нині важко пояснити.

У прізвищах відображено розподіл людей на заможних і бідних: Багач, Богач, Богачевич, Богачевський, Богатчук, Богатський, Багацький, Богачишин, Дука, Дученко, Скоробогатий, Скоробогацький, Дідич. Ознакою достатку вважалися дорогі тканини —

кармазинове або навіть імпортоване англійське сукно. Козаки називали «кармазинами» багату старшину. Прізвище Кармазин і сьогодні зустрічається у Львівській області.

Частина прізвищ відображає уявлення про адміністративний устрій держави. Як уже згадувалося, такі імена, як Цар, Король, а також Цісар і Шах, виникли не як родові назви, а переважно як прізвиська — часто з жартівливим чи іронічним відтінком. Проте показово, що вони передають назви осіб, які належали до державного управління XVII–XVIII століть — саме того часу, коли формувалася більшість українських прізвищ. Від цих основ згодом з'явилися похідні: Царевич, Царенко, Царик, Царук, Царюк, Царишин, Королевич, Королик, Короляк, Королишин, Шахівський.

Найдавнішими вважаються прізвища, пов'язані з устроєм українського козацтва; пізніше з'явилися нові, переважно іншомовного походження, — у зв'язку зі службою в російській та австрійській арміях. Традиції козацької доби збереглися у прізвищах Гетьман, Гетьманчук, Гетьманщук, Гетьманишин, а також Козак та ін. Існування багатьох прізвищ цієї групи свідчить про рівень розвитку господарства в період утвердження родових назв. Про початки металургії нагадують імена Гамерник (похідне від «гамарня» — «металоплавильне підприємство»), Рудник (від «рудокон»), Рудницький (утворене від назв місцевостей, пов'язаних із добуванням руди — Руда, Рудно). Прізвища Гутник і Гутникевич походять від слова «гута» — скляний або металоплавильний завод. Лісові промисли сприяли появі таких імен, як Угляр, Будник (від «буда» — поташний завод, похідне Будниченко), Смоляр (з варіантами Смолярчук, Смолярський), Дігтяр, Дегтяр — працівники дігтярень. Подібне значення має й Шмірак — людина, що виготовляла смолу або дьоготь. А також — знайомі всім Коваль, Мельник, Олійник тощо. [1, с. 136]

Традиційною для України є ідентифікація людини за прізвищем, ім'ям та ім'ям по батькові, однак у сучасному українському суспільстві дедалі частіше можна почути думку, що ім'я по батькові, не є споконвічним елементом української антропонімії, а було запозичене під впливом російської мовної традиції. Прихильники цієї позиції вважають, що використання імені по батькові — це наслідок русифікації, який нібито варто усунути для повернення до «чисто українських» традицій найменування. На користь своєї точки зору вони висувають кілька аргументів. По-перше, зазначають, що форма по батькові широко поширена в росіян, тому її наявність в українській мові нібито є «радянським пережитком», який потрібно відкинути. По-друге, у довоєнний період, на території Західної України у паспортах громадян справді не зазначалося ім'я по батькові, що розглядається як доказ його «неукраїнського» походження. По-третє, у традиційному сільському середовищі людей зазвичай називали лише на ім'я або на прізвисько, не додаючи по батькові. [3]

Опоненти ж цієї позиції, які не підтримують ідею вилучення імені по батькові з офіційного вжитку, звертають увагу на те, що європейська традиція найменування людей є надзвичайно різноманітною. Не існує єдиного “європейського стандарту” у сфері власних назв. Наприклад, в Ісландії в офіційному звертанні взагалі немає прізвищ: кожна особа ідентифікується за формулою *ім'я + назва по батькові*, і це вважається важливою частиною національної самобутності.

У Болгарії ж ім'я по батькові також є невід'ємною складовою офіційного іменування (зазвичай має закінчення *-ов*), причому в заміжніх жінок змінюється не лише прізвище, але й патронімічна частина.

Під час обговорення цього питання важливо спиратися не лише на сучасні думки, а й на історичні джерела. Дослідження староукраїнських документів із територій, що ніколи не перебували під владою Московії, свідчать: патроніми на *-ич* широко використовувалися в українському середовищі ще в давнину. Вони були звичним способом уточнення особи та не мали жодного соціального чи майнового обмеження, на відміну від аналогічних форм у російській традиції.

У старих українських офіційних документах високий соціальний статус людини часто підкреслювався саме через трикомпонентну форму іменування: *ім'я + по батькові + прізвище*.

Відомий дослідник закарпатської антропонімії П. П. Чучка зазначав, що в період до поширення прізвищ (приблизно у XVI–XVII століттях) іменування з суфіксом *-ович* було надзвичайно поширеним на Закарпатті — вони становили до 40%, а подекуди навіть 50% усіх додаткових найменувань.[6, с. 278]

У цей же допрізвищевий період серед українців існували дві конкуруючі патронімічні моделі: на *-ич* та на *-енко*. Про це свідчать численні дослідження українських мовознавців, зокрема Ю. О. Карпенка, який аналізував особові імена, зафіксовані у Реєстрах Війська Запорізького.

Підсумовуючи, скажемо, що використання чи відсутність імені по батькові можна розглядати як одну з багатьох форм культурної традиції. Українці мають зберігати свої історичні мовні традиції, щоб передати їх своїм нащадкам, бо “патронімна ідентифікація – це присутність батька, навіть коли він у засвітах...стріла, пущена в майбутнє”[5, с. 457]. Історичні та лінгвістичні дані доводять, що вживання імені по батькові має глибоке коріння в українській традиції, а його використання — частина нашої культурної спадщини, яка формувалася незалежно і відображає закономірності розвитку української антропонімії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравченко Л. Українська ономастика. - Київ: Знання 2014, 240 с.

2. Нелюба А. Українське ім'я по батькові і мовно-правова безграмотність. // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Серія «Філологія». Вип. 96. 2025
3. Пахомова С. Чи притаманне ім'я по батькові українцям? // Український світ: сайт і часопис. Режим доступу: <https://ukrsvit1.com.ua/kultura/vykhovannia-j-osvita/8971.html>
4. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2023. 392 с.
5. Фаріон І. Соціальні передумови динаміки функціонування прізвищевих моделей -ич, -ович (-евич), -енко: діахронний аспект: Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. 2021. Випуск 1 (45). С. 456–462.
6. Чучка П. П. Патронім. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2000. С. 426.

УДК 316.7

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ. НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦІННОСТЕЙ

Дарія КОВБА

*Науковий керівник – Андрій ЦЮПРИК, завідувач кафедри соціальної роботи,
управління та суспільних наук, доктор педагогічних наук, доцент
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Сучасне соціальне середовище, особливо в Україні, проходить через значні зміни, які безпосередньо впливають на розвиток культури та наукового пізнання. В умовах глобалізації, цифрових технологій і політичних викликів культура не просто відображає процеси в суспільстві, а й активно впливає на їх формування.

Важливим моментом є те, як соціальні зміни та культурні процеси взаємодіють між собою. Такі явища, як урбанізація, міграція та зміни в освіті, стимулюють появу нових культурних практик і способів самовираження. Водночас культура через медіа, мистецтво та освіту впливає на соціальні норми та цінності, формуючи суспільну свідомість та погляди людей.

Соціальне середовище це головний чинник формування культури, адже воно визначає, як розвивається людина, її світогляд та система цінностей. На культурну динаміку суспільства безпосередньо впливають рівень освіти, економічна стабільність, політика та доступ до культурних благ [1]. У великих містах, де йде модернізація, культура набуває нових, сучасних форм: розвиваються креативні простори, молодіжні ініціативи та мистецтво. Натомість у малих поселеннях зберігаються традиції, що підтримують національну ідентичність. Ця взаємодія створює унікальний культурний баланс, що відображає реальний стан суспільства.

Соціальне середовище формує нові ціннісні орієнтири, що впливають на культурну поведінку. Зокрема, медіа та соціальні мережі посилюють вплив інформаційного простору на молодь, змінюючи способи сприйняття та поширення культури. Освітні заклади та громадські організації дають простір для творчої самореалізації й формування активної громадянської позиції. В Україні, особливо в умовах національного відродження, соціальне середовище допомагає зміцнити патріотизм, солідарність та духовні цінності, що є основою для культурного оновлення суспільства [2].

Наукове пізнання зазнає суттєвих змін, класичний підхід до науки, який довгий час робив акцент на повній об'єктивності та нейтральності, поступово доповнюється новими вимогами, адже сучасне суспільство очікує від науки не лише формулювання теоретичних висновків, а й здатності вирішувати реальні соціальні проблеми. Наукові дослідження все більше стають міждисциплінарними, поєднуючи знання з різних галузей для глибшого розуміння складних соціальних явищ. Наукове пізнання орієнтоване на практичне застосування, використання новітніх технологій і методів дослідження, а також врахування конкретного соціального контексту та культурних особливостей суспільства [3].

Сучасні науковці все частіше повинні брати до уваги етичні та ціннісні аспекти своєї роботи, оцінювати вплив наукових висновків на громаду та соціальне середовище і забезпечувати, щоб результати досліджень були корисними та доступними для різних груп населення. В Україні такі процеси особливо помітні через війну та національне відродження.

Культура сьогодні допомагає об'єднувати суспільство, зберігати національну ідентичність та протистояти зовнішнім загрозам. Наука в цих умовах теж повинна відповідати на сучасні виклики, розробляючи нові методи та підходи, які враховують соціальні реалії та цінності людей.

Отже, взаємодія соціального середовища, культури та науки є надзвичайно важливою для розуміння сучасних процесів у суспільстві. Саме наука визначає напрями розвитку,

формує нові цінності і допомагає гармонійно розвивати національну культуру та наукове пізнання у світі, який постійно змінюється.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боняр С. М., Тарновська І. В., Власова В. П. Пріоритети розвитку культурного туризму в Україні. Культура і сучасність : альманах. 2023. № 1. С. 17–22.
2. Іщенко М. П. Об'єктивний закон соціального становлення людини: вплив на еволюцію українців. Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: матеріали Всеукраїнської міжгалузевої наук.-практ. онлайнконференції (Київ, НАПНУ, 29 вересня – 1 жовтня 2022 р.). – Київ : 2022. – 722 с. – С. 365–376.
3. Максименко С. Д. Генетико-креативний підхід: діяльнісне опосередкування культурної ідентичності. Монографія. К., 2021. 330 с.

УДК 316.6

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Вікторія ЗІМИЧ

Науковий керівник – Андрій ЦЮПРИК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Формування національної ідентичності української молоді на сучасному етапі суспільного розвитку постає як дуже важливе завдання, зумовлене поєднанням двох потужних трансформаційних чинників: активного науково-технічного прогресу (що проявляється у масовій діджиталізації та поширенні віртуальних комунікацій) та глибокого соціокультурного потрясіння, спричиненого триваючою військовою агресією. Молодь, як ключовий носій майбутнього, переживає процес самовизначення у складному полі реальних і символічних конструктів етнічного та національного простору.

Якщо у мирний час глобалізація спричиняла поступове стирання культурних кордонів, полегшуючи молодій людині комунікацію та вибір свого місця у світі, то в умовах війни цей процес набуває протилежного напрямку: екзистенційна загроза активізує потребу у консолідації та чіткому самовизначенні. В цьому і полягає актуальність нашої теми, саме у необхідності соціально-психологічного аналізу того, як саме нові технології, зокрема комунікативні практики у цифровому просторі, взаємодіють із травматичним досвідом війни, впливаючи на динаміку громадянської та національної самосвідомості.

Національна ідентичність, з соціально-психологічної точки зору, є процесом самовизначення особистості, що відбувається у площині етнічного та національного простору. Вона не є статичним явищем, а виступає результатом усвідомленого ототожнення зі значущими для особи спільнотами, що формує почуття «Ми». До ключових критеріїв загальнонаціональної ідентичності належить прийняття

спільних символів, цінностей, історії, культури, а також ототожнення себе з державними та правовими інституціями [3, с. 9].

Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни, особливо після 2022 року, набуло критичного значення. Військовий конфлікт виступив потужним каталізатором, прискорюючи процеси національного самовизначення та кристалізації громадянської свідомості. З одного боку, зовнішня агресія викликала глибинні психологічні наслідки, які безпосередньо впливають на структуру соціальної та громадянської ідентичності, створюючи ґрунт для посиленого патріотизму та прагнення до солідарності. З іншого боку, є і негативні наслідки, пов'язані з політизацією етнонаціональних процесів. Наприклад, ситуація на окупованих територіях, зокрема у Донецькому регіоні, демонструє, як на соціально-політичному ґрунті донецької ідентичності форсуються асиміляційні процеси та пропагуються «фейкові ідентичності» [1, с. 20].

Психологічна реакція на таку загрозу змушує особистість шукати чітке самовизначення: «Хто я і де моє місце у цьому конфлікті?». Ця гостра необхідність стимулює перехід молоді від пасивної до активної ідентичності. Цей перехід знаходить своє вираження у зростанні громадської та політичної активності: молодь починає активно брати участь у волонтерстві, моніторити дії чиновників і публікувати пости у соціальних мережах на важливі теми [2].

Соціокультурний шок, викликаний військовою агресією, стає каталізатором, який не просто посилює патріотичні настрої, а й пояснює сплеск громадської та політичної активності.

Таким чином, формування національної ідентичності української молоді у сучасних умовах є динамічним процесом, спричиненим впливом екзистенційного шоку, викликаного військовою агресією та соціокультурним тиском. Національна ідентичність зміцнюється всупереч деструктивним глобалізаційним тенденціям, оскільки зовнішня загроза стимулює внутрішню консолідацію та утвердження національної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко С. Формування національної ідентичності української молоді в умовах російсько-української війни. Українознавчий альманах. Випуск 30. С. 17–22.
2. Національне опитування молоді. Хвиля 3. 2024. URL: https://static1.squarespace.com/static/627a2e40fe005402b6dbb84a/t/66b9a9c544a1db23e7468c3c/1723443655647/UNITY+Youth+Poll+2024_UKR.pdf (дата звернення: 21.10.2025).
3. Утвердження української національної та громадянської ідентичності: монографія / К. Журба, І. Бех, С. Бойко, В. Євтушок, С. Гаряча, Л. Канішевська, І. Кучинська, С. Кучинський, О. Лісовець, І. Нестайко, Л. Павлова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Сеньовська, С. Толочко, С. Федоренко, І. Шкільна, В. Ясько ; за заг. ред. К. Журба, О. Рейпольська. Київ : «Компрінт». 2024. 232 с.

ЗМІСТ

Нільс КАЗУЛЬКЕ

МІЙ ОСОБИСТИЙ ЗВ'ЯЗОК З УКРАЇНОЮ: ШЛЯХ ЗУСТРІЧІ, СОЛІДАРНОСТІ І
ВІДДАНОСТІ 5

Андрій БАБИЧ

АНГЛОВАРВАРИЗМИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ 8

Berenike DRAFFEN

THE IMPACT OF INTERNET CULTURE ON SOCIETY'S PERCEPTION AND PROCESSION
OF WAR 11

Анна МИСЬО

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ КОЛАБОРАЦІОНІЗМУ: КУЛЬТУРНІ ВТРАТИ ТА
ВИКЛИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ 13

ВАН Ісюань

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛЬНОГО ТА ІНОНАЦІОНАЛЬНОГО В ІСТОРИЧНОМУ РОМАНІ
ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША «МИХАЙЛО ЧАРНИШЕНКО, АБО УКРАЇНА 80 РОКІВ
ТОМУ» 16

Анастасія ТЕРЕЩЕНКО

«ТЕРЕМ» ЯК ПРОСТІР ЗІТКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА МОСКОВСЬКОЇ КУЛЬТУР У
ДРАМІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БОЯРИНЯ» 20

Назар БОЙКО

СЛОВО КОБЗАРІВ У ПРОБУДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ 24

Секція 1

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 29

Ірина БРОВАР

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 29

Nikita FENOTA, Oleh TARASENKO

THE LANGUAGE OF PROPAGANDA AS THE MEANS OF HYBRID WAR 33

Olga ZAICHENKO

LANGUAGE AS AN INSTRUMENT OF WAR 35

Богдан ПРОЦЬ

ЗАХИСТ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОВИ ВІД ЗОВНІШНІХ МАНІПУЛЯЦІЙ 38

Viktoria HILEY

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE 41

Катерина КОЗАЧОК

ЕМОЦІЙНО ЗАБАРВЛЕНА ЛЕКСИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ МОБІЛІЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА В
ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ 44

Антоніна ЦІЖ

ДІАЛОГ ВІКІВ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ: КЛАСИЧНА МУЗИКА ЯК ДУХОВНИЙ ФЕНОМЕН
УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ 47

Вікторія ЦЕКОТ

МОВА НЕНАВИСТІ ТА МОВА ТОЛЕРАНТНОСТІ: ЕТИЧНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА 49

Oleksii SHEVCHENKO

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE 52

Ігор БОРИСЕНКО

ЛІНГВІСТИЧНА МАНІПУЛЯЦІЯ В МЕДІА, ЯК СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ 53

Анжела СТЕЦЮК

ФАКТЧЕКІНГ ЯК МОВНИЙ ВИКЛИК 57

Anna KARA

LANGUAGE AS A TOOL OF HYBRID WARFARE 62

Вікторія ГУМЕНЮК

МОВА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ В
УМОВАХ ВІЙНИ 65

Вікторія БАЗИЧЕНКО

ВПЛИВ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ НА ЗМІНУ МОВНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ:
ФЕНОМЕН ЛІНГВІСТИЧНОЇ КОНСОЛІДАЦІЇ 68

Денис КАПУСТИНСЬКИЙ

МОВНА СТРАТЕГІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ: ЯК СЛОВА РОБЛЯТЬ ФЕЙК ПЕРЕКОНЛИВИМ
..... 70

Анна КАШПУРОВА

БАГАТОМОВНІСТЬ УКРАЇНЦІВ ЯК ПЕРЕВАГА В ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙНАХ 72

Ірина РАДЕЛИЦЬКА

ЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ: ВІД ЕВФЕМІЗМІВ ДО ЦИФРОВОГО
ФРЕЙМІНГУ 74

Денис ЯКОВЕНКО

МОВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 78

ГУМЕНЮК Максим та СОЛОДЮК Юрій

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ МОВИ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ТА
ПРОТИДІЇ ОКУПАЦІЇ 81

Артем ОМЕЛЬЧУК

ВЗАЄМОДІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ДЕРЖАВНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ З ІНШИМИ
МОВАМИ В УКРАЇНІ 84

Секція 2**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРНО - НАЦІОНАЛЬНА СКЛАДОВА**

СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ. КУЛЬТУРА Й ВІЙНА 90

Ольга ПОНОМАРЕНКО

ФЕНОМЕН КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА ЇЇ ДИСКУРС 90

Тетяна ЗАВЕРУХА

ЛОГІСТИКА В УМОВАХ ВІЙНИ : ГУМАНІТАРНІ ВАНТАЖІ, КУЛЬТУРА ДОПОМОГИ
ТА МОВНА ПІДТРИМКА 93

Valeria KINASH

LINGUISTIC IDENTITY AND MIGRATION 95

Альона ШИШКО

«ДИВНО НЕ БАЖАТИ ВІДСТОЯТИ ЦЮ МОВУ»: МОВНОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ІРИНИ ЦИБУХ 98

Марія КРИВУЛЯ

ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ У ЧАС РОСІЙСЬКО-
УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 101

Яна СИДОР

ВІДОБРАЖЕННЯ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ КІНЕМАТОГРАФІ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
МІЖНАРОДНУ ДУМКУ 105

Катерина ДМИТРИШИН

МОЛОДЬ І УСПІХ У ХХІ СТОЛІТТІ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ 108

Каріна БУРА

РЕВОЛЮЦІЇ ЯК КАТАЛІЗАТОРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДОГО
ПОКОЛІННЯ УКРАЇНЦІВ (2004–2014 РР.) 110

Анастасія ШВЕДИК

ВІЙНА ЯК ІСТОРИЧНИЙ ВИКЛИК: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ У ХХІ СТОЛІТТІ 114

Андрій ПУНДИК

ДОКУМЕНТАЛІСТИКА В ЧАС ВІЙНИ ЯК СПОСІБ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ 117

Варвара МАТВЄЄВА

ДОЛЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ 122

Оксана ТКАЧИК

КУЛЬТУРА «НЕСВОБОДИ»: МЕХАНІЗМ НОРМАЛІЗАЦІЇ СТРАХУ ЗАДЛЯ ВПЛИВУ НА
СВІДОМІСТЬ СУСПІЛЬСТВА 126

Владислав ЮРЧЕНКО

ВІЙНА: СТАГНАЦІЯ ЧИ РОЗВИТОК 129

Катерина ВОЙТОВИЧ

БОЙКІВСЬКІ МОТИВИ В ПОЕЗІЇ БОГДАНА КРАВЦІВА 131

Ольга ПЕТРЕНКО

КОЛОРИСТИЧНИЙ КОД У РОМАНІ ШОЛЕХ РЕЗАДАДЕ «НЕБО ЗАВЖДИ ФІОЛЕТОВЕ»:
КОНТЕКСТ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ 135

Віталій ВОЗНЮК

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ УКРАЇНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ В КОНТЕКСТІ
ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 140

Вікторія БАЗИЧЕНКО

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ У ДЗЕРКАЛІ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ 144

Лілія ХОРТЮК

НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОТИДІЇ АГРЕСІЇ 146

Ярослав КОВАЛЬЧУК

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ: УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ТА СУБ'ЄКТ
ПРОТИСТОЯННЯ У ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ 150

IRYNA PROKOPETS

DIGITAL ETHICS AND THE CULTURE OF ONLINE BEHAVIOR 153

Анастасія БЛОХІНА

ВПЛИВ ВІЙНИ НА НАЦІОНАЛЬНУ СВІДОМІСТЬ ПІДЛІТКІВ 156

Секція 3

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ..... 160

Марія ПОПЧУК

ВПЛИВ ВІРИ НА ПСИХОЛОГІЧНУ СТІЙКІСТЬ ЛЮДИНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ 160

Валерія ГУЦ

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ 161

Юлія ГРИЦЕНЯК

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ 164

Ярина МАЛКО, Ірина БАБІЙ

ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ – МУЗИКА У ДЕРЕВІ 167

Ян ГЕРЕВИЧ

РЕЛІГІЯ ЯК ДЖЕРЕЛО МОРАЛЬНОЇ ТРАДИЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ 170

Андрій СИБІРНИЙ

РЕЛІГІЙНІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ 172

Вікторія ШИКІТКА

ЕТИЧНЕ Й ЕСТЕТИЧНЕ В КУЛЬТУРІ. РЕЛІГІЯ ЯК СФЕРА КУЛЬТУРИ 175

Анастасія ДЕМЧЕНКО

КУЛЬТУРА ЯК ПОЄДНАННЯ ЕТИЧНОГО, ЕСТЕТИЧНОГО Й ДУХОВНОГО 178

Інна СВЕРЕДЮК

ТЕАТР І МУЗИКА ЯК ПРОСТІР СВОБОДИ: ФЕНОМЕН ГУРТУ «SCHMALGAUZEN»... 182

Анна БАРАНОВСЬКА

ЖІНКА-РЯТУВАЛЬНИЦЯ: НОВИЙ КУЛЬТУРНИЙ СИМВОЛ МУЖНОСТІ І ГУМАННОСТІ 185

Божена ГУЗЬ

МОДА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИКИ: ДОСВІД УКРАЇНИ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ 193

Анастасія БОДНАР

ОСНОВОЮ КУЛЬТУРИ ЯК ФЕНОМЕНУ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ Є КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА 195

Іван ЧІПЧИК

МІСЦЯ МАСОВИХ РОЗСТРІЛІВ УКРАЇНЦІВ ЯК СИМВОЛ ПАМ'ЯТИ УКРАЇНСЬКОЇ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ 198

Ірина СИНЕВСЬКА

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОГО КІНО ТА ЛІТЕРАТУРИ НА ФОРМУВАННЯ СВІТОВОГО ОБРАЗУ УКРАЇНИ 202

Анастасія ТУДОР

ТРАВМА ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЧОСТІ: ЧОМУ ВІЙНА ПОРОДЖУЄ МИСТЕЦТВО 205

Дар'я ТРОЯНСЬКА

ІНТЕРНЕТ-МЕМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ 207

Катерина КОЗАЧОК

СВЯТОСЛАВ ГОРДИНСЬКИЙ: НАЦІОНАЛЬНИЙ І МОДЕРНИЙ ПОЕТ ТА ХУДОЖНИК212

Ілона ЛИСОБИК

ГУМОР ЯК КУЛЬТУРНИЙ І ПСИХОЛОГІЧНИЙ РЕСУРС У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ .215

Дарія МАКСИМЕЦЬ

ПРОМОУТЕР І МЕЦЕНАТ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ: ЄВГЕН ЧИКАЛЕНКО КРІЗЬ ПРИЗМУ ЕПІСТОЛЯРНОЇ СПАДЩИНИ219

Катерина ЛУКАНІНА

НЕВИДИМИЙ ФРОНТ: БОРОТЬБА ЗА УКРАЇНСЬКУ КУЛЬТУРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ222

Ольга ЛЕВИЦЬКА

ЯК ЗВУЧАТЬ РІЗНІ ОБЛАСТІ УКРАЇНИ: МУЗИЧНИЙ ПРОЄКТ ЄВГЕНА ФІЛАТОВА..225

Дарина ГУСАК

МСТИСЛАВ ЧЕРНОВ: КУЛЬТУРА СВІДЧЕННЯ ЯК ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО ДУХУ .227

Секція 4

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КУЛЬТУРОТВОРЕННЯ.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР НАУКИ.

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА

ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ.....229

Olesia MINENKO

USING INTERNET BLOGS IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING.....229

Оксана БІЛОКОПИТА

РОЛЬ ВЕРБАЛЬНИХ ТА НЕВЕРБАЛЬНИХ ФОРМ КОМУНІКАЦІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ У ГАЛУЗІ ПРАВА232

Олеся Войтюк

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І МОВНА БЕЗПЕКА: НОВІ ВИКЛИКИ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ237

Діана ГУДЗИК

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ242

Олексій ДЕЙКУН, Петро ДЕЙКУН

АПЕЛЮВАННЯ ДО ФІЗІОЛОГІЧНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ПОТРЕБ ЧИТАЦЬКОЇ АВДИТОРІЇ В АНГЛІЙСЬКО- ТА УКРАЇНСЬКОМОВНИХ ТЕКСТАХ НОВИН246

Ангеліна РУБАЙ

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВІТНЯ ФОРМА ІСНУВАННЯ КУЛЬТУРИ.....248

Владислав ЛИТВИНЮК

ВІРТУАЛЬНІ МУЗЕЇ ТА ОНЛАЙН-АРХІВИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ.....252

Юрій СУДНІЩИН

ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У

ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ	255
СТЕПАНЕЦЬ Надія	
ПРАВОВА КОМУНІКАЦІЯ ТА ФОРМАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ У СФЕРІ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ	257
Ангеліна СЛЕПКО	
КУЛЬТУРНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО МИСЛЕННЯ	260
Гліб ЗЕЛІНСЬКИЙ	
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВА КУЛЬТУРА: ТІКТОК, МЕМИ, ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ДІПФЕЙК	263
Анна ІВАНІВ	
КУЛЬТУРОТВОРЧА РОЛЬ НАУКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: СОЦІАЛЬНО - ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	265
Оксана СТОЛЯРЕНКО	
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК НОВА ПАРАДІГМА КУЛЬТУРНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ	268
Софія ТРЕТЯК	
ІНТЕЛЕКТ ЛЮДИНИ ТА AI: КОНТЕКСТ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ..	271
Дарина ДУДИЧ	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У КУЛЬТУРІ: МІЖ ТВОРЧІСТЮ І МАНІПУЛЯЦІЄЮ	276
Христина СТОРОЩУК, Назарій АГАФОНОВ	
ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕСТЕТИЧНІ СТАНДАРТИ СУСПІЛЬСТВА	279
Веста ПРЯНЧИКОВА	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ЮРИСПРУДЕНЦІЇ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	282
Олександра ГРИЩЕНКО	
ОНЛАЙН-КОМУНІКАЦІЯ ЯК НОВА НОРМА КУЛЬТУРИ ДІЛОВОГО СПІЛКУВАННЯ	286
Анна ШАРГОРОДСЬКА	
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ПРАЦІВНИКА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ПОВНОГО ПАНСІОНУ	290
Дмитро ГНІЗДЮХ	
ІНТЕРНЕТ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН ХХІ СТОЛІТТЯ	293
Вікторія КУЧЕР	
ДО ПИТАННЯ КОМУНІКАЦІЙ В МЕДИЧНІЙ СФЕРІ	295
Надія КАЛИНЯК	
ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	300

Ростислав НАГОРНИЙ

МОВА, ЯК ПСИХОЛІНГВІСТИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ СУСПІЛЬСТВА В ГІБРИДНІЙ ВІЙНІ 304

Христина СТОРОЩУК, Назарій АГАФОНОВ

ЦИФРОВА КУЛЬТУРА ЯК НОВИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ ТА
ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЕСТЕТИЧНІ СТАНДАРТИ СУСПІЛЬСТВА..... 308

Секція 5

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ.

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У КУЛЬТУРІ. 311

Анна ДУБАНИЧ

БАГАТОМОВНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У КІНОСТРІЧЦІ
«ДОДОМУ» 311

Mariana BEZZUBKA

MEDIA PERCEPTION OF THE WAR IN UKRAINE: A COMPARATIVE ANALYSIS OF
UKRAINIAN AND INTERNATIONAL AUDIENCES BASED ON THE FILM “20 DAYS IN
MARIUPOL” 313

Злата ВОЛОБОЄВА

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА: МОВНО-
КУЛЬТУРНІ БАР'ЄРИ 316

Ілля ДЕНИСЕВИЧ

ПОГЛЯД КУРСАНТІВ, СТУДЕНТІВ ТА ПРАЦІВНИКІВ ДСНС НА СУЧАСНІ МЕТОДИ
ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ 318

Ярослав МЕЛЬНИК

ЯК МИСТЕЦТВО ВПЛИВАЄ НА СУСПІЛЬНЕ СПРИЙНЯТТЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ:
ПРИКЛАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПРОЄКТІВ 321

Марія ПОПЧУК

МОВНА МОДА: РОЛЬ АНГЛІЦИЗМІВ У ФОРМУВАННІ БРЕНДІВ УКРАЇНСЬКОГО
ОДЯГУ 324

Надія САЛАМІН

МУЛЬТИКУЛЬТУРНІСТЬ І НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ: БАЛАНС У ЧАСИ
ГЛОБАЛІЗАЦІЇ 326

Олег СИМОНЕНКО

НАЦІОНАЛЬНА МОВА ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ 329

Yuriy STETSYK

A COMPARATIVE STUDY OF ENGLISH AND UKRAINIAN WAR TERMINOLOGY 331

Юлія ДАЛЯВСЬКА

АНТРОПОНІМИ В РОМАНІ МАКСА КІДРУКА «КОЛОНІЯ. НОВІ ТЕМНІ ВІКИ» 333

Олена МИКИТКА

ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ЯК ШЛЯХ ДО РОЗУМІННЯ ІНШИХ КУЛЬТУР 337

Уляна ШТИБЕЛЬ

ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ: ПСИХОЛОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ.....339

Тетяна ТОМАЩУК

АНГЛІЙСЬКА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ КУРСАНТІВ І ОФІЦЕРІВ СТРУКТУРИ ДСНС.....343

Ivan CHIPCHUK

AFFIXAL WORD FORMATION IN MILITARY TERMINOLOGY: A COMPARATIVE ANALYSIS OF ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES347

Максим КОЗЯР, Артур ГУТІВСЬКИЙ

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ ТА КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. ГЕНДЕРНА ЧУТЛИВІСТЬ У КУЛЬТУРІ350

Mohini ROLA

INDIAN CASTE SOCIETY: CHARACTERISTICS OF FORMATION AND COMPOSITION 352

Sofia HONTA

THE CULTURALLY MARKED LEXICAL UNITS IN THE TEXTS ON CRIMINAL LAW OF THE USA.....354

Софія ЗАМОРОЗ

ВИКЛИКИ ДЛЯ ЮРИСТА В ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: МОВНИЙ АСПЕКТ357

Tymoteusz RORATA

SOCIAL AND CULTURAL ADAPTATION OF FOREIGN CITIZENS: INTERDISCIPLINARY DISCOURSE360

Anastasiia IVANCHENKO

TO WHAT EXTENT HAS POPULAR CULTURE FORMS HAS BEEN REPRODUCED OR CHALLENGED DOMINANT INEQUALITIES IN SOCIETY364

Василь ЖЕГУЛІН

УКРАЇНСЬКІ АНТРОПОНІМИ ЯК ФОРМА ВІДОБРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ І КУЛЬТУРИ.....369

Дарія КОВБА

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА НА СТАНОВЛЕННЯ КУЛЬТУРИ. НАУКОВЕ ПІЗНАННЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ЦІННОСТЕЙ.....374

Вікторія ЗІМИЧ

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....375